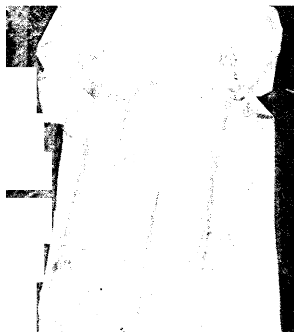
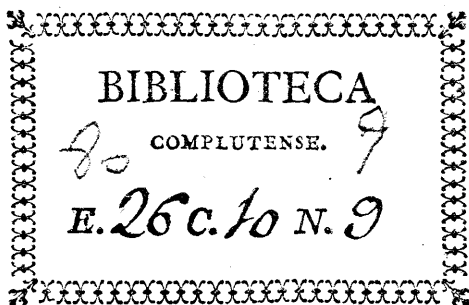

HORTI
Aromã
a
Histor.

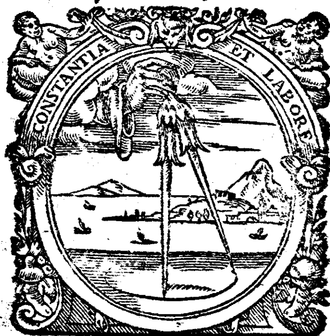

BIBLIOTECA
80 COMPLUTENSE. 9
E. 26 C. 10 N. 9

45.

AROMATVM, ET SIMPLICIVM ALIQVOT MEDICAMENTORVM APVD INDOS NASCENTIVM HISTORIA:

Primùm quidem Lusitanica lingua per Dialogos conscripta, D. GARCIA AB HORTO, Proregis Indiæ Medico, auctore.

Nunc verò Latino sermone in Epitomen contracta, & iconibus ad viuum expreßis, locupletioribusq́; annotatiunculis illustrata à CAROLO CLVSIO *Atrebate.* Aut[s] damnat hoc eius opere permisso.

ANTVERPIÆ,
Ex officina Christophori Plantini, Architypographi Regij.
cIↃ. IↃ. LXXIIII.

Svmma privilegii.

Philippi *Regis Hispan. &c. Ducis Brab. &c. Priuilegio cautum est, ne quis ante quadriennium citra Christophori Plantini voluntatem* Historiam Aromatum & Simplicium aliquot Medicamentorum apud Indos nascentium, &c. *imprimat, aut alibi impressam importet, venalémve habeat, intra omnes ditionis eius fines. qui secus faxit; confiscatione librorum, & pœna fisco Regio exsoluenda, multabitur: vt latiùs patet in ipso diplomate.*

Subsig.

I. de VVitte.

BENEVOLO LECTORI.

SCRIPSIT D. Garcias ab Orta, eius qui in India pro Rege fuit medicus, librum de iis plantis & aromatibus, quæ longa cura & diligenti ſtudio apud Indos (vbi triginta amplius annis medicinam fecit) obſeruauit: ſed Luſitanica lingua, amicorum efflagitationibus victus, tametſi, vt ipſe refert, Latinè eum ſcripſiſſet. Hunc ego beneuole Lector in tuam gratiam Latinum faciens, in Epitomen contraxi, paulo forſitan commodiore ordine ſingula diſponẽs, quàm antè fuerant, atque nonnulla etiam reiiciens, quæ non multum ad rem facere videbantur. Nam cùm ſingulis ferè ſimplicibus ſuum dialogum adſcripſerit, & ordinem alphabeticum ſequutus ſit noſter auctor: multa illum ſuo loco haud aptè reponere, & pleraque repetere neceſſe fuit, vt ferè in Dialogis contingere ſolet. Eum verò laborem eò libentiùs ſuſcepi, quòd ab ineũte fere ætate rei herbariæ ſtudio ſummoperè ſim delectatus, tum etiam quòd huius libri lectione excitata præclara ingenia, noſtri auctoris exemplum ſequutura arbitrer.

CVM verò variorum auctorum teſti-

monio vtatur, locos diligenter contulimus atque adſcripſimus, in Auicenna poſtremam editionem, Venetam ſcilicet anni M. D. L X I I I I. ſequuti. Addidimus inſuper ad ſingula ferè capita adnotatiunculas, & aliquot aromatum icones ad viuum exprimi curauimus. Quòd ſi qualemcunque hác noſtram opellam gratam eſſe animaduertero, alia propediem non minus forſitan vtilia in ſtudioſorum rei herbariæ gratiam publicè proferam.

Ioan. Poſthius Germ. Medic.

Gratia magna tibi debetur, Garcia: nec non
Gratia debetur, Carole, magna tibi.
Tu quoniam nobis Latio ſermone dediſti,
Ille ſuis patrio quæ dedit antè ſono.
Veſtra ſimul viuent igitur præconia: donec
India fertilibus pharmaca mittet agris.

AROMATVM ET SIMPLICIVM MEDICAMENTORVM HISTORIÆ LIBER I.

De Ambaro. CAP. I.

MBARVM *Latinis, Ambar Arabibus dicitur: quo nomine omnibus, quas sciã, nationibus notum est, aut variato duntaxat paululum vocabulo.* Ambar.

VARIA *autem circa huius generationem Scriptorum est opinio. Siquidem alij sperma Balenæ esse asserunt: alij beluæ cuiusdam marinæ excrementum, aut maris spumã (quæ sanè opiniones ratione carent, quòd nullum Ambarũ inueniatur vbi frequentißimæ sunt Balenæ, & vbi fluctuũ reciprocatione spuma plurima excitatur;) alij Bituminis modo ex maris alueo emanare: quæ opinio melior, & veritati magis consona plerisque visa est.* Ambarum Balenarum sperma non esse. Ambarum Bitumen videri.

AVICENNA *lib. 2. cap. 63. & Serapio lib. simp. cap. 196. scriptum reliquerunt, fungorum in rupibus & arboribus more Ambarũ in mari generari, & tẽpestatibus vnà cum saxis interdũ in littus eiici; quæ sententia verisimilior est reliquis ab Auicenna productis. Nam multum flantibus Euris, magna eius copia Sofalam, & in insulas Comaro, Demgoxa, Mosambicã, totumq́ eum tractum eiicitur è Maldiuis insulis, quæ ad Orientẽ spectant. Flantibus verò Fauoniis, copiosè inuenitur in insulis quæ vulgo de Maldiua nuncupantur corrupto vocabulo, cùm de Nalediua dicendum sit: etenim* Nale *lingua Malabarica significat quatuor, &* Diua *insulã: Nalediua igitur pronũtiandum erat; quasi dicas, Quatuor insulas, simili planè ratio-* Insulæ de Nalediua.

Angediua insula.

ratione, qua Angediua vocamus eas insulas quæ à Goa Orientalis Indiæ emporio, 12. leucis distant, quòd quinque sint numero contermina; Ange enim eorum lingua quinque est. Sed hæc præter institutum: non potui tamen horũ non meminisse, cùm in Maldiua mentionẽ incidissem.

Azel piscis.

SCRIBVNT iidem locis sup. citatis Ambarum deuorari à pisce quodam Azel nũcupato, sed qui eo deuorato statim extinguatur. Hunc deinde vndis fluctuãtem regionis illius incolæ vncis in siccum trahunt, eoq; exenterato Ambarum colligunt: verùm omne improbari, præter id quod spinæ adhæserit, id enim pro temporis diuturnitate purum & legitimum esse. Sed hæc eorum opinio erronea mihi videtur. Nam veluti certum est animalia quærere alimentum naturæ suæ conueniens, & minimè noxium (nisi fortè cibis innoxiis admisto decipiantur, quemadmodum mures fallere solemus) sic etiam haudquaquam verisimile videtur, hunc piscem Ambarum venari, si eo deuorato sit periturus. Imò cùm Ambarum sit ex eorũ numero quæ maximè cordis vires reficiunt; dixerim hunc piscem præsentaneum esse venenum, quandoquidem tam eximio medicamento deuorato perit.

Ambari esu Azel non interire.

Ambarum cor reficit.

SCRIBIT Auenrois 5. collig. cap. 56. Caphuræ genus inueniri natum in maris alueo, quod deinde aquis supernatet: laudatissimum verò id censeri quod Arabibus Ascap dicitur. Quàm verò eius opinio à veritate sit aliena, & tanto viro insignique Philosopho indigna; clarius est quàm vt multis demonstrari debeat: primùm quòd Caphuram in mari nasci dicat; deinde quòd eandem quæ frigida est & sicca tertio gradu, Ambari genus faciat, quod calidum & siccum constituit secundo ordine.

Caphuram Ascap non esse Ambari genus.

SVBIICIEMVS verò nonnulla vocabula quæ apud Serapionem & Auicennam occurrunt. Magnam eius copiam

piam ex regione Zing Serapio lib. simp. cap. 196. adferri asserit. Hæc est Sofala. Nam Zingue, aut Zangue Persis & Arabibus idem significat quod niger Latinis; & quoniam totus ille maritimus Aethiopiæ tractus à nigris incolitur; Serapio eum Zingue vocat. Sic Auicenna lib. 2. cap. 63. epitheton illi addit Almendeli, quasi de Melinda: item Selachiticum, à Zeilan fortè laudatissima totius Orientis insula, quam falsò vrbem esse Lacuna comment. in Diosc. lib. 1 cap. 20. existimauit, cùm sit insula multis vrbibus exculta.*

HÆC *sunt quæ ab Arabibus traduntur: nullus autem Græcorum, præter Aetium, huius meminit.*

CETERVM *hæc mea est opinio. Veluti pro regionum natura terra interdum rubra est, vt bolus armenus; interdum candida, vt creta; nonnunquam nigricans: sic verisimile est, aut insulas, aut terras similis cum Ambaro formæ inuenri, quòd terra sit, aut fungosa, aut alterius generis. Quod verum esse testatur magna eius quæ reperitur quantitas. Siquidem inuenta sunt interdum fragmenta humanæ magnitudinis, interdum nonaginta palmorum longitudinis, duodeuiginti verò latitudinis. Affirmarunt nonnulli se insulam ex puro Ambaro vidisse, quam cùm postea requirerent, nusquam comparuerit.* Auctoris de Ambaro opinio. Insula ex Ambaro.

ANNO 1555. *circa promontorium Comorim, quod è regione insularum de Maldiua est, fragmentum trium ferè milium pondo repertum est: sed cùm is qui inuenerat, picem aut bituminis genus esse existimaret; vili admodum vendidit. Maximum verò quod vnquam viderim fragmentum, quindecim libras pendebat. Sed qui in Aethiopiam commercij causa nauigant; multo maiora fragmenta se vidisse affirmant: totus enim ille Aethiopiæ tractus à Sofala ad Braua vsque, Ambaro abundat.* Promontoriũ Comorim. Ambari fragmentum 15. libras pendés.

Inveniтvr *etiam interdum, sed rarò, in Timor, & in Brasil. Et anno* 1530. *inuentum esse fragmentum audio in Setubal Lusitaniæ portu.*

Refertvm *verò est plerunque auium rostris,* * *quas in eo nidulari credibile est; interdum conchyliis testisq; ostreorum permixtum inuenitur, quæ contactu Ambaro adhærent.*

Ambari delectus.

Porro *optimum Ambarum censetur, quod à sordibus maximè repurgatum est, quodq; plurimum ad candorem accedit, videlicet quòd cinerei sit coloris, aut quòd ex venis, nunc cinereis, nunc candicantibus constet, leue, quodq; acu perfossum multum oleacei liquoris resudet. Nigrum improbatur, præterea candidissimum, teste Serapione, loco sup. citato: quod gypso adulteratū esse existimo.*

Nota *est Manardi contradictio, qui in Electario de Gemmis dist.* 1. *in comp. Mes. Ambarum rem nouam esse affirmat, eamq; non magno æstimat, sed paulo pòst in Electario Diambra ibidem, quasi sui oblitus, hanc compositionem ob Ambarum multis laudibus effert, eoq; se in mulieribus & senibus sæpenumero vti asserit.*

Magna *verò in æstimatione est apud opulentiores Indos, eo enim cibis permixto frequenter vtuntur medicamenti loco. Eius autem precium intenditur pro fragmentorum magnitudine: quanto enim maius est fragmentum; tanto eius intensius est precium, non secus atque in Gemmis. Sed nusquam maiori in precio est quàm in Chinarum regione. Cùm enim à nostris Lusitanis eius exigua copia eò delata esset; eius precium fuit mille quingenti aurei in singula Cate, quod apud eos ponderis genus est pendens viginti vncias. Huius lucri cupiditate deinde alii mercatores allecti, tantam Ambari detulerunt eò copiam, vt nunc multo vilioris æstimetur.*

Ambarum magna in æstimatione apud Chinenses.
Cate ponderis genus.

* *Poste-*

* Posteriora exemplaria habent Aseleheti.

* Huiusmodi rostella in Ambaro reperta, mihi dedit M. Hugo Moreganus Pharmacopæus diligẽtissimus: sed ea nõ auium, vt putat noster Auctor, verùm Sepiarum esse deprehendi, à Nicolao Rassio Chirurgo Regio edoctus.

ADVEHITVR Hispalim totius non dicam Bæticæ, sed etiam Hispaniæ celeberrimum emporium, olei quoddam genus ex America, subrussi coloris, cuius mirabiles prædicant effectus in omnibus veteri morbis. Id oleum de Liquidambar nuncupant, eius sanè odoris ferè, qui Styracis odorem æmuletur. Id verò ex eo liquore exprimitur, quem de Ocosotl arbore stillare, Mexicana historia tradit in hũc modum. Inter arbores Mexicanas memoratur & Ocosotl arbor prægrandis, & venusta, foliis Hederæ similibus. Huius liquor, quem Liquidambar nuncupant, vulnera curat, atque cum corticis ipsius polline permixtus, elegans odoratumque suffimentum præbet. Ocosotl. Liquidambar.

De Aloë. CAP. II.

QVÆ *Aloë Latinis*, ἀλόη *Græcis, hanc Arabes Persæ & Turci* Cebar *vocant, (nam quòd* Laber *à Serapione vocetur, Interpretis errore, aut Librariorum negligentia factum esse existimo; siquidem Arabicum exemplar* Cebar *habet) Guzarate verò (quos Gedrosios putant) & Decan incolæ* Areaa; *Canarini, qui maritimum hunc tractum habitant,* Catecomer; *Hispani,* Açibar; *Lusitani* Azeure *appellant.* Aloë. ἀλόη. Cebar. Areaa. Catecomer. Açibar. Azeure.

FIT *ex Aloës herbæ siccatæ succo, quæ plurima nascitur in Cambaya, Bengala, aliisq́ multis locis. Ceterùm laudatißima est in Socotora, quæ inde ad Arabes, Persas, Turcos, denique per vniuersam Europam defertur, eamqúe ob causam Aloen Socotorinam appellant. Distat autem hæc insula à freto [maris Erythræi] 128. leucis: qua de re non minus Arabica quàm Aethiopica dici potest, quòd altera parte freti Arabia terminetur, altera Aethiopia.* Aloës natales. Aloë socotorina. Socotora insula.

NEC *verò succus hic extrahitur in quadam duntaxat vrbe, vt ait And. Lacuna Comm. in Diosc. lib. 3. cap. 23. sed per totam insulam, quæ nullis vrbibus exculta est, sed pagos duntaxat habet cum multis gregibus: neque laterculis ad excipiendum succum substernitur pauimen-* Socotora nullas vrbes habet.

tum, vt idem auctor est, quandoquidem in tota insula non est tanta polities.

N E C *hi audiendi qui succum ex superiori plantæ parte profluentem, eo qui media aut infima parte profluat, præstantiorem faciunt: siquidem omnis succus bonus est, & arena caret, si adhibita diligentia extrahatur.*

Aloën non adulterari.

P R Æ T E R E A *non adulteratur, nimia etenim eius est quantitas, sed quòd incolæ negligentiores sint in auferendis sordibus quas hic succus secum trahit; alius alio peior videtur. Hanc ob causam minus adhibenda fides est Diosc. lib. 3. cap. 23. & Plinio lib. 27. cap. 4. qui eam gummi & acacia adulterari scribunt, cùm exigua sit iis in regionibus gummi & acaciæ copia: imò, vt verum dicam, nulla, quemadmodum à viris fide dignis accepi. Illud verò non negauerim, quin, translatum, aliis in regionibus adulterari possit.*

Aloë socotorina optima.

P O R R Ò *quòd laudatissima sit quæ in Socotora nascitur, non solùm vulgari fama, sed à celebribus viris accepi, qui compertum se habere aiebant, Aloen quidem plerisque aliis Indiæ locis nasci, quæ cum Socotorina deferretur Adē, & Gida (quam nonnulli corrupto nomine Iudaa vocant) & inde terrestri itinere *Cairum, postea in Alexandriam ad ostia Nili: vel, Ormus, deinde Bacora, postea Cairum & Alexandriam: facilè tamen dignosci eam quæ in Socotora nascitur, ab ea quæ à Cambaya, Bengala, aliisque locis aduehitur: Socotorinæque precium quadruplo maius esse, eius quæ aliunde adfertur precio. Inter reliquas autem notas hanc commendabant, quòd Socotorina solida sit & bene compacta; alterius verò partes non possunt perfectè coire, quòd succus ex diuersis plantis collectus sit.*

Aloës delectus

Vnicum esse Aloës genus.

N E C *eius plura sunt genera*, vt volunt Arabes, sed vnicum duntaxat, tametsi varia illi indant nomina.*

QVOD

QVOD verò Dioscorides & Plinius scribunt laudatißimam ex India adferri: alij verò ex Alexandria aut Arabia, non simpliciter id intelligendum est, sed de ea quæ ex Socotora primùm in Indiam delata est. Nam etiam ex Cambaya & Bengala defertur Ormus, Adem, & Gida. Itaque minus malè Mesue, qui vnum Aloës genus ex Socotora adferri scribit, aliud è Persia, tertium ex Armenia, quartum ex Arabia. Nam quæ in Lusitaniam defertur (vti his oculis vidi) ea ex Socotora allata est. Alexandrinā autem à quibusdam præferri hinc factum est, quòd superioribus annis pleraque aromata Ormus deferrentur, deinde Basora, Adem, Gida, inde Camelis Suez, quæ in extremo maris Erythræi sita est, & Alexandriam ad Nili ostiū, vnde Veneti petentes ea reliquæ Europæ communicabant: non autem quòd in Alexandria fiat Aloë. Aloë Alexandrina.

NASCITVR verò non modò in maritimis, sed etiam desertis Indiæ locis, cùm eam vbique viderim ducentis leucis itinere terrestri per eas solitudines confecto. Nullum eius inueniri gummi certum est, sed interdum aqua quædam viscida è foliis stillat, at neglecta & nullius vsus. Aloën plātam non in maritimis duntaxat nasci.

HVIVS vsus est non modò apud Arabes Turcosq; medicos (qui Auicēnam, Abohali apud eos dictum, & eius libros quinque Canum edidicerūt, legeruntq; Razen quem Benzacaria vocant, item Hali Rodoam & Mesuen illis Menxus appellatum, tametsi non is sit qui apud nos in vsu est, Hippocratis præterea, Galeni, Aristotelis & Platonis omnia opera, minus tamen integra, quàm Græco sermone conscripta) sed etiam apud Indos, in purgantibus medicamentis & collyriis, tum etiam in vulneribus carne explendis: in quem vsum plerumq; in suis officinis medicamentum habent, cui nomen Mocebar ex Aloë & Myrrha para- Mesue Arabicus, alius à nostro. Menxus.

Mocebar medicamentum.

paratum, quo etiam plurimum vtuntur in equis curandis, & vulnerum lumbricis enecandis.

MEDICVM *vidi magni Sultani Badur Regis Cambaya, ipsa herba Aloë vtentem pro medicamento familiari, in hunc modum. Folia Aloës concisa cum sale coquebat, eius decocti octo vncias propinabat, quæ aluum sine molestia & nocumento subducebant quater aut quinquies. In hac vrbe Goa Aloën probè tusam & cum lacte mixtam propinant iis qui vlcere renum aut vesicæ laborant, vel qui purulentas excernunt vrinas, non sine magno successu & ægrorum commodo: nam illico curantur. Eius vsus etiam Aucupibus notus est, qui confracta auium crura ea conglutinant. Hîc similiter in India maturandis phlegmonibus idonea.*

Aloës plantæ medicus vsus.

QVAMOBREM *hallucinari mihi videtur Matthiolus, in Diosc. lib. 3. cap. 2. qui Aloën ad spectaculum potius foueri asserit quàm ad medicum vsum. Quod verò Antonius Musa in Exam. simpl. neget Aloën herbam amaram* esse, magis mirum: nam sæpe degustatam admodum amaram inueni; quóque vicinior pars erat radici, eo amarior mihi visa est; extrema autem folia amarore carere mihi visa sunt. Tota planta viroso odore prædita est.*

Aloë planta amara.

CETERVM *quoniam controuersia est inter nonnullos Auctores, debeántne ea medicamenta quæ Aloën accipiunt, ante cibum sumi, an verò secundum cibum, & an illico à cibo, pauca visum est hîc adiicere, tametsi à doctioribus medicis potius hæc erāt petenda. Galenus* eius quinque catapotia exhibet, & bene quidem, quoniam hac ratione capitis dolores sedat. Plinius autem lib. 27. cap. 5. efficaciorem esse, si pota ea sumatur cibus, modicus videlicet & boni succi: quæ ratio multum mihi probatur, eamq; sequuntur huius regionis medici. Cùm enim Aloë medica-*

mentum

mentum sit debile, non euacuabit, nisi statim vires confirmentur modici cibi eiusq; boni succi sumptione, vt eo digesto melius euacuare possit, Paulus lib. 7. cap. 4. contra, manè sumendam præcipit, eosq; reprehendit qui eam à cibo exhibent: corrumpit enim, inquit, cibum. Singuli suis nituntur firmis rationibus & Auctoribus, sed conciliari facilè possunt. Cùm verò controuersia sit admodum vulgaris, & à multis agitata, an cibus cum medicamento misceatur, superuacaneum esse iudico de his plura agere.

SED præter institutum facere mihi non videbor, si hîc paucula quædam inseram de vulgari ratione quã Indi medici in exhibendis medicamentis obseruant. Catapotia & liquidiora medicamenta summo diluculo exhibentur, nostratium more, abstinendo deinde quinq; horarum spacio à cibo, potu, & somno. Quòd si infra hoc tempus non purgentur, roborando stomacho student ex Auicennæ præcepto, quod fit sumptis duabus mastiches drachmis in stillatitio rosarum liquore dissolutis, aluum bubulo felle inungentes, pannumq; lineum felle madentem vmbilico imponẽtes, ad medicamenti operationem iuuandam, expultricemq; facultatem excitandã, si opus sit. Sin post has quinque horas bene soluetur aluus, propinãtur illis tres vnciæ iusculi gallinæ, aliud præterea nihil: deinde hausto rosaceæ aquæ pauxillo, parumper somno indulgent. Hæc medicandi ratio suis rationibus & scriptorum testimoniis niti videtur. Medicamenta exhibẽdi apud Indos ratio.

TAMETSI Ruellius lib. 3. cap. 19. magnopere commendet potionem illam Rufi quæ Aloën, ammoniacũ, myrrham & vinum recipit, ibiq; occasionẽ nactus, acrius in Arabes inuehatur, qui reiecto ammoniaco & vino, Catapotia ex Aloë, croco, & myrrha concinnent, eamq; compositionem acceptam Rufo referant: facit pro suo recentiorumque scriptorum more, qui in Arabes plerunq; inuehi solent, Potio Rufi.

vt Græcos tanto magis extollant. Non negauerim certè Rufi medicamentum singulari remedio pollere aduersus pestis contagia: Illud tamen certum est, Catapotia Rasis quibus vtimur, efficax esse medicamentum & à multis magno successu expertum. Additur verò Crocum, quoniam cor roborat & aperit, tum ob alias facultates quibus præditum est.

Catapotia Rasis.

MANARDVS, *lib. 1. epist. 1. aliiq; nonnulli recentiores acerrimè in Mesuen, Serapionem & Auicennam inuehuntur, quòd affirmauerint Aloën venarũ oscula adeo reserare, vt inde postea sanguis facilè fluat, eamq; ob causam hæmorrhoidibus non conuenire: deinde quòd scripserint melli admistam minus purgare, minusq; stomacho noxiam esse, quàm reliqua purgantia medicamenta. Dicunt enim Manardus & huic similes, Aloën non modò non aperire hæmorrhoides, sed eas potius obstruere, neq; rectè scribere Mesuen qui illam stomacho minus noxiam faciat, quandoquidem huic sit admodum vtilis, nec nocumentum aliquod adferat, melliq; admista magis euacuet reliquis purgantibus medicamentis. Priora confirmant Galeni auctoritate: postremum verò, quòd mel, cùm sit purgantis facultatis, alteri purganti adiunctum necessario magis debeat purgare. Rectius Antonius Musa, Exam. simpl. qui in nullius magistri verba iurans, Mesue opinionem confirmat, sæpius expertum se esse affirmans, Aloên hæmorrhoidas aperire. Sic & sæpenumero expertus sum summos dolores cum hæmorrhoidum fluxu excitasse, quod facile præstare potest Aloë ob amaritudinem, venarum oscula reserando, & expultricem facultatem irritando. Hac ratione purgat fel animantium, vmbilico illitum, teste Serapione, lib. simpl. cap. 201. Quòd verò oscula venarum obturare asseverant, cum Iacobo de partibus respondeo, foris quidem adhibi-*

Aloë hæmorrhoidibus non conuenit.

Aloë hæmorrhoides obstruit.

Aloës diuersi effectus.

hibitam adstringere, intro autem sumptam aperire. Quam facultatem obtinent pleraque medicamenta, quæ intro sumpta, diuersas & contrarias vires exerunt, quàm si foris adhibeantur, veluti Scilla quæ comesta enecat, foris illita exulcerat. Ad ea quæ obiiciunt de melle, Mesuen videlicet asserere Aloën cum melle mixtam minus purgare, sic responsum volo. Quandoquidem vtrumque medicamentum purgatoria facultate præditum est, validioris facultatem, debilioris, mellis scilicet, facultate infringi: Sic etiam stomachum roborat & firmat accidentaliter, euacuando videlicet sine nocumento, aut eo certe perexiguo, humores qui ventriculum infestant.

Aloë stomachum roborat per accidens.

PLINIVM *lib. 27. cap. 4. mirari subit, qui Aloën metallicam supra Hierosolymam inueniri tradit.* **Ego non modò medicos Iudæos, sed etiam Pharmacopolas qui Hierosolymorum incolas se asserebant, diligenter interrogaui de hoc Plinii loco. Sed illi constanter negabant vnquam fuisse repertam huiusmodi Aloën tota Palæstina.*

Nulla Aloë fossilis.

* Caïrum, antiquitus Memphis Pyramidum celebrata miraculis, quæ & in hunc vsque diem perdurant. Ibi fuisse Ioseph captiuum ferunt, & adhuc horrea, quibus frumentum condidit, ostendi. Vocatur autem à Mauritanis Mesera: sed quoniam Regina quædam Alcaire nuncupata eius pomeria auxisse creditur, ab eius Reginæ appellatione nomen Caïro sortita est. Cœpit verò hec vrbs populi frequentia paulatim minui, postquam Turcorum Imperator Constantinopoli occupata, illic regiam fixit sedem, confluentibus nimirum eò hominibus.

Caïrum.

Mesera.

* Nullam certe amaritudinem in nostrate reperies, quod ob nimiam illam humoris abundantiam accidere arbitror.

SED aliud quibusdam Hispaniæ locis Aloës genus inuenitur, in cuius sane folijs manifestò amarorem cum acrimonia coniunctum inuenies. Eius cum icone historiam breui, Deo annuente, dabimus.

*Galeno adscriptus ad Paterniam, cap. 5. tria grana ciceris magnitudine dat post cœnam.

* Aloën post cibum etiam exhibet idem Paulus lib. 3. cap. 43. quam controuersiam Nicolaus Rotarius in suis contradictionum veterum auctorum libris conciliat.

* Non affirmat eò loco Plin. talem inueniri, sed, Fuere, inquit, qui traderent in Iudæa super Hierosolymam metallicam eius naturam.

De

De Altiht. CAP. III.

TANTA *est in nominibus Altiht, Anjudē, Asa fœtida, Asa dulcis siue odorata, & Laserpicium confusio, vt vix explicare me poßim: quandoquidem hactenus neminem inuenire licuerit, qui plantæ, ex qua hocgummi profluat, nomen indicare, aut formam describere mihi potuerit.*

VOLVNT *nonnulli ex Corasone ad Ormuz, & inde in Indiam deferri: alii ex Guzarate, tametsi istic ex regno Deli adferri vulgo asserant, regione admodum frigida, quæ ad Corasone vsque & regionem Chiruam ex Auicennæ lib. 2. cap. 53. testimonio extenditur.*

Altiht. Antit. Imgu. Imgara.

ILLVD *autem certum est, hoc gummi* Altiht *Arabibus dici, nonnullis* Antit: *nam cuicunq; Arabi gummi* Imgu *aut* Imgara *ab Indis vocatum ostenderis, statim id* Altiht *siue* Antit *esse pronuntabit.*

Anjuden. Angeidan.

PLANTA *ex qua hic liquor emanat, incolis* Anjuden, *quibusdam* Angeidan *dicitur. Sed quoniam hoc gummi è longinquis adfertur regionibus, veram plantæ descriptionem habere difficile est.*

Almharut. Asa.

MVLTIS *ab Auicenna lib. 2. cap. 53. nominibus insignitum est hoc medicamentum, veluti est* Altiht, Almharut, *propter linguarum in regionibus, vnde aduehitur, varietatem.*

QVID *autem Interpretem mouerit, cùm* Asam *vertit, ignoro, nisi quòd verisimile sit eum non Asam, sed* Laser *vertisse; idq; vocabulum deinde temporis iniuria in Asa deprauatum esse.*

PORRO *dicet aliquis* Altiht *non esse nomen plantæ Laseriferæ, sed ipsius potius succi concreti & coacti: cuius sententiæ esse videtur Gerard. Cremon. Commentariis in Rasin. cap. de Diminutione coitus, lib. Diuis. 1. cap. 79. Huic sic responsum volo, Gerardum veram linguam Arabicam*

bicam ignoraſſe, cùm ex Bætica Hiſpaniæ oriundus fuerit; Lingua verò qua Auicenna ſcripſit, legitima eſt Arabica, qua videlicet Syri, Meſopotamij, Perſæ, & Tartari vtuntur, apud quos Auicenna natus creditur vrbe Baſora (quæ nonnullis Babylon fuiſſe putatur, certò tamen reſciui Babylonem eam non eſſe, ſed proximam huic fuiſſe cuius nulla nunc extent veſtigia) in prouincia Vzbeque ſita. (Eſt verò Vzbeque pars Tartariæ ſtrenuos producẽs viros, & peritiſſimos ſagittarios, qui tum pedeſtres, tum equeſtres peregrinorum Regum ſtipendiis militant: fortè autem Parthi ſunt, Romanis olim adeo infeſti & formidabiles) Eam igitur linguam vocant illi Araby, id eſt, Arabicam, qua videlicet ſcripta inueniuntur Galeni, reliquorumq; Philoſophorum & falſi Prophetæ opera. Noſtrorum verò Mauritanorum linguam Magaraby nuncupant, quaſi dicas, eorum qui ad Occidentem habitant, ſiquidem garby Occidentem Arabicè ſonat, & ma eorum. Vzbeque.

CETERVM Altiht nihil aliud eſt quàm ipſa planta Laſerifera, veluti plerũq; ſumitur gummi pro ipſa planta. Altiht.

VERVM obiiciet aliquis. Si Altiht non eſt Aſa dulcis, quid eſt Aſa dulcis? Aſam dulcem apud nullum probatum Auctorem, ſiue Arabem, ſiue Græcum, ſiue Latinum, legiſſe memini. Sed cùm Arabes liquorem çuz vocent, eum verò qui probè coctus ſit & denſatus Robalçuz (Rob enim Arabicè denſatum ſonat, & Al eſt articulus genitiui apud Arabes) hinc depromptum eſſe nomen Aſæ dulcis veriſimile eſt. Aſa dulcis. Robalçuz.

CETERVM Altiht Arabum, eſſe Laſerpitium Dioſcoridis & Plinii, tametſi nemo legitimorum Arabum (qualis eſt Raſis & Auenrois) vſquam eius meminerit, ſatis oſtendit Serapio lib. ſimpl. cap. 251. qui de Altiht agens, ad verbum ea refert quæ Galenus & Dioſcor. de

Asa fœtida eadem cum Laserpitio.

*Laserpitio scripsere. Cadit ergo eorum opinio qui multis argumentis probare conantur, Asam fœtidam à Laserpitio differre. Nam quod Laserpitium veterum in cibos admissum esse aiunt, Asam verò fœtidam medicamentis solùm vtilem, idq; raro: in cibis verò planè damnari ob teterum odorem, plurimum à veritate aberrare mihi videntur. Siquidem nullum medicamentum simplex per totam Indiam maiore est in vsu, quam Asa fœtida, cum medico in vsu, tum condiendis cibis. Eam enim pro suarum facultatum modo sibi emunt, cuiusmodi sunt Baneanes * & omnes gentiles Prouinciæ Cambayæ, quos Pythagoræ imitatus videtur. Solent illi Asam suis iusculis & oleribus commiscere, confricato primum ex ea lebete, nec alio condimento vtuntur omnibus in cibis. Baiuli & huiusmodi tenuis fortunæ homines, quibus duntaxat panis est & cæpe, non nisi summa in necessitate ea vtuntur.*

Asa fœtida magno in vsu Indis.

Asa in condimentis.

COMMENDARVNT *mihi multi condimenta istorum Baneanũ cum à saporis, tum ab odoris suauitate. Horum oratione persuasus aliquando eiusmodi condimenta degustaui, quæ sanè sic satis palato arridebant, non tamen adeò vt illi prædicabant, quoniam fortè neq; iusculis neq; condimẽtis valde delector: odore certè suo nõ erãt molesta, tametsi nullus odor æquè mihi infestus sit, atq; Asa fœtida.*

Asæ facultates.

SVMVNT *verò nonnulli Asam, vt deiecti appetitus fastidia tollant; initio enim aliquantulum amara est Asa, vt sunt oliuæ conditæ, deinde deuorata mirum in modum illis bene sapit. Solent etiam plerique, ea sola ad stomachi corroborationem, flatusq; discutiendos medicamenti loco vti. Quamobrem multum hallucinantur, qui Sepuluedam sequuti nullo esse in vsu medico asserunt, nisi aliis medicamentis permistam.*

SED *non possum nõ mirari Matthæi Syluatici cap. 47.*

de

de Anjuden oscitantiam, qui Galen. citans, venenum esse asserit. Nam neque Galenus, neque Græcorum quispiam id vnquam scripsit, cùm omnes vno ore Laser magnopere cõmendent aduersus venena, pestis contagia, lumbricos, & scorpionum plagas.

SOLENT Indi cauernis dentium indere in dolore, quam facultatem etiam illi tribuit Diosc. libr. 3. cap. 76. tametsi Plinius lib. 22. cap. 23. id non censeat, exemplo cuiusdam, qui ea de causa sese ex alto præcipitauit. Sed is forsitan cachexia laborauit, & medicamentum eos humores qui turgebant, nimium commouit. Asa in dolore dentium.

MAGNI apud Indos est precii, quòd eo plurimum vtantur etiam in venere proritanda. Radicis verò, aut foliorum apud eos nullus est vsus; sunt enim illis incognita. Asa venerem stimulat.

Is verò quem supra dixi Asa sola sæpius vti, retulit sibi narratum esse succum hũc ex planta quadam foliis Coryli extrahi conciso caule, deinde in bubula coria coniici, prius illita sanguine cum tritici farina permisto, conseruationis gratia: eamqúe ob causam si quid in Lasere fabæ lomento simile conspiciatur, non adulterationis, sed puritatis potius esse indicium. Laseris descriptio.

FREQVENS verò est in Mandou, Chitor, & Deli; præterea ex Ormuz aduehitur in Pegu, Malaca, Tanasarim & regiones his vicinas.

PORRO Laseris duo genera ad Indos adferuntur, alterum sincerum & translucens: alterum turbidum & impurum, quod à Baneanibus repurgatur antequàm in cibos admittatur. Sincerum colore est puro, Electro simili, id Guzarate conuehitur ex Chitor vt aiunt, & ex Patane & Dely. Impurum ex Ormuz adfertur. Maioris precii est sincerum, neque facilè Mercatores impurum emunt (solet autem id magna ex parte in tenuiorum cibos & medica- Laseris duo genera.

menta cedere) nisi in purioris defectu. Sincerum validioris est odoris, quàm sordidum: vtrumque tamen mihi fœtet, sed id magis quod sincerius esse putatur. Qui verò eius vsui assueuerunt, sincerius, odoratius esse asserunt; quod quadam consuetudine fit. Multis enim malè olent Styrax liquida & Algalia propter validum odorem, cùm tamen maxima ex parte sint odorata. Sic neutrum Laser mihi Porrum redolet, sed ad nostram Myrrham nonnihil accedere videtur. Hinc factum puto, vt Auicenna Asam diuiserit in fœtidam & odoratam, quòd fœtidam porraceo odore esse assererent, cùm non ita sit. Siquidem veteribus odoriferum dicebatur, non quòd suauiter oleret, sed quòd validi esset odoris. Sic vocant calamum odoratum, qui multorum iudicio fœtidus potius dicendus erat: eadem ratione Myrrha validi est odoris, Aloë validioris, & Spica nardi adhuc validioris. Multos enim ægros purgaui qui à Rhabarbaro abhorrebant, quòd illis Spicam admiscerem.

Styrax liquida. Algalia.

MIRARI *subit Antoniũ Musam, Exam. simpl. qui adeo credulus fuit, vt his fidẽ adhiberet, qui Benjuy (quod veteribus fuit ignotum, vt postea ostendemus) plantã consimilem Silphio esse affirmarunt. Sed de his plura suo loco.*

SIC *Ruellius vir eruditus & omni laude dignus lib. de nat. stirp. 3. cap. 52. scribit in Gallia nasci crassam radicẽ, magnam, foris nigricantẽ, intus candidã, quæ cũ suo liquore & semine mira fragret iucũditate. Huic ob insignes virtutes, illustria indiderũt nomina: itaq; modò Imperatoriã, modò Angelicã, modò Sancti spiritus radicẽ appellant Herbarij, eiq; calfacientẽ siccatoriamq; vim in tertio signãt abscessu. Vnicè venenis aduersari tradit, pestilẽtiæ populatim sæuiẽtis arcere contagia: corpora ab lue pestifera vindicare, si tãtum in ore teneatur, per hyemem ciceris magnitudine cum vino, per æstatem ex stillatitio rosarum liquore sumpta;*

Imperatoria. Angelica. eiusq; facultates.

pta: nec sensurum ea die contagionem ait, qua quis deuorarit, nam vrina et sudore venenum abigit: sic etiam aduersus fascinationes valere, aliosq́ praeterea morbos, quos breuitatis causa omitto. Hanc igitur esse Laserpitium Gallicum, cuius Veterinarij medici meminerunt. Etsi quis nares consulat, inueniri Laser illud idem quod Benjuinum officinis appellatum redolere. Nam & doctos in ea esse opinione, vt quod ab officinis Benjuinum siue Ben Iudaeum appellatur, Laseris sit Syriaci genus, dictũ quòd Iudaea parens huius mittat ad nos prolem suam. Laserpitium Gallicum. Benjuinum. Benjudaeum.

SED eius opinionem cap. de Benjuino, multis & solidis argumentis conuellemus. Eiusdem sententiae fuisse aliquando (vt videlicet Benjuinum Laser esse putaret) ipse Matthiolus Commentariis suis lib. 3. cap. 78. scribit; veritate tamen coactus, sententiam mutauit.

* Quoniam hoc capite totoque adeo opere de Baneanibus differit noster Auctor, quod genus hominum sit, necesse est scire. Eorum igitur Philosophorum quos Baneanes vocant (tametsi nunc potius Negociatores appellandi veniant, quàm Philosophi) multa sunt genera, in hoc conuenientium, vt neque occidant rem aliquam animatam, nedum ea vescantur. Hoc praeceptum adeo strictè obseruant, vt plerunque aues redimant, deinde eas auolare sinant. Non vescuntur napis, non alliis, non cepis, nõ pulmentis rubro colore infectis. Vinum non gustant, non acetum, non Nimpa, non Orraqua (ea sunt apud eos potionum genera) non passum. Plurimum ieiunant, noctu paucissima edentes veluti saccharum, super quo aut aquã aut lac bibunt. Nonnulli inter hos superstitiosiores, viginti interdum diebus omni cibo abstinent. Baneanes.

FORMICIS aquam saccharo edulcatam bibendam praebent, affirmantes sese eleëmosynam in pauperes conferre: sed & auibus aquam propinant. Morituri, solent nonnulli certam facultatum portionem testamento legare, viris quibusdam qui per solitudines vagentur & aquam peregrinis & iter facientibus dent. Refert noster hic Auctor in Cambaiete se vidisse Nosocomium, in quo omnis generis aues curarẽtur, quae sanitati restitutae quolibet euagari dimitterentur. Eodem vestium genere quo Gymnosophistae vsi fuisse perhibentur, amiciuntur, & animarum transmigrationem in alia atque alia corpora credere rumor est.

HANC similiter opinionem sequi traduntur Bramenes vocati (quae vox à Brachmanis deducta videtur) in Balagate, Cambaya & Malauar, qui nisi loti vniuersum corpus, cibum non attingunt, Bramenes.

maiorisq; sunt in veneratione quàm Baneanes. Ex his etenim deliguntur Regibus Scribæ, Procuratores negociorum, Quæstores & Legati. Hi tamen omnes, quemadmodum & qui in maritimis *Cuncam* appellatus habitant, vescuntur omni genere carniũ, excepta vaccina & porcina domestica. Attamen omnes animarum transmigrationem credunt, aliasque plurimas persuasiones ridiculas habent. Atque hæc ex nostro auctore desumpsi, qui variis capitibus de his agebat.

De Opio CAP. IIII.

Amfiam.

QVOD *nos Lusitani corrupto nomine* Amfiam *appellamus, id Mauritani (quos Indi sequuti sunt)* Ofium *vocant, deducto à Græcorum Opio nomine. Pleraq; enim nomina à lingua Græca (quam* Ihumani*, quasi Ionicam dicas, appellant) mutuati sunt Arabes, P in F, quòd sint literæ multum affines, mutato. Sic Opium Ofium dixerunt; Pæonia Faunia, & multa similiter.*

Ofium. Ihumani lingua.

Opij varia genera. Meçeri. Opium Thebaicum.

VARIA *sunt Opij genera pro regionum differentia. Quod è Cairo adfertur (*Meçeri *vocant) albicat, & magni est precij: existimo id esse quod nos Thebaicum dicimus. Quod ex Adem aduehitur, aliisq; locis Erythræo mari vicinis, nigrum & durum est: eius precium pro regionum varietate aut intenditur, aut minuitur. Quod in Cambaia, Mandou, & Chitor cogitur, mollius est & magis flauescit. Magno venditur multis locis, quoniam huius esui assuescunt: solet enim quod aliqua in regione frequenti est in vsu, carius semper vendi. Quod dixi ex Cambaia adferri, maxima ex parte in Malui colligitur. Et quoniam id Thymeleam aliquantulum olet, putarunt nonnulli Thymeleæ succo adulterari, sed falluntur. nam tota Cambaia, imò tota India Thymeleam prouenire non credo. Et certè in Cambaiete resciui nihil aliud esse quàm gũmi, siue lachrymam papaueris. Nascitur istic Papauer (*caxcax *vocant nomine cum Arabibus communi) prægrandi capite, quod interdum sextarium cum dimidio* capere poßit (inueniuntur etiam nostris haud maiora) hæc incisa opium exstillãt.*

Opium Thymelea non adulterari.

Caxcax prægrande papauer.

Non

Non est autem id papauer nigrum; nam tota Cambaia haud inuenias, tametsi Auicenna lib. 2. cap. 526. Opium ex Papauere nigro parari scribat. Sed num aliis in regionibus ex nigro Papauere colligatur, ignoro.

PLVRIMVS *huius vsus est per vniuersam Mauritaniã, & Asiam: * siquidem eius esui ita assueuerunt, vt eo abstinentes periculum vitæ incurrant: quod sanè admiratione non caret, quandoquidem adeo narcoticum & stupefactiuũ est. Sed etiam qui eo vtuntur, dormitabundi plerunq; videntur. Itaque solent qui eius facultates intelligũt, exigua quantitate sumere. alij verò plerique liberalius eo vtuntur, vt laßitudinem ex laboribus, animiq; fastidia tollant, non autem vt proniores in venerẽ efficiantur, vt stultè quidam credunt. Quoniam Opium non modò venerem nõ stimulat, sed potius eius stimulos infringit sua frigiditate; & vasorum spermaticorum constrictione. Et nonnullos Lusitanos noui qui huius esu steriles & impotentes effecti sunt.* Opij magnus vsus Asia & Africa. Opium venerem non stimulat.

DOSIS *communis apud istos est à viginti ad quinquaginta hordei grana. Noui tamen quendam Corasonem natione à Secretis Nizamoxa, qui singulis diebus tres laminas Opij ederet, quæ penderet decem drachmas & amplius: & licet stupidus & dormitabũdus semper videretur, aptißimè tamen & doctè de omnibus disputabat; tantum potest consuetudo.* ὀπιόφαγος.

*Auctor habet Canada: est autẽ apud Lusitanos poculi genus continens quinque & triginta vncias. Cùm verò Sextarium apud Veteres quatuor & viginti vncias vini aceti & aquæ continuisse inueniamus, Canada Sextarium cum dimidio verti, quòd non haberem aptius vocabulum.

* Bellonius lib. 3. cap. 15. obseruationum auctor est, Opium abundantisimè cogi ex Papauere candido tota Paphlagonia, Cappadocia, & Cilicia, apudque Turcos & Persas summo esse in vsu: non tamen ab eis sumi supra drachmæ vnius pondus.

De Benjui CAP. V.

DIXIMVS in Laserpitio Asam odoratam non esse Benjuinum, tametsi nonnulli docti viri in ea fuerint sententia. Nunc illud restat vt nostram sententiam firmis argumentis comprobemus.

Benjuinum in condimenta non recipitur. Benjui non est Laser.

NVLLVM vnquam in condimenta recepisse Benjui certum est; Asæ verò fœtidæ frequens est vsus in condiendis cibis apud Indos, vt antè diximus, ex quo patet Benjui Asam esse non posse.

Laser vnde. Ganga fl.

MAXIMA pars Laseris ex India vltra Gangem (incolæ Ganga vocant) aduehitur. Benjui verò quod in Indiam adfertur, quodq; amygdaloides vocant, nascitur in Samatra & Sian, (non in Armenia aut Syria, Africáue, aut Cyrene) eiusq; maxima pars huc conuehitur, deinde in Arabiam, Persiam, & Asiam minorem defertur, atque etiam (vt ex virorum fide dignorum relatu intellexi) in Palæstinam, Syriam, Armeniam & Africam. Antonio Musæ Exam. simpl. imposuerunt igitur ij Lusitani, qui incolas, apud quos nascatur Benjui, veritate coactos, id gũmi etiamnum Laserpitium vocare significarunt: quandoquidem ab indigenis Cominham appellatur.

Anton. Musæ lapsus.

Ruellij lapsus.

AD Ruellij autem lib. de Nat. Stirp. 3. cap. 52. obiectionem, quem, capite de Lasere, Imperatoriam Laser Gallicum atque officinarum Benjuinum esse, contendere scripsimus: Sic respondeo.

CVM is inter reliquas Imperatoriæ facultates hanc illi tribuat vt libidines extinguat: in Lasere verò dixerimus Indos eo vti ad venerem excitandam, Imperatoria Laseris genus esse non potest.

Benjui veteribus ignotum.

CETERVM nostrum Benjui veteribus ignotũ fuisse omnino puto: siquidem neq; Græcorum quempiam, neq; quenquam Arabum hunc describere memini: Nam quod Auen-

Auenrois 5. Collig. cap. 56. dicit, Belenizan, aut Belenzan, siue PetroZan exsiccantem & excalfacientem in secundo excessu habere facultatem, stomachum humidum & languescentem exsiccare, & roborare, oris odorem commendare, partes corporis confirmare, & venerem excitare; ex eius adeo succincta & breui descriptione, persuadere mihi non possum esse Benjui quod describit: quod si quis contra sentiat, per me licet.

VETERIBVS *etiam Iudæis ignotum fuisse ex eo conijcere licet, quòd neque Dauid, neque Solomon eius meminerunt, tametsi odores & suffimenta summopere commendarint.* Benjui Iudæis veteribus ignotum.

FIERI *autem potest vt Ruellius (in eo quod Benjui Ben Iudæum vocat) lapsus fuerit nominum affinitate, debueritque potius nuncupare* Benjaoy, *id est, filium de Iaoa, vbi plurimum nascitur.* Benjaoy.

SCRIBIT *Mediolanensis quidam nasci Benjui in monte Paropanisso, & præter Macedones quosdam, qui in monte Caucaso odoratissimum, nostroque multò præstantius se vidisse asserebant, Ludouicum etiam Romanum citat.*

EGO *verò neque huic Mediolanensi, neque illis Macedonibus facilè crediderim, quandoquidem videre licet huc commeantes tot Thraces (quos illi Rumes vocant) & tot Turcos, qui Benjui mercium gratia hinc transuehunt: quos, si apud eos Benjui nasceretur, alias potius merces, quæ maioris essent emolumenti & quæstus, transportaturos credibile est. Fieri autem potest vt illi Macedones Styracem pro Benjui intellexerint: sed tamen nullibi Styracem nasci scimus præterquàm in Aethiopia, vbi etiam Myrrha reperitur.* Rumes. Styrax in Æthiopia.

DE *Ludouico Romano à Lusitanis quibusdam audiui, quibus hîc in India cognitus fuit, nunquam eum præteriisse* Ludouicus Romanus.

Calecut neque Cochim: necdum enim eo tempore ea maria nauigabamus quæ nunc nobis aperta sunt. Ego sane hunc Ludouicum olim veracem esse credidi, sed lectis eius Commentariis, multa eum pro arbitrio finxisse deprehendi. Exempli gratia, vbi agit de Ormuz. lib. 3. cap. 2. insulam aut vrbem esse potentissimam refert, in qua sint aquæ suauissimæ, cùm tamen nullam istic aquam præter salsam inuenias, omnisquе annona & aqua aliunde eò conuehatur, nec ista quidem admodum bona *. Deinde neque aquam, neque ligna in Malaca inueniri scribit, lib. 6. cap. 17. cùm tamen istic sit & aquæ potabilis eiusque suauis, copia, et egregia lignorum materia. Ex quibus videre licet, non multum fidei tribuendum esse huius Auctoris scriptis de rebus Indicis.

Benjui amygdaloides.

PORRO Benjui plura sunt genera. Id autem maximè à Mercatoribus expetitur, quod Amygdaloides * vocant, quodquе vngues seu maculas candidas admixtas habet amygdalarum instar: quo enim pluribus huiusmodi maculis abundat, tantò præstantius habetur.

Musæ lapsus.

MAXIME id prouenit in Sian et eius contermina Martaban *. Eius meminisse puto Antonium Musam, idq; permixta eius radicum scobe adferri asserere: sed falsò, quandoquidem vnum idemquе est gummi, aliud videlicet crassiori consistentia, aliud liquidiori, & aliud non plenè dura, quæ deinde à Sole exusta magis albet. Id Benjui sic exsiccatum nonnũquam in farinam resoluitur, quam Musa radicum scobem esse putauit.

Benjui secundum genus.

ALIVD genus nigrius inuenitur in Iaoa & Samatra, quod vilioris est precij. Est & genus nigrum in Samatra è nouellis arboribus profluens, quod ab odore grato Benjui

Benjui de Boninas.

de Boninas vocant: id superiori decuplo carius est. Eius fragmentum superioribus diebus mihi dono missum est, sua-

suauissimi odoris, quod manibus confricatũ, eas mira odoris fragrantia commendabat.

EGO *sæpius existimaui illud* Benjui *de* Boninas *nihil aliud esse, quàm* Benjui *cum Styrace liquida, quam Chinenses* Roçamalha *vocant, permixtum, quoniam eius odor aliquantum ad* Benjui *de* Boninas *accederet: eamq́ ob causam id aliquando experiri volui, mixto* Benjui *cum Styrace liquida. Sed licet id* Benjui *sic permixtum vulgari odoratius esset, odoris tamen fragrãtia & suauitate à* Benjui *de* Boninas *superabatur.*

Styrax liquida. Roçamalha.

CETERVM Benjui *è nouellis plantis profluens Amygdaloide odoratius esse, causam esse puto, quòd gummi multum natiuæ suæ fragrantiæ vetustate deperdat, vt ferè in reliquis similibus contingere solet. Sed quoniam candidum elegantius est, nigrum verò & nouellum odoratius, vtrunque permiscere solent, vt odoris fragrantiæ etiam elegantiam concilient.*

Benjui de Boninas cum nouello permiscetur.

BENIVI *genera vocantur à Chinensibus* Cominham, *ab Arabibus* Louanjaoy, *quasi dicas Thus de Iaoa, quòd hæc regio primum Arabibus innotuerit, siquidem Arabes Thus Louan dicunt, Guzarate & Decã incolæ,* Vdo.

Cominham. Louanjaoy. Vdo.

EST *autem* Benjuifera *arbor procera, vasta, pulchra, magnam spargens vmbram, ob ramorum frequentiam, quos pulcherrimo ordine digestos & in aërem elatos habet. Caudice est crasso, materie prædura & firma. Eius folia partim aceto condita, partim ramis adhuc adhærentia accepi: minora sunt ea aliquantum Citri siue Limoneræ foliis, non tamen adeò virentia, sed parte auersa candicantia: quæ verò in ipsis maioribus ramis enascuntur, ad Salicis folia magis accedere videntur, latiora tamen sunt, sed minus longa. Nascitur interdum in siluis Malacæ, loco humidiore.*

Benjuifera arbor.

VVL-

VVLNERANTVR *arbores vt Gummi (quod est Benjui) maiori quantitate effluat. Nouellæ, vt dixi, arbores Benjui de Boninas emittunt, quod est ex prouincia Bayrros, idq́ue præstantius est eo quod in Sian nascitur, natum verò in Sian reliquis generibus præstantius est.*

Benjui præstantiss.

HÆC *omnia non sine rei nummariæ dispendio didici: siquidem perbellè satisfactum est ei qui mihi & folia & ramos huius arboris attulit, vt æquum erat. Nam præter summam quæ his adeundis est siluis difficultatem, maximum subeundum est periculum, ob Tigridum (quas illi Reimones vocant) in iis siluis frequentiam.*

Tigris. Reimones.

SI *quid verò eis quæ nunc disceptaui melius intellexero, palinodiam non modò in his, sed & aliis omnibus canere non pudebit.*

* Credibile est nostro huic auctori ab aliquo impositum fuisse, qui Ludouico Romano parum æquus erat, aut sanè aliud habuisse exemplar, quàm ea quæ passim Ludouici Romani nomine circumferuntur. Nam lib. 3. cap. 2 de Ormuz agens, *Aquarum,* inquit, *potu suauium, annonæq́ue mira caritas: inuehuntur ferè omnia,* quemadmodum & noster auctor hoc loco asserit. Et lib. 6. cap. 17. de Malaca agens, *Mittit tamen triticum, carnes, perpaucáque ligna,* nusquam verò aquæ meminit.

* Hoc Benjui amygdalinum Amatus Lusitanus enarratione 71. cap. de Myrrha, præstantissimum Myrrhæ genus esse censet, quam Dioscorides à loco natali Troglodyticam cognominat.

* Sunt illæ prouinciæ supra regnum Malacæ ad fluminum Auæ & Menan in Oceanum Indicum influxum, supra Gangeticum sinum.

De Thure CAP. VI.

CVM *Veteres duo Thuris esse genera tradant, alterum Arabicum, alterum Indicum; de eo nobis differendum existimaui.*

PER *vniuersam Indiam Thus non nasci certissimum est: cùm quicquid Thuris hic consumitur, & hinc in Lusitaniam euehitur, ex Arabia deferatur. Nō possum ergo nō mirari à quo Dioscorides lib. 1. cap. 70. (quem tamen & Auicenna lib. 2. cap. 533. sequutus est) Thus in India nasci acce-*

[Thus in India non nascitur.]

acceperit. De Arabibus minus mirum qui nigricantem colorem, quo Thus Indicum præditum esse vult Dioscorides, Indum plerunque vocent, vt ex Myrobalano nigro, quem Indum appellant, patet.

CETERVM *Thus Arabibus, apud quos solum prouenit,* Louan *vocatur, nomine ex Græco deducto: Auicenna lib. 2. cap. 533.* Conder, *id est Resina (*çamac *enim illis est gummi, veluti* çamac Arabi, *id est, gummi Arabicum) Serapioni lib. simpl. cap. 178.* Ronder *corrupto vocabulo. Nam multos Arabes conueni, sed omnes Thus à quoquam eo nomine appellari negant, paucos verò quosdam* Conder *vocare, & plerosque omnes* Louan. *Idem à quibusdam Lusitanis qui in Arabia diu vixerunt, intellexi. Addebant & illi arborē quæ Thus producit, ab incolis* Louan *etiam appellari, eiusq́ue duplex esse genus: alteram montanam, alteram in planis nascentem. Montana arbor montibus confragosis prouenit, optimumq́ue & laudatissimum Thus profert. In planis verò nascens Thus profert nigrum, improbum, quo cum aliarum arborum resinis permixto naues picant & oblinunt, vti nos pice solemus. Eæ arbores illius Prouinciæ Regi cedunt, nec cuiquam Thus colligere licitum est, nisi Regis permissu. Confluere eò Negociatores ex Adem, Xael, & aliis Arabiæ locis, & cum Rege de Thuris quantitate quam aucturi sint, & de precio conuenire solent, modò laudatum sit & legitimum, quod nos masculum vocamus, ipsi* Melato *appellant.*

Louan. çamac. Ronder. Conder. Thus montanum. Thus in planicie natum. Thus masculum. Melato.

LAVDATISSIMI, *huc etiam delati, vile est precium: centenæ enim libræ duobus duntaxat Lusitanicis aureis emuntur. Improbum interdum cum optimo miscetur, cui nonnunquam & corticum fragmenta inhærent, atque huc defertur, sed vilissimi est precij. Thus ergo nullam aliam adulterationem nouit. Nam quis quæso id*

Thuris vilitas. Thus non adulteratur.

adul-

adulterare vellet, cùm tam vili ematur?

Thuris vsus.

MVLTVS *est Thuris vsus apud Indicos medicos in vnguentis & suffimentis. Nonnunquam & in corpus assumitur ad varios capitis affectus & alui profluuia. Sed maxima Thuris pars hinc in Chinarum regionem exportatur (quoniam istic plurimum eo vtuntur) & in regiones Malacæ vicinas.*

Thuris planta.

PORRO *Thuris arbor humilis est, & folia habet Lentisco similia, peculiarisqúe est Arabiæ. Scribunt tamen Hispani in nouo orbe etiam Thus inueniri, sed penes eos sit fides, ego certè de eo nihil pronunciare possum.*

De Myrrha CAP. VII.

Myrrha. Bola.

PLVRIMA *adfertur etiam ex Arabia ad nos myrrha, quæ Indis* Bola *dicitur: tum etiã ex regione Abexim, quæ Aethiopia est. Qualis verò sit arbor quæ eam profert, aut qua ratione resina eliciatur, nunquam scire potui. Illud duntaxat adiiciam, quod à quodam Mercatore, qui in Melinde & Mosambique negociabatur, tum à quodam sacrifico Aethiopiæ, Episcopoq; Armenio intellexi: videlicet genus esse quoddam hominum montanum & syluestre (quos Bodoins vocant, linguaq; pura Arabica, quæ nonnihil ad Chaldaicam aut Syriacam antiquam accedat, vti perhibent) quod Myrrham in Braua & Magadaxo terrestri itinere adfert, & è Chaldæa regione sic illis vocata se adferre asserit.*

Bodoins.

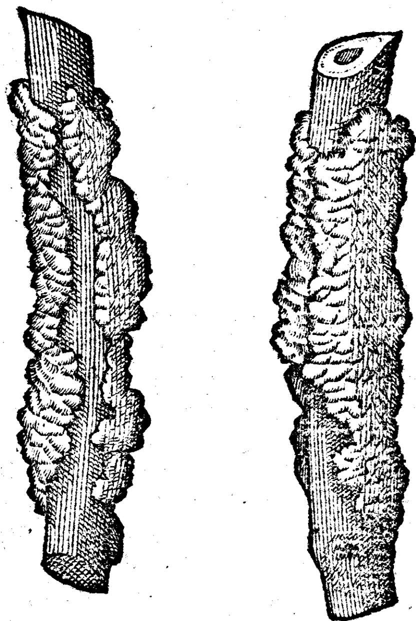
* Qui veterum opiniones de Thure & Myrrha nosse volet, consulat Theophrastum libr. 9. cap. 4. de Historia plantarum, & Plinij naturalem historiam libr. 12. cap. 14. & 15. Tum legat quæ aliquando cõmentati sumus in appendice addita ad Commentarios Gallicos doctissimi Dodonæi de Historia Stirpium.

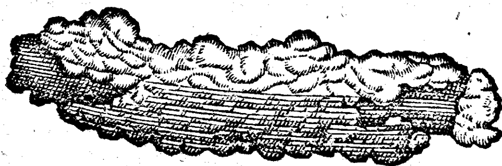
De Lacca CAP. VIII.

Lacca. Loc Sumutri.

QVAM *officinæ Laccam vocant, eam Arabes, Persæ, & Turci* Loc Sumutri, *quasi dicas Laccam è Samatra,*

LACCA CVM SVIS BACILLIS.

tra, nuncupant: non quòd Samatra ſit Prouinciæ Pegu, vbi plurima Lacca naſcitur, finitima, ſed quòd Arabes, & alij iam memorati in Samatra gigni putarent. Idem nomen etiam inualuit apud Prouinciarum Balaguate, Ben-

Bengala, & Malauar incolas, quoniam à Mauritanis sic edocti fuerunt. Legitimum tamen earum Prouinciarum Lac. *nomen est* Lac; *in Pegu verò & Martaban, vbi præstan-* Trec. *tißima est,* Trec, *atque istuc è Iamay adferri tradunt. Non vocatur* aec, *aut* ancusal, *vt Pandectarius cap.* 13. *corrupto nomine appellauit: neque* Sac, *vt apud Serapionem* Sac. *lib. simpl. cap.* 181. *corruptè legitur.*

CETERVM *cùm ab ipsis incolis, apud quos plurima nascitur,* Trec *vocetur, mirabitur aliquis, cur nomen* Lac, Loc, *aut* Luc *inuenerit. Sed hanc fuisse causam conijcio: quòd hoc medicamentum in Loc siue mellis craßitiem dissolueretur cùm ad inficiendum, tum vt eius esset vsus in medicina. Præstaret tamẽ semper natiuum prouinciarum, in quibus medicamenta nascuntur, nomen seruare, quòd hæc immutatio multorum errorum occasionem præbere soleat.*

PORRO *Pegu & Martaban incolæ eam Samatram exportabant, & inde Piper in suam regionem reuehebant.*

Variæ de Lacca sententiæ. QVIDNAM *esset Lacca, quomodo pararetur, & vbinam gigneretur, diu dubitaui. Nam adfirmabant nonnulli in Pegu flumina exundare atque alueum suum superare solere; aqua deinde defluente, in lutum quod remaneret bacillos ab incolis iniici, in quibus prægrandes formicæ nascerentur, & eæ quidem alatæ, quæ multam Laccam accumularent. Percontanti autem an eorum quæ narrassent oculati essent testes, tantum sibi fuisse ocij negabant, vt hæc adeo diligenter animaduerterent, sed famam vulgarem eam esse. Conueni tandem virum apprimè honestum & curiosum diligentemq́; qui istic fuerat. Dixit is vastam* Laccę historia. *arborem illic inueniri, foliis quodammodo Pruni, in cuius surculis & minutioribus ramis magnæ formicæ, in terræ visceribus aliisq́; locis enatæ, hanc Laccam elaborarent (vt*

apes

apes mel conficiũt) materiã ex ipsa arbore exsugẽtes. Hos deinde ramulos, ab arbore reuelli atq; in vmbra siccari, donec deciderent ramuli, Lacca autem ipsa veluti in tubulos concreta maneret: interdũ tamen ligni fragmẽta inhærere. Meliorem tamẽ censeri, quæ sincera esset, lignique fragmentorũ expers: eam verò cui inhærerẽt fragmenta, deteriorem censeri. Inueniri etiã solidã & minimè sincerã, quã postea colliquarent, & in pollinẽ reducerẽt, eamque viliorẽ censeri, quoniã multã terram admixtam haberet. Deinde negociũ dedi quibusdã qui Pegu profecturi erant, vt an ita se res haberet, diligenter perquirerent; sed ij retulerunt verißima eũ dixisse. Idẽ postea verũ esse didici in Balaguate profectus, vbi nõnulla nascitur, & reseruatur, quam deinde in proximos portus exportẽt. Huc item mihi allatus est ramulus ab arbore Berifera (cuius in secũdo Libro mentionẽ faciemus) reuulsus, cui multa inhærebat Lacca. Sed quoniam exigua admodũ quantitate prouenit, aduersante cœli tẽperie, negligitur. Multi tamen se vidisse in ijs arboribus affirmarũt. Formicas autem hãc Laccã elaborare inde manifestũ est, quòd plerunq; alæ formicarũ Laccæ permistæ conspiciũtur. Berifera arbor. Formicæ Laccam elaborãt.

PRÆMANSA autem hæc Lacca *, pulcherrimo rubro colore inficit (quæ est deligendi ratio) & ex ea bacilli illi, quibus in obsignãdis epistolis vtimur, conficiuntur, admixtis ijs coloribus, quos maximè expetimus. Iisdem & fabri lignarij lineas ducunt. Hac verò Lacca implent etiam cum Aurifabri, tum Argentifabri vasa maiora aurea & argentea.

NON est autem ea arbor in qua Lacca elaboratur, Myrto similis aut facie aut magnitudine, vt aliqui volunt, sed interdum in Nucis iuglandis magnitudinem excrescit, interdum minor est. Laccæ planta dissimilis Myrto.

AVICENNA lib. 2. cap. 432. Paulum sequutus,

Laccam, quam ipse Luc *vocat, Myrrhæ persimilem facit, atque odoratam esse scribit, debereque cum delectu sumi, eosque reprehendit qui eam Carabe similem faciunt: nonnullas tamen facultates Carabe similes habere. Existimo autem Auicennam Laccam non nouisse: siquidem neque Myrræ similis est, quoniam hæc in extimis ramis elaboretur, Myrrha vero ex ipso arboris trunco extillet: neque item odorata, veluti Myrrha est, tametsi Auicenna ibidem odoratam esse contendat. Quod Bellunensis Luc verterit, fieri potest, eum ita in veteri exemplari inuenisse. Attamen nunc omnibus Arabibus* Loc-sumutri *dicitur. Errat similiter, quòd similes illi cum Carabe facultates tribuat. Carabe enim glutinatoria est & adstrictionis particeps. Lacca verò abstructiones aperit.*

Lacca neque Myrrhæ similis, neque odorata.

Laccæ facultates Carabe dissimiles.

CETERVM *erroris ansam Auicennæ præbuisse puto, quod Laccam Cancamum Dioscoridis esse æstimarit, cùm tamen planè diuersum sit à Lacca, quæ minimè, vt diximus, odorata est: Cancamum verò ad suffimenta vsurpatur, quòd grati odoris est indiciū. Præterea eius error ex eo manifestus est, quòd duo diuersa capita descripserit, in altero ibidem Cancami descriptionem enarrans, in altero de* Cheichem *agens, quasi diuersa essent simplicia.*

Lacca non est Cancamum.

Cheichem.

SERAPIO *libr. simpl. cap. 181. de sententia Diosc. & Aathabaric, (quem nonnulli Paulum putant) gummi esse ait arboris in Arabia nascentis, Myrrham quadamtenus referens. Deinde ex sententia Rhasis, in ramos Sorbi quam ipse Guberam vocat è cælo delabi dicit. Postremò, Lacca, inquit Isaac, res quædam est rubea, quæ tenuibus lignorum surculis inhæret. Coquitur hæc, & ex ea panni rubeo colore inficiuntur, quam infecturam Chermes appellant. Ceterùm Lacca ex Armenia defertur. Hæc sunt Serapionis verba.*

Gubera.

SED

SED, quòd pace tanti viri dictum volo, Serapioni ignota fuit Lacca, quoniam Dioscoridis Cancamum esse putauit. Laccam tamen à Cancamo diuersam esse iam diximus, nulliqúe Græcorum cognitam fuisse asserimus. Lacca veteribus fuit ignota.

LACCAM autem in Arabia non nasci palam est, quoniam in Arabiam ex India deportatur: Similiter nec in Sorbi ramos delabi, neque etiam Mespili, vt nonnulli perperam verterunt, cum nullæ sint per vniuersam Indiam Sorbi aut Mespili. Sed nec in Armenia nascitur, nec etiam est Chermes Arabum, cùm id nihil aliud sit quàm Coccum infectorium Græcorum.

QVANTVM verò hallucinentur Monachi qui in Mesuen scripserunt, dist. 1. cap. 48. Sanguinem Draconis vulgo vocatum Cancami loco substituentes, doctißimè Matthiolus multis argumentis ostendit suis in Diosc. commentariis lib. 1. cap. 23.

EORVM item opinio, qui Dioscoridis Cancamum Benjui esse volunt, magis erronea est, quàm vt refelli debeat: siquidem non nascitur in Arabia, vti de eo commentantes diximus. Benjui non est Cancamum.

VERVM si mihi dicere licet quod sentio, in ea sum opinione, vt nos legitimo Cancamo minimè carere putem, & Laccam etiam legitimam nos habere, quam ex India omnes Mauritani petunt, eaq; etiam in suis compositionibus vtuntur, veluti in Dialacca, quã ipsi Dallacca vocant. Dialacca.

ERIT autem Græcorum Cancamum, mea sententia, id quod nos Anime vocamus*, ad suffimẽta idoneum, quod in Lusitaniam ex Aethiopia Arabiæ finitima, aduehitur. Si quis verò aliud proferat quod Cancami descriptioni magis conueniat, sententiam mutare paratus sum. Cancamum quid sit. Anime.

HALLVCINANTVR verò qui Anime in Bresiliana regione inueniri contendũt, & genus illud picis siue

Bituminis Resinæue, in Siruam, vt aiunt, non procul à Maluccis repertum, Anime esse credunt. Nam eius picis multa copia huc ex Samatra aliisq; regionibus aduehitur, qua picandis nauibus vtuntur. Sed nec odore præditum est Cancamo simili, & duntaxat resinam aut quoduis vulgare gummi olet.

Etiamnum ea Lacca quæ ad nos aduehitur circa ramulos elaborata est; & quamuis prædura & exsucca, præmansa tamen sputum efficit sanguineum; quod probitatis est indicium: imò alutas & coria veruecina ea contusa, & vrina veteri macerata, rubro colore ex altera parte infici quidam volunt. Itaque verisimile est, illam adhuc recentem eas omnes notas obtinere quas noster Auctor Laccæ tribuit.

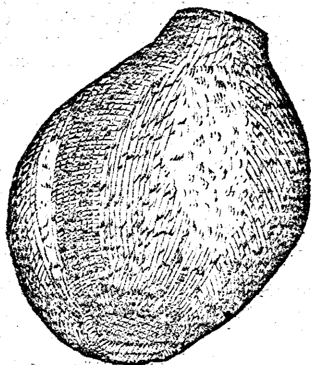
Anime. Eiusdem est sententiæ Amatus Lusitanus suis in Dioscoridem Commentarijs lib. 1. cap. 2 . Est verò Anime gummi quoddam Lusitanorum nauigationibus in Europam allatum, cuius tria inueniũtur genera. Primum fuluescit & pellucidum est, planeque nobilius illud succinum crudum æmulatur. Amatus hoc genus Cancamum esse, à Brisoto Gallo edoctus, loco iam dicto contendit. Alterum genus nigricat, & ferè simile est taurino glutini, siue illi resinæ quam officinæ Colophoniam vocãt. Id Amatus Myrrham aminneam Dioscor. esse vult. Tertium genus pallidum est & resinaceum retorridumque. Omnia verò iucundum in suffumigijs spirant odorem, idemq; videntur temperamentum sortita. Posteriora tamen duo degustata, magis siccare & amarescere deprehenduntur.

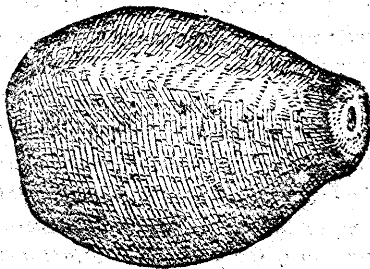
Anime. De Anime (quòd nescio cur Anijmum vocet) in hanc sententiam Amatus Enarrat. 25. cap. de Cancamo. Est igitur Cancamum gummi quoddam, quod ex Guinea, Africáue & insulis illi circumiacentibus Lusitani nostri adferunt Anijmum appellantes. Decidit enim gummi hoc, vt testantur illi, ex proceris arboribus, folia Myrti habentibus, quod album reperitur, & aliud subnigrum Myrrhæ quodammodo persimile, odoratum, quod Dioscorides illis de causis tanquam improbum commemorat, & Mineam. (*Diosc. habet Aminneam, Galenus tamen Minea meminit.*) à terra vnde pręcipuè nascitur eã appellat, quãquã Serapio Amineam nominet: Vnde Lusitani nostri corrupta dictione, pro minea vel aminea Anijmum vocent, & eo mulieres maximè pro suffumigijs, & medici contra dolores à frigiditate ortos præcipuè vtuntur. Hanc verò assertionem primò adstruxit Brisotus Gallus, vir magna eruditione præditus, qui quum apud Lusitanos ageret, vt inde ad Indos cupidus cognoscendi rerum nouarum, nauigaret, gummi hoc vidit, quod Cancamum esse dixit. Proinde, quum Cancamo opus fuerit, Lusitanorum Anijmo deinceps vtemur.

Myrrha. Item Enarratione 71. cap. de Myrrha. Myrrha verò minea vel aminea dicta, hodie quoque in Lusitania & vniuersa Hispania paucis mutatis literis habetur, vt cap. de Cancamo diximus, gummi scilicet anijmum appellantes, cuius duo genera habentur, album & nigrum. Nam album Cancamum esse ex Brisoto didicimus: nigrum verò minea

nea hæc Dioscoridis Myrrha est, quæ ex proceris arboribus decidit, nullo cogente artifice, aut vulnere in arbore facto. Hæc Lusitanus. Verùm non desunt etiam qui Anime legitimum Bdellium esse putent, ob multas quas habet notas cum Bdellij historia communes, quam apud Diosc. lib. 1. cap. 69. & Plin. lib. 12. cap. 9. atque alios videre licet, quò lectorem remitto.

BDELLII CORTVSI FRVCTVS.

CETERVM cùm hanc Epitomen conscriberem, dono accepit à Iacobo Antonio Cortuso Patricio Patauino, clarissimus vir Rember-

tus Dodonæus medicus Mechliniẽsis, exoticos nonnullos fructus, inter quos nucem Fausel duorum generum, Sycomori & Bdellij fructũ, & Fagaram Serapionis, quos mihi pro nostra amicitia liberaliter communicauit. Hanc itaque occasionem nactus exhibendi fructus Bdellij iconem, nolui committere quin eam hoc loco adijcerem cum breui quadam descriptione. Cuius sanè, Fagaræq;, de qua postea, & Sycomori cognitionem Cortuso acceptam fero.

Bdellium.

EST verò Bdellij fructus à Cortuso missus iuglandis nucis magnitudine, aut etiam amplior. triangulari ferè forma, oblongiore tamen, & ad ficum quadammodo accedente, odoratus, colore subcinereo, durissimo putamine, quod prægnãs esse & nucleum continere videtur.

BDELLII historia apud Auicennam cap. 115. valde mutila & confusa est. Dioscorides alijque Græci gummi Bdellij duntaxat meminerunt. Plinius tamen lib. 12. cap. 9. arboris etiam Bdellij meminit in hunc modum. Vicina est Bactriana, in qua Bdellium nominatissimum. Arbor nigra est, magnitudine Oleæ, folio roboris, fructu caprifici naturaque.

SERAPIONIS descriptionem prudens omitto. Si quis tamen eam cupit, aut ipsum Serapionem consulat, aut Matthioli commentarios.

Non desunt, qui fructum hunc, quem pro Bdellio exhibui, magis referendum censeant ad Cuci, cuius Theophrastus sub finem secundi capitis lib. tertij, Plinius lib. 13. cap. 9. meminerunt.

De Caphura CAP. IX.

NON dubiũ est, quin multũ Arabibus debeamus quibusdam in medicamentis: etenim aliquando eorum meminerunt, quæ veteribus Græcis neglecta, aut ignota fuêre. Quod si interdum plenam descriptionem non reliquerunt, id eo accidit quòd illis hæ regiones ignotæ essent. Nam & ego qui multo iam tempore in hac regione habitaui, summa cum difficultate veram & genuinam Aromatum notitiam consequi possum: partim quoniam nostri Lusitani, tametsi magnam partem orbis nauigant, solum soliciti sunt quas merces quibus ex regionibus maiori cum quæstu sint euecturi, quásue inuecturi; vt verò sciant quæ in singulis quas adeunt regionibus, quaqúe forma arbores nascantur, & num fructiferæ sint necne, possintne cum nostratium quibusdam comparari, minimè coriosi: tum etiam quòd propter ingrauescẽtem ætatem singulas regiones mihi adi-

ire non licet, nec etiam si velim, concedatur ab harum Prouinciarum præfectis & Gubernatoribus, qui mea, propter senectutem & rerum experiẽtiam, vti malunt, quàm aliorum Medicorum opera, tametsi eruditi viri non desint. Quamobrem culpandus non sum, si interdum nonnulla cum dubitatione profero.

CETERVM vt ad institutum reuertamur, Capur & Cafur omnibus Arabibus dicitur, quoniam apud eos literæ f & p, magnam inter se habent affinitatem. Quod si à quibusdam illi alia induntur nomina, aut exemplarium deprauatorum vitio id accidit, aut ipsos auctores deceptos esse credendum est. Capur, Cafur.

EST verò Caphura, nobile medicamentum (cuius nec Galenus, nec quisquam veterum Græcorum meminit, præter Aëtium è recentioribus, tametsi Serapionis vulgata exemplaria Dioscoridis auctoritatem citẽt, falso tamen id illi accessit) duorum generum, Caphura videlicet de Burneo, & quæ ex China aduehitur. Caphura de Burneo nũquam vsque ad nostras regiones penetrauit, saltem cùm istic essem videre non contigit: nec id mirum, quandoquidem huius libra tanti emitur, quanti centenæ libræ eius quæ ex China adfertur, quæ secundum genus est, eaque in Europam defertur, in panes orbiculares coacta, quinque digitorum diametri. Et quoniam ita coacta est, compositum medicamentum videtur, non simplex. Caphuræ duo genera. Caphura de China.

EA Caphura de Burneo, quæ magnitudine est Milij, aut paulò maior, maxima ex parte vilior est. Conficiunt enim Gentiles, Baneanes, & Arabes qui eam emunt, eius genera quatuor. Namque diuidunt in caput, in pectus, in crura, & in pedes. Eius quæ ex capite est libra, pendit pardans octoginta: (est verò Pardan* moneta aureæ apud Indos genus quod conficit decem regales castellanos) quæ Caphura de Burneo.

ex pectore, aureis viginti: quæ ex cruribus, duodecim: quæ ex pedibus, quatuor, aut ad summum quinque. Curiosiores nonnulli quatuor instrumenta cuprea sumunt inæqualibus foraminibus pertusa (qualia qui vniones vendunt habere solent) per quæ Caphuram transmittunt. Ea quæ per instrumentum maiuscula foramina continens transmissa est, certum habet precium: quæ per instrumentum mediocre, aliud: quæ per instrumentum minoribus foraminibus pertusum transmissa est, aliud etiam pendit precium. In ea verò discernenda adeo sunt experti Baneanes isti, vt Caphuram Caphuræ permixtam dextrè destinguere norint, preciumq; iustum imponere, nec facilè inueniatur, qui eos fallere poßit.

Baneanum industria.

Caphuræ historia.

MVLTA *nascitur hæc Caphura in Burneo, Bairros, Samatra, & Pacen. Nomina autem locorum in quibus Serapio & Auicenna nasci tradunt, magna ex parte sunt corrupta. Nam quam Serapio lib. simpl. cap. 344. de Pansor vocat, est de Pacen in Samatra insula: Quam Auicenna lib. 2. cap. 134. Alçuz * appellat, de Sonda esse potest, quæ insula est Malacæ vicina: Quam verò Serapio ex regione Calca aduehi tradit, corruptum est vocabulum, debebatq; è Malacca dicere, quandoquidem in Bairros loco Malacæ vicino nascitur.*

EST *autem Caphura gummi, (non medulla, aut cor, vt Auicenna, loco suprà citato, & alij quidam putarunt) quod in meditullium ligni cadens, deinde extrahitur, aut per rimas exudat. Id vidi in mensa ex Caphuræ arbore constructa apud Pharmacopolam quendam; deinde in ligno quodam femoris craßitie donato Gubernatori Domino Ioanni de Crasto; deniq; in tabella palmum lata apud quendam Mercatorem. Non tamen negauerim, quin interdum in arboris concauum decidat. Principio verò exudat admo-*

modum candida sine vllis rubentibus aut nigricantibus maculis: non autem organis elicitur, veluti quidam scripserunt, neque ad candorem conciliandum decoquitur, vt falso Auicennæ lib. 2. cap. 134. & Serapioni lib. simpl. cap. 344. persuasum est.

Caphuræ colligendæ ratio.

PRO *certo mihi relatum est, solere quemlibet prodire huius colligendæ gratia, qua vbi cucurbitam impleuerit, si quis eo validior eum cum cucurbita viderit, ilico eum impune posse occidere, & cucurbitam auferre, fortuna nimirum id illis (vt aiunt) elargiente.*

Caphuræ adulterium.

Chamderros gummi.

QVÆ *ex Burneo adfertur plerunque admista habet minutißima lapidum fragmenta, aut gummi quoddam,* Chamderros *illis vocatum, Succino crudo persimile, aut ligni cuiusdam scobem. Sed facile maleficium deprehenditur. Nullam præter hanc adulterandi rationem scio. Nam si interdum rubentibus aut nigricantibus maculis respersa conspicitur; id vitium ex sordidarum & impurarum manuum contrectatione, aut ex madore, contrahi affirmant. Sed facilè à Baneanibus id vitium emendatur: Siquidem in panno lineo colligatam, in calidam aquam clam demittunt, addito sapone & Limonum succo, deinde probè elotã in vmbra siccant, et multò candidior redditur, nõ multum de pondere decedente. Id ab amico quodam Baneane fieri vidi, qui hoc secretum mihi credidit.*

Caphuræ expurgandæ ratio.

VTRIVSQVE *generis meminisse videtur Serapio, loco sup. citato; sed obscurè admodum, cùm ait maiorem quantitatem esse de Hariz, minorem tamen esse quàm quæ à Sim adfertur. Quod sic intelligendum puto, maiorem quantitatem ex Chinceo adferri, maiorique forma esse, quàm quæ ex Burneo aduehitur; quãdoquidẽ eius quãtitas drachma maior non inuenitur, panes verò siue orbiculi ex Chinceo allati, quatuor sunt vnciarum, aut eo ampliores.*

Caphuræ arboris historia.

A VIRIS *fide dignis mihi relatum est, Arborem esse Nuci iuglandi similem, foliis tamen candicantibus, salignis similibus, fructum aut florem haudquaquam se vidisse, fieri tamen posse vt vtrumque ferat. Illud autem certo scio materiam esse cinerei coloris, faginæ ferè similem, interdum nigriorem, nec eam quidem leuem aut fungosam, vt retulit Auicenna libr. 2. cap. 134. (nisi forte ætate iam caducam & emortuam viderit) sed mediocriter solidam. Addunt plerique vastam & præaltam esse arborem, latißimè sese fundentem, & aspectu perpulchram.*

FABVLOSVM *est quod ad eius vmbram omne animantium genus confugere aiunt, vt ferociora animalia euitent.*

Serapionis aliorumque lapsus

Samatra insula.

Taprobana.

NEC *minus fabulosum est, quod quidam Serapionem lib. simp. cap. 344. sequuti scribunt, huius largioris prouentus augurium esse, cum frequentibus fulgetris cælum coruscat, aut crebro tonitru constrepit. Nam cum insula Samatra (quam nonnulli Taprobanam faciunt) & circumiacentia loca Lineæ æquinoctiali vicina sint, multis tonitribus subiecta sint necesse est, eamq; ob causam singulis diebus imbres aut leues pluuias habent. Singulis itaq; annis Caphura abundare debebat. Ex quibus patet, tonitru largioris Caphuræ prouentus causam aut indiciũ non esse. Nõnullis Caphura de China composita videtur ex eius parte quæ ex Burneo aduehitur. Affirmarunt præterea mihi, panes illos orbiculares, qui ex China aduehuntur, compositos esse, quoniam Caphura de Burneo in Chinceo deferatur, ideo eius incolis expetita, vt eam alteri viliori permisceant. Cui opinioni suffragantur Baneanes de Cambaya, qui pro arcano dicunt, deficiente Caphura de Burneo, solere se eius exiguam quantitatem cum multa Chinensi commiscere, eamq; falso de Burneo, nuncupare. Addunt*

Caphura de China.

item isti Baneanes, Chinensem Caphuram compositum esse medicamentum, quod temporis lapsu euaporet & corrumpatur: Caphuram verò de Burneo minimè.

MIHI *sanè compositum medicamentum non videtur, tametsi Manardus in Comp. Mes. dist. 8. contra sentire videatur. Sin verò sit, ex duobus Caphuræ generibus conflari necesse est. Nam tametsi euaporet, non est tamen admodum corruptioni obnoxia, quod indicium est minimè compositam aut factitiam esse, quandoquidem composita corruptioni magis obnoxia esse soleant. Itaque cùm Rhabarum vix quadrimestre illud, quo in hac regione pluit, ferre possit, multum sanè est Chinensem Caphuram incorruptam hîc in India manere.*

AVENROIS *5. Colliget. cap. 56. aliud Caphuræ genus facit longè à superioribus diuersum, scribitquée Ambarum eius Caphuræ genus esse. Cum autem eius opinionem Cap. de Ambaro satis abundè confutauerimus, plura de his agere superuacaneum esse iudico.* Auenrois lapsus.

SCRIBIT *Andreas Bellunensis in suo Dictionario secundum Arabes, aquam Caphuratam ex arbore Caphuræ stillare, eamq; cum arbore calidã esse tertio ordine. De hac aqua à multis cum Medicis, tum Mercatoribus sciscitatus sum, neminem tamen inuenire licuit qui eam se vidisse assereret. Quare facilè adducor, vt credam Bellunensem cum in hac aqua describenda, tum in eius temperamento lapsum esse.* Bellunensis lapsus.

SCRIBVNT *Ruellius, lib. 1. cap. 21. & hunc per omnia sequutus Matthiolus, in libr. 1. Diosc. cap. 75. vterq; verò ex Serapione, hanc Caphuram ceteris bonitate præstare, quæ à Rege quodam Ribah (qui primus dealbandæ Caphuræ rationem adinuenit) Riachina sit denominata. Ego verò vt id credam, adduci non possum, quandoqui-* Caphura Riachina nulla.

dem

dem Indiæ Reges potentiores sunt, quàm vt tali mangonio operam dare opus habeant.

RHASES *de re med. lib. 3. cap. 22. eam frigidam & humidam, Auicenna lib. 2. cap. 134. verò, quem pleriq; sequuntur, frigidam & siccam tertio ordine constituit.*

Caphura frigida est.

IN *ea aliquando opinione cum multis recentioribus fui, Caphuram calidam esse, ob illum odorem & partiũ tenuitatem quibus prædita est* *. *Sed posteaquam experimento didici in Ophthalmiis & oculorum inflammationibus, tum etiam adustis impositam, niuis frigiditatem retulisse, ilico sententiam mutaui. Adde, quòd omnes apud quos nascitur, frigidam asserunt. Neq; verò obest quòd odorata sit, quandoquidem ob partium tenuitatem facile euaporat & exhalat qui in superficie est odor, contra quàm in Santalo & Rosa, quæ ob suam adstrictionem odorem in se retinent.*

Caphura vigilias excitat.

REFERT *Auicenna lib. 2. cap. 134. vigilias excitare Caphuram. Qui fieri autem id potest, quandoquidem ipsius testimonio frigida est, soleantque frigida somnum conciliare? Somnum quidem inducit foris aut intus exigua quantitate vsurpata. Si quis verò sæpius odoretur & naribus adhibeat, cerebrum exsiccat, & vigilias creat. Magnus eius vsus est his in regionibus, multis in rebus, tum etiam in cibis.*

Perdan.

* Perdan monetæ aureæ Indicæ genus Ludouicus Roman. lib. 4. nauig. cap. 4. describit forma angustiore contractioreque quàm sint Saraphi Babylonici, sed longè crassiore: cui ab altera parte pro superscriptione bini sint insculpti dæmones, ab altera verò nescio quid literis exaratum cernitur. Mendosus tamen est codex, & Perday pro Perdan legit.

* Postremæ æditionis exemplaria non meminerunt Alsuz, sed Alkansuri duntaxat, & ariagie, deinde alczeid, & alescek.

* Consulendus in hanc rem Matthiol. commentarijs in Diosc. lib. 1. cap. 75.

De Cate, *siue* Lycio CAP. X.

QVONIAM *ad gingiuarum mollificationem & rela-*

relaxationem Indi medicamento ex Betre, Areca, & Cate composito plurimum vtuntur, de singulis commentandum aliquid erit. Sed quoniam ordo sic postulat, de posteriore videlicet Cate, medicamento cum amaritudine adstringente, hoc loco agemus, de duobus prioribus suo ordine acturi.

PLVRIMVM *nascitur in Cambaya, præsertim Baçaim, Manora, & Daman, vrbibus Lusitaniæ regi parentibus. Prouenit etiam in continenti Goæ, aliisque plurimis locis, sed non tam abundanter vt suprà enumeratis, è quibus mercimonij gratia exportatur magna quantitate in Chinarum regionem: in Arabiam verò, Persiam, & Coraçone, medicamenti causa, & pauca quantitate. Magna autem copia in Chinarum regionem & Malacam deportatur, quoniam in masticatoriis plurimus eius cum Betre est vsus.* Lycij natales.

EIVS *nomen apud omnes enumeratas nationes est* Cate, *in Malaca* Cato.

QVOD *verò hoc nomen* Cate, *aut paululum immutatū, apud Arabes, Persas, reliquasq; huius Asiæ nationes obtinuerit; in causa esse puto, quòd maxima pars eius in Malacæ regno absumitur, vbi idē nomen obtinet: quemadmodum in Costi vocabulo accidit, quod licet* Vplot *ea prouincia, vbi plurimum gignitur, dicatur; ab omnibus tamen ferè Indis* Pucho *lingua Prouinciæ Malacæ vocatur, quòd istic multus eius sit vsus.* Cate, Cato. Vplot. Pucho.

CETERVM *arbor ex qua hic succus extrahitur, magnitudine est Fraxini, folio minuto Ericæ vel Tamarici *simillimo, perpetuo virente: florere aiunt, sed fructum ferre negant: multis spinis horret: materies ligni robusta, dura, densa, ponderosa, nec, vt aiunt, putredini obnoxia, siue solibus exponatur, siue aquis immergatur: quam ob* Lycij historia.

causam

Lignum semperuiuum. *causam ab incolis Lignum semperuiuum nuncupatur. Ex eo propter duritiem & pondus pistilla fiunt deglumandæ orizæ idonea in mortariis ligneis sex palmos in ambitu continentibus. Incolæ eam arborem* Hacchic *vocant: cur autem ipsum succum* Cate *vocent, nulla ratione consequi possum.*

Hacchic.

Lycij extrahendi ratio.

PORRO *succi extrahendi hæc est ratio. Ramos huius arboris minutim concisos elixant, deinde contundunt, postmodum cum farina* Nachani ✕ *(sementis est nigra & minuta sapore Secales, conficiēdis panibus apta) & cuiusdam nigri ligni, quod istic nascitur, scobe (interdum etiam sine eo) pastilli aut tabellæ formantur, quas in vmbra siccant, ne solis ardore earum facultas euaporet.*

Nachani quid sit.

Lycij vires.

OPTIMVM *est medicamentum non modò ad confirmandas gingiuas, & desiccandum & constringendum; verùm etiam ad alui profluuia curanda, oculorumqúe dolores tollendos, in quibus plerunque optimo cum successu vsus sum.*

NVNC *superest, fueritne* Cate *veteribus cognitum examinemus.*

Cate, quid sit.

EGO *si mihi dicere licet quod sentio, omnino existimo nostrum hoc* Cate *nihil aliud esse, quàm Græcorum & Latinorum Lycium. Nam eius extrahendi ratio ab omnibus eadem describitur, iisdemqúe facultatibus pollere censetur quibus nostrum* Cate. *Huc adde quod Indicum Lycium præfertur cum à Dioscorid. libr. 1. cap. 114. & Plinio, libr. 24. cap 14. tum à Galeno, libr. 7. simpl. Vocatum autem est à Græcis Lycium, quoniam in Lycia primum inter Græcos eius vsus repertus sit, optimumqúe istic nasci eo tempore censerent. Præfertur etiam Indicum Auicennæ, lib. 2. cap. 399. & Serapioni, lib. simpl cap. 7. qui id* Hadhadh *appellant, easdemque illi facultates tribuunt,*

Haddadh.

buunt, quas Græci & Latini. Auicenna vult in eius penuria Arecam & Santalum substitui.

RECENTIORES *aliquot è Periclymeni succo succedaneum eius parant. Sed si Lusitani Pharmacopolæ in conquirendis legitimis medicamentis diligentiores essent, & in ædibus Indicis * nuncupatis Olysipone requirerent, posset eius tum etiam Fausel siue Arecæ magna copia classe regia in Lusitaniam deferri.* Fausel.

* Dioscoridi Lycium folia buxi habet, & pusilla est arbor. Itaque longè alia censenda est quàm ea quæ nostro Auctori describitur. Tametsi non satis sibi constare videtur Dioscorides in Lycij descriptione, si modò postrema capitis de Lycio pars, Dioscoridis sit.

* Huius sementis etiam meminit is qui naufragium Nauis S. Benedicti nomine, quæ paulo suprà promontorium bonæ spei ad scopulos allisa est, descripsit, aitque Sinapi similem esse, sed nigriorem cuius farina in panes orbiculares subacta vescuntur tota illa Aethiopiæ ora maritima, præsertim inter fl. S. Christophori, & eum qui à S. Lucia nomen accepit.

* Sunt verò ædes Indicæ, vastæ concamerationes sub Regio Palatio, in quibus asseruantur non modò Aromata, sed omnis generis merces quæ ex India Vlysiponem Liburnicis regijs aduehuntur.

De Manna. CAP. XI.

AN *Manna Græcis cognita fuerit, à Recentioribus satis disputatum arbitror*. Ego paucula duntaxat hîc subiiciam, quæ silentio præterunda non duxi.*

EIVS *igitur tria agnoscimus hîc genera, ex prouincia VZbeque deportata.* Mannæ tria genera.

PRIMVM *genus vtribus conseruatum, sapore faui mellis,* Xirquest, *aut* Xircast *vocatur, id est Lac ex arbore Quest nuncupata: nã* Xir *lingua Persica Lac sonat, nos corrupto nomine* Siraccost *nuncupamus. Est autem ros quidam in eas arbores delabens, aut gummi ex eis destillans.* I. Xirquest. Xircast. Siracost.

ALTERVM *genus dictũ* Tiriamiabim *aut* Trungibim, *vt vertit Bellunensis, in Carduis nasci ferunt, granis quàm Coriãdrum maioribus, colore inter rufum & rubenten medio, quæ ex tribulis decutiũtur. Vulgus Planta* II. Tiriamiabim. Trungibim.

fru-

fructum esse putauit, sed Gummi aut Resinam esse rescitum est. Huius vsus præfertur à Persis, ei qua vtimur; quoniã eam qua vtimur, pueris exhibere non audent, nisi decimum & quartum annum excesserint. Ego tamen ab eo tempore quo huc delatus sum, ea vti non destiti, & sine molestia purgare semper deprehendi.

III. TERTIVM *genus magnis glebis aduehitur, admistis plerunque foliis. Calabrinæ persimilis est hæc Manna, plurisq́ue æstimatur: defertur autem ex Baçora vrbe Persica admodum celebri.*

Mannæ genus aliud. ADVEHITVR *interdum Goam in vtribus aliud genus ex Ormuz emporio, melli candido depurato persimile: sed facile corrumpitur in hac regione, propterea quòd vitreis lagenis non asseruetur.*

* Consule commentarios Matthioli in lib. 1. caput verò 73. Dioscoridis. Illic enim tum veterum Græcorum, Latinorum, & Arabum opiniones recenset, tum etiam Recentiorum sententias de Manna refellit. Eius verò, auctorisque nostri, atque adeo omnium qui de hac re hactenus scripserunt, opiniones refutat Donatus ab alto mari tractatu de Manna.

Meminit etiam Mannæ Bellonius lib. 2. obseruationum, sub finem cap. 65.

De Tabaxir. CAP. XII.

CVM *Spodium tam multas Arabum magni nominis & insignis doctrinæ Auctorum compositiones ingrediatur, quas intro assumere licet: non mirum est, si dubitatio orta sit, an illorum Spodium cum Græcorum Spodio, quod metallicum est, & minimè intro assumi potest, idem sit. Sed, vt verum fateamur, vnicum est in orbe Spodiũ, siue Pompholix, ab Arabibus Tutia vocatum, in cuius penuria Græci ἀντίσποδα parabant.*

Spodium vnicum.

HVIC *autem dubitationi & errori ansam præbuit Terentianus ille Dauus omnia turbans, Gerardus Cremonensis, in Rhas. ad Alm. libr. 3. cap. 36. qui* Tabaxir

Ara-

Arabum interpretatus est Spodium, quum non minus inter se differant, quàm albus & ater color. Eius errorem omnes Arabum interpretes Latini sequuti sunt, Tabaxir Spodium vertentes.

PERICVLOSÆ *autem sunt vocabulorum versiones & immutationes, præsertim in re medica, debentq́ medicamentorum nomina potius non interpretata relinqui, quàm perperam Latina reddi.*

CETERVM, *vt ad rem redeamus,* Tabaxir *vocabulum est Persicum, ab Auicenna lib. 2. cap. 617. & aliis Arabibus è lingua Persica desumptum, nihilq́ aliud sonat quàm lacteus humor, aut succus liquórue alicubi cōcretus: quo nomine etiam Arabibus & Turcis hoc medicamentum cognitum est.* Tabaxir.

VOCATVR *autem ab indigenis* Sacar Mambu, *quasi dicas Saccharum de Mambu, quoniam Indi arundines, siue ramos arboris illud proferentes* Mambu *vocant. Attamen nunc etiam* Tabaxir *vocare cœperunt, quoniam eo nomine petitur ab Arabibus, Persis & Turcis, qui id mercimonij causa ex India in suas regiones exportant.* Sacar Mambu. Tabaxir.

MAGNO *emitur hoc medicamentum pro prouentus eius ratione. Eius tamen commune precium in Arabia est, vt pari argenti pondere ematur.* Tabaxir mira caritas.

ARBOR *in qua gignitur, interdum magna est, & instar Populi procera: interdum minor, ramos vt plurimum erectos (nisi quod pulcherrimos quosq́ interdum incuruant ad pergulas & deambulacra, apud Indos frequentia, conficienda) frequentibus nodis distinctos, palmi tamen longitudine ab inuicem dissitos, habens; folium Olea longius. Inter singula internodia liquor quidam dulcis generatur, crassus veluti amylum congestum & simili candore, interdum multus, nonnunquam verò perpaucus. Sed non omnes* Tabaxir historia.

D arun-

arundines siue rami eũ humore continẽt, at ij dũtaxat quos Bisnager, Batecala, & pars Prouinciæ Malauar profert.

HIC *autem liquor concretus, interdum nigrcans & cinereus inuenitur, sed non ideo improbatur. Nam aut ob nimiam humiditatem, aut quòd diutius ligno inclusus permanserit, hunc sibi colorem conciliat: non autem ob arborum incendium, veluti nonnulli putarunt. Siquidem in multis ramis quos nõ contigit ignis, niger etiam inuenitur.*

MEMINIT *huius Rhases, libr. de re med. 3. cap. 36. sed omissa gneratione, solas vires recenset. Serapionis autem libr. simpl. cap. 342. exemplar temporis vitio corruptum esse verisimile est, quandoquidem* Saraifcir *pro* Tabaxir *legat.*

Auicennæ lapsus.

AVICENNA *lib. 2. cap. 617. vult ex arundinum radicibus crematis fieri: sed eius opinionem falsam esse ex supradictis manifestum est.*

σποδὸς. Tutia. Antispoda ex ossibus Elephanti nulla.

CETERVM σποδὸς, *quæ Arabum est Tutia, aliud, vti diximus, est medicamentum, cuius historiam ex Græcis petendam censeo. Huius penuria antispodium fieri censent nõnulli ex oßibus Elephãti: sed quàm id falsum sit, ego iudicare possum, quippe qui Elephantorum ossa nullius esse vsus, sed ea ab incolis abiici sciam.*

PORRO, *quoniam peruersa Cremonensis interpretatio tot errores nobis peperit, in posterum vti censeo Spodo siue Tutia in medicamentis à Græcis descriptis, quæ nusquam nisi externis remediis hoc medicamentũ admouent:* Tabaxir *verò legitimo in Arabũ compositionibus, quæ vt plurimum intus in corpus sumuntur.*

Tabaxir facultates.

CETERVM *ex Medicorum tum Indorum, tum Arabum, Persarum & Turcorum testimonio* Tabaxir *internis & externis conuenit ardoribus, tum etiam biliosis febribus & dysenteriis.*

De

De Tutia. CAP. XIII.

AVICENNA *lib.2.cap.703. Tutiam in India inueniri scribit. Huic etiam suffragatus Serapio, lib. simpl. cap. 422. Tutiæ quoddam genus Indicum esse asserit.*

SED *vt verum fatear: Nulla per vniuersam Indiam, nobis saltem cognitam, Tutia inuenitur, siue Græcorum* πομφόλυξ*: aut æs, aliúdue aliquod metallum ex quo conflari Tutia possit. Sed ea Tutia qua nos hîc vtimur, quamq; in Lusitaniam & Hispanias, reliquasque occidentales regiones exportant, è metallicis conflata non est, sed ex eorum est genere quæ Dioscoridi* ἀντίσποδα *appellantur. Mihi enim retulit Mercator, harum, similiumq; rerum curiosus indagator, se certò accepisse à Persicis Negociatoribus, hanc Tutiam in Quirmon Persiæ regione & Ormuz finitima (vbi etiam laudatissimum totius Persiæ cuminum nascitur) fieri, atque conflari è cineribus arboris cuiusdam istic nascentis nomine* Goan, *quæ fructum eiusdem nominis profert, cortice & putamine constantem: corticem verò & nucleum, qui putamine clauditur, edules esse. Hanc Tutiam Alexandrinam vocari, non quòd in Alexandria fiat: sed quòd ex Quirmon Ormuz delata, deinde in Alexandriam exportetur, ex qua tandem & Italiæ* & Galliæ communicatur.*

Tutia Lusitanorum.

Goan arbor.

ἀντίσποδος Alexandrina.

* Imo vt Matthiolus suis in Diosc. commentariis libr. 5. cap. 46. censet, Cadmia potius ex ærariis Germaniæ fornacibus petita vtuntur, tum Italiæ, tum Germaniæ atque Galliæ officinæ. Attamen si paulò diligentiores magisq; curiosi essent Pharmacopolæ, facile Pompholygem ex iisdem fornacibus accipere possent, & sua antispoda, quæ, vt idem auctor est, plerumque ex boum ossibus concrematis parant, omnino reijcerent.

De Ebore. CAP. XIIII.

OSSIVM *Elephanti non modò in Medicina nullus est vsus (tametsi nonnulli vt modo retulimus, falso tradant ex his crematis spodium parari) sed nec instrumentis & ope-*

Dentes Elephãtini duntaxat expetiti.

ribus faciendis. Dentium duntaxat materies expetitur. Nam quod Aegineta lib. 7. cap. 3. Elephanti vngulas medicum in vsum vsurpari tradit, falsum esse puto.

Fil.

Cenalfil.

Ati, Ane.

Açete, Ytẽbo.

Baro.

APPELLATVR *autem Arabibus Elephantus* Fil: (*ipse verò dens* Cenalfil, *quod dens Elephanti est*) *in Guzarate & Decan*, Ati: *in Malauar*, Ane: *in Canara*, Açete: *Aethiopibus*, Ytembo: *nullis verò nationibus quod sciam* Baro, *licet Simon Genuensis* * *id affirmet.*

Magnus Eboris apud Indos vsus.

NVLLIVS *in medicina vsus sunt ipsi dentes apud Indos: sed duntaxat ab Arabibus & Turcis vsurpantur ex Auicennæ præscripto in ijsdem remediis, quibus nos vtimur. Verùm in operibus & instrumentis monilibusq; fabricandis tantus eorũ est vsus, vt ex ea Aethiopiæ parte quæ est à Sofala, vsq; ad Melinde, singulis annis in Indiam deuehantur millies sexcenta pondo, præter eos dentes, qui ex plerisque Indiæ regionibus conuehuntur. Huius Eboris pars in Chinarum regionem defertur: maxima verò & potissima pars Cambaya deuehitur. Est enim certum superstitionis genus à Dæmone mulieribus eius regionis institutum, vt è vita sublato aliquo ex sanguine iunctis, ilico omnia monilia (quorum viginti ex ebore confecta singulæ mulieres in brachiis gerunt, fiunt tamen & ea interdum è testudinum testis) confringant, & posito luctu noua inducant. Ingens verò est apud eos Eboris precium, pro dentium magnitudine: siquidem minores dentes non adeo magno æstimantur; magni verò, ingentis sunt precij.*

Superstitio Indicarum mulierum.

Elephantini dentes non sunt decidui.

Elephanti crudis carnibus Æthiopes vescuntur.

HABENT *autem singuli Elephanti binos dentes in maxilla superiore, sed non deciduos & denuo renascentes, vt putarunt nonnulli. Feminæ verò ijs magna ex parte carent, tametsi nonnullæ dentibus vnius palmi longitudine præditæ sint. Mactantur ab Aethiopibus Elephanti, vt eorum cruda carne vescãtur: dentes verò ad nos mercimonij*

gra-

gratia transmittunt viminibus, siue laqueis colligatos, quod facit vt putem maiora apud eos Elephantorum armenta inueniri, quàm Boum in Europa.

PORRO *Elephanti natura melancholici sunt admodum, noctu pauent & insomniis metum incutientibus diuexantur. Sed præsens remedium est, si eorum rectores* (Naires *lingua vernacula vocantur*) *illorum tergis insideant, semperq; eos alloquantur, ne dormiant. Alui profluuio plerunque laborant; interdum verò adeo in zelotypiam rapiuntur, vt efferentur, & quodammodo furibundi reddantur, disrumpantq; catenas & vincula. Eius autem mali curatio est, si rectores educant eos in agros, & grauiter obiurgent.* Naires.

CETERVM *præter id ministerium quod vehendis oneribus præstant, & tormentis bellicis è loco in locum commutandis, solent bello vtiles esse Elephanti; interdum enim capite & pectore armati equorum more in bellum educuntur. Sed qui his in præliis vtuntur, id solum emolumenti referunt, quòd aduersariorum acies prosternant: & tamen interdum etiam, veluti intellexi, non sine suorum penicie retro cedunt. Nonnulli sunt Reges, qui interdum mille huiusmodi Elephantos in prælium educunt, alij plures, pleriq; pauciores.* Elephantorum vtilitas.

CRVDELE *est id spectaculum, quando Elephanti veluti monomachia præliantur: siquidem non modò dentibus singuli suum aduersarium impetere student, sed magno interdum impetu capitibus concurrunt, vt alteruter eorum, capite confracto, in planiciem cadat.* Elephantorum pugna.

FALSVM *est quod quidam de maris & feminæ congressu tradiderunt, quandoquidem haud aliter congrediantur quàm reliquæ quadrupedes.*

MVLTA *Plinius lib. 8. ca. 1. 2. 3. & seq. de Elephan-*

tus scribit, sed pleraq; parum probanda, & hactenus non experta. Quod verò in Taprobana insula maiores, dociliores, bellicosioresq; Elephantos gigni tradit: verum id est, si Taprobanam intellexerit eam insulam quæ nunc Zeilan vocatur. Nam, vt postea dicemus, huius insulæ Elephanti reliquis omnibus præcellunt, eorũq; imperia reliquos agnoscere scribunt. Eius etiam cũ Rhinocerote inimicitiæ meminit idem Plinius, lib. 8. cap. 20. eorumq; pugnas describit.

Taprobana Zeilan forte.

EST *autem Rhinoceros vastum animal cornu in nare gerens, quod difficulter domari potest. Multos in Cambaya Bengala finitima, & Patane inueniri tradunt, & ab incolis* Gandas *vocari. Mihi hactenus Rhinocerotem videre non contigit: illud tamen scio, Bengala incolas eius cornu aduersus venena vsurpare, vnicornu esse existimãtes, tametsi non sit, vt ij referunt qui se probè scire autumant.*

Rhinocerotis historia.

Gandæ.

CETERVM *de Monocerote tam incerta omnia ab Auctoribus referuntur, vt illos eum haudquaquam vidisse manifesto appareat. Ego hoc loco referam quæ à viris fide dignis accepi. Inter promontorium Bonæ spei, & aliud Promontorium vulgo de Currentes nuncupatum, vidisse se affirmabant terrestre quoddam animalis genus, licet mari etiam delectaretur, quod caput & iubam equi haberet (minimè tamen marinum equum esse) cornu præditum duos palmos oblongo, mobili, quodque nunc in dextram, nunc in sinistram obuerteret; modò illud attolleret, modò demitteret. Id animal cum Elephante ferociter præliari, eiusq; cornu aduersus venena laudari. Eius experimentum factum, propinato duobus canibus veneno: alterum enim canem cui dupla quantitate propinatum esset venenum, sumpto huius cornu puluere ex aqua, conualuisse: alium verò cui exigua quantitate venenum esset datum, nec exhibitum hoc cornu, statim mortuum corruisse.*

Monoceros.

CETE-

CETERVM non modò vernaculam linguam intelligunt, sed etiam peregrinas, si eas edoceantur. Gloriæ sunt cupidi, beneficiorum memores, iniuriarum verò haudquaquam obliuiscuntur, & vindictæ cupidißimi sunt. In summa huic animali nihil deesse videtur, vt ratione præditum appareat, præter loquelam; tametsi non desint qui in Cochin publicum instrumentum (attestationem vocant) se vidisse asserant, quod referret Elephantum aliquando istic loquutū, petiisseq; à suo rectore (quem in Malauar Naire, in Decam verò Piluane vocant) cibum. At rectorem respondisse, Lebetem in quo illi Orizam coqueret, pertusum esse, eum tamen ad Cacabarium deferret obturandum, deinde illi Orizam se cocturum. Lebetem promuscide sumptum Elephantus ad Cacabarium defert. Is Lebetem reparat, sed rimam quam non animaduerterat, inobturatam relinquit. Lebetem cùm retulisset Elephantus, Rector in eum Orizam cum aqua coquendam iniicit, sed cùm per rimam effluere conspiceret aquam, rursus Elephanto tradit consarcinandum vt ferat. Eum denuo sumptum defert Elephas. Cacabarius de industria lebetem se reparare simulans, rimam auget. Defert Elephantus lebetem ad mare, & aquam haurit, quam dum effluere videt, lebetem intelligit non reparatum: ad Cacabarium redit magno barritu intonans, quasi de eius perfidia conquereretur. Cacabarius tandem lebetem probè ferruminat, & reparat. Sed ei Elephantus non fidens, denuo ad mare profectus, aquam haurit, quam cum continere lebetem animaduertit, domum redit, & orizam in eo coctam edit. Viuunt etiamnū qui hoc spectaculum se vidisse affirmant, loquutum tamen asserere non ausint.

Elephanti docilitas.

RVMOR est Regem Sian, in cuius regno præstantißimi post Zeilanos inueniuntur Elephanti, candidū Elephantum

Rex Sian. Elephantus candidus.

tum habere, eumq; propterea Regem candidi Elephanti per excellentiam appellari.

Rex Pegu.

RETVLIT mihi amicus fide dignus, se duas Elephantorum venationes vidisse, ad quas profectus esset Rex Pegu cum infinita hominum multitudine, siquidem in prima ducenta hominum milia fuerunt * Cingebant illi in orbem totum eum locum, in quo Elephantos sua pascua habere norant, deinde paulatim ambitum illum siue hominum coronam contrahentes, tandem in medio comprehenderunt non modò ingentem Elephantorum multitudinem (siquidem ea venatione quatuor milia capta sunt) sed & alia animantia, veluti apros, tigrides, partim viua, partim iaculis confixa. Omnes autem Elephantos, dimisit, præter ducentos tum adultos, tum iuniores, ne suam regionem Elephantis depopularetur. Eos verò domarunt in hunc modum. Magnis trabibus eos sepientes, paulatim circum, quo concluduntur, in angustius contrahebant, donec singulos Elephantos vix locus caperet: deinde funibus è vimine contextis eorum pedes & dentes vinciebant, vt Elephanti se mouere loco non possent. Hos binis funibus cinctos subibant rectores, & calcibus impetentes, tum baculo ferientes, perpetuo se verberaturos, & tandem fame enecturos minitabantur, nisi essent morigeri, Sin verò essent morigeri, oleo se peruncturos, & cibum subministraturos pollicebantur. Deinde singulos educebant & lauabant, lotis singulis binos Elephantos domesticos & iam domatos admouebant, inter quos vtrinq; coërcerentur. Hac ratione domitos fuisse referebat.

Elephantorum venatio.

ALIAM præterea Elephantos capiendi rationē idem mihi narrauit. Intellexerat idē Rex Pegu ingentē Elephantum in syluis oberrare, vt eum caperet, aliquot Elephantos feminas domesticas eo mittit, prius cōmonitas ne cum Ele-

phantis

phantis congrederẽtur, sed signis indicarent se primùm con gressuras vbi ad sua stabula peruenissent. Posteaquã eo venissent feminæ, statim eas subsequuti sunt Elephãti cũ illis pascẽtes, donec in vrbẽ Pegu, quæ admodum vasta est, deducti essent. feminæ ad sua stabula remearũt, subsequẽtibus eas Elephantis. Eductis inde feminis, solos Elephantos conclusos, eadem, qua suprà retulimus, ratione, domarunt.

IVNIORES etiã verberibus, obiurgationibus & fame, interdũ verò beneficiis domãtur. Maiores verò magnis ædibus concludunt, quæ multas habent ianuas angustas, è quibus qui Elephantos domare volunt, iacula & spicula in eos coniiciunt, donec iam fessi, vulneribusq; & fame propè sint enecti. His deinde rectores significãt, eos se ita exercitasse, vt feritatem deponerent: quòd si humi se prostrauerint, beneficia in eos collaturos pollicentur, procumbunt Elephanti, lauantur, vnguntur oleo, & cibus datur: deinde singulis ferè momentis interrogantur qui valeant, quid petant. His rationibus paulatim edomantur. Elephantos domandi ratio.

MANIFESTVS autẽ PliniJ error in eo deprehenditur, quod Elephantos minimo suis stridore terreri & retrocedere scribit lib. 8. cap. 9. Nam plerunq; sues Elephantorum stabula ingrediuntur, nec eis terrentur, aut eorum præsentia quidquã cõmouentur. Sed & in syluis Malauar multos sues cum Elephãtis versari certum est. Illud verum est, quòd mures oderit, quemadmodum idem tradit. Nam si mures in suis stabulis versari senserint, nũquam nisi contorta in se & conuoluta promuscide Elephanti dormient, ne eam mures ingrediantur & mordeant: eadem planè ratione formicas abhorrent. Plinij lapsus. Elephantus murem odit. & formicas.

MIRARI subit, à quo Andreas Lacuna lib. 2. cap. 50. com. in Diosc. edoctus, fossile & minerale ebur * inueniri scripserit, quandoquidẽ nihil à veritate magis alienum sit. Andr. Lacunæ lapsus.

Fuchsij error. *Nec minus Fuchsium lib. de Compos. med. miror, qui nullibi verum ebur reperiri summo errore scripsit: cùm tot sint Elephanti per vniuersam Indiam & Aethiopiam.*

* Vulgaria Simonis Genuensis exemplaria huius meminisse non reperio.

De Elephantorũ docilitate & industria multa apud Auctores leguntur. Sed & recentibus exemplis eorum industria & docilitas est cognita. Nónne Elephantus quẽ ante aliquot annos hic in Belgico vidimus, quemque ad Maximilianum tum Cæsarem Rex Catholicus mittebat, summum docilitatis & intellectus propemodum humani specimen nobis præbuit? Attamen adhuc erat iunior, nec nonum annum excessisse ferebatur.

* Similem planè venandi rationem describit Pausanias in Bœoticis, siue lib. 9. in hunc modum. Venatores vbi campestres vel montanos saltus ad stadia fermè mille in orbem continenti indagine cinxerint, ita vt constanter omnes, quem quisque ceperit in eo ambitu locum obtineant, ad intimos eadem agminis forma recessus progressi, feras omnes in medio comprehendunt, et inter eas Alcen, &c

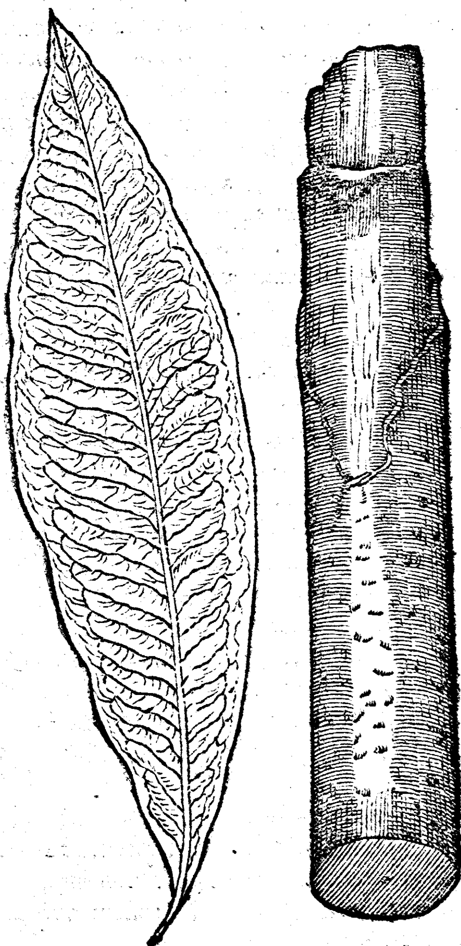
Ebur fossile. * Laminulis quibusdam Eboris fossilis, quæ natiuum æmulantur, sed crusta quadam candidissima inductæ sunt, ante biennium à Rassio nostro omnium Naturæ miraculorum diligentissimo obseruatore donatus sum. In Italia erui hoc ebur intelligo, & magno in vsu istic esse aduersus virulentorum animalium morsus.

De Canella. CAP. XV.

Tam longa difficiliq; via petebantur olim hæc aromata, vt perfectam eorum notitiam consequi Veteribus haud facile fuerit. Hinc factum, vt innumeræ fingerentur fabulæ, quas Herodotus pro veris refert. Herodoti fabulæ. *Et quoniam ingens eorum erat precium, maiorq; in hominibus lucri cupiditas, adulterabantur aromata, & hac ratione fiebat, vt diuersa illis inderentur nomina, tametsi plerunque eiusdem essent generis.*

Propter locorum igitur distantiam, & minus frequentatas has regiones à Negociatoribus, probè cognita Cassiæ historia veteribus non fuit. Nam qui eam Ormuz & Arabiam deuehebant, Chinenses (vt infrà dicemus) erant; Ex Ormuz deinde in Alep Emporium totius Syriæ nobilissimum ab aliis negotiatoribus transferebatur. Alep Syriæ emporium. *Qui verò*

CANELLAE FOLIVM ET BACILLVS.

verò inde eam ad Græcos deportabant, aut apud se nasci, aut in Aethiopia dicebant, multisq; cum superstitionibus cædi, diuidiq; à sacerdote in ternas partes, quarum vnam Deo poneret, alteram Regi, tertiam Sacerdotibus *.

* Paulo aliter Plin. lib. 12. cap. 19.

Cassia neque Cinnamomũ apud Æthiopes nascitur.

CETERVM *neq; Cassiam, neq; Cinnamomum apud Aethiopes, aut Arabes nasci, nostrorum Lusitanorum nauigatione palam factum est, qui totam illam oram circumlegerunt, magnaq; ex parte terrestri itinere peragarunt, nullam autem Cassiam aut Cinnamomum vidisse affirmant. Huc adde quod ipsimet Arabes Canellam dictam hinc petunt, eiusq; precium apud eos intẽditur quoties hinc eò non defertur.*

DICES *aliquis Canellam quidem apud eos non nasci, & propterea ab Indis petere; sed legitima Cassia & vero Cinnamomo eos non carere, fortè autem à Barbaris & inconditis populis ignorari. Familiares habeo eruditos viros Medicos Arabes, Turcos & Coraçones, qui omnes Canellam crassiorem, Cassiam ligneam appellant. Præterea nonnulli ex nostris totam Aethiopiam sub Aegypto (quam nunc Guineã vocant) non solum secundum mare, sed & in mediterraneis peragrarunt, alij ab insula D. Thomæ nuncupata vsque ad Sofala & Mozambique & inde Goam penetrantes, alij plerique à Promontorio Bonæ spei (cùm naufragium passi essent) vsque ad Mozambiqúe & Melindã, ita vt vtranq; Aethiopiam suprà & infrà Aegyptum perlustrarint; nulla tamen his conspecta est Canella vel Cassia.*

Guinea.

Promontoriũ Bonæ spei.

CVM *igitur orbis nunquam ita fuerit cognitus, vt nunc est, præsertim Lusitanis, verisimile est non defutura huiusmodi Aromata & celebria medicamenta, qualia sunt Cinnamomum & Cassia: sed abundantiam ipsam, hanc nobis dubitationem parere.*

NEQVE enim (tametsi nostri minimè curiosi fuissent) credendum est ipsos incolas tam nobilia Aromata tacituros. Nam quemadmodum Barbarißima gens, quæ insulam D. Laurentij incolit, mercatoribus, qui eò interdum deuehuntur, fructum quendam Auellanæ magnitudine ostendit, quod Garyophyllos redolet: eadem ratione credendum est Aethiopes Cinnamomum & Caßiam adeò odorata medicamenta nostris demonstraturos fuisse.

Insula D. Laurentij.

Fructus Garyophyllos olens.

PORRO Caßia lignea Arabibus, Persis, & Indis Salihacha vocatur: à vulgo autem Indorum, eodem nomine dicitur quo Canella: nullam enim inter Canellam & Caßiam differentiam faciunt. Neque, vt verum dicam, quispiam Caßiam à Canella differentem vidit.

Salihacha.

Canella est Cassia.

CETERVM quòd Canellæ diuersa Cinnamomi & Caßiæ nomina indita fuerint, occasionem præbuisse puto Mercatores Chinenses (nam Annales vrbis Ormuz produt olim quadringentas naues è China vno eodemq; tempore eò appulisse) qui cum è sua regione aurum, sericum, vasa murrhina (porcellanas vocant) moschum, cuprum, margaritas, aliasq; huiusmodi merces eueherent, nonnullas ex eis in Malaca vendebant; sandalum, nucem myristicam, macerem, Garyophyllos, lignum aloës, contra in suas naues inferentes: quæ rursus in Zeilan & Malauar diuendebant, indeq; sumebant Canellam, ex Zeilan videlicet laudatißimam, & ex Malauar minus selectā: similiter & ex Iaoa, vnde etiam piper, cardamomumq; euehebant, eaq; omnia deinde Ormuz aut in Arabiæ oram maritimam perferebant. Interrogati autem isti Chinenses, quænam essent hæc Aromata, & vnde ea aduecherent, fabulas illas narrabant, quas recenset Herodotus, vt his commentis earum mercium precia augerent.

CVM autem quæ in Zeilan nata esset Canellam, ab ea

Canella Zeilanitica reliquas longè superat.

ea quam in Iaoa & Malauar sumserant differre conspicerent, diuersa illis indidêre nomina, cùm tamen eiusdem generis essent cortices, pro soli cæliq; varietate solùm differentes, vt plerunq; idem fructus pro regionum & soli varietate suauior fieri, aut à naturali bonitate degenerare solet.

Darchini. EMENTES *ergo Ormuz incolæ eam Canellam à Chinensibus, idcirco eam* Darchini, *quod Persis lignum Chinense sonat, appellarunt: deinde Alexandriam vehentes, vt eam Græcis eò confluentibus carius venderent,* Cinnamomũ. *Cinnamomum vocarunt, quod significat lignum odoratum, quasi Amomum ex China delatum. Deteriori autem Canellæ, quæ scilicet ex Malauar & Iaoa delata esset, idem nomen quo in Iaoa appellatur, indiderunt, scilicet* Cais manis. Cassia. Cais manis, *quod lingua Malaya dulce lignum sonat (hanc corrupto vocabulo* Cassiam *Græci dixerunt) duo diuersa nomina eidem rei imponentes.*

VSVS *est autẽ Auicenna lib. 2. cap. 128. cum Rhase & reliquis Arabibus, vocabulo Persico* Darchini, *vt plerisq; alijs Persicis solet. Nam Canella cuiuscunq; generis Arabicè* Querfaa. Querfe. Querfaa & Querfe *dicitur. Reliqua verò nomina Arabibus prodita corrupta sunt, vt* Darsihahã *& similia. Vocatur in Zeilã* Cuurdo. Cameaa. Cuurdo: *in Malayo, vti dixi,* Cais manis: *in Malauar,* Cameaa. *Nam quod Serapio* Darchini *Arborem de China interpretatur, corruptum est exemplar, & hæc interpretatio ab Interprete addita.*

CETERVM *rogatos volo omnes cùm Medicos tum Pharmacopœos, vt post hac Cassiæ loco Canellam deteriorem præscribere desinant, & selectissima vtantur, quandoquidem tanta nunc est eius copia. Tum etiam ne Cassiam duplici pondere pro Cinnamomo in Compositionibus iniiciant, tametsi freti Dioscoridis & Galeni auctoritate.*

SCRIBVNT *nonnulli, Canellam nostram veterum*

Cas-

Caßiam non esse, quòd(vt aiunt) nigricans sit, & inodora: aut, si sit, Pseudocaßiam Dioscoridis esse potius quàm legitimã. Fit interdum vt etiam hîc in India Caßiam admodum deprauatam cum alia inueniamus non exigua quantitate (quoniam aut non bene parata fuit, aut non suo tempore cæsa) quandoquidem vix Aroma reperias corruptioni magis obnoxium quàm Canella est, præsertim si diu in naui perstiterit. Est enim hæc regio putredini admodum obnoxia, maritimis præsertim locis, imò quotidiana experientia videmus Canellam singulis annis multum de sua illa odoris & saporis suauitate deperdere.

SI quis plura de Caßia requiret, legat Manardum lib. Epist. . Epist. I. & Commentarios Matthioli, lib. I. cap. 12. & 13. qui multis argumentis demostrant nostram Canellam, legitimam Caßiam esse. Sed quod Cinamomum inueniri negent, in eo falluntur, cùm Caßia, Cinnamomũ, & nostra Canella vnũ idẽq; sint medicamentum. Cinnamomũ, Caſſia, & Canella idẽ ſunt.

ANNOTAVIT Lacuna lib. I. cap. 13. in ædibus Indicis Vlyßipone se omnia Cinnamomi genera à veteribus descripta obseruasse. Sed ego hîc in India plura duobus non obseruaui, videlicet quod in Zeilan nascitur, & quod in Iaoa & Malabar. Nam quod in Lusitaniam deuehi solet, Zeilaniticum omnino est. Poterit autem fieri vt quinque genera bonitate discreta inuenerit, non autem genere diuersa. Quod verò deinde addit de Cinnamomo cum Maria Stiliconis vxore reperto sub Paulo III. P. M. fabulosum prorsus videtur. Cinnamomi ſiue Canellæ duo duntaxat eſſe genera.

FATENTVR nonnulli, Cinnamomum quidem nos habere, sed non illud Mosyliticum, quod à Dioscoride lib. I. cap. 13. cæteris generibus præfertur; quodq; Theophrastus lib. 9. cap. 5. multis nodis cõstare scribit. Sed his abundè satisfactum puto ijs argumentis quæ antè protulimus.

POR-

Canellæ historia.

PORRO *Cinnamomũ siue Canellæ arbor magnitudine est Oleæ, interdum minor, multis ramis prædita, non ijs quidem cõtortis, sed rectis fermè: foliis lauri quidem colore. sed forma ad Citri folia accedente (non verò foliis Iridis, vt fabulosè quidam scripsere) floribus candidis, fructu nigro & rotundo, auellanæ ferè magnitudine, aut exiguis oliuis simili. Est autem Canella nihil aliud nisi secundus & interior arboris cortex*, nam hæc arbor duplici cortice munita est veluti Suberis arbor, non eo tamen adeo crasso & distincto. Exẽptus ergo cortex crasso illo & exteriori libro repurgatur: deinde in laminulas quadrangulas sectus, humi abiicitur, atq; ita per se conuoluitur, vt trunci vnius rami integer cortex videatur, cùm tamen duntaxat partes sint corticis in tubulos digiti craßitie cõuolutæ, truncus verò interdum femoris craßitudine reperiatur. Roseum autem illum, siue ex cinereo vinosum colorem Solis calore contrahit: qui, nõ probè paratus, candicans siue cinerei coloris fit; nimiis verò ardoribus Solis adustus, niger. Exẽpto cortice, tribus postea annis ab ea arbore abstinetur.*

FREQVENTES *sunt hæ arbores in Zeilan, solebatq; vili emi Canella: sed triginta abhinc annis, nemo eam emere potuit, præter Procuratorem regiorum negociorum, factorem vocãt. Zeilanicis minores sunt eæ quæ ignobiliorẽ Canellam præbent in Prouincia Malauar & in Iaoa siue Iaua; non tamẽ adeo pusillæ, vt eas Plinius lib. 12. cap. 19. & Galenus lib. 1. de Antidotis esse censent. Sunt verò omnes syluestres & sponte nascentes.*

Canellæ arbor syluestris.

NVSQVAM *alibi, quod sciam, nascitur Canella, tametsi Franciscus de Tamara scribat in freto maris Erythræi Cinnamomi arbores, & Lauros maris æstu interdum opertas inueniri: quoniam nostri singulis annis per mare Erythræum nauigant, nullam tamen huiusmodi arborem*

borem

*arborem viderunt. Nam quòd ad Occidentalis quam vocant Indiæ historiam attinet**, *non verisimile videtur Canellam istic nasci, quandoquidē eam dicit calices glandesq́ue Suberis modo ferre, cum legitima Canella veluti oliuas ferat: sed alia erit sui generis arbor. Nec, vti eadem refert, in China nascitur, nam è Malaca Chinam cum aliis mercibus defertur. Intelligo verò plurimam etiam Canellam in insula Mindanao nasci, & vicinis insulis; sed procul ea à China absunt.*

Nulla Canella in America.

Nulla item in China.

PVTARVNT *etiam nonnulli in Alep nasci Canellam, quòd apud aliquot Scriptores præscriptum inuenerint Cinnamomum Alipitinum: sed sciant nō magis istic, quàm in Hispaniis nasci. Verùm cùm ex his regionibus Ormuz & inde Alep deuehatur, factum est, vt incorruptam Canellam inde in Europam aduectam, ab ipsa vrbe Alep denominarint.* T*ametsi autem Zeilanitica reliquis præferatur, inuenitur etiam interdum ignobilis, qualis est quæ craßiori cortice constat, minusq́ue in tubulos conuoluitur, quod non sit eiusdem anni: quo enim vetustior cortex, eò deterior. Quæ verò in Malauar nascitur, tota ferè est ignobilis, tantumq́ue à Zeilanitica differt, vt centenæ Zeilanitica libræ, decē aureos pendant, Malauarica verò libræ quadringentæ vnum duntaxat aureum.*

Cinnamomū Alipitinum.

Canella Zeilanitica.

Canella Malauarica.

EXSTILLAT *ipsa radix liquorem Caphuram redolentem. Sed rex vetuit radices vulnerari, ne arbores pereant. Elicitur aqua plumbeis aut vitreis instrumentis ex ipsis floribus, sed quæ fragrantia & odoris suauitate ei cedat, quæ ex corticibus nondum exsiccatis elicitur, tametsi ex solis floribus elici auctor sit Lacuna, lib. 1. cap. 12.*

Liquor è radice Canellæ.

Aqua è corticibus, & è floribus Canellæ.

VTILIS *est stillatitius hic liquor ad plurima: nam stomachi imbecillitatem roborat, coli dolores ex causa frigida prouenientes illico lenit, vt plerunque sum expertus,*

Aquæ Canellæ facultates.

faciei colorem commendat, & oris halitum, præterea ad condiendos suauioresq́ efficiendos cibos perquam idoneus.

Oleum Canellæ.

E x *Canellæ baccis oleum extrahitur, quemadmodum ex oliuis, seuaceum quodammodo & saponi Gallico simile, inodorum, nisi calefactum sit, tunc enim Cinnamomū aliquantulum olet. Eo vtuntur aduersus ventriculi & neruorum frigidam intemperiem.*

C e t e r v m *vt de nominibus generum Canellæ à veteribus traditis aliquid hîc dicam: fieri posse existimo, vt*

Zigir.

Zigir vocatus fuerit totus ille Chingalarum tractus, qui est Zeilan. Nā Persæ et Arabes nigros vocāt Zangues, oēs verò Zeilan & Malauar incolæ nigro colore præditi sunt. Mosyliticum ab insula Zeilan, quæ montosa est, dici puto.

P l i n i v s *lib. 12. cap 19. in Gebanitarum portum Ocila vocatum deferri tradit, qui nihil aliud est, quàm Chingalarum siue Zeilan portus.*

Zeilan insulæ descriptio & vbertas.

C o n t i n e t *autem Zeilan, siue Ceilan, octoginta leucas in circuitu, triginta verò in longitudinem patet. polum eleuatum habet à sexto ad nonum gradum, vberrima & laudatissima totius orbis insula (hanc nonnulli veterum*

Taprobana.

Taprobanam esse volunt, alij verò Samatram eam putant) habens è regione & in conspectu Promontorium de Comorin vulgo nuncupatum. Populosa est admodum, tametsi magna ex parte montosa, cuius incolæ Chingalæ appellan-

Chingalæ, Zeilan incolæ.

tur. Multæ istic nuces myristicæ, Garyophylli, Piper: omnis generis præter adamantē gemmæ: margaritarum, auri, argenti magna copia. Siluæ omnis generis auibus scatent, pauonibus, gallinis, palumbis varij generis, multoq́ venatu, ceruis & apris. Delicatissimi istic fructus, tametsi sponte nascentes, ficus, vuæ, aurea mala suauitate reliqua totius orbis superantia: ligno & ferro abundat: multa Palmarum genera, optimiq́ Elephantes, summiq́ ingenij, quibus reli-

quos

quos obedientes esse ferunt. Fabulantur Indi istic esse Elysios Campos, & in excelso qui istic est monte (quem rostrum siue acumẽ Adami vocant) pedum Adami vestigia apparere.*

Elephantis Zeilanicis reliqui parent.

*In nostra sanè Canella interdum inuenies fragmenta quæ non videtur interior ille cortex, sed omnino superior cinerea quodammodo pellicula obductus. Plerique verò tubuli, delibrati & crassiori inæqualique cortice denudati videntur.

CINNAMOMI verò duos ramulos in Belgico vidi: alterum apud Generosum Dominum Carolum à D. Audomaro, piæ memoriæ, virum non modo rei Herbariæ peritissimum, & qui plantas ipsas, aues, quadrupedesq; insigni artificio, viuisque coloribus exprimi curabat, sed omnium etiam Naturæ miraculorum studiosissimum: alterum apud C.V.D. Nicolaum Valdaura Brugensem medicum: tertiũ reliquis maiorẽ & crassiorẽ paucos ante mẽses, apud Generosum Dominum Tomam Redigerum. Erant verò ij recti, non enodes: sed nodis quibusdã siue ramulorum vestigijs palmum ab inuicem dissitis insigniti. Cortex tenuis, subcinerei quodammodo coloris, iucundi odoris, suauis gustus, sed qui sua acrimonia aliquantulum linguam vellicet. Lignum certè inodorum est, & insipidum, non minus quàm Salicis ramus, cui perquam similis est. Retinet autem cortex, suauem illam cum odoris tum saporis iucunditatem (tametsi totis quadraginta aut amplius annis à sua matre reuulsi sint ramuli (atque eam etiam maiorem quàm nostra Canella, cuius folium Clariss. vir, D. Ioannes Plaça Medicus ac Professor Valẽtinus in Hispanijs mihi dedit.

LVDOVICVS Roman. lib. 6. cap. 4. similem fere nostro Auctori Cinnamomi siue Canellæ descriptionem tradit. At Maximil. Transs. epistola de Moluc. insul. Cinamomi arborem Punicæ mali similem facit, quàm rectè, nescio: Eum sequutus videtur Franciscus Gomara in Historia generali, cap. 96.

* Quotquot Peruanam historiam descripserunt, istius Canellæ, quam in Prouinciã Sumaco nasci tradunt, meminerunt. Est verò, ex eorum descriptione, Canellæ arbor vasta admodum, folio laurino, fructu racematim cohærente, sed qui calice Suberino simili contineatur, ampliore tamen & magis cauo, colore nigricante. Huius arboris fructui, folijs, cortici & radicibus (licet Canellæ saporem & odorem habeant) longè calices præferuntur. quorum duntaxat puluis in vsu est. Nam si Canellæ modo cum cibis decoquantur, tantum abest vt suauitatem edulijs concilient, quin potius eorum facultas & saporis gratia ea decoctione euanescit. Horum puluere ad plerosque morbos vtuntur, sed præsertim aduersus coli, intestinorum, & stomachi dolores in potionibus propinant. Et tametsi multæ sint huius generis arbores siluestres, diligentur tamen & magna cura eas in suis prædijs colunt, (fit enim cultu longè melior) atque in vicinas regiones deferũt, alias merces ad vitam humanam necessarias hoc aromate redempturi. Hæc Franciscus Gomara in Historia generali cap. 143. Augu-

stinus Carate lib. 4. Histor. Peruanæ, cap. 2. & Petrus Cieca, parte prima Chronici Peruani, cap. 40.

Huius fabulæ meminit etiam Lud. Roman. lib. 6. nauig. cap. 4. vbi de Insula Zeilan agit. Memorant, inquit, incolæ diuum Adam, post lapsum illic fletu ac continentia pœnitudine ductum culpam redemisse. Id assequuntur ea coniectura, quod parentis adhuc visuntur impressa pedum vestigia, longitudine geminum palmum excedentia.

De Agallocho. CAP. XVI.

DIOSCORIDES *lib. 1. cap. 21. Lignum Aloës, quod ipse Agallochum vocat, ex India atque Arabia deportari, cute verius quàm cortice vestitum, & pro Thure ad suffimenta substitui scribit.*

Lignũ aloës ex India dũtaxat.

SED *legitimum Lignum Aloës non nisi ex India deportatur. Ex Arabia quidem adferri potuit, prius tamen ex India eò deportatum, vt pleraque aliæ merces. Nam in Arabia nasci non puto. Cute sanè non vestitur, sed cortice, vt reliqua ligna. Neq; verisimile est pro Thure ad suffimenta substitui: sed potius è contra pro Agallocho Thus substitui debuit, vtpote cuius semper maior copia fuit. Non solemus enim rariora & inuentu difficilia vulgaribus substituere: sed contrà. Nam Thuris selecti centum pōdo aureo duntaxat hîc emuntur, tametsi ex Arabia huc deportetur. Lignum verò Aloës, licet hîc natum, tres aureos pendit in singulas libras.*

Agallochum pro thure non substitui.

PVTANT *nonnulli Plinio descriptum esse sub Tari nomine, quod Tarum, libr. 12. naturalis Historiæ cap. 20. ex confinio Casiæ Cinnamiq; per Nabatæos Troglodytas inuehi scribit.*

MEMINIT *Agallochi Auicenna duobus diuersis capitibus, altero, lib. 2. cap. 742. videlicet, de Xylaloë, & altero, lib. 2. cap. 14. de Agalugen. Solet enim de medicamēto aliquo dubitās, duo, vt antè diximus, capita describere, posteriori plerūq; plenius & accuratius omnia describens. Priori (lib. 2. cap. 742. scilicet) nomina recenset, & pro-*

prouincias enumerat, è quibus deportabatur. Sed in omnibus verũ & legitimũ Lignũ Aloës nõ nascitur. Nam quod in Promõtorio Comorin, Veteribus Cori dicto, et Zeilan inuenitur, lignum quidẽ odoratũ est, quod Lignum aloës syluestre vocarunt: cùm tamẽ non sit. Legitimũ verò in Malaca & Samatra nascitur, vnde à Chinensibus ferebatur. Promontoriũ Cori. Xylaloës.

HALLVCINATVR *autem Auicenna**, *cum ab incolis elixari, vt omnem odorem eliciant, scribit.*

EIVS *plura genera enumerat Serapio, lib. simpl cap. 197. Indum, id in quadã Indiæ insula inuenitur, quæ Fiuma nominatur. Selectissimum est nigrum, quod varium ostendat colorem, ponderosum. Mondunum à Mondel Indiæ vrbe denominatum. Seificum: postremo Alcumericum, Seifico bonitate cedens; tametsi Alcumeri non longius à Seifi, quàm triduano itinere distet. Ceterùm præstare quod sua grauedine in aquam coniectum non innatet, sed statim subsidat, quodq; ignium flammis diu resistat.*

EGO *sanè quid per hæc vocabula sibi velit Serapio, planè ignoro, & nomina admodum deprauata esse existimo. Nam quid per Fiuma intelligat, nescio: per Mondel, fortè Melindã intelligit: per Seifi & Alcumeri Zeilan insulã, & Promõtoriũ Comorin, à quo triduano itinere marino Zeilã insula distat. Coniecturis duntaxat vtor. In Comorin certè & Zeilan ligni quoddam genus odoratum prouenit, quod Aguila braua, id est, Lignũ aloës syluestre appellãt, vt paulò antè diximus. Eo cremantur Baneanum corpora, quos huius historiæ initio ab omni re animata abstinere dixi.* Baneanes.

IDEM *Sarapio lib. simp cap. 197. ramos ab arbore resectos integro anno sepeliri scribit, vt ita obruti Agallochi marcescat cortex, lignumq; purum duntaxat remaneat, adeò vt è ligno nihil erodatur. Addit collabentes ex Agallochi arboribus ramos, à fluminum inundationibus raptos per*

circunstãtes regiones deferri. In nõnullis sanè veritati consona refert, sed in quibusdam veritatẽ assequutus non est.

Agallochi fructus.

Quod verò fructũ proferre rotundũ piperis modo, & rubentem refert, an verum sit ignoro, cùm hactenus videre mihi nõ contigerit, nec quenquam inuenerim qui aliquando viderit: nec reliqui Arabes, Rhases, Auẽrois, & Isaac eius vsquã miminerũt, tametsi Agallochi facultates descripserint.

MAGIS *autẽ fabulosa sunt eorum somnia, qui Agallochi arborẽ terrestri tantũ paradyso prouenire, eiusq́ fragmẽta fluminibus ferri fabulãtur, quàm vt refelli debeant.*

Chamælea in regno Malacæ non nascitur.

NEC *minus absona sunt, quæ Pandectarius cap. 30. de Agallocho scripsit. Nam quod Chamælea adulterari Agallochum scribit, à veritate alienum est omnino, cùm tota ea regione Chamælea non nascatur.*

Agallochi legitimi vnicũ genus inueniri.

RVELLIVS *vero lib. 1. cap. 36. tametsi per omnia veritatem non sit assequutus, in plerisq́ tamen hallucinatus non est. Quatuor quæ recenset Agallochi genera hactenus videre mihi non licuit; sed vnicum genus Indicum noui. Fieri potest vt reliqua genera legitimum Agallochum non sint, sed lignum aliquod odoratum.*

BENE *etiam scribit Musa exam. simpl. de Agallocho: in eo tamẽ fallitur, quod eius plures siluas inueniri scribat, Nam raræ sunt arbores.*

Agalugen, Haud, Vd.

CETERVM *Agallochum dicitur Arabibus* Agalugen *&* Haud, *Guzarate & Decan incolis,* Vd, *quod vocabulum ex Arabico desumptum videtur: in Malaca* Garro, *selectißimum autem* Calambac.

Garro, Calambac.

Agallochi historia.

ARBOR *est Oleæ instar, interdum maior, fructum aut florem videre non contigit, ob difficilem & periculosam huius arboris diuturnam obseruationem, frequenter istic grassantibus Tigribus. Allati verò mihi sunt è Malaca rami cum foliis. Ferunt autem recens dissectum Agallochum*

nulla

nulla odoris fragrantia gratum esse, nec nisi siccatum odoratum esse: imò eum odorem per vniuersam ligni materiem non diffundi, sed in ipso arboris corde siue matrice coaceruari. Crassus est enim cortex, & ligni materies odoris expers. Haud negauerim tamen, quin putrescente cortice & ligno, oleosus ille & pinguis humor fugiat, & ad matricem recedat, illamque odoratiorem faciat, sed vt odor Agallocho concilietur, minimè putredine opus est. Multi enim sunt adeò experti & dextri in Agollocho dignoscendo, vt etiam recens sectũ iudicare poßint, sitne odoratũ futurũ, an nulla odoris iucunditate spiraturũ. Et enim in omni lignorum genere, aliud alio præstãtius est. Solẽt autẽ Malacæ incolæ Agallochum repurgare ante, quàm Negotiatoribus vendant.

Agallochi delectus.

PRÆFERTVR *verò multum nigricans, cinereis discurrentibus venis, ponderosum, plurimo humore pingui prægnans**. *Probatio erit, si igne accensum multum humoris exudet; non si in aquam coniectum, subsidat. Nam selectißimum quandoque innatat, nec subsidit. GuZarate & Decan incolæ præter supradictas notas, vt magna sint fragmina requirunt, quemadmodũ maiores gemmas & Margaritas ceteris præferunt: persuadent enim sibi quo maiora sunt fragmina, eò plus facultatis in se continere.*

* Ego totam Agallochi historiã apud Auicennã legi, sed nusquam eius mẽtionem fecisse inuenio, saltem in nostris exemplaribus. Quare omnino dicẽdum est, Auctorem à nostris diuersa habuisse exẽplaria.

* Eiusmodi ex India Vlysiponem adfertur, sed magno æstimant. Fiunt interdum ex eo spherulæ precariæ odoris iucunditate & precij magnitudine commendabiles. Frequentiores tamen sunt eæ quæ ex Xylaloë vt vocant syluestri, nostro Auctori descripto, fiunt, tum ex alio ligni genere quod mirum in modum Agallochum æmulatur, inodorum tamen est.

De Sandalo CAP. XVII.

Sandalum.

QVONIAM *Sandalum vsibus humanis valde necessarium est, vtpote quod Cordis affectibus nõ parum conueniat, de eo disserere non alienum duxi.*

APPELLATVR autem in Timor insula omnibusq́; prouinciis Malacæ vicinis Chandama: Arabes corrupto nomine Sandal vocarunt, quos imitati sunt omnes in genere Mauritani, cuiuscunque tandem illi sint prouinciæ: in Canara, Decan, & Guzarate Sercanda dicitur.

Chandama.
Sandal.
Sercanda.

PORRO tria sunt Sandali genera, Rubrum, Album, Pallidum quod Citrium officinæ vocant. Hæc autem omnia genera non nascuntur vna in prouincia: sed magna locorum est distantia. Siquidem Rubrum in Timor, vbi plurimum Album & Pallidum prouenit, non nascitur: sed in India intra Gangem fl. quem incolæ Ganga vocant, videlicet in Tanasarim & maritimis quibusdam Charamandel. Huius descriptionem non propono, quòd hactenus eam consequi non licuerit. Illud autem certum est, omne Santalum rubrum ex iis quæ iam recitaui locis adferri. Rarus in hac prouincia eius vsus est, quod Indi duntaxat eo aduersus febres vtantur, reliquum in Lusitaniam & occidentales regiones defertur. Ex eo etiam interdum huius Prouinciæ incolæ sua idola eorumq́; delubra fabricant: qua de re crassiora ligna magis expetuntur, maioriq́; precio redimuntur.

Sandali tria genera.
Ganges fl.
Idola ex Sandalo rubro.

DIFFERVNT autem inter se Santalum rubrum & Brasilium lignum, vtrumq; inodorum. Nam Santalum rubrum neq; dulce est, neque inficit, quæ notæ in Brasilio manifestè deprehenduntur.

Sandali rubri & Brasilij differentia.

CETERVM Santalum Album & Pallidum in India vltra Gangem nascitur, plurimum verò in Timor insula, quæ vndique protuosa est. Præfertur autem quod ad portum Mena inuenitur: est enim id haudquaquam lignosum, sed totum ferè cor. Ad portum Matomea est Santalum etiam pallidum: sed illud multum ligni, parum cordis habet; Lignum autem à corde segrego, quoniam in corde

Timor insula portuosa.

tota

tota odoris gratia consistit. Ad alium portum Camanase appellatum improbum Santalum nascitur, vtpote quod plurimi ligni sit, & nihil ferè cordis possideat. Huiusmodi est & illud quod ad portum Seruiago nuncupatum inuenitur. Sunt autem Mercatores in his discernendis adeò exercitati, vt conspecto ligno, statim indicare possint, vnde sit allatum.

INVENITVR etiam Santalum album & pallidum in Verbali, portu Iauæ, vehementer quidem odoratum, sed quod breui senescat, debeátque post annum multo ligno ad-empto eius odor reuocari, qui in meditullio consistit.

PRIMVM verò locum obtinet pallidum, quod odoratius est, sed minori copia inuehitur. Etenim inter innumeros Santali truncos vix quinquagesimus quisque pallidus est. Nuper tamen à mercatoribus intellexi qui diu in ea insula versati sunt, plurimum Santalum pallidum locis apricis nasci, tantamque inter vtriusque Santali arbores esse affinitatem, vt pallidum à candido discerni non possit, nisi fortè ab ipsis incolis, qui eas casas Mercatoribus vendunt. Santalum pallidum odoratum.

CETERVM Santalum in nucis Iuglandis magnitudinem attollitur; foliis admodum virentibus, Lentisci æmulis: flos ex cæruleo nigricans: fructus Cerasi magnitudine, primum viridis, deinde niger, insipidus & facilè decidens. Inodoram ferunt esse arborem, nisi detracto iam cortice exsiccatam. Santali historia.

MAGNA Santali albi & Citrini quantitas per vniuersam Indiam absumitur, quoniam omnes ferè eius incolæ, siue Mauritani, siue Gentiles, eo in mortariis lapideis contuso & aqua macerato sibi vniuersum corpus inungũt, deinde siccari sinũt, ad æstus corporis tollẽdos & odoris cõciliandi causa Est enim hæc regio admodum calida, & incolæ plurimum odoribus delectantur. Magnus Santali vsus apud Indos.

Couchin & Goa Indiæ emporia.

ADVEHITVR *autem vtrumque Santalum, Lusitanorũ Liburnicis ex Malaca, & in Couchin & Goa maxima totius Indiæ emporia inuehitur: periit enim nunc Calecut amplißimum olim emporium. Inde scilicet ex Couchin & Goa potißimam partem exportant in Malauar, Canara, Bengala, Decan, & Guzarate: minima verò defertur Ormuz, Arabiam, & Lusitaniam. Imo vix in Lusitaniam legitimum Citrinum deferri puto, cum multò pluris hîc ematur, quàm, in Lusitaniam delatum, vendi poßit.*

Santalum pallidum rariss. in Lusitaniam exportatur.

ANTIQVIORES *Græci Santalorum non meminerunt, sed Arabes duntaxat. Quid verò sibi velint* Machazari *&* Mahazati *vocabula, quibus pallidum Santalum nuncupari quidam volunt, prorsus ignoro (tametsi Monachi Commentatores in Mesuen distinc. 8. cap. 261.* Machazari *explicent odoriferi) nisi fortè* Machazari *significet è Malaca petitum, aut* Mazafrani *legendum sit, quod pallidum aut croceo colore infectum sonat.*

Machazari. Mazafrani.

CETERVM *in pallidi penuria albi & rubri partes æquales præscribendas non censeo, vt vult Sepulueda, sed potius solùm candidum: magis enim cum pallido affine est album quàm rubrum.*

Santali pallidi penuriam candidum explet.

IN *exteras regiones delata Santali arbor etiam crescit. Vidi enim in Andanager totius regni Decan vrbe primaria, vbi regiam suam habet Nizamoxa, attamem non erat odorata. Habet autem Nizamoxa istic hortos amplißimos omni peregrinarum arborum, etiam nostratium genere excultißimos, quæ fructiferæ sunt.*

Andanager vrbs.

Nizamoxæ horti.

SIGNIFICATVM *mihi erat in insula D. Laurẽtij Santalum etiam inueniri, & ipsos Aethiopes incolas sic asserere. Verùm postea Santalum non esse intellexi, sed ligni duntaxat genus odoratum, cuiusmodi hîc plurima inueniuntur.*

Lignum Santalo simile.

IN-

INVENITVR & *in Malauar odorati ligni genus Santalo albo persimile, quo se in febribus indignæ inungũt, lingua Malauarica* Sambarane *appellatum.* Sambarane lignum.

* Quantum ex hac Sandali descriptione colligere licet, valde erit dubitandum an legitimum Santalum pallidum habeamus, quandoquidem scribit vix in Lusitaniam deferri, quoniam eius pretium maius sit apud ipsos Indos, quàm apud Lusitanos. Fieri igitur poterit vt aliquod aliud odoratum lignum nobis pro legitimo Sandalo obtrudatur. Certè candidum nostrum planè inodorum est: & rubrum, tametsi dulce, inficit tamen, quam notam noster Auctor in Santalo rubro non requirit.

De Betre CAP. XVIII.

FREQVENTISSIMO *in vsu est apud Indos Betre: ab instituto igitur alienum non erit, si hoc loco eius mentionem fecero.*

BETRE *masticatum, amarum inuenitur: eam ob causam ei Arecã admiscent, & calcis momẽtum, sicq; præparatum suauissimi esse saporis affirmant. Mihi sanè cùm primum degustaui, propter amarorem ita displicuit, vt ab eo tempore semper abhorruerim, nec vnquam degustare potuerim.* Betre.

SVNT *qui addant Lycium: potentiores verò & opulentiores Caphuram de Burneo, nonnulli lignum aloës & Moschum aut Ambarum. Sic autem paratum adeò suauis est saporis, oriśq; halitum adeò commendat sua fragrantia, vt perpetuo ferè illud masticent opulentiores, tum etiam alij pro facultatum ratione, tametsi non desint, qui Arecam cum Cardamomo aut Garyophyllis masticent. In solitudinibus autem & remotioribus à mari locis caro venditur. Ideo fertur Nizamoxa singulis annis in id impendere trigesies mille aureos Lusitanicos. Hæc sunt eorum tragemata, hoc abeuntem donant: atq; Rex ipse interdum propria manu potentioribus elargitur, aliis verò per manus famuli sui quem* Xarabdar *aut* Tambuldar *vocant. Sed* Betre cum aliis mixtura. Xarabdar. Tambuldar.

quia

quia Betre venas habet aut costas secundum folij longitudinem excurrentes, vngue pollicis (quem ea de causa in acutum præsecant, non, veluti nos, in rotundum) eas eximunt, deinde admisto calcis momento (quæ ob exiguam quantitatem & materiam vnde conflata est, fit enim ex ostreorum testis concrematis, nullum nocumentum adferre potest) & Areca contusa aut confracta, folium Betre complicant, atq; in os iniectum masticant, priorem illum succum expuentes (quod tamen nonnulli non faciunt) qui cruentus videtur, deinde alia atque alia folia simili modo præparata subsequenter sumunt. Solent aliquem dimissuri, aut ipsi ab adstantibus discedentes his foliis præparatis plena bursula sericea abeuntem honorare. Nemo autem discedere sustinet, donec Betre sit donatus; id enim dimißionis est indicium.

Betre vsus.

CETERVM opulentiores aliquos adituri, hoc Betre masticare pro more habent, vt odore os commendent. Siquidem apud eos summæ inciuilitatis est odoratum nō habere anhelitum: ita vt si tenuioris fortunæ aliquem cum ponentiori fabulari necesse sit, manu ori opposita id faciet, ne teter aliquis odor alterius nares feriat. Sic etiam mulieres viris congressuræ, Betre masticant ante quàm colloquutur, existimātq; ad lasciuiam summum esse illectamentū.

OMNES huius regiones incolæ id, sumpto cibo, mandere solent, alioqui cibos nauseam quodammodo mouere aiunt: & masticare assuetis, oris halitum tetrum olere, si quando abstineant.

Quando Betre esu abstinent.

SOLENT ab eius vsu per aliquot dies abstinere, quibus obierunt sangune iuncti, & in quibusdā ieiuniis. Ab huius etiam esu abstinent, & humi se abiiciūt Arabes & Moalis, hoc est, Ali sectatores dicti, decem diebus quibus ieiunant. Fabulantur autē isti Ali sectatores, siti se morituros

Moalis ridicula persuasio.

con-

conclusos in quadā arce, multasq́ praeterea fabulas addunt.

NASCITVR *Betre in omnibus Indiae regionibus maritimis Lusitanis cognitis: nam in continenti non reperitur, nisi è maritimis allatum. Verū quidem est in Dultabado, vrbe opulenta in Decan, & Basnagua inueniri, sed minori certè quantitate, quàm vt ad Persas & Arabes deferatur. Supra Calaiate, quod octoginta leucis ab Ormuz distat, inuenire haud erit facile. Nam neq́ regionem frigidam amat, vt est China, neq́ solibus nimium adustam, vt Mosambique & Sofala.* Betre natales.

IN *Malauar Vocatur* Betre, *in Decan, Guzarate, & Canam* Pam, *in Malaio* Siri. *Hallucinantur qui Betre folium Indum esse putant: in quo errore etiam versatus sum, cùm primum in Indiam appuli. Sed sententiam mutare coactus sum postea, à* Nizamoxa, *quem Nizamaluquo vocant, euocatus: cui medicamentum roborando stomacho iussus componere, ea simplicia quae medicamentum ingrederentur enumeraui, addens, id folium quod masticaret,* Folium Indum *esse. Ad quam vocem, risit ille (siquidem hoc vacabulū intelligebat) & Auicennam mihi ostendit Arabica lingua conscriptum, qui diuersis capitibus de folio & Betre agebat. Ducentesimo enim quinquagesimo nono capite, lib. 2. de Folio Indo,* Cadegi Indi *illi nuncupato scribit, & septingentesimo septimo capite lib. 2. de Betre, quod ille* Tembul *vocat corrupto, vt mihi videtur, aliquātulū vocabulo, quod ab omnibus* Tambul, *nō* Tembul *dicatur. Huc adde, quod si quem Arabē aut Aethiopē perconteres, qui vocetur Betre, statim* Tambul *dicet.*

Betre, Pam, Siri.

Betre non esse folium Indū.

Cadegi Indi.

Tambul.

AVICENNA *lib. 2. cap. 709. gingiuas confirmare est auctor, in quem etiam vsum semper ab Indis masticatur, & paulò post subiicit, stomachum roborare, ob quam facultatem etiam ab Indis expetitur. Quod autem frigi-*

dam

dam illi facultatem tribuat in primo gradu, & exsiccãtem in secundo: putauerim exemplar vitiosum esse, aut (quod eruditi Arabes arbitrantur) Auicennã, in temperamenti descriptione, impositum esse, fit enim plerunq; vt vulgus erret in temperamenti dignotione, vtpote cui Piper, Cardamomum, Cepa sint frigida. Calidum autem & siccum esse Betre ad finem secundi excessus, ipse expertus sum, & sic ex sapore & odore coniicio.

Betre temperamentum.

Betre historia.

EST *autem Betre folium simile ferè Mali medicæ folio, oblongius tamen & per extremum arctius, venas, siue costas, vt diximus, per longitudinem excurrentes habens. Optimum censetur bene maturum, colore fuluescẽte, tametsi nõnullæ mulieres præferãt quod immaturum est, quippe quod maiorem sonum edat in ore dum masticatur. Corrumpitur, si recens à planta collectum diutius manibus tractetur.*

Betre fructus.

FERT *Betre in Maluccis fructum quendã contortum, Lacerti caudæ similem,* quem istic edunt, quod bene illis sapiat. Fuit id semen delatum Malacam, atque degustatum optimi soporis inuentum est.*

SERITVR *autem Vitis modo, adduntur q; stipites & pedamenta per quæ repẽs se sustineat nostratis Hederæ modo. Quidam maiorũ quæstus gratia Piperis aut Arecæ arboribus id maritãt, atq; ita pulcherrima vmbracula conficiunt. Multam verò curam, & assiduam rigationem desiderat.*

* Betre siue Betle meminit etiam Aloif. Cadamust. cap. 75. Viri, inquit, & feminæ incedunt per vrbẽ Calecut esitantes folium quoddam, cui nomen est Betle. Hoc igitur inficit ora & dentes colore subruffo: hoc more abstinent tantum obscuro loco nati. Vbi verò ob funera pullam induunt vestem, in speciem mæstitiæ, temperant à folio huiusmodi, vt & dentes præ se ferant mœrorem, & subruffo colori succedit nigricans.

LVDOVICVS item Roman. lib. nauig. 5. cap. 7. Rex Calecut quandoque adductus superstitione, ad annum ab re venerea abstinet,

&

& item animo destinat vesci nolle Betolis. Hæc sunt folia quæ Assyrij mali frondis similitudinem exprimunt: has enim frondes in cibatu habent gratissimas, &c.

* Fructum huic fere similem, quem noster Auctor suo Betre tribuit, communicauit mihi Rascius noster. Est verè is duorum digitorum transuersorum longitudine, quinque teretibus filiquulis constans mutuo implicatis & contortis funiculi modo, gustu aromatico & odoro, pediculo oblongo. Quotquot Peruanam historiam scripserunt, referunt earum regionum incolas admodum delectari quarundam radicum, ramusculorum, aut herbarum gestatione in ore, vt Orientales suo Betre delectantur: præsertim verò familiarem esse (Petri Cieczæ testimonio) quandam herbam Coca illis dictam, quam à summo mane ad noctem vsque perpetuo in ore retinent, tametsi neque eam mandant, neque deglutiant. Percontati cur eam assiduè in ore habeant, respondent eius vsu neque famen aut sitim sibi molestam, & vires roburque sibi confirmari.

Est autem hæc pumila arbor, folio (quod Coca vocant) Myrti, vel, vt alij volunt, Rhois coriariorum, Sumac vulgus Medicorum appellat: Eius arbusculæ folia sole desiccata oblongis angustisq; canistris circiter selibram continentibus reponuntur in vsum quotidianum.

Seritur hæc arbuscula magna cura plerisque locis in conuallibus montium, quos Incolæ Andes dicunt, à Ciuitate Guamanga, vsque ad eam quæ ab argento, Plata Hispanis, nomen mutuata est.

Cæterum tanto in precio apud eos est hæc Coca, vt illam auro, argento, panique præferant, & anno Domini, M. D. XLVIII. & aliquot subsequentibus, singularum hæreditatum, in quibus seritur, precia, alia octoginta, alia sexaginta, alia quadraginta, alia viginti ducatorum milibus, singulis annis æstimata sint. Postea verò, adeò eius culturæ studuerunt, vt nunc vilior sit, nunquan tamen desinet summo in precio esse: imo plerique iam in Hispanijs viuunt, qui solius Coca mercimonio ditissimi euasere.

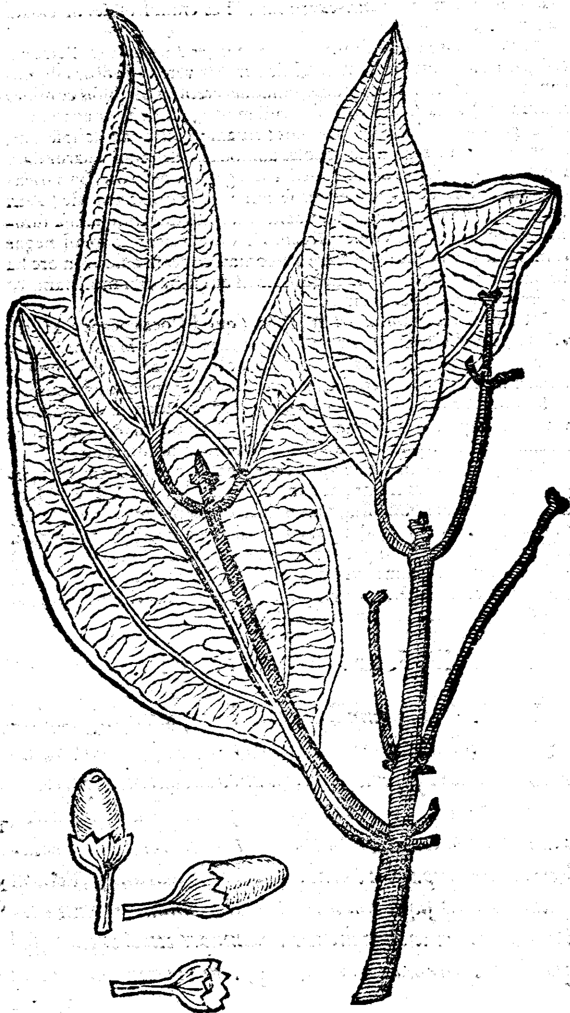
De Folio. CAP. XIX.

FOLIVM Indum à Betre differre, diuersisq; capitibus ab Auicenna describi, superiori capite satis declarauimus: qua de re superuacaneum duco eadem hic repetere.

APPELLANT *autem Indi folium* Tamalapatra, *quam vocem Græci & Latini imitantes corruptè Malabatrum nuncuparunt. Arabes* Cadegi indi, *id est*, Folium *indum dicunt: siquidem interpres Auicennam verbum verbo reddidit. Itaq; non dicitur Folium per excellentiam, sed quoniam Auicenna lib. 2. cap. 259. ita vocauit. Nam quod* Tamalapatra. Malabattrum. Cadegi Indi.

Actua-

TAMALAPATRA CVM SVO RAMVSCVLO.

Actuarius Mauritanos id Tembul *appellare scribit, in eo fallitur, vt alij plerique.*

EST *verò* Folium *indum* Mali medicæ folio simile, angustius tamen per extremum, colore viridi, tribus per longitudinē excurrentibus costis (qua nota facile dignoscitur) odoratum, Garyophyllos quodammodo redolens, non tam vehementis odoris vt Nardus aut Macis: neque tam subtilis aut acuti vt est* Canella. Folij historia.

AT *non aquis innatat hoc folium lentis palustris modo, vt scripsit Dioscorides lib. I. cap. II. & hunc sequutus Plinius lib. 12. cap. 26. quibus impositum est in huius descriptione. Sed nascitur in procera arbore procul ab aquis, cum multis aliis locis, tum in* Cambaya. *Et si ab aliquo Pharmacopola (quem ipsi* Gandis *vocant)* Tamalapatra *petieris, statim te intelliget, quoniam vernacula est eorum lingua.* Dioscoridis & Plinij lapsus. Gandis.

NON *sunt verò hæc folia tam validi odoris atque Spica* Nardi, *sed suauioris, neque eo modo colliguntur vt Dioscorides lib. I. cap. II. perhibet. Sed collecta in fasciculos colligantur, atq; ita veneunt. Dilutiori viridi colore nitent, non ex candido nigricant, & præferuntur integra, quod facultas istis melius conseruari credatur. Odore nequaquam caput feriunt, vt reliqua odorata.*

AVCTOR *est Plinius lib. 12. cap. 26. arborem esse in Syria folio conuoluto, ex quo exprimitur oleum ad vnguenta, fertiliorem tamen eius esse Aegyptum. Laudatius tamen ex India venire: in paludibus ibi gigni lentis modo, odoratius croco, salis gustu, minus probari candidum, saporem eius Nardo similem esse debere, & cuius odor in vino sufferuefacti antecedat alios, &c.*

AN *in Syria & Aegypto nascatur ignoro. Perquisiui tamen à Medicis Memphiticis, Damascenis, & Alepitinis:* Malabatrum neq; in Syria, neque in Ægypto nascitur.

 sed

ſed omnes vno ore negarunt aut in Syria aut in Aegypto gigni. At illud ſcio, neque tam validi odoris eſſe vt Crocus eſt, neque Nardi eſſe ſapore. Quod verò huius in vino ſufferuefacti odorem alios antecedere ſcribit, ea tempeſtate verum id eſſe potuit, cum ignota adhuc eſſent Benjui de Boninas, Ambarum, Moſchus, Calambac (quod Agallochum præſtantiſsimum eſt) aromata odoratiſsima.

SCRIBIT *Auicenna lib. 2. cap. 259. iiſdem facultatibus præditum eſſe cum Nardo, foliaq́ eſſe* Saiſifram, * *in paludibus generari, lentis paluſtris modo aquis innatare ſine radice, nonnulloſq́ putaſſe foliis Nymphea** *eſſe ſimile, eiuſq́ oleum Laſerpitij facultatem habere & olei crocini, valentiuſq́ eſſe.*

Sahesefram vulg. exemp.

SED *cùm certum ſit, Arabes in hoc medicamento Græcos per omnia ſequutos eſſe, & abundè ſatis Græcorum opinionem falſam eſſe demonſtrauerimus, plura in medium eſſe proferenda non duximus. In hoc autem omnes conueniunt, vrinam ciere, oris halitum commendare, veſtes ab eroſione tueri, eaſdemq́ cum Nardo vires ſortiri.*

Greci Malabatri hiſtoriam ignorarunt.

SVNT *ex recentioribus nonnulli, qui Malabatrum ſibi ignotũ eſſe ſcribant. Illi mea ſententia cordatè loquuntur. At ij falli videntur, qui folium Garyophyllorum eſſe aſſerunt, quandoquidẽ regio vbi Garyophylli naſcuntur, bieñij ferè itinere abeſt ab ea in qua Malabatrum prouenit.*

Folium Indũ Garyophyllorum folium non eſt.

SCRIBIT *Franciſcanus quidam in Aethiopia gigni, ſibiqúe datum eſſe cum inſcriptione foliorum Canellæ. Sed valde hallucinatur. Nam in Aethiopia nulla eſt Canellæ arbor, neque Folium ſimiliter. Fieri autem poteſt, vt ad eum miſſa ſint Canellæ folia cùm ipſa Canella: ea enim non multum à Folio differunt Indo, niſi quod Canellæ folium anguſtius & minus acutum eſt, tribuſq́ illis coſtis ſiue neruis caret, quos Folium Indum habere diximus.*

Folium in Æthiopia non naſcitur.

Canellæ foliũ.

NON

Non opus erat ἀντιβαλλομένῳ, *si diligentiores essent Pharmacopolæ & medici Lusitani: siquidem tanta eius copia hinc exportari poterat, quæ vniuersæ Europæ sufficeret. Eius autem penuria, Canellæ foliis vtantur, si ea nanscişcentur: sin minus, Spica Nardi, non autem Maci, vt voluerunt nonnulli. Iubet etiam Auicenna, lib. 2. cap. 259. interprete Bellunensi,* Thalisafar* *substitui, sed quid sibi velit Thalisafar, planè ignoro.* Folij succedaneum. Thalisafar.

* Folium Indum quale hîc Auctor describit, ad nos etiamnum adfertur, ipsis tenuioribus ramis interdum adhuc inhærens, & integrũ, quale nos hic expressimus: gustu laurini ferè folij. Longè verò illud differt à Garyophyllorum folio, quod postea describetur: ipsorum etiam tenuiorum ramusculorum cortex aromaticum quiddam sapit. Huius historiam cum Betre confundit Amatus enarratione XI. & LXVIII. Cap. de Malabathro, & Malabathrino.

Ceterum cùm nunc sub prælo esset nostra hæc Epitome, accepi ab Amplissimo viro Domino Iacobo Antonio Cortuso fructum quendam exiguum glandis forma cum hac inscriptione. *Fructus Canellæ ex quorundam sententia: ex aliorum verò sententia Tembul conuoluoli in India.* Eum, quoniam intellexeram interdum vna cum folio Indo vulgari ad nos adferri, atque id legitimum esse folium ex Garciæ nostri descriptione conijciam, (quandoquidem Tembul fructus longè sit diuersus, vt ex Betre descriptione colligere licet) adpingendum hîc curaui ea magnitudine qua ad me missus est.

* Legit hîc noster Auctor foliis Golfam simile, quod ego Nymphææ reddidi, siquidem aliam interpretationem habere non potui. At nostra exemplaria nusquam Golfam meminerunt, sed *Nereidem Indæ*, in est Nardi Indicæ: quod satis euidens est argumentum Auicennæ interpretem in plurimis lapsum esse, aut alium inueniri Auicennam Arabicum. Golfam.

* Ego per Thalisafar Auicennam intelligere puto, id quod lib. 2. cap. 694. Talisifar describit, quodq; noster hic Auctor Macerem Græcorum significare sequenti capite dicet.

De Maci CAP. XX.

Non *dubium est, quin Macis, de quo nunc acturi sumus, plurimum à Macere Græcorum discrepet, si vtriusq; descriptionem & facultates consideremus. Cùm igitur recentiorum quidam* * *satis manifeste id demonstrarint, non opus esse exstimaui eorum argumenta hic recensere. Sed satis facturum me esse putaui, si Macis & Myristicæ nucis*

historiam hic breuiter contexerem, quandoquidem Græcorum Macerem hoc tempore ignorari puto.

Nucis myristicæ historia.

EST *igitur arbor quæ Myristicam nucem & Macim profert, Pyri magnitudine, foliis eiusdem, sed breuioribus & subrotundis; siue, vt verius dicam, arbor est Persica malo haud absimilis, breuioribus tamẽ foliis. Fructum fert denso operimento munitum, quod per maturitatem dehiscit, atq; tenuiorem corticem siue membranam, quæ nucem cum suo putamine ambit, ostendit. Tenuis illa membrana Macis est. De externo illo operimento siue puluinato calice nullam mentionem facimus, tametsi hic saccharo condiatur, * & plurimum commendetur (cùm sit odoratus & grati saporis) in morbis cerebri, vteri & neruorum. Maturo fructu, & dehiscente, vt dixi, primo illo operimento calicum echinatorũ, qui castaneas amplectuntur, modo: Macis Cocci modo rubescens conspicitur, pulcherrimo aspectu, bene onustis præsertim arboribus. Exsiccata nuce, dehiscit etiam Macis, & flaccescente rubore, aureum quodammodo colorem adquirit. Eius precium triplo maius quam Nucis myristicæ.*

Nucis myristicæ natales.

NASCITVR *autem hæc arbor in insula Banda. Inueniri etiam tradunt in Maluccis, sed non est fructifera, quemadmodum nec ea quæ in Zeilan prouenit.*

Nux myristica veteribus ignota.

FVIT *autem hæc Nux cum suo Maci veteribus Græcis incognita, quemadmodum Auerrois * etiam testatur, qui hoc medicamentum ex eorum numero recenset, quæ Græcis incognita fuerunt: quamuis Serapio lib. simpl. cap. 2. in huius medicamenti descriptione, Græcorum auctoritate nitatur.*

Talisfar.

HVIVS *meminit Auicenna lib. 2. cap. 456. Nam quam sub nomine Talisfar lib. 2. cap. 694. describit, Græcorum macer est.*

EOS

Eos qui nostram Myristicam nucem Chrysobalanum Galeni esse volunt, satis conuincunt cum forma, tum color & temperamentum. Chrysobalanus Galeni.

Ceterum hæc nux ab incolis eius regionis vbi nascitur, Palla, *Macis verò* Bunapalla *vocatur: in Decan nux ipsa* japatri. *Macis verò* jaifol. *Auicenna lib. 2. cap. 503. lingua Arabica nucem vocari scribit* jausiband, *id est, Nux Bandensis, Macim verò* Besbase, *cuius nominis deriuationem nunquam scire potui.* Palla, Bunapalla, Iapatri, Iaifol. Iausiband. Besbase.

Hæc sunt vera & legitima nomina Arabica, tametsi plerique Mauritani & Arabes & Turci aliis nominibus vtantur, quæ temporum iniuria deprauata sunt, vt etiam in Serapione pleraque inueniuntur.

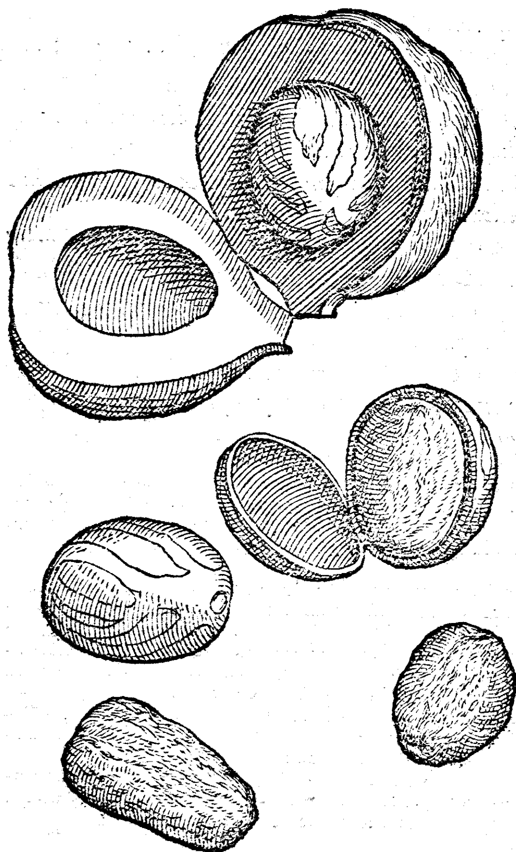
Macis autem appellatur ea membrana quæ nucem amplectitur, à Maceris similitudine, quem Græci rubentem depingunt. Macis à Macere nomé sumpsit.

Ex Maci fit oleum in neruorum morbis vtilissimum.

* Consule Matthioli Commentarios in lib. 1. Dioscoridis de materia medica, cap. de Macere. Ludouic. Roman. lib. 6. cap. 24. & Maximilian. Transil. de Moluccis insulis Nucis Myristicæ historiam tradunt.

* Aduehuntur etiam ad nos integræ nuces myristicæ saccharo conditæ, quarum summum operimentum crassum & densum est, vt in iuglandibus, mox sequitur Macis ligneum putamen ambiens, quo nux ipsa includitur, rotunda ferè: tametsi interdum inueniatur oblongum quoddam genus, mas vulgo appellatum, & mulieribus alia nuce longè vtilius æstimatum. Nos & nucem integram summo operimento per medium secto, vt ligneum putamen suo maci inuolutum ostendat, & nucem putamine fracto, oblongamq; illam seu marem eadem tabella exprimi curauimus.

* Aut alia habet noster hic Auctor Auenrois exemplaria, aut nostra mendosa sunt. Nam secundum nostra exemplaria Auenrois 5. Collig. cap. 42. suam sententiam Galeni auctoritate stabilit.

De

De Garyophyllis CAP. XXI.

NVSQVAM *Dioscoridem, aut Galenũ Garyophyllorum mentionem fecisse inuenio: tametsi Serapio ex Galeni auctoritate de Garyophyllis tradiderit. Quamobrem crediderim aut Galeni librum in quo de Garyophyllis disseruit, periisse (nam liber de Dinamidiis falso Galeno adscribitur) aut Pauli potius quàm Galeni testimonio de his Serapionem scripsisse.* Garyophyllon Diosc. & Gal. ignotum.

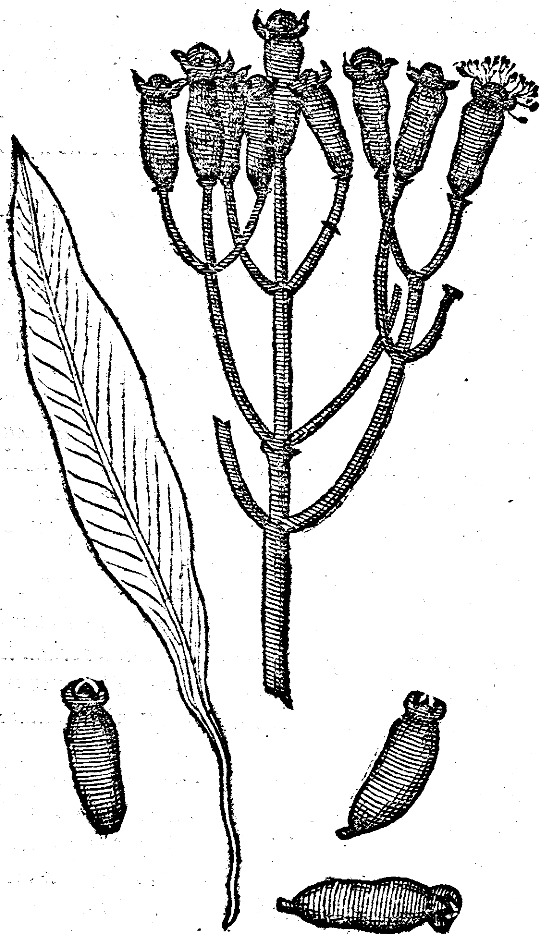
GARYOPHYLLI *meminit Plinius lib. 12. cap. 7. in hanc sententiam. Est, inquit, etiamnum in India Piperis grani simile, quod vocant Garyophyllon, grandius fragiliusq́;.*

CETERVM *Caryophyllum, siue Garyophyllon vocatur Arabibus, Persis, Turcis, & plerisque omnibus ferè Indis* Calafur: *in Maluccis verò, vbi solum gignitur, tum etiam in his regionibus dicitur* Chanque. *Nomina autem quæ in Pandectario sunt* Armufel *&* Carrumfel, *aut imperitia librarij Arabici corrupta sunt, aut ætatis vitio. Sed de nominibus minimè est altercandum, quandoquidem res ipsa omnibus perspicua est.* Calafur. Chanque. Armufel. Carrumfel.

NASCITVR, *vt dixi, duntaxat Garyophyllon in Maluccis insulis, quæ sunt quinque numero (quarum primaria est Giloulo) nec procul nimium à mari, nec etiam locis mari nimus vicinis. Nascitur etiam in Zeilan, nonnullisqúe aliis locis, sed nullibi fructifera est arbor, quàm in Maluccis.* Garyophylli natales. Maluccæ insulæ. Garyophyllon in Maluccis duntaxat fru-ctiferum.

PORRO *arbor est Lauri forma & magnitudine, foliis etiam laurinis, sed angustioribus, multis prædita ramis, copioso flore, primum candido, deinde virescente, postremũ rufescente, qui induratus, est Garyophyllum ipsum *, clauum vocant, quod capitatus sit in modum claui, exertis in aduersum quatuor denticulis sese stellatim decussantibus.* Garyophylli historia.

GARYOPHYLLI CVM SVO FOLIO ET FRVCTV.

Prouenit in extremis ramulis Myrti modo. Est autem flos hic viridis (vt à fide dignis viris accepi) adeo odoratus, vt reliquos flores odoris suauitate superet. Cultores flagellant altiores ramos arboris, emundato prius circa arborem solo, siquidem nullum genus graminis sub hac arbore nascitur, omnem succum siue humorem ad se attrahente arbore. Decußi Garyophylli biduum aut triduum siccantur, deinde asseruantur, & Malacam aliasq́ꝫ prouincias mittuntur. Ii Garyophylli qui in arbore hærent, craßiores fiunt, neque ab aliis nisi vetustate differunt, tametsi falso existimarit Auicenna lib. 2. cap. 318. craßiorem hunc marem esse. Magni prouentus augurium est, si arbor plures flores produxerit quàm folia: idcirco non debent nimium flagellari arbores, quia vehemens & nimia flagellatio steriliores efficit. Pediculi oblongi è quibus dependent flores vulgo Fusti vocantur. Folia tanta odoris suauitate non fragrant, vt ipsum Garyophyllum: sed neqꝫ ipsi rami odori sunt, nisi aliquantulum siccati. Fusti.

NASCITVR autem ipsa arbor sponte ex Garyophyllis decidentibus. Nam cùm nunquam huic desit pluuia quæ fructui alimentum præbeat, qui in terram decidit, enascuntur arbusculæ quæ intra octennium quidem adolescunt, in annum verò centesimum perdurant, quemadmodum ipsi incolæ testantur. Garyophylli arbor non colitur.

COLLECTIO Garyophylli fit à decimo quinto Septembris vsqꝫ in Ianuarium & Februarium, non manu, vt nonnulli volunt, sed violenta flagellatione, vt iam dixi. Garyophyllegium.

FALSA est eorum opinio, qui Garyophylli arborem cum Moschatæ nucis arbore eandẽ esse putant. Nam Nux folia ferè rotunda habet, Pyri foliis similia. Garyophyllum verò folio est Lauri *. Præterea Garyophyllum defertur in Bandam insulam procul inde dißitam, quæ Nucẽ profert.

Garyophyllorum Gummi.

SCRIBIT Auicenna libr. 2. cap. 318. gummi Garyophyllorum simili facultate præditum esse cum Terebinthina resina. Hanc ob causam percontatus sum ab iis qui ex Maluccis Garyophyllum aduehunt, sed negant se huiusmodi gummi vidisse *. Non negauerim tamen omnes ferè arbores gummiferas esse, præsertim si vulnerentur. Sed hactenus nemo, quod sciam, expertus est.

Garyophylli olim apud Maluccanos neglecti.

NVLLIVS autem precij fuisse Garyophyllos intelligo apud Maluccanos, donec eò delati nauibus Chinenses, inde magnam eorum copiam in suam regionem exportarunt, & inde in Indiam, Persiam, & Arabiam. Conseruari autem in sua bonitate audio Garyophyllos, si marina aqua inspergantur, alioqui teredinem sentire.

Gariophyllorum vsus

Garyophylli conditi.

Aqua stillatitia è Garyophyl.

MVLTIPLICIS vsus sunt Garyophylli tum ad obsonia, tum ad medicamenta: magis tamen expetuntur in Iaua craßiares illi & annotini Garyophylli: à nobis verò tenuiores, qui adhuc virides aceto & sale apud Maluccanos condiuntur, sed his teneriores saccharo asseruantur, hi mirum in modum palato grati sunt. Lusitanicæ mulieres quæ istic habitant è Garyophyllis viridibus aquam stillatitiam organis eliciunt mira odoris suauitate fragrantẽ, & cordis affectibus vtilem. Nonnulli sudores mouent iis qui lue venerea diuexantur, Garyophyllis, nuce moschata, maci, pipere longo & nigro. Alij Garyophyllorum puluerem capiti admouent aduersus capitis dolores à frigida causa prouenientes. Mulieres Indicæ tum etiam Lusitanicæ eos mandunt commendandi halitus gratia.

Garyophyllati flores.

NASCVNTVR flores, qui à Garyophyllorum odore Garyophyllati nuncupantur, etiam in Chinarum regione, sed nequaquam odoris suauitate ita commendati, vt qui apud nos asseruantur.

Fructus Garyophyllos olens.

EST etiam in insula cui D. Laurentio nomen, fructus qui-

quidam Auellanæ magnitudine cum suo putamine, aut eo amplior, qui Garyophyllos redolet, sed incomperti adhuc vsus.

* Imo Garyophyllum ipsum nihil aliud est, quàm rudimentum fructus, quemadmodum in malis, pyris punicis atque plerisque alijs videre est. Nam flos ipse, qui quaternis foliolis constat, huic fructus rudimento insidet, multis fibris plenus, veluti Myrti flos ferè. Garyophyllum etiam describunt Lud. Roman. lib. 6. cap 25. & Maximilian. Transil. de Maluccis insulis. At quem M. Paulus Venetus lib. 2. cap. 38. exhibet, planè alia est planta.

* Huius folium Laurino est angustius, Salicis aut Persicæ mali folio simillimum, oblongiori tamen pediculo. Huiusmodi aliquando vidimus vnà cum Garyophyllorum ramulis muria conditis. Eos cum folio & fructu exprimi curauimus.

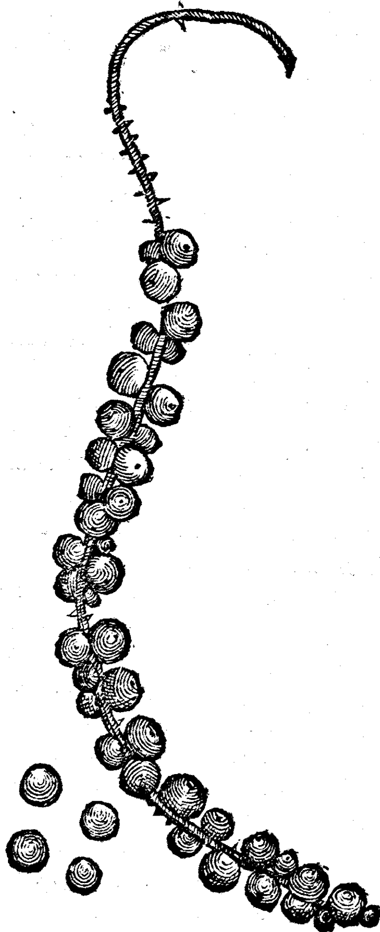
* Inter Garyophyllos qui Antuerpiam adferuntur, inuenitur interdum gummi ex atro rufescens odorum sanè & quod prunis iniectum Garyophyllorum odorem refert. Id fortè erit gummi illud ab Auicenna commemoratum, quod tamen affirmare non ausim, cùm eius vires nondum sint exploratæ.

De Pipere * CAP. XXII.

MAXIMA *Piperis quantitas prouenit in Malauar, tota eo maritima regione quæ à Promontorio Comorim ad Cananor vsque pertingit. Nascitur etiam in Malacæ maritimus, sed bonitate superiori cedens, & magna ex parte inane. Prouenit similiter & in Insulis Iauæ vicinis, & Sunda, & Cuda, aliisque locis. Sed id totum in Chinarum regionem deportatur, & loco natali consumitur, præter id quod in Pegu & Martaban exportatur. Potissima etiam eius pars quod in Malauar gignitur, in vsum incolarum cedit, tametsi regio admodum ampla non sit, nonnihil etiam à maritimis eius regionis populis absumitur. Pars eius defertur in Balagate bubulis coriis. Et magna copia (tametsi regio mãdato sit vetitum) à Mauritanis per mare Erythræum exportatur, id suffurantibus ipsis incolis.* Piperis natales.

EÆ *sunt regiones quæ Piper gignunt, quanquam & inuenitur supra Cananor, qua Septentrionem spectat: sed adeo exigua quantitate, vt ipsis incolis non sufficiat, & externo*

PIPERIS VVA AD VIVVM EXPRESSA.

terno importato opus habeant. Etenim nō gaudet hæc planta locis desertis & mediterraneis. Quam verò procul à Caucaso monte dißitæ sint hæ regiones, ex topographicis chartis satis patet. Piper iuxta Caucasum non nasci.

NOMEN *est Malauarica lingua* Molanga, *Malacitana verò* Lada, *Arabibus medicis tū vulgo* Filfil, *tametsi Auicenna lib. 2. cap. 557. & 558. secundum Bellunensis tralationem* Fulful, *& Piper longum* Darfulful *appellet, &* Fulfel, *quem sequutus est Seropio, lib. simp. cap. 367. vterque Arabs. In Guzarate & Decan* Meriche, *& in Bengala* Morois: *longum verò, quod solummodo istic prouenit,* Pimpilim. Molanga. Lada. Filfil. Fulful. Darfulful. Meriche, Morois. Pimpilim.

MIRVM *non est, si Theophrastus, lib. 9. cap. 22. Dioscorides lib. 2. cap. 153. & hos sequutus in plerisq; Plinius, lib. 12. cap. 7. Piperis plantæ formam ac notas ignorauerint, & indigenā in ea describenda fidem sequuti sint, ob regionū distantiam. Quod verò Arabes in eodē errore versati sint, & nōnulli etiā ex recentioribus, illud mirum.*

SERITVR *autem Piperis planta ad radices alterius arboris (magna certè ex parte iuxta* Faufel *arborem aut Palmam plantatam vidi) ad cuius vsque fastigium sese conuoluendo scandere solet: foliis raris, mali Aßyrij effigie, sed minoribus, & per extremum acutis, virentibus, gustu calidis aliquantulum, & folium Betre siue Betle, cuius antè memini, sapientibus. Fructus vuarum modo racematim cohæret, minores tamen sunt Piperis racemi, & ipse fructus minor, semperq; virens, donec siccetur, & plenam maturitatem consequatur, quæ incidit circiter medium Ianuarium. Radix pusilla, non Costo similis, vt voluit Dioscorides, lib. 2. cap. 150. quandoquidem Costus radix non est, sed lignum, vt peculiari capite dicemus.* Piperis historia. Dioscoridis lapsus.

INTER *verò eam plantam quæ Piper nigrum fert, &*

eam

Exigua inter plantam Piperis nigri & albi differentia.

eam quæ candidum, tam exigua est differentia, vt à nemine quàm ab incolis dignosci possint: quemadmodum vitem quæ vuam fert nigram ab ea quæ candidam fert non dignoscimus, nisi cùm vuas habent, & eas quidem maturas.

Piper longum.

QVÆ *autem longũ Piper profert, longè alia est planta: etenim non plus habet similitudinis cum superioribus, quàm faba cum ouo. Præterea Piper longum iu Bengala nascitur, quæ regio quingentarum leucarum spacio à Malauar distat, vbi Candidum & Nigrum gignuntur.*

PRECIVM *longi Piperis in Bengala est vnius Lusitanici aurei cum semisse in singulas cẽtenas libras. In Couchin verò vbi plurimum Nigrum nascitur, quinq; Lusitanicis aureis emi solebāt centenæ libræ: sed abhinc quadriennium aut quinquennium, quod in alias etiam regiones importari cœperit, quindecim aut viginti Lusitanicis aureis emendæ sunt. Piperis autem nigri precium in centenas libras est duorum Lusitanicorum cum semisse natali loco: at in Bengala duodecim Lusitanicis emuntur totidem libræ Nigri.*

Piper album rarum.

CANDIDI *plantæ rariores sunt, nec nisi certis Malauar & Malacæ locis raræ nascuntur. Solet Magnatum mensis inferri: eo enim vtuntur quemadmodum nos sale*. Venenis resistere & ocularibus medicamentis vtile esse asserunt, quod & Dioscorides lib. 2. cap. 150. annotauit, atque vtinam totam huius plantæ historiam tam verè descripsisset.*

Brasma. Brechmasin.

SED *nec Brasma vocabulũ, quod apud eundem Dioscoridem ibidem legitur, nec Brechmasin, quod apud Plinium, lib. 12. cap. 7. vnquam his in regionibus audiui, aut auditum puto.*

CONDIVNTVR *aceto aut sale virentes adhuc & immaturi Piperis nigri racemi, * & vsui asseruantur.*

ARA-

Arabes & Persæ medici Piper calidum tertio ordine constituunt. Sed Empirici, cuiusmodi sunt maxima pars Indicorum medicorum, frigidum Piper faciunt, vt & pleraq; alia aromata quæ excalfaciunt. Piperis temperamentum.

Oratos autem omnes Medicos volo, vt Piperis cãdidi loco (quod calidius est & odoratius) Nigrum non præscribant, nisi candidi sit penuria. Similiter ne longum Piper candidi aut nigri loco substituant, cùm prorsus diuersæ sint plantæ, & nigrum cum candido magis conueniat.

Ceterum ne quod Piperis genus desit, mentionem hîc subiicere libuit eius Piperis quod lingua Malauarica à Canara nomen sumpsit. Est autem id inane, eoq; vtuntur in pituita à capite euacuanda, dentiumquè doloribus: nonnulli & in Colerico quem vocant affectu. Eius autem formam describere superuacaneũ existimo, quoniam in Lusitaniam non deportatur. Piper Canarinum.

* Piperis historiam etiam describit Ludo. Roman. lib. 5. cap. 14. & lib. 6. cap. 19. sed paululum à nostro Auctore variat.

* Vidimus Vlyssipone candidum Piper, & inde nobiscum attulimus, grano non rugoso, sed pleno, acriore & odoratiore quàm nigrum, Vlyssipone tamen neglectum. Ex Indijs verò copiosum, saltem quod medicamentis sufficeret, habere possemus, si Lusitani Pharmacopolæ paulò diligentiores essent. Inuenitur tamẽ interdum Antuerpiæ apud myropolas nigro permistum.

* Eiusmodi racemos interdum cum Gingiberis radicibus muria conditus Antuerpiæ reperire licet, oblongos quidem illos & graciles, neque ita farctos vt sunt vuarum racemi. Eius iconem ad viuum expressam, hîc adiecimus.

Olim Antuerpiam inuehi solebat aliud Piperis genus, quod Lusitani Pimenta del rabo, id est caudatum Piper, appellabant: sed metuens Rex Lusitanus ne legitimum Piper alterius inuectione vilescerer, id amplius inuehi edicto vetuit. Erat id Cubebis ferè simile, pediculo præditum exiguo, rotundum, plenum, aliquantulum rugosum, nigricans, eadem acredine qua Piper præditum, aromaticum, racematim (vt ab iis qui racemos habuerunt didicimus) cohærens, Amomum, nonnulli periti perperam existimarunt.

De Cubebis CAP. XXIII.

Tametsi Cubebis rarò in Europa vtamur, nisi in Compositionibus: attamen apud Indos magnus earum

in vino maceratarum est vsus ad excitãdam venerem; tum etiam in Iaoa ad excalfaciendum ventriculum.

Cubebe, Quabeb, Quabebechini, Cumuc, Cubabchini.

APPELLATVR *hic fructus ab Arabibus medicis* Cubebe & Quabeb; *à vulgo* Quabebechini: *in Iaoa, vbi frequens nascitur*, Cumuc; *à reliquis Indis, præterquàm in Malayo*, Cubabchini. *Non est autẽ sortitus hãc appellationẽ, quod in China nascatur, quãdoquidẽ ex Cunda & Iaoa, vbi plurimus est, in Chinã perferatur: sed quoniam Chinenses, qui Oceanum Indicum nauigabant, hunc fructũ, quẽ in iam enumeratis insulis emerant, cũ aliis mercibus in alios maris Indici portus & emporia deferebant.*

Cubebe historia.

CETERVM *similis est hæc planta Malo vulgari, minor tamen, foliis Piperis sed angustioribus, per arbores Hederæ modo repit, aut, vt verius dicam, Piperis modo: non est Myrti effigie, aut foleis similibus Myrto. Fructus racematim cohæret, non quidem vt in vua coniunctim, sed singulis granis ex suis pediculis depẽdẽtibus. Flos est odoratus.*

Monachorũ lapsus.

SILVESTRIS *est hæc planta, & sponte nascens, non domestica, neq; multorum generum, vti falso Monachi Commentatores in Mesuẽ sub finem primæ partis dist. 1. cap. 36. putarunt.*

Cubebe decoctæ ad nos perferuntur.

TANTA *autem in existimatione est fructus hic etiã vbi nascitur, vt eum incolæ decoquant, ante quam efferri sinant, metuentes ne alibi satus enascatur. Hinc fieri puto, vt corruptioni magis sit obnoxius, cùm hîc, tum in Europa.*

HÆC *à Lusitanis fide dignis accepi, qui longo tempore in insula Iaoa habitauerunt.*

Cubebe non sunt Piper.

NON *est Piperis genus (vt putant nunnulli) quoniam plurimum Piper ex Cunda aduehitur, quod nihil differt à Malauarico. Hæc verò planta cum fructu diuersi generis est, minimáque quantitate istic nascitur.*

Matth. Syluatici error.

PVTAT *Mattheus Syluat. cap. 381. ex Serapionis*

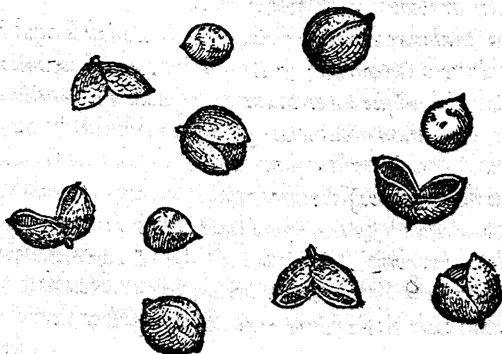
&

& Arabũ auctoritate Cubebas nihil aliud esse, quàm Dioscoridis Myrtũ syluestrem, quē Ruscum vocant, aut Carpesium Galeni. Sed fallitur. Nam cũ Serapio, aliiq; Arabes qui in lingua Græca multũ versati nō erant, à Dioscoride & Galeno nihil esse prætermissum existimarent, siquas facultates in simplicibus à Græcis descriptis inuenirent, cōuenientes cum iis quibus prædita erant Indica medicamenta auditu tantum illis cognita, idem medicamentum esse ilico crediderunt. Non esse autē Myrtum syluestrem, clarius est quàm vt demonstrari debeat. Carpesium verò aliud esse à Cubebis, argumentis euincere possem, si opus esset.

LAVDATVR Carpesiũ Ponticũ, plurimũq; in Syria nasci tradũt. Sed si Cubebæ sunt Carpesiũ, cur Cubebas ex India petunt Turci & Syri, magnoq; redimũt, cùm nō inuecto vti possent, & sine magno sumptu? Carpesiũ itē Galenus li. 1. de Antidot. describit festucarum tenuium modo: quàm verò festucis dißimiles sint Cubebæ, quis non videt? Carpesium nō esse Cubebas.

NON defuerunt, qui Cubebas asserere sint ausi Viticis esse semen: cùm verò vtriusque historia & facultates planè dißimiles, talium sententiam omnino conuellant, plura de his agere superuacaneum esse duco. Cubebæ Viticis fructus non est.

FAGARA AVICENNAE.

* Cubebarum facultates in memoriam mihi reuocarunt Fagaræ historiam apud Auicennam, quæ fere iisdem cum Cubebis viribus prædita est. Cùm igitur commodiorem in hac Epitome locum non haberem, cui eius iconem & historiam insererem, operæprecium me facturum existimaui, si eam hîc darem.

Est itaque Fagara fructus Ciceris arietini magnitudine, cortice tenui constans ex cinereo, nigricante, cui subest tenue putamen nucleum continens satis solidum, & tenui nigraq; membranana obductum. Integer fructus cum magnitudine tum forma & colore adeo similis est ei quem nostræ officinæ Cuculum Indum, Itali Coccole di leuante appellant, vt primo aspectu fallere, & pro eo sumi possit.

Meminit huius Auicenna cap. 266 in hunc modum. Fagara quid est? Granum simile Ciceri habens granum Mahaleb, & in concauitate eius est granum nigrum sicut Scehedenegi, & asportatur de Sofale. Collocat verò eam in tertio calefacientium & siccantium ordine, atque stomachi & hepatis frigiditati vtilẽ esse, concoctionemq; iuuare, & aluum constringere scribit.

De Cardamomo. CAP. XXIIII.

Cardamomũ.

Qvod Cardamomum vocant, Aroma est iis in regionibus probè cognitum, in quibus magnus eius vsus est. Eius etiam magna pars in Europam, Africam, & Asiam euehitur. Quàm verò rectè sit illi inditum Cardamomi nomen, aliis disceptandum relinquo. Auicenna libr. 2. cap. 159. sanè peculiare caput instituit de Saccolaa, quod duûm esse generum tradit, alterum Saccolaa quebir, *id est, magnum; alterum verò* Saccolaa ceguer, *id est, minus. His nominibus cognitum est vtrumq; Cardamomum, cùm Medicis Arabibus, tum Mercatoribus.*

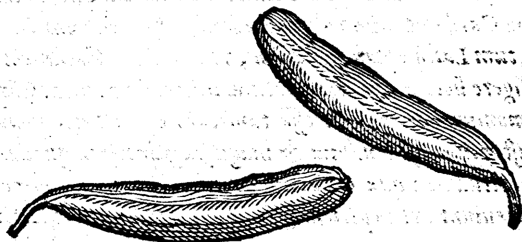
Saccolaa quebir. Saccolaa ceguer.

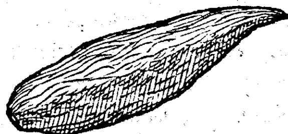
Etremelli, Ençal, Hil. Elachi. Dore.

In *Malauar vocatur* Etremelli, *in Zeilan* Ençal, *in Bengala verò Guzarate, & Decan, interdum* Hil, *interdum* Elachi, *idqúe inter Mauritanos; nam ab Gentilibus indigenis omnium prouinciarum enarratarum* Dore *nuncupatur. Quæ diuersitas summam illam nominum confusionem inter Arabes scriptores peperit (etenim nonnulli Indicis vocabulis vsi sunt, alij verò Arabicis, & multis errandi occasionem præbuit. Nam quod alterum Serapio* Saccolaa, *alterum* Hilbane *vocat, mendosum est exemplar, &* Hil *duntaxat scribendum erat. Etenim si* Bane *omnino adiicien-*

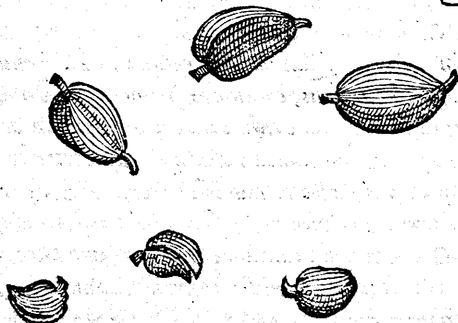
Hilbane.

Cardamomum maius vulg.

Cardamomum minus vulg.

adiiciendum volumus, potius Bara *dicendum erat, quod lingua Canarina magnum sonat.*

Cardamomũ hoc veteribus ignotum fuit.

NIHIL *igitur aliud est* Saccolaa *omnibus Arabibus nuncupatum, aut* Saccule *Auicennæ, aut* Elachi, *quàm quod Cardamomum vulgo appellant, Veteribus cum Græcis, tum Latinis planè ignotum, vt ex eorum monumentis colligere licet. Siquidem Galenus lib. 7. simp. med. Cardamomum scribit non esse tam calidæ facultatis quàm Nasturtium, sed suauius & magis fragrans, cum quadam amaritudine: quæ omnes notæ nostro Cardamomo non conueniunt, vt experientia docet. Dioscorides verò, lib. 1. cap. 5. commendat quod ex Comagene, Armenia, Bosphoroq; deuehitur (tametsi in India quoque & Arabia prouenire dicat) eligendumq; scribit plenum, frangenti contumax, gustu acre, subamarum, odore caput tentans. Nostrum contra Cardamomum in illas regiones defertur, è quibus Dioscorides suum deuehi scribit. Sed neque id frangenti contumax est, neque caput tentat, neque amarum, neque gustu adeo acri, vt Garyophylli.*

Cardamomi genera 4. Plinio.

PLINIVS *lib. 12. cap. 13. quadruplex esse Cardamomi genus scribit, sic inquiens. Simile his & nomine, & frutice Cardamomum, semine oblongo. Metitur & eodem modo in Arabia. Quatuor eius genera. Viridißimum ac pingue, acutis angulis, contumax fricanti, quod maximè laudatur. Proximum è rufo candicans. Tertium breuius atque nigrius. Peius tamen varium & facile tritu odorisq; parui: qui verus, Costo vicinus esse debet. Hoc & apud Medos nascitur. Hæc Plinius, tametsi tam Dioscoridi, quàm ceteris Græcis vnicum tantum extet Cardamomi genus.*

SED *nullum ex prædictis cum nostro quidquam commune habet, quod fragile esse debet, siliqua candicante, granis intus nigris.*

SERITVR verò id leguminum modo, altitudine, quãdo summa, cubiti, in quo dependent siliquulæ granula interdum vsque ad viginti continentes, non, vt Cordus in lib. 1. Dios. scripsit, Glandis aut Auellanæ magnitudine *. Saccolaa historia.

HVIC autem errori occasionem præbuit Dauus ille Terentianus, omnia perturbans, Gerardum Cremonensem * interpretem intelligo, qui cùm hoc medicamentum ignoraret, nomen illi ex Græcis pro arbitrio indidit, tametsi legitimum Arabicum nomen in integro & non mutatum reliquisse præstitisset. Dauus Terentianus.

QVAM Ruellij lib. 2. cap. 5. opinio sit erronea, qui nobis Capsicon, aut Siliquastrum pro Cardamomo Mauritanorum proponit, omnibus notißimum est. Ruellij error.

AD ea verò quæ Lacuna lib. 1. cap. 5. commentariis suis in Dioscoridem scribit, satis proteruè in Arabes inuectus, sic responsum volo. Neq; eius Meleghetam Cardamomum esse Dioscoridis, siquidem ignota fuit Dioscoridi: neque Cardamomum maius coloris est cinerei: neque Nigella tertium id genus quod in officinis haberi asserit, quandoquidem Nigella totis his prouinciis non nascatur. Lacunæ error. Meleghetа. Nigella.

CETERVM non multum fortè refragabor iis qui Cordumeni Arabum, Cardamomum Græcorum esse putant: quãdoquidem Serapionis & Auicennæ Saccolaa Græcis est ignota, vti suprà diximus. Quod verò Saccolaa vtendum negent, quoniam Græci de eo nihil scripsere, non concedo; multis enim experimẽtis comprobatum est plerisq; morbis perutile esse: eoq; vtendum censeo in omnibus cõpositionibus Arabum & Recẽtiorum, qui Arabes sequuti sunt. Cordumeni.

QVOD verò Melegueta, Cardamomum minus non sit, satis ex vtroque genere quod in his regionibus nascitur, manifestum est: quorum alterum Cardamomum, vt vocant, maius est: aliud minus, eiusdem tamen formæ, & dun- Melegueta Cardamomũ non est.

duntaxat magnitudine differentia.

Saccolaa delectus.

OPTIMVM *autem censetur minus, quod odoratius est altero, & secundum facultatem maius dici potest.*

PROVENIT *vtrumq; in India, præsertim verò ab Emporio Calecut vsq; ad Cananor, tametsi aliis etiam locis Malauar, & in Iaoa nascatur, non tamen adeo copiosum, neque cortice adeo candido.*

Saccolaa vsus.

MVLTVS *eius vsus est in his prouinciis, siquidem vna cum Betre (veluti suprà diximus) manditur, pituitaqúe caput & stomachum expurgat, & Serapiis admiscetur.*

Matth. Syluatici error.

FALSVM *autem est quod Matthæus Syluaticus cap. 117. scripsit, Indos eius radice aduersus febris circuitus vti*, nasciq; in tuberibus quarundam arborum. Nam exili est admodum radice, nec nisi satum prouenit, solo antè ignibus perusto, vt facilius enascatur.*

* Cordus in libr. 1. Diosc. Cardamomum maius ficus propemodū magnitudine facit. minus verò Auellana minus. Sed lib. 4. de plantis Cardamomum medium Auellanæ grandi æquale facit. Matthiolus similiter Cardamomi iconem ficus forma & magnitudine exhibet: cùm tamen nihil aliud sit quàm Melegueta suo inuolucro tecta, quæ sanè inter Cardamomi vulgaris siue Saccolaa Arabum genera ex nostri Auctoris sententia recipienda non est.

* Pandectarius eius meminisse inuenietur cap. 117. in nostris autem exemplaribus apud Rhasin haud facile inuenies.

* Nullam huic similem facultatem nostra Pandectarij, qui Matthæus Syluaticus est, exemplaria tribuunt.

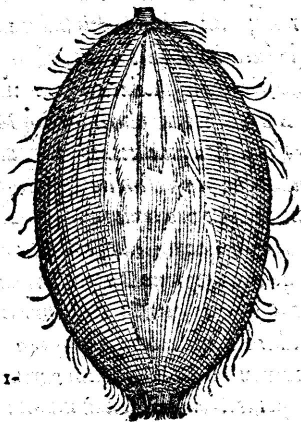
De Fausel CAP. XXV.

IMPROBE *faciunt, qui pro* Fausel, *Santolum rubrum substituunt, quod plerumq; alio ligno rubro persimili adulteratur: est enim vtrumque inodorum, vt in Santalo diximus. Fausel verò & minoris emitur, nec adulteratum est, poteratqúe facile in Lusitaniam deferri cum aliis Aromatibus, si aut Pharmacopolæ, aut Medici curiosi magis essent, idq; adferendum curarent.*

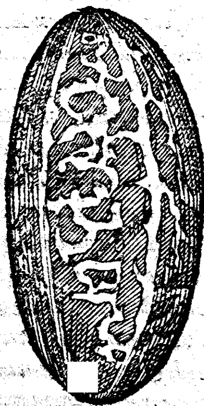
Fausel vulgare est.

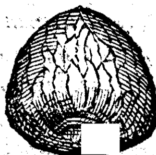
DICI-

FAVFEL CVM SVO INVOLVCRO, & inuolucro exemptum.

AVELLANAE INDICAE genus oblongum.

Faufel. Filfel, Fufel.

DICITVR *autem arabibus* Faufel (*tametsi corruptè Auicenna lib. 2. cap. 262.* Filfel *&* Fufel) *tum etiam in Dofar & Xaël portubus Arabicis: in Malauar* Pac *à vulgo, à Nobilioribus verò* Areca, *quo nomine vtuntur Lusitani qui in Indiis habitant, quoniam primum ea regio fuit illis cognita: in Guzarate & Decan*, çupari: *in Zeilã*, Poaz: *in Malaca*, Pinan: *in Couchin*, Chacani.

Pac. Areca.

çupari, Poaz, Pinan, Chacani.

Faufel natales.

NASCITVR *plurimum in Malauar, in Guzarate & Decan pauca quantitate, idq́ꝫ duntaxat in maritimis, sed laudatum, præsertim in Chaul, quod defertur Ormuz. Optimum item prouenit in Mombaim insula, quam mihi Rex Lusitaniæ dono dedit, excepta emphyteusi. Laudatur etiam quod in regione Baçaim prouenit, atque id defertur in Decan cum eo quod in Gauchin nascitur nigrum & pusillum, durum admodum, postquam siccatũ fuerit. Nascitur etiam in Malaca, sed tam parua quantitate, vt vix incolis sufficiat. Item in Zeilan magna copia, sed candidum, quod in eam partẽ regionis Decan defertur quæ Cotamaluco paret, tum etiam in Bisnaga. Defertur etiam ex Zeilan in Ormuz, Cambaya. & in insulas Maldiuas, siue Nalediuas. Et tametsi scribat Serapio lib. simp. cap. 345. Arabiam non alere Arecam (de mediterraneis locis, & magna ex parte intelligendum id est) nascitur tamen laudata, sed exigua in Dofar & Xaël locis maritimis. Amat enim hæc arbor maritima loca, & mediterranea respuit, alioqui magna cum diligentia sereretur, quoniam singulis diebus eam edunt cum Mauritani, tum Moalis (genus hominum id est, qui Ali, vt dixi, generum Machometi sectantur) etiam in suis ieiuniis cùm à Betre abstinent. Masticant enim Arecã cũ Cardamomo, purgandi ventriculi & cerebri gratia.*

Mombaim insula.

Moalis.

Faufel mixtura.

ADMISCENSVR Faufel *siue Arecæ, eadem quæ supra Betre admisceri diximus: tametsi, Betre calidum, sit,*

ſit, Areca verò frigida & ſicca. Sed & admiſcetur Lycium, quoniam vtrumque gingiuas confirmat, & dentes ſtabilit, ſtomachum roborat, & vtile eſt aduerſus ſanguinis reiectiones, vomitus, & alui profluuia.

Est autem ipſa arbor recta, fungoſa materie, foliis Palmæ, fructu nucis Moſchatæ, minore tamen, aut iuglandibus exiguis ſimili, intus duro, & candidis rubentibusque venis reſperſo, non planè rotundo, ſed altera parte ſeßili: quæ tamen notæ non omnibus Arecæ generibus conueniunt. Integitur hic fructus inuolucro admodum lanuginoſo, & foris ſubflauo, perquam ſimili Dactylis, cùm maturuit, & ante quàm ſiccatus ſit. Immaturus verò, ſtupefacit & inebriat: editur autem immaturus à nonnullis, vt, veluti inebriati, dolorum cruciatus non ſentiant. Faufel hiſtoria.

Siccatvm verò fructum ſic parant. Contuſam nucē Faufel in tenuißimas partes cum Lycio, & folio Betre, cui exemptus ſit neruus, maſticant, veluti in Betre diximus, & priorem ſaliuam, quæ cruenta eſt, expuunt, eaq; ratione cerebrum & ventriculum expurgant, gingiuas & dentes ſtabiliunt. Potentiores ex Faufel, Lycio, Caphura, Ligno aloës, & Ambari momento, formas orbiculares ſiue paſtillos componunt, quos maſticant. Faufel præparatio & vſus.

Scribit Serapio lib. ſimp. cap. 345. excalfacere, & amaritudinis particeps eſſe. Sed cùm deguſtauiſſem, nullum calorem deprehendi; verùm cum inſipiditate adſtrictoria facultate præditum eſſe comperi. Itaq; puto aut Serapionem hanc Arecam non nouiſſe, aut, ſi nouerit, eam nunquam deguſtaſſe.

Ex ea viridi aquam ſtillatitiam vitreis organis elici iubeo, qua maximo cum ſucceſſu in bilioſis alui profluuiis vtor. Sed arcanum id mihi hactenus fuit. Aqua ex Faufel.

* Nucem Faufel cùm suo integumento nobis aliquando communicauit Petrus Coldembergus Pharmacopola, vir eruditus & rei herbariæ peritus.

INVENIVNTVR interdum aliæ nuces oblongæ, quæ Faufel cum suo inuolucro magnitudine æquant, præduræ, & foris nigricantes, quæ per mediũ sectæ Nucẽ myristicam mirum in modum æmulantur. Forte Faufel genus erit, aut aliquid simile. Sed cùm duntaxat vetustate exsucca videre licuerit, de eius gustu & temperamento nihil pronunciare possum. Vtriusque iconem expressimus.

MEMINIT etiam Arecæ Lud. Roman. lib. nauig. 5. cap. 7. in hunc modum. Edere sueuerunt(de rege & magnatibus vrbis Calecut loquitur) fructum quendam cui *Chofolo* (Faufel intelligit) nomen est. Hunc mittit arbor *Arecha* nomine, Palmæ non absimilis, quæ cariotas gignit, & consimiles producens fructus. Miscent insuper contritas ostrearum conchas calcis instar. Hæc ille. At ridiculum est quod idem lib. 4. cap. 2 scribit, quoniam quæ sanitatis tuendæ causa eduntur, præsentissimum esse venenum asserat, At Sultanus, inquit, letho traditurus è Satrapis quempiam, ad se accersitum cui mors imminet, nudum sibi assistere compellit, moxq; edit nonnullos fructus, *chofolos* vocitant, instar nucis myristicæ: mandit etiam quędam herbarum folia, modo mali Assyrij, *tambolos* nominant, addit etiam attritarum concharum ostreæ calcem, simulq; cuncta mandendo ruminat. Tandem in eum quem cupit occidi, expuit, aspersoq; eo, continuo mors subsequitur, præsentaneo veneno vitam perimente: nam vbi in hominem, vt præmisimus, expuerit contrita venena, intra mediæ horæ spatium perfusus veneno in terram corruens efflat animam.

De Nuce Indica.* CAP. XXVI.

Palma Indica.

NVLLAM *arborem vsibus humanis aptiorem inueniri puto, quàm sit Palma Indica, veteribus Græcis, quantum coniicio, incognita, & Arabibus ferè neglecta, qui pauca admodum de ea scripserunt.*

Iausialindi.

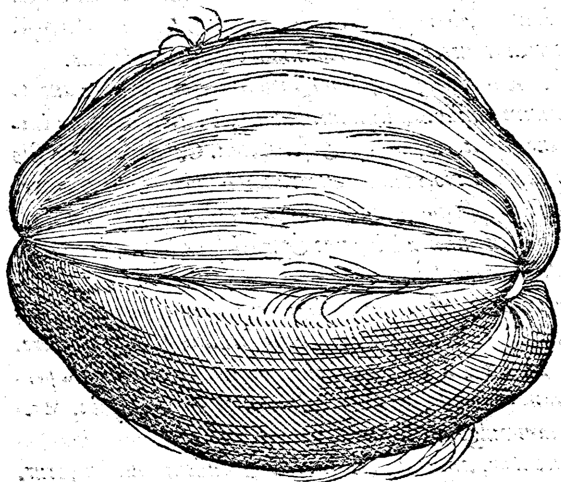
AVICENNA *lib. 2. cap. 506. eam vocat* Iausialindi, *quod Nucem Indicam sonat: Serapio lib. simp. cap. 228. & Rhases lib. 3. de re med. cap. 20. arborẽ ipsam* Iaralnare*, *id est, Arborẽ nuciferã. Vocatur autẽ vulgo ipsa arbor* Maro, *& fructus* Narel, *quod vocabulum Narel commune est Persis & Arabibus: in Malauar, arbor ipsa* Tengamaran, *fructus verò maturus* Tenga, *sed viridis adhuc & immaturus* Eleni, *& Goæ* Lanha *: in Malaio, arbor*

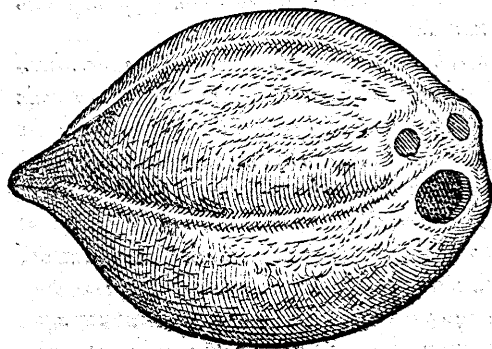
Iaralnare.

Maro, Narel.

Tengamaran, Tenga, Eleni, Lanha.

Trican,

Trican, Nihor, Coquo.

Trican, *ipsa nux* Nihor; *cui nos Lusitani nomen* Coquo *indidimus, ob tria illa foraminum vestigia, quibus* Cercopi*theci, aut alterius similis animalis caput repræsentat.*

Nucis Indicæ historia.

ARBOR *est vastæ magnitudinis, foliis Palmæ aut Arundini similibus, aliquantulum tamē latioribus: flore Castaneæ, materie fungosa & ferulacea. Gaudet arenoso solo & mari vicino, vt in mediterraneis haud facile sit reperire. Serūtur ipsæ nuces, ex quibus enatæ plantæ traſplantātur, & paucis annis adolescunt & fructiferæ fiunt, præsertim si diligenter colantur. Nam hyeme, cinere aut stercore rigari volunt, æstate aqua: lætiores tamen euadunt, si secus ædificia plantētur, quia videntur sordibus & luto gaudere.*

MATERIES *ligni, cùm sit procera, ad plurima perquam vtilis est, ita vt interdum in* Nalediua *insula, Malduam vulgo, vt diximus, vocant, ex hac arbore naues fabricentur, atq; clauis, malis, velis & rudentibus armentur.*

Olla.

Ex ramis qui in Malauar Olla *appellantur, fiunt ædium tecta, & nauium tabulata & opercula.*

Cocci duo genera. çura. Orraqua.

PORRO *has arbores in duo genera distinguūt. Alterū enim fructus ferēdi causa asseruāt. Alterum* çuræ *cogendæ gratia, quæ est vinū mustū: hæc autē decocta, ab incolis* Orraqua *vocatur.* çura *verò in hūc modum cogitur. Præcisis ramis, vascula alligātur ad liquorē, çuram vocāt, excipiendum, quē vt ex altioribus ramis colligāt, arborē cōscendunt aptatis ad pedes cōpedibus & laqueis, aut foramina quædā in arbore faciētes, vt cōmodius ascendere poßint. Hæc Sura destillatur aquæ ardentis modo, vinumq; extrahitur aquæ ardenti per omnia simile, vt etiam pannus lineus eo madefactus nō secus ardeat, quàm si aquæ ardēti intinctus foret;*

Fula.

Vocatur autem stillatitius hic liquor Fula, *id est, flos: quod reliquum est* Orraqua *appellatur admisto stillatitij liquoris momento.* E çura *vel* Sura *(ita enim pronunciandum est)*

est) antequam exstilletur, insolata, fit acetum satis interdum acre. Exempto priore vasculo, si vulnus in arbore factum adhuc Suram exstillet, seruatur ea, & solis æstu vel igni densata, sacchari modo coit, id iagra *vacant. Optima* jagra. *censetur quæ in* Naledina *insula nascitur: ea non nigricat veluti ea quæ in aliis regionibus gignitur.*

TEGITVR *nux adhuc recens tenero admodum cortice, Cinaræ, dum gustatur, saporem referente. Constat tenera valde & dulci medulla, quæ in se conclusam aquam suauem & dulcem habet, & fastidiũ non parientem, multoq́ue tempore durantem. Quantò autem recentior est nux, tantò eius liquor suauior est, tum etiam medius cortex qui amygdalis suauitate non cedit, editurq́ue à nonnullis cum* iagra, *cuius paulò antè meminimus, aut cum sacchare: aut ex eo trito lac exprimitur cum quo coquitur Oriza non minus suauis quàm si cum lacte caprino decocta esset: aut ex eo, & auium quadrupedùmue carnibus edulia parantur* Caril *illis nuncupata. Maturior verò facta nux, continet* Caril. *quidem etiam liquorem, sed non adeò suauem vt prior, quiq́ue interdum acescat.*

NVCES *istæ recentes siccatæ atq́ue superiori cortice delibratæ & confractæ, ab indigenis* Copra *vocantur, deuehunturq́ue in Ormuz, Balaguate, aliasq́ue regiones, quibus minore copia nascuntur, quàm vt exsiccari poßint: aut in eas prouincias quæ his omnino carent. Suaues sunt, iisq́ue vtimur tanquam castaneis siccis. Gratiores multo sunt palato, quàm quæ integræ in Lusitaniam perferuntur.* Copra.

EX *iisdem fragmentis, siue Copra, limpidißimum oleũ magna copia torculari exprimitur, non modò ad lucernas vtile, sed etiam Orizæ coquendæ aptum. Duo verò exprimuntur ex his nucibus olei genera.* Oleum ex Copra.

VNVM *ex nucibus recentibus contusis calida affusa* Oleum ex Coco recenti.

aqua

aqua, quibus expreßis oleum aquæ supernatat. Hoc vtimur ad purgandum excrementis ventriculum & intestina: purgat enim leniter & sine aliquo nocumento, multi Tamarindorum expreßionem addunt, & vtile medicamentum esse sæpius sum expertus. Si hoc oleum intelligunt Auicenna lib. 2. cap. 506. & Serapio, lib. sim. cap. 228. cùm id butyro præferunt, rectè sentiunt mea sententia. in eo verò falluntur, quod ventrem minus lenire dicant, quàm butyrum.

Olei ex Copra facultates.

ALTERVM *genus olei id est, quod superius ex Copra exprimi diximus. Id præter iā dictas facultates, neruis admodum est vtile. Siquidem magnam huius vtilitatem quotidie experimur in neruorum contractionibus & articulorum doloribus antiquis: hoc enim inunctum ægrum cupæ grandi, quæ hominē capere poßit, imponimus, ibiq; dormire & quiescere concalefactum sinimus magno cū adminiculo. An verò lumbricos enecet, vt scribunt Auicenna locis iam citatis & Serapio, nondum expertus sum. Quod verò ipsam nucem eadem facultate præditam scribant, non modò rationi consonum nō est, sed ipsa quotidiana experientia manifestißimum est, eius esu lumbricos generari. In Serapionis autem lib. simp. cap. 228. sententiam facile concessero, qui* Mansarunge *(quem antiquum Mesuen esse ait) auctoritate fretus, nucis huius siue Cocci esu alui profluuia sisti auctor est. Alienum enim à ratione non est, vt ipsa nux, quæ terrestrium est partium, ventrem sistat: ipsum verò oleum, quod tenuium & äerearum est partium, ventrem subducat.*

Mansarunge.

Lacunæ error.

NVLLVM *autem oleum exstillat ipsa arbor, sed duntaxat ex ipso Cocco exprimitur: tametsi Lacuna Com. in Diosc. libr. 1. cap. 29. scribat in ea opinione quosdam esse, vt credant dulce id oleum, quod ex hac Palma stillat, Dioscoridis esse Elæomeli.*

Elæomeli.

CETE-

CETERVM duplici cortice integitur hæc nux. Extimus villosa materie compactus est, ex qua fit Cairo Malauaribus dictum, hac in prouincia magni vsus. Nam & ex eo rudentes* & funes nauibus necessarij (manent enim incorrupti in aqua marina) fiunt, & ex eo stupæ loco naues obturantur & stipantur, ipsisque adeo stupis præstat, quòd putredini minus sit obnoxiū, &, aqua marina inspersum, infletur deseturq;. Nulla certè ex hac villosa materie fiunt aulæa, vt persuadere nobis nititur Lacuna Com. in Diosc. libr. 1. cap. 141. Ex putamine illo interno & præduro, vasa in tenuiorum vsum tornantur, & etiam carbones fiunt aurifabris perquam vtiles. Sed ea vasa paralyticos, si inde bibant, minimè iuuant, vt putauit Sepulueda, & vulgo Lusitanorum creditum est. Nam nihil huius fructus neruis salutare est, præter oleum, de quo paulò antè: sed nec ipsi incolæ huiusmodi facultates talibus vasculis tribuunt, nec quisquam probatus auctor meminit.

Cairo.

Vasa ex Cocco.

Vascula ex Cocco paralyticos non iuuant.

SED minimè prætermittendū putaui, quod harū regionum incolæ istarū palmarū germinibus vescātur, gratiora enim sunt palato, quàm aut Castaneæ molles, aut humiles Palmæ, quas vulgo Palmitos Itali Cefaglioni vocant. Quo autem vetustior est Palma, eo tenerius & delicatius germen producit. At eo exempto perit Palma: hinc fit vt qui huismodi germen edit, non immerito Palmam edere dicatur.

Palmæ Indicæ germen.

Palmitos.

NVNC superest, vt de Cocco, quem de Maldiua * appellant, aliquid subiiciamus.

Coccus de Maldiua.

LAVDATVR hic Coccus, aut hæc nux (sed præsertim eius medulla) aduersus venena ab ipsis earum insularum incolis. Et à viris fide dignis accepi, ad coli dolores, paralysim, epilepsiam, aliosque neruorum affectus se vtilem sensisse: à coli quidem doloribus, quod vomitū excitaret, ab

alijs

alius verò ægritudinibus immunes reddi ægros, si aquam in iis nucibus (adiecto medullæ memento) aliquandiu conseruatam ebiberent.

S E D *cùm non sim id expertus, minus fidei his tribuo. Nullam autem, periculum faciendi, occasionem habui, quòd vti malim medicamentis quorum facultates iam mihi perspectæ, & multa experientia comprobatæ sunt, veluti sunt Lapis Bezar, Theriaca, Smaragdi, terra sigillata, & alia pleraq; medicamenta (de quibus suo loco) quàm recentibus minusq; certis. Nam quod nonnulli dicant, se huius vsu commodum sensisse, an id persuasione & imginatione factum sit ignoro; hinc fit vt nihil affirmare possim. Sed si quid certius cum tempore nactus fuero, sententiam reuocare non pudebit.*

Cocci de Maldiua historia.

N I G E R *est autem huius Cocci cortex, & nitidior vulgari Cocco, figura ouali magna ex parte, nec ita rotũda vt vulgaris: medulla siue pulpa interior, quæ siccata dura est admodum & candida, nonnihil tamen ad pallorem inclinans, in superficie rimosa est & valde porosa, nullo sapore excellens. Dosis verò est huius medullæ ad grana decem, cum vino aut aqua, pro morbi ratione & natura.*

I N V E N I V N T V R *interdum isti Cocci prægrandes admodum, interdum etiam exigui: omnes autem in littus eiecti.*

V V L G A R I *autem fama accepimus, insulas Maldiuas aliquando continentem fuisse, sed inundatione maris submersum, has insulas effecisse; in quibus obrutæ Palmæ fuerint, quæ hos Coccos protulissent, qui terra indurati in hunc modum conspiciuntur. Sint ne verò eiusdem generis cum nostris, facile iudicari non potest, cùm hactenus nemo folia aut arboris truncum videre potuerit: Sed soli Cocci in littus eiiciantur nunc bini coniunctim, nonnunquam verò sin-*

singuli separatim. Sed hos nemini colligere licet, nisi cum capitis periculo; quoniã Regis esse asserunt quidquid è mari in littus eiicitur: quæ res maiorem auctoritatem huic nuci conciliauit. Eximitur autem ex his Coccis pulpa siue medulla, deinde exsiccatur eadẽ ratione qua Copra, atq; indurescit eo quo venditur modo, diceres esse caseum ouillum.

* Huius arboris descriptionem cùm alij, tum Ludo. Roman. lib. 5. cap. 16 & Iosephus Indus cap. 137. & 138. tradiderunt. Sed & Strabo Geographię 16. huius Palmæ meminit: quare satis mirari non possum nostrum Auctorem qui veteribus Græcis incognitam dicat hanc arborem. Sic enim habet Strabo. Cetera verò ex Palma præbet; ex ea enim panis, mel, acetum, & oleum fit, & testilia varia: nucleis pro carbonibus fabri ferrarij vtuntur, qui in aqua macerati bobus & ouibus in pabulum dantur.

* Nusquam in nostris exemplaribus huc adductos Auctores *Iaralnare* meminisse comperio: at Neregil meminerunt, quemadmodum & Pandectarius cap. 565.

* Ferdinandus Lopez lib. 1. Historiæ Indicæ, *Olla* vocat, non Palmę ramos, sed ipsa folia, quibus inscribere solent Indi res memorabiles & instrumenta publica. Refert idem, simili Ollæ seu folio, Arabicis characteribus inscriptam fuisse eam epistolam, quam Rex Calecut ad Lusitaniæ Regem Emanuelem dedit, cùm eò primũ appulerũt Lusitani.

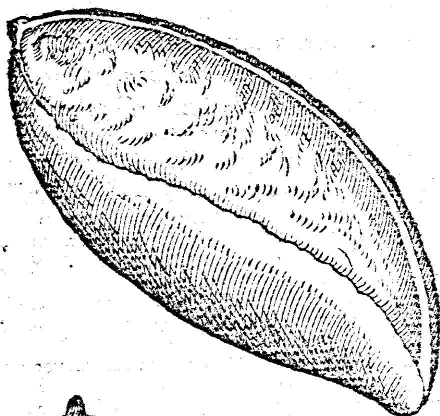
Inuectæ sunt Antuerpiam paucos ante annos ex India merces magnis foliorum Nucis Indicæ (vt asserebatur) fragmentis inuolutæ: cubitalia erant ea fragmenta aut ampliora, crassiora tamen quã vt quidquam his inscribi commodè posset: nam etsi per medium aperta essent, interdum bubalini corij crassitudinem æquabant, læuia vtrinque & perpolita, ac quantùm ex fragmentorum magnitudine colligere licebat, quaternos aut quinos cubitos longitudine, binos verò latitudine superauerant, ita vt non incommodè ædes & naues his tegere, & vela concinnare earum regionum incolæ, vt noster Auctor asserit, possint. Eius fragmentum penes me est, à Guilelmo Andrea Pharmacopœo Antuerpiensi integerrimo mihi donatum.

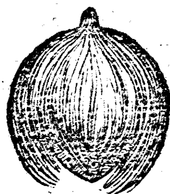
Non ineptè subijciendæ hic videntur aliquot Auellanarum icones cum suis descriptionibus.

Prior exigua est, tribus lateribus elatioribus atque itidem tribus foraminum vestigiis, vti Nux Indica seu Coccus, conspicua, villoso quodam inuolucro, veluti fausel ferè, tecta.

Altera pollicari est longitudine, duorum verò digitorum crassitie, inferiore parte sessilis, rugosa scabráue & cinerea, superna autem & eminentiore parte læuis, subrussique coloris, ita vt animalculum duro corio tectum videatur: prægnans est, & aliam continet. Huic ferè simile genus inuenitur minus, nigricanteque colore, quod à Matthiolo inter Indicas Auellanas exhibetur.

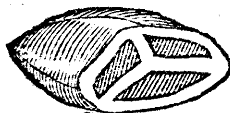
Tertia ab amplissimo viro Corthuso mihi nomine Mehenbethene

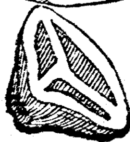

Mehenbethene.

missa, quamuis non admodum eius descriptioni conueniat, & potius eorum sententiam amplectendam censeam, qui inter vnguëtarias nuces referunt: pollicem transuersum longa est, forma triangulari, duroque & ligneo putamine, fracta tres cellulas habet, in quibus nucleus oblongus albus dulcisque inuenitur.

* Omnes rudentes & funes nautici Liburnicarum regiarum Vlyssipone confecti sunt ex villis Coccorum siue nucum, præsertim verò earum quæ in Indiam nauigant. Sed etiam ex iis villis fiunt nodosa cingula, magno in vsu omnibus ferè tenuioris fortunæ mulierculis Vlyssipone.

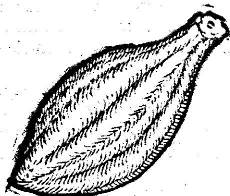
* Vidimus vascula ex hoc Cocco de Maldiua confecta Vlyssipone tum aliis locis oblongiora plerunque quàm quæ ex vulgari Cocco parantur, & nigriora nitidioraque. Sed & ipsam medullam siccatam Vlyssipone venalem reperias, cuius facultates mirificè extollunt, atq; omnibus ferè alexipharmacis præferunt: eamque ob causam magnũ eius precium. Quàm verò parum fidei sit adhibendum huiusmodi fabulosis & commenticiis facultatibus, Auctor noster satis declarat.

De Myrobalanis. CAP. XXVII.

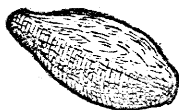
MANIFESTVM est, neque Dioscoridem, neq; Galenum, neque Plinium, nostra Myrobalana cognouisse, sed eorum Myrobalanum planè aliud esse; ex quo videlicet oleũ ad preciosa vnguenta exprimerent. μυροβάλανος *enim idẽ sonat Græcis, quod Nux vel glans vnguentaria Latinis.* Myrobalana Græcis & Latinis incognita. Myrobalanus Græcorum.

ET quoniam Auicenna & Serapionis interpres vidit hæc nostra quodammodo ad glandis formam accedere, nullo iudicio Myrobalana vertit, cum mea sententia Pruna (quibus similia sunt) melius vertisset.

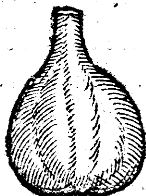
VOCAT ea Auicenna lib. 2. cap. 458. Delegi: *Sic etiam Serapio, lib. simp. cap. 107. tametsi librariorum vitio* Halilig *corruptè legatur. Omnes enim Medici Arabes mihi affirmarunt, omnia Myrobalana* Delegi *vocari. Peculiariter verò flaua* azfar, *indica siue nigra* asuat, *quebula* quebulgi, *bellerica* beleregi, *& emblica* embelgi, *sub quo nomine haudquaquã nota fuere hæc posteriora Auicẽnæ lib. 2. cap. 228. & Mesuæ, de simp. med. purg. cap. 3. sed sub nomine* Seni, *vt patet ex Serapione, qui* Seni *tenuissimo cortice prædita esse scribit, quæ nota Emblicis conuenit.* Delegi, Halilig, Azfar, Asuat, Quebulgi, Belere-gi, Embelgi. Seni.

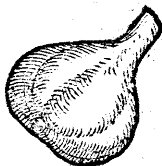

Myr. flaua.

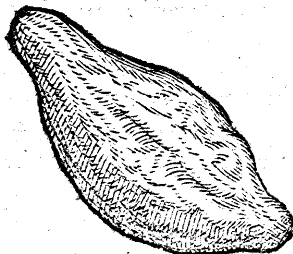

Myr. indica.

Myr. bellerica.

Myr. chepula.

Myr. embolica.

SVNT igitur in vniuersum quinque eorum genera, quorum nomina magna ex parte mutuati sumus. Nam quod genus quoddam Serapio Damascenum appellat, melancholicis morbis perutile: id facit, non quod in Damasco proueniat hic fructus, sed quod hinc ex India Myrobalana Inda eò deferrentur.

Myrobal. quinque genera.

ET quamuis idem Serapio libr. simp. cap. 107. scribat Seni cognominata genus esse Oliuarum, tamen errat (quod pace eius dictum velo) atq; ei erroris occasionem præbuisse credo, quod emblica sale aut aceto condita edantur.

Serapionis error.

FALLVNTVR autem tam ij qui omnia Myrobalanorum genera in eadem arbore nasci putant, quā qui flaua & quebula tantum. Nam quinque sunt diuersa arborum genera: & , quod magis mireris, in regionibus sexaginta aut centum leucis inter se distantibus nascuntur. Proueniunt enim nonnulla in Goa & Batecala, alia in Malauar & Dabul. In toto regno Cambayæ quatuor eorum genera inueniuntur: quebula verò in Bisnager, Decam, Guzarate, & Bengala.

Myrobalanorum arbores diuersæ.

CETERVM quæ in Lusitaniam sicca deportantur, magna ex parte sumpta sunt in regione, quæ est inter Dabul & Cambaya. Nam experientia compertum habemus, eos fructus quos regio Septentrioni vicinior producit, minus putredini obnoxios esse. Inuenio autem apud eos tria Myrobolanorum genera, quorum vsus est in purgationibus leuibus & sine molestia: hæc vocant tria genera: horum primum genus quod rotundum est, & bilem purgat, indigenæ arare, medici aritiqui vocant, nobis sunt flaua: alterum genus incolis rezanuale dictum, nostra sunt Indica siue nigra: tertium genus Gotim incolis nuncupatum, rotūdum, nobis bellerica sunt. Chepula verò nostra quæ pituitam purgant, illis aretca appellantur. Hæc sunt quatuor Myrobalanorum

Arare, Ariciqui. Rezanuale. Gotim. Aretca.

norum genera, quæ illis sunt in vsu medico. Nam quinto genere, anuale iis nuncupato, nobis verò emblica dicto (tametsi apud eos reperiatur) non vtuntur, nisi densandis coriis, Rhois coriariorum loco, & atramēto conficiendo. Sunt tamen etiam nonnulli qui iis viridibus vescuntur excitādæ appetentiæ causa.

Annale.

Myrobalanorum historia.

PORRO Arare rotundum est, & Sorbi folia profert. Anuale foliis est minutim incisis Palmæ magnitudine. Rezanuale octogonum est, & folia Salici similia habet. Guti foliis est Lauri, sed pallidioribus & subcinericiis. Aretca magna sunt & rotunda, oblongiora tamen dum ad perfectam maturitatem peruenerunt, & angulosa: folia eius Persicis * similia. Sunt autem singulæ arbores Pruni magnitudine, omnesqúe syluestres & spontè nascentes, non domesticæ.

CVM autem gustu sint adstringente & acido, Sorborum immaturorum modo, ex frigidorum & siccantium classe esse dixerim.

PRÆPARATIONIS modus apud Indos non inualuit, vtpote qui iis non vtantur purgationis, sed adstrictionis duntaxat gratia. Nam si purgare velint, eorum decocto vtuntur, & maiore dosi quàm nos in Europa. Solent autem iis sacchoro conditis vti magno cum successu, nec quisquam medicorum vsu istorum famam vnquam est periclitatus. Chepulorum * autem maior est gloria: cōdiuntur hæc in Bisnager, Bengala & Cambaya: flaua & indica, in Batecala & Bengala.

Aqua stillatitia Myrobal.

IVBEO ego ex his immaturis stillatitium liquorem organis elici, quem post sumptam aliquam conseruā adstringentem propino, & syrupis admisceo, si quando opus est. Flaua & Bellerica præscribere soleo initio mensæ, iis qui aut alui profluuio, aut stomachi relaxatione laborant: tali-

bus

bus enim conuenit huiusmodi cibus propter adstrictionem cum pauca aciditate coniunctam. Præterea immaturorum Myrobalanorum succum, in alui profluuiis apprimè efficacem esse expertus sum.

* Chepulorum arborem apud Bituriges Gallorum inueniri intelligo: huius folium inde allatū dono mihi dedit D. Io. Posthius Germ. medicus, mihi amicissimus: verùm id Persicæ folio simile non est, sed Pruni aut Cerasi folium potius æmulari videtur. Omnium verò Myrobalanorum genera, vt in officinis inueniuntur, expressimus.

* Chepula rarius ad nos adferuntur, & non nisi dura & male condita. Emblica verò (quorum nullam mentionem facere Auctorem mirum) copiosè, recentissima & optimè condita inuehuntur Antuerpiam.

Refert Fragosus, in noua Hispania fructum Dactylorū modo nasci *Houos* nomine, Myrobalanis flauis adeò simi'em, vt plerique eundē esse contendant: præalta nascitur arbore, vt vix colligi possit, nisi præmaturus spontè decidat.

Sed quandoquidem in Houos mentionem incidimus, meminit etiam arboris Houo Franciscus Gomara, in Generali indiarum historia cap 67 quæ an eadem sit cum superiore, aliis disceptandum relinquo. Houo, inquit, arbor est præalta & patula, sanā vmbrā præbens (qua de causa, cū Indi, tū Hispani potius sub ea, quā sub alia quauis arbore recubant) ex cuius cacuminibus & cortice, odorata fit aqua ad crura roboranda, & fucandam faciem vtilis: etenim cutem constringit & densat, in eumque vsum balnea fiunt ex ea, etiam ex itinere defessis salutaria. Eius radice vulnerata, multa aqua manat potui apta: fructu flauo, paruo, & pulpæ parum habente, sed officulum in se continente satis magnum: salubris est is fructus, & facilis digestionis, sed dentibus molestus & noxius, ob fibrarum copiam.

De Tamarindis. CAP. XXVIII.

MEDICAMENTVM *omnibus cognitum sunt Tamarindi, quamobrem nullum adulterium norunt.*

NASCVNTVR *multis Indiæ locis, sed qui locis mōtosis & ad Septentrionem obuersis proueniunt, præferūtur, & diutius incorrupti manent: quales sunt quos Cambaiete & Guzarate gignit.*

VOCANTVR *in Malauar* Puli, *in Guzarate* Ambili. *quo nomine reliquis Indiæ prouinciis noti sunt. Arabes* Tamarindi *appellant, quasi dicas Palmulas indicas. Nam* Tamar *(quod omnibus notū est) eorum lingua Da-* Puli, Ambili. Tamarindi.

ctylum significat. Palmulas autem vocarunt Arabes hunc fructum, non quòd eius arbor Palmæ similis sit: sed quoniã aliud nomen magis aptum non inuenerint, oßicula etiam in se continere conspicientes.

Tamarindorũ historia.

ARBOR *est Fraxini, aut Iuglandis, Castaneæúe amplitudine, materie firma, non fungosa siue spongiosa, ramis foliis ornatis multis minutimq́ incisis, palmi magnitudine: fructus in arcus aut digiti incurui figuram efformatur. Huius immaturi cortex viret, siccatus verò, cinereus est & facilè auellitur: nucleos intus continet satiuorum Lupinorum magnitudine, quodãmodo rotundos, sed planos, colore furuos, sed læues, quibus abiectis, pulpæ vsus est, quæ lenta & viscida est. Sed illud obseruatione dignum, quod hic fructus in arbore adhuc pendens noctu foliis sese inuoluat vitãdi frigoris causa, interdiu verò sese expediat et è medio foliorũ emergat.*

Tamarind. facultates.

Acidus est dũ viret, sed tamen ea aciditas suauitate nõ caret. Plurimũ illis expurgatis vtor cum saccharo, atq; id maiori cũ successu, quã si Syrupo acetoso vterer. Soleo etiã plerũq; ægros Tamarindorũ infusione purgare. Tamarindorũ quatuor vnciæ aqua frigida aut stillatitio intybi liquore macerentur per tres horas, deinde facta expreßione, eximantur Tamarindi, quos modico saccharo inspersos vtiliter exhibeo; euacuant enim ex parte biliosum humorem atque pituitosum incidũt & attenuãt. Huius regionis incolæ sine molestia sese purgant Tamarindis cum oleo nucis Indicæ sumptis. Medici verò Indici, folia Tamarindorum trita partibus corporis erysipelate infectis imponunt. Nos hic Tamarindis aceti loco vtimur, gratior enim palato est eorum aciditas, præsertim maturorum. Deferũtur in Arabiam, Persiam, Asiam minorem & Lusitaniam sale conditi, vt temporis iniuriam melius ferre poßint. Ego verò sine sale domi asseruare cum suo cortice soleo. Fit ex iis re-

iis recentibus cum saccharo conserua, præclarum proculdubio medicamentum ad digerendos & expurgandos humores, nec minus palato gratum. Tamarindorum stillatitio liquore pro digestiuo aliquando vsus sum: Verùm cùm nimis dulcem & insipidum ferè inuenerim, eo vti desij. Tamarind. conserua. Aqua stillatitia Tamarind.

NVNC superest, vt ex Auctorum Araoum scriptis hoc medicamentum examinemus, cùm veteribus Græcis fuerit incognitum.

AVICENNA lib. 2. cap. 699. hoc medicamentum non describit, sed eius delectum duntaxat profert, aitq; recentiores Tamarindos præferri.

MESVE lib. de simp. med. cap. 8. facit eos Palmæ syluestris Indicæ fructum: sed eius error ex eo manifestus est, quod tota India Palmas non reperias: sed palmulæ adferũtur ex Arabia in Indiam, vbi magna quantitate eduntur siccæ, similiter & in massam compressæ, abiectis nucleis. Memini tamẽ vidisse quoddam genus syluestre palmarum in Cambaya & Guzarate, sed sterile & longè diuersum à Tamarindifera arbore. Mesue lapsus. Palma syluestris.

SERAPIO lib. simpl. cap. 348. ex auctoritate Bonifaa, in Cæsarea Aman prouenire asserit. Sed pace eius dictum sit: nullos Tamarindos in Cæsarea Aman, quæ est Syriæ, prouenire certum est, cùm à Negociatoribus mercimonij gratia eò ex India deportentur.

NONNVLLI Tamarindos à saporis aciditate Oxyphœnicem faciunt, quorum sententiam vt nec improbare, ita nec approbare possum. Sed quod Lacuna Com. in Diosc. libr. I. cap. 126. à Thebaicis palmulis non differre scribit, non probo: quemadmodum nec quod eius arborem Palmæ syluestris genus facit foliis oblongis, & per extremũ acutis, quoniam huiusmodi profert folia, vt antè dixi. Oxyphœnix. Lacunæ error.

CETERVM Tamarindi ex Arabum testimonio re- Tamarind. temperament.

frigerant & exsiccant tertio ordine, tametsi aliquot exemplaria Mesue, sed mendosa, secundo ordine refrigerantium & siccantium collocent.

E i s *semper vtor in febribus admodum biliosis, nō cassia solutiua aut manna, quoniam ob suam dulcedinem, bilem generant. Hinc fit vt huius regionis medici sacchari vsu in febribus ardentibus abstineant.*

De Cassia solutiua. CAP. XXIX.

S v p e r v a c a n e v m *videbatur de ea arbore hic disserere, quam vulgo Cassiam fistulam appellant, quandoquidem medicamentum est omnibus notissimum, nisi controuersia esset de nomine malè illi indito à Gerardo Cremonensi* *, *quem (vt supra diximus) Arabica nomina intacta relinquere præstitisset, quàm peruersè ita Arabes interpretari, & ansam præbere eos calumniandi, cum omni potius laude quàm vituperio sint digni, qui nobis huius tam nobilis, tam præstantis, tamquè humanæ saluti necessarij medicamenti cognitionem protulerunt.*

* Rhases ad Alm. lib. 3. de re med. cap. 51.

Hiarxamber.

P o r r o *vulgariter Arabibus dicitur* Hiarxamber, *vocabulo tetrasyllabo, tametsi Auicenna libr. 2. cap. 197.* Chiarsamdar *corrupto nomine vocet: in Malauar* Comdaca: *in Canara, cuius prouinciæ est Goa,* Bauasimga: *in Decan & à Bramenis* Bauasimgua: *in Guzarate & à Mauritanis regnum Decan incolentibus* Gramalla: *arbor ipsa in Canara* Bahoo.

Comdaca. Bauasimga. Bauasimgua. Gramalla. Bahoo.

Cassiæ sol. historia.

E s t *autem hæc arbor Pyri magnitudine, foliis mali Persicæ, angustioribus tamen aliquantum, & virentibus: floribus Genistæ perquam similibus, luteis, Garyophyllum odore æmulantibus, quibus decidentibus, exiliunt oblongæ siliquæ virentes admodum ante maturitatem (non autem rubentes, vt scripsit Lacuna) quæ per maturitatem nigrescunt, longitudine interdum quinque palmorum, nunquam*

quam

quam verò infra binos palmos.

NASCITVR per vniuersas has prouincias, præstantissima tamen & durabilior locis ad Septentrionem magis vergentibus, vt in Cambaya. Inuenitur & in Cayro, & in Malaca, & in Sian totoq; eo tractu.

HANC non nisi syluestribus per se satam vidi, in America tamen (quam falso Indiam occidentalem appellant, quandoquidem vnica sit India ab Indo flumine denominata, veteribus cognita) intelligo è syluestribus locis tralatam esse in hortos & agros, ita vt nunc istic frequentissima sit. Fortunatiores tamen nostros Lusitanos puto, apud quos sine satione tanta copia nascitur, vt vnius Candil, hoc est, quingentarum & viginti duarum librarum precium non excedat decem regales castellanos, qui constituunt aureum Indicum Pardaon nuncupatum. — Cassia sponte nascitur. Candil quid sit. Pardaon.

AVICENNA lib. 2. cap. 197. scribit eam medio esse inter calidum & frigidum temperamento, nonnihil verò humectare. Serapio lib. simp. cap. 12. temperatam eam constituit. Mesue de simpl. med. cap. 6. nonnihil ad calorem accedere scribit. Antonius Musa exam. simpl. excalfacere & humectare ordine primo aut secundi initio.

SÆPIVS sum miratus, Manardum in lib. simp. Mesue scripsisse grana siue semina huius Cassiæ purgatoria facultate prædita esse, cùm tamen potius adstringentem facultatem obtinere videantur, quàm solutiuam. — Manardi lapsus.

ILLVD verò omni reprehensione dignum est quod ait Sepulueda, nimirum ad mouendos menses, difficilesq; partus, remorantesq; secundas, decoctum corticum harum siliquarum cum Artemisia propinari, aut ex ouo sorbili cum vnciis quatuor mellis exhiberi. Nam etsi demus magno, vt ipse ait, successu propinatum esse huiusmodi medicamentum, Artemisiæ potius facultatē hos effectus præbuisse censebimus. — Sepuluedæ error.

sebimus, quam harum siliquarum cortices tale quid præstitisse, qui frigidi & sicci sunt temperamenti. Huc adde secūdas sæpius etiam sine medicamento reijci, naturæ propria vi. Nam quod Auicenna lib. 2. cap. 197. præscribit ad partus difficultatem, multi non abs re suspectum habent hunc locum: censetq; Bellunēsis in contextu cucumerem siccum reponi debere. Hanc ob causam statuerunt doctiores, Cassiam solutiuam intelligendam esse, quotiescunque Cassiæ meminisset in purgante medicamento, reliquis locis Cassiam ligneam intelligi.

Stulta de Cassia sol. persuasio.

RIDICVLVM *verò est, quod de Lusitanis quibusdam nunc proferam, qui crediderunt plerosque huius regionis homines continua alui solutione laborare, quòd boues, quarum carnibus vescerentur, Cassiam solutiuam depascerent. Nam arbores altiores sunt quàm vt à bobus depasci possint, neque tanta copia est arborum, vt numerum infinitum vaccarum (siquidem multas isti alunt, nullius verò carnibus indigenæ vescuntur) alere possint. Deinde cùm duro cortice prædita sit siliqua, verisimile est (etiam si pertingere possent (vaccas graminis pabulum, quod semper ferè hic viret, istarum siliquarum auiditate non relicturas. Quòd cùm ab incolis percontarer, non mediocrem illis risum moui.*

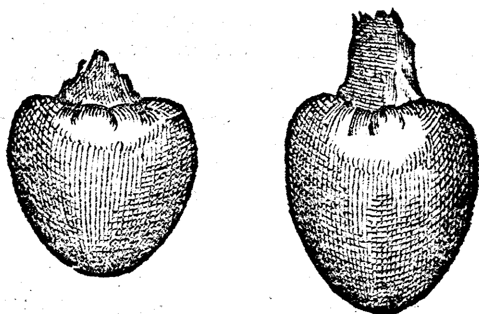
De Anacardio. CAP. XXX.

Anacardium veteribus ignotum.
Balador.
Bybo.
Faua de Malaqua.

ANACARDIO *nomen indiderūt recentiores Græci (nam veteribus ignotum fuit) à cordis tum similitudine tū colore, Arabum vestigia sequuti, quibus* Balador, *Indis* Bybo *dicitur, Lusitanis* Faua de Malaqua, *quod viridis & in arbore pendens, similis sit nostrati maiori Fabæ, maior tamen.*

MAGNA *eius est in* Cananor *copia, tum in* Calicut *& reli-*

ANACARDIVM OFFICINARVM.

& reliquis Indiæ prouinciis mihi cognitis, veluti in Cambaya & Decan.

SERAPIO *lib. simpl. cap. 356. Galenum citat tanquam huius fructus meminerit (cùm tamen illi planè sit incognitus) & deleteriam facultatem habere ait, cui tamen experientia refragatur. Siquidem his in regionibus è lactis sero maceratum asthmaticis datur, & aduersus lumbricos: præterea iis viridibus & sale conditis vtimur in cibariis, oliuarum conditarum modo. Fructu verò siccato, caustici vice vtuntur in strumis: totaq; India huius cum calce misti vsus est ad pannos obsignandos.* Serapionis lapsus.

AVICENNA *lib. 2. cap. 41. id facit fructus Tamarindi ossi simile, eiusq; nucleum Amygdalæ effigie, sine nocumento esse affirmans: Et paulò post subiicit, id inter venena referri quæ deleteriæ sint facultatis.*

NVLLA *autem præditum esse venenosa facultate, exemplis suprà demonstrauimus: Causticam verò vim obtinere, iam exsiccatum diximus.*

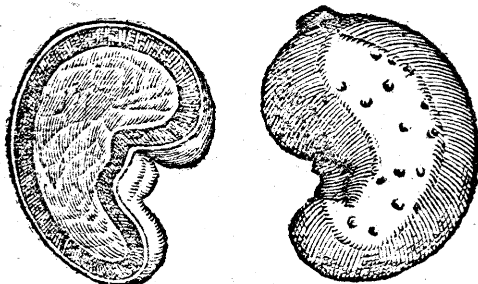
NON-

Anacardij temperamentum.

NONNVLLI *Anacardium calidum & siccum constituunt in quarto gradu: alij in tertio. Nemo tamen mihi satisfacit, quandoquidem in virente clarum est deesse hũc excalfacientem & exsiccantem excessum: neque rationi consentaneum videtur in eo caliditatis & siccitatis gradu constituere quo est Piper. Nisi forte, quod in Cicilia nascitur, sit ea facultate præditum.*

CAIOVS,

per medium sectus nucleo integro. integer.

Cajous.

*Adfertur interdum nucis genus Vlyssiponem é Brasilianorum regione, quod *Cajous* vocant. Arbor est magna, foliis pyri (in recens natis, Lauri potius) fructu oui anserini forma & magnitudine, qui succo plenus est, veluti id Citriorum genus quod Limam vocant, quo quidem vtuntur Brasiliani, (licet Theuetus cap. 61. Descriptionis Americæ, contrà asserat,) vt ab iisdem intellexi. In extremo fructu prominet nux quædam renis leporini forma, colore cinereo, interdum ex cinereo rubricante. Duplici verò hæc nux constat cortice, inter quos spongiosa quædam est materia olei asperrimi & calidissimi plena: intus verò nucleum candidum continet esui aptum, & pistaciis gustus suauitate non cedentem, pellicula cinericia obductum, quam eximere oportet. Eo leuiter tosto vescuntur incolæ, gratior enim est, & venerem stimulare fertur. Acri illo oleo nihil præstantius esse ferunt ad lichenes & impetigines tollendas. Incolæ certè aduersus scabiẽ vtuntur. Sed illud mirum, primarium fructum nulla semina continere: & extrema illa nuce earum arborum genus conseruari debere. Nonnulli

Anacar-

Anacardiorum genus esse autumant ob similitudinem acris illius humoris, quem corticibus conclusum habent. Nos & officinarum Anacardium, & hanc nucem integram, & per medium sectam exprimi curauimus.

De Amomo. CAP. XXXI.

MAGNA *inter recẽtiores dubitatio est, quid sit Amomum. Hinc fit vt nonnulli eius loco Acorum ex præcepto Galeni lib. simp. med. 6. substituant, de quo haud secus atq; de ipso Amomo dubitatur.* Amomum.

EX *recentioribus nonnulli in ea opinione fuerunt, vt Rosam Hiericuntinam, legitimum Amomum esse contenderint, quorum opinionem doctè Matthiolus comment. in Diosc lib. 1. cap. 14. multis argumentis refellit. Alij Pedem columbinum esse aiunt, quos idem Matthiolus erroris conuincere nititur.* Rosa hiericuntina.

EGO, *tametsi hic non viderim eas stirpes quas Europa gignit, subiiciam tamen liberè quæ in India de Amomo didici. Percontatus sum aliquando à quodam Pharmacopœo natione quidem Hispano, sed religione Iudæo, qui Hierosolymis se habitare aiebat, quid esset Amomum. Respondit ille, lingua Arabica* Hamama *nuncupari, quod interpretatum Pedem columbinum significat. Hanc stirpem sibi cognitam esse affirmabat, quam tamen apud Indos non vidisset. Euocatus postea à Nizamoxa (quem vulgo Nizamalucco nuncupant) Rege in Decan potentissimo, qui præter mediocrem doctrinam semper apud se eruditos medicos alit cum Persas, tum Turcos, magnis stipendiis. Eius medicos interrogaui, num Amomum haberent, dixerũt illi, istic quidem non nasci, sed inter alia aromata quæ ad Regem ex Asia, Persia, & Arabia conficiẽdis Alexipharmacis perferrentur, Amomum etiam adferri, cuius ramulo me donarunt. Hunc cum Dioscoridis descriptione contuli, ad quam venu-* Hamama. Pes columbinus. Nizamoxa Rex.

venustissimè quadrabat, & licet iam siccus, pedem tamen columbinum referebat.

NAM *omnia plantarum & morborum ferè nomina apud Auicennam, aut ad verbum redduntur, aut ab ipsa re nomen sortiuntur, exempli gratia, Lingua bouis, Lingua canis, Capillus veneris, Lingua auis: sic & in morbis* ἐλεφαντίασις *dicitur illis* Daulalfil, *quod est, Pes Elephantis,* ὑδροφοβία marazalquelbe, *quod est Dolor canis. Hinc sciendum est, Amomum apud Auicennam nihil aliud esse quàm pedem Columbinum*.*

Daulalfil. Marazalquelbe.

CVM *apud Nizamoxa essem, aliquot plantas obseruaui, quibus Goa caremus, veluti Eupatorium, Mexquetera, Mexir, * melyssophylon, buglossum, fumum terræ, tamaricem, asparagos, & violas purpureas in Regio horto satas. Hæ forsitan omnes etiam in mediterraneis nascũtur: sed tanta est nostrorum Pharmacopolarum auaritia, vt potius mercibus conuehendis studeãt, quàm officinæ suæ excolendæ. Hinc fit vt violarum loco vtantur floribus cuiusdam arboris diuersæ planè facultatis à nostris violis: quorum tamẽ vsum nõ admitto, nisi in iis medicamẽtis quæ foris applicantur: atque Syrupum violaceum confici iubeo è violis conditis ex Ormuz aut Lusitania delatis.*

Mexquetera, Mexir.

Arboris flores, violarũ loco.

*Vtinam noster hic Auctor Amomi descriptionem pleniorem dedisset, quandoquidem plantam legitimam se vidisse affirmat. Nam multis altercationibus ansam præcidisset. Certè Pes eius columbinus, noster esse non potest, quem nonnulli, Amomi legitimi loco vsurpare non verentur, cùm sit potius Geranij genus. Sed horum turpem errorem, eruditè detegit in commentariis suis Matthiolus.

Ceterum accepit nuper ex Ormus, celebri sinus Arabici emporio, VValerandus Doræus Pharmacopœus Lugdunensis, vir diligens & eruditus, exigui fruticis fragmenta Amomi nomine, & item alia Amomidis: neutra tamen cum Amomo Dioscoridi & Plinio descripto conueniunt, nisi id forte sit, quo se noster auctor donatum, quodque pedẽ columbinũ referre asserit. Nam hæc fragmenta aliquot ramulis constãt foliolis quibusdã adeo frequẽtibus onustis, vt ex solis foliis cõstare videantur (quemadmodum in Tithimalo paralio conspicere est) quæ in extremo tali ordine sunt distributa, vt flosculum aut rosulam efforment.

forment. Ramuli isti simul compacti non inepte pedem columbinū (qualis earum est quæ pedes hirsutos, seu vt ita dicā, plumatos habēt) referre videntur, nullo tamen singulari odore aut sapore prædita sunt. Eius Amomi & alterius Amomidis icones hîc subiunximus.

Amomum.

Amomis.

* Quænam nobis sint plantæ Mexquetera & Mexir, plane ignoro: nec quid hæc vocabula significent, quisquam indicare potuit.

De Calamo aromatico. CAP. XXXII.

NON *minor est controuersia inter recentiores medicos de Calamo & Acoro. Volunt enim nonnulli Calamum officinarum esse Acorum veterum: Alij malunt Galangam esse Acorum. Eam ob causam difficile est in tanta opinionū varietate aliquid certi statuere. Ego tamen nullius opi-* Disputatio de Acoro & Calamo.

nioni addictus, liberè dicam quod sentio.

Calamus aromat.

CALAMVS *aromaticus quo officinæ in Lusitania vtuntur (aromaticum voco non odoratum, vt plerique alij, quandoquidem aroma odorem non significat, sed quod vulgo droguam vocāt, neque etiam Calamum odoratum scio, sed Iuncum duntaxat) idem est cum eo qui hîc in India magno est in vsu cum viris, tum mulieribus & iumentis. Vocatur is in Guzarate,* Vaz: *in Decan,* Bache: *in Malabar,* Vazabu: *in Malayo,* Dirimguo: *in Persia,* Heger: *in Cuncam, quæ est regio maritima,* Vaticam. *Arabibus* Cassab *&* Aldirira. *Serapio lib. simp. cap. 205. eum vocat* Assabeldiriri, *sed corrupto vocabulo: omnes enim Arabes medici cum Auicenna lib. 2. cap. 161. & 212.* Cassab *&* Aldirira *appellant. Idem autem sonat Cassab quod Calamus, & Aldirira ex aromatibus: Nam* Dirire *idem quod nobis aroma est. Quoniam verò Malayo incolæ eius vsum ab Arabibus, qui ex Coraçone erant, didicerunt, idcirco corrupto nomine* Dirimguo *vocarunt.*

Vaz, Bache, Vazabu, Dirim guo, Heger, Vaticam, Cassab, Aldirira, Assabeldiriri.

Dirire.

SERITVR *per vniuersam Indiam: plurimus verò in Guzarate & Balaguate. Hîc etiam Goæ (vbi multus eius est vsus) in hortis satus prouenit, sed perpaucus.*

CETERVM *non est odoratus, nisi è terra auulsus: quantoq; virentior est, tantò mihi validioris tetriorisq; odoris videtur, tametsi aliud sentiat Ruellius lib. 1. cap. 18. Conuehitur ad maritima, quoniam qui istic nascitur, non sufficit. Qui ex Balaguate adfertur, ad Occidētē mittitur.*

Calami vires.

FAMILIARIS *eius vsus est mulieribus in vteri affectibus, & neruorū doloribus. Sed maximè expetitur hyeme à mulomedicis: contusum enim, additis allijs, ammi (quod est Cuminum rusticum) salis momento, butyro, & saccharo, iumentis aduersus frigora mane exhibent, vocantq; id medicamentum* Arata.

Cuminum rusticum.

Arata.

CETE-

CETERVM *quoniam Hippocrates & Galenus libr. 1. simp. med. Indicum hunc Calamum vnguentarium appellant, Plutarchus verò Calamum Arabicum, & Cornelius Celsus Calamum Alexandrinum, videtur etiam extra Indiam nasci.* Calamus vnguentarius. Calamus Arabicus. Calamus Alexandrinus.

EGO, *vt veritatem elicerem, sciscitatus sum à multis Coraçone incolis & Arabibus, qui huc venales equos adducunt, si apud eos nasceretur Calamus; item an esset eis cognitus, eoq́ue vterentur: Negarunt omnes apud se inueniri, nisi ab Indis aduectum mercimonij gratia, probeq́ue sibi cognitum, vtpote cuius plurimus apud eos esset vsus. Non falluntur tamen, qui Arabicum vocāt, nam ex India in Arabiam defertur, & inde in alias regiones: neque qui Alexandrinum appellant, quoniam hinc Alexandriā, deinde Barut & Tripolim Syriæ defertur.*

QVOD *autem Manardus lib. 8. ep. 1. dicit in Pannonia se vidisse adeò recentem, vt nō longè petitus videretur, fieri potest vt fallatur: aut, si viderit, satum forte in sporta aut fictili vidit, vt plerunq́ue satum Gingiber nascitur. Sed illud certissimum est, hinc auehi Calamum in eas regiones.*

IS *verò quo vtimur, radix non est (pusilla etenim est radix) sed ipsius Calami cum aliquantula interdum radicis parte fragmentum. Hallucinantur ergo qui nihil nisi radicem * esse scribunt confirmandæ suæ sententiæ causa, qua contendunt hunc Calamum Acorum esse. Neque quod in Calamo est spongiosum & flauescente colore, aliqua in re simile est Aranearum telis, vt falso putarunt Auicenna lib. 2. cap. 161. & Serapio, lib. simp. cap. 205. quos Græcis & Latinis hæc melius nosse oportebat.* Calamus non nisi in India.

CETERVM *quod Calamus Acorum non sit, nec etiā Galanga, satis ex Auicenna & Serapione probari potest, qui tria distincta capita de Calamo, Acoro, & Galanga scribunt.*

bunt. Praeterea qui Calamum describunt, aiunt eum in India nasci, quod verum est: nec enim in alia regione nascitur. Acorum verò non nisi in Europa nasci tradunt. Itaque nobis ignotum est Acorum, aut imaginari non potuimus quod Manardus, Leonicenus, & alij animaduerterũt. Omnibus sanè Arabibus, Turcis, Corasonibus, & Indis medicis ignotum est. Nam à Nizamoxa vocatus vt eum tremoris affectu liberarem, magna mihi cum illis cõtẽtio fuit de Acoro: quid tamen esset Acorum (etiam illis indicato nomine Arabico) indicare non potuerunt, nisi quod apud Turcos nasceretur.

Acorum duntaxat in Europa.

P RÆTEREA *Calamus pallet, acris, calidus & siccus est in secundo ordine: Acorũ albet, amarum, calidumq; & siccum est ordine tertio: Galanga autem vtroq; calidior, & odoratior. Deinde Calamus & Acorum cerebri & neruorum morbis conueniunt: Galanga verò ventriculum roborat, flatus discutit, & oris halitum commendat. Galanga item & Calamus medicamenta sunt in hac regione ab initio cognita, & in Occidentem vehi solita.*

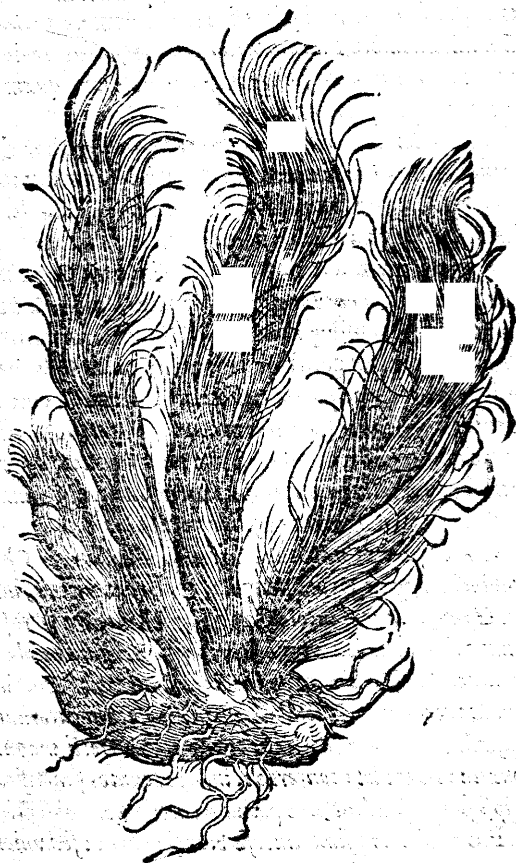
Acori succedaneum.

S OLEO *tamen perpetuo Acori loco Calamum substituere, sed maiori quantitate, quòd non adeò excalfaciat & exsiccet, veluti Acorum.*

* Nostrarum officinarum Calamus longè alius est ab eo quem hoc capite satis obscurè describit noster Auctor, quippe cuius Calamus legitimus videatur à veteribus descriptus. Noster verò nihil nisi radix est, cum aliquantula interdum foliorum particula. Cui cùm omnes notæ Acoro à veteribus adscriptæ pulcherrimæ conueniant, Manardi & aliorum sententiam improbare non possum, qui Acorum legitimũ esse volunt. Adfertur ad nos ex Tartaria & Lituania, necnon & in Polonia nascitur, quibus Pruskuuorzecz nuncupatur. Eo & Germani, & Itali & Galli vtuntur, aliumque Calamum non norunt. Solebat enim Antuerpiam Vlyssione aduehi Calami genus vsuali nostro simillimũ, sed tetri odoris & saporis horridi, quæ nota illi communis erat cum Calamo nostro Auctori descripto: Solam tamen hanc ob causam in vsu apud nos esse desijt, licet omnes aromatarij multò efficacius, eo quo nunc vtimur, fuisse affirment.

NAR-

NARDVS.

De Nardo. CAP. XXXIII.

ILLVD *affirmare possum, multò plura aromata, maioriq́ quantitate, & minus adulterata ad nos adferri, vilioriq́ emi, quàm antiquitus fiebat: quod nunc Lusitanorũ nauigationibus Indiæ nobis apertæ sint, ipsæq́ regiones, quæ aromata gignunt, longè cultiores nunc sint, quàm Veterum tempore fuerunt.*

Nardus. IN *eorum numero Nardum repono, quæ legitima & sine mangonio ad nos importatur, licet interdum aut maris humore sibi ascito situm contrahat, aut senio suaueolẽtiam illam amittat, qua initio prædita erat.*

Cahzçara. VOCATVR *autem Nardus incolis (nam Græcum & Latinum nomen notum est)* Cahzçara: *Auicennæ lib. 2. cap. 646. & omnibus huius tẽpestatis Arabibus* çembul,

çembul. *quod est Spica, &* çembul indi, *id est, Spica Indica: eadẽ ratione, quam nos Spicam Celticam vocamus, illi* çembul rumim *appellant. Quod autem corruptè Matthæus Sylua-*

Sumbel. *ticus cap. 640.* Simibel *&* Sumbel *protulerit, mirum non est, cum is linguam Arabicam ignorarit: nisi malimus tempore paulatim corrupta fuisse vocabula.*

CETERVM *nascitur Nardus in Mandou & Chitor prouinciis, Regnis Delli, Bengala, & Decan vicinis, iuxta*

Ganges flu. *flu. Gangem, quem incolæ* Ganga *appellant, & sacrosanctum existimant, ita vt morituri regni Bengala incolæ hoc flumine mergi se iubeant, sed pedibus duntaxat. Sunt in eo flumine certa idolorũ delubra, ad quorũ cultum cateruatim confluũt Mercatores è Guzarate & regno Decã, magnaq́ donaria in hæc idola conferunt, inde redeuntes sanctificati, vt ipsi sibi persuadent, imò potius à cacodæmone obsessi.*

Nardi vnicum genus. PORRO *non sunt diuersa Nardi genera: sed vnicum duntaxat mihi notũ est genus, id scilicet quod ex iam memoratis locis adferri diximus. Prouenit quidem in monte*

quodam

quodam, qui altera parte Orientem spectat, altera Occidentem, ad quem scilicet occidentem sita est Syria multis regionibus ab India discreta. Sed tamẽ multis aliis eius regionis locis sata prouenit, non facilè enim sponte nascitur. Neque vna præstantior est altera: Spicámue habet alia altera multò longiorem.

Nardus spõte non prouenit. Nardi descriptio.

CERTE *radix est, spargens supra solum breuem virgulã seu caulem circiter tres palmos lõgum, cũ longißimus, atq; alias insuper virgulas multò breuiores: in summa radice spicæ producuntur, item aliæ per virgulas. Tali enim modo venditur in Cambayete, Asurate & Gogua, aliisq; portubus marinis, vnde mercatores Arabes & Persæ petũt: potißimam tamen partem ab indigenis absumi ferunt.*

INVENITVR *interdum sordida & pulueruleuta, villis ipsius plantæ in pollinem redactis. Emitur tamẽ ab iis quos dixi mercatoribus, et eo puluere manus eluere intelligo.*

Nardus sordida.

HAC *vnica Nardo quæ iuxta Gangem oritur, quamq; in Occidentem exportant, vtuntur medici cum Indici, tum Turci, Persæ & Arabes. Nam quod ex ingenti precio quo antiquitus teste Plinio lib. 12. cap. 12. emebatur, inferre volunt, nostram Nardum non esse legitimam, obiectioni me satis respondisse arbitror, cùm dixi Indias nunc magis apertas & cognitas esse, quàm tempore Plinij fuerint, & ipsa aromata maiori copia ad nos adferri.*

CETERVM *fabulosum omnino iudico, quod Andreas Lacuna suis in Dioscoridẽ lib. 1. cap. 6. cõmentariis scribit, Nardi vsum apud Indos esse periculosum, quoniã ex ea fiat veneni quoddam genus mortiferum, quod nõ modo haustũ, sed etiam cuti in sudoribus inspersum, hominem illico iugulet; idq; toxicum* Pisum *vocari. Nam cùm multis in India annis Medicinam exercuerim, & non modò versatus sim cum omnis generis medicis Asiaticis, sed etiam Regibus &*

Lacunæ oscitantia.

Pisum.

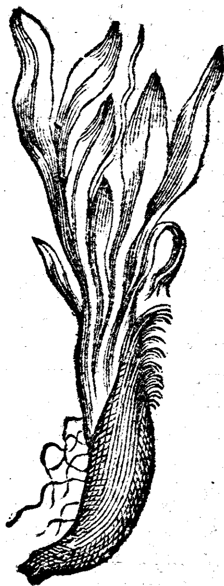
Principibus familiaris fuerim: nunquam tamen hoc Pisum videre mihi contigit, aut eius nomen audire.

Satiech. Satiach.

I D *genus quod Sepulueda* Satiech *&* Satiach *appellat, id esse puto, quod ex Satiguam adfertur, celeberrimo regni Bengala portu & Emporio ad fluuij Gangis ostia.*

HIRCVLVS VETERVM.

* Cum

* Cum superiore Aprili Antuerpiæ essem, inter aliquot Nardi Celticæ fasciculos plantulas quasdam inueni, quæ ad amussim quadrabãt cum Dioscoridis Hirculo, quem libro primo de re medica cap. 7. describit, eoque Nardum Celticam adulterari refert. Nam plantula est Nardo Celticæ similis, candidior tamen, & veluti ex viridi cinerea, sine cauliculo, minoribus breuioribusque foliis, villosa admodum secundum radicem & nigricans, nulla odoris iucunditate. Folia præmansa nullum aromaticum saporem reddunt, sed lenta & viscida sunt; cum Nardi Celticæ folia & calida sint cum aliqua tamen adstrictione, & odore saporeque iucunda. Cùm igitur hoc capite noster Auctor de Nardo ex professo agat, facere non potui, quin Hirculi meminissem, eiusque hic iconem subiicerem, quam nemo hactenus exhibuit. Hirculus.

De Iunco odorato. CAP. XXXIIII.

IVNCVS *odoratus in Mazcate & Calaiate Arabiæ prouinciis maxima frequentia & abundantia nascitur, veluti in Hispania gramen vulgare quo pascuntur animalia.*

HVIVS *graminis nomina Græca & Latina nota sunt. Ab incolis autem* Sachbar *vocatur: à nonnullis verò* haxis cachule, *id est, herba lotoria, aut lotionibus idonea: tametsi non negem aliis etiam nominibus apud Arabes insigniri. Nam Auicenna lib. 2. cap. 598. eum ad* adhar, *Serapio cap. 19.* adher *appellant: quos sequũtur omnes Arabici & Persici medici hic agentes: florem verò vocãt* Foca. *Nam quod Syluaticus, cap. 12.* adcher *&* adhecarum *vocari scribit, corrupta sunt vocabula. Persis, qui ad iam dictas vsq; prouincias pertingunt,* Alaf, *quod herbam significat, vocatur, quo nomine per excellentiam appellari potest. Apud Indos peculiare nomen non est sortitus, sed herba Mazcatensis appellatur. Sunt qui paleam de Mecha nuncupent. Nec desunt qui pastum Camelorum vocẽt, nec immerito: sed tamen Cameli non sunt istic adeò frequentes, vt hoc gramen cum floribus omnino depascere possint. Sed sunt ibidẽ multi asini, muli, equi, quos Arabicos vocamus, boues, capræ & oues, quæ nullum aliud pabulum norunt quàm hanc herbam siue gramen.*

Sachbar. Haxis cachule. Adhar. Foca. Alaf. Herba Mazcatensis. Palea de Mecha. Pastus Camelorum.

DEFERTVR *quidem in Indiam, in vsum medicum*

vsurpandus. Maxima tamē copia per fasciculos colligatum in nauibus adsumunt equarij mercatores, vt equis substernant, ne stercoris & vrinæ pedore offendantur. Nam simulatq; maduerit, recentem substernunt, & madidum in mare abiiciunt. Sed & nautæ fasciculos aliquot secum aduehere solent, quos deinde in India vendunt. Memini in insula Diu*, vili emisse multos Iunci fasciculos, quos in Lusitaniam cum aliis aromatibus mitterem: nullum tamen florem videre contigit. Sed nec aliquo in precio ab incolis habetur, cùm gens sit rudis & syluestris.

Insula Diu.

NVLLVS est huius vsus apud istius regionis incolas: sed nos duntaxat & Medici Arabes & Persæ, eo vtimur. Ipsi indigenæ eo se & sua iumenta lauant.

NVNC ad Auctorum qui eius meminerunt, descriptiones veniamus.

DIOSCORIDES libr. I. cap. 16. laudatißimum ex Nabathæa, proximum Arabicum, quem aliqui Babyloniū vocant, peßimum ex Africa adferri scribit. Floris, culmorum, radicisq; esse vsum. Eligendum eum qui manibus confricatus rosæ odorem emittit.

SCIO in iis quas supra enumeraui prouinciis, quæ Arabiæ nomine comprehenduntur, prouenire. An verò in Nabathæa gignatur (quæ à Nabatoch Ismaelis nepote denominata, prouincia est Arabiæ Iudææ conterminæ) diligenter percontatus sum à medicis qui in Hierusalem, Galilæa, aliisq; vicinis prouinciis versati erāt: Sed illi responderunt, eū quo istic vterētur, ex Cairo aduehi. Interrogati verò an in Cairo nasceretur, an autē ex Mazcate adferretur: ignorare se dixerūt, quoniā medicamēta interdū ignota manerēt ob indigenarū negligentiā. Quæ cùm audirē, inquirere non volui num Babylone nasceretur, tametsi id fieri posse putē.

Nabathæa.

CVM verò Dioscorides Africanum improbet, non oportet nos

tet n... admodum solicitos esse in eo inuestigando, præsertim cum non adscripserit qua Africæ regione proueniat. De floribus autem, cùm meam, tum reliquorum medicorum negligentiam agnosco, qui non iubeamus eum aduehi. Nostra etenim culpa factum est, vt eius vsus desierit. Iunci flos.

In medicamẽtis odoratis, Dioscoridem incertis comparationibus plerunque vti video, quemadmodum & in hoc Iunco. Nam tritus, iucundum quidem spirat odorem, sed Rosæ haudquaquam.

IVNCVS odoratus, & Cornelio Celso Iuncus rotundus vocatur, ad differentiam Iunci vulgaris, & Cyperi siue Iunci triãgularis: sed minimè in eam altitudinem excrescit qua Iuncus est. Iuncus rotundus.

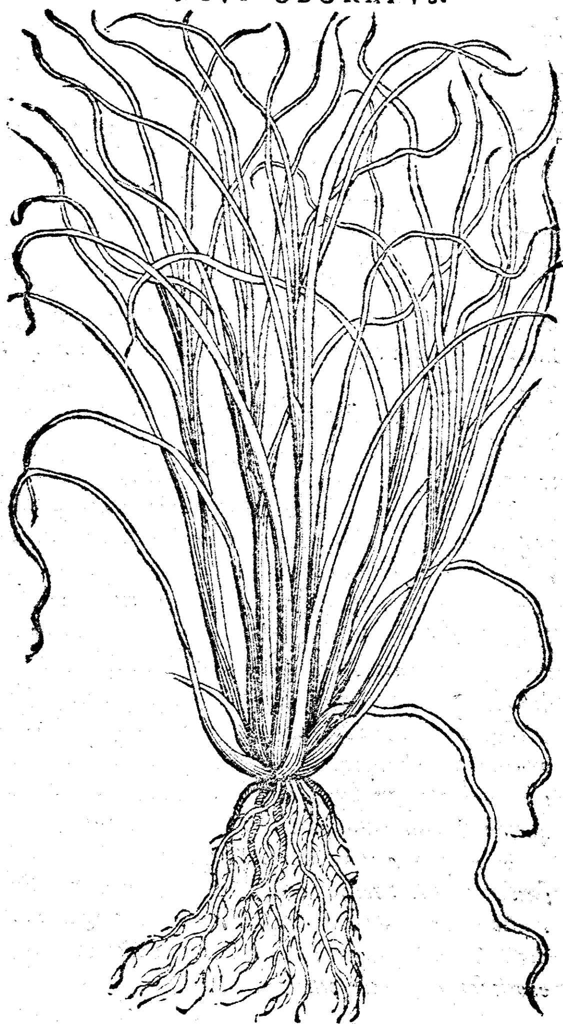
AVICENNA libr. 2. cap. 598. duo eius genera constituit. Alterum enim Arabicũ vocat, qui est odoratus. Alterum in Agiami natum, per quod vocabulum Damascum intelligit. Sed quod Dioscoridis testimonio, Iuncum fructũ proferre nigrum probet, manifestus error est, cùm Dioscorides nusquam fructus meminerit. Auicennæ lapsus.

SERAPIO lib. simpl. cap. 19. ex auctoritate Bonifaa scribit Iuncum habere radicem Chulem similem, latiorẽ tamen, & minoribus nodis cinctam, multos calamulos prædurossproferentem, qui fructum proferat similem floribus Arundinis, graciliorem tamen & minorem: simulq; & in vno cespite multas plantas nasci. Huius radix adeò similis est Chulem *, vt sub eo nomine à nonnullis appelletur, quemadmodum initio dixi. Iunci historia.

MATTHÆVS Syluaticus cap. 12. decem annis conseruari asserit. Credo in siccis & mediterraneis regionibus multo tempore conseruari posse, cùm humiditate nõ abundet. Sed in huius prouinciæ maritimis, paucis annis in sua odoris fragrantia conseruari potest.

QVOD

IVNCVS ODORATVS.

QVOD ad Brasauolū & Monachos in Mesuen cōmētatores attinet, doctè illorū argumēta refellit Matthiolus, Com. in Diosc. lib. 1. cap. 16. quare superuacaneū esse iudico quidquam iis addere. Satis tamen Monachorum in Mes. dist. 1. cap. 47. oscitantiam mirari non possum, qui Galangam Iunci odorati radicem esse contendunt, cum Galanga in China nascatur, qua bis mille ferè leucis ab Arabia abest, & plurimum ab Iunco odorato differat tum foliis, tum radice: nec nisi sata proueniat Galanga, quēadmodum & Calamus: Iuncus verò sponte nascatur, nec seratur. Monachorum oscitantia.

Natæ sunt nobis superiore æstate aliquot Iunci odorati plantæ, ex semine Italia misso. Est verò Iuncus planta multis culmis assurgēs, tenerioribus foliis quàm gramen seu πόα (quam pulcerrimè refert) linguam mordicantibus iucunda & aromatica quadam acrimonia, quæ trita gratū quidē spirant odorē, sed in quo rosæ odor nō eluceat: nam mādacata potius rosæ, præsertim saccharo conditæ, odorem æmulari videntur. Nullum protulit florē, quod serius prouenerit: imò primis frigoribus periit, ita vt annua planta censenda sit. Radix est numerosa & capillaris, non nodosa, vt ait Serapio, gustu feruido & aromatico. Eius iconem ad viuum expressam inserere hîc libuit.

* Diu vel Dio insula Oceani Indici aduersus ostia fluminis Indi (quē incolæ Diul appellant) sita est, eamq; Patalen Plinio dici putant. Cōtinet verò ea, vrbē mercurialem potentemq; admodū, & celeberrimum quendam portum, quo confluunt negociatores Veneti, Græci, Thraces (quos Rumes vulgo vocant) Persæ, Turci, & Arabes.

* Quid per Chulem intelligat noster Auctor, hactenus scire nō potui, tametsi diligentissimè perquisiuerim: nisi fortè intelligat gramen siue herbam vulgarem quam Græci πόαν vocant. Nam à quibusdam Haxis cachule nuncupari ait, id est, lotoriam herbam. Et Pandectario cap. 158. Chulem herba capillaris est. Chulem.

De Costo. CAP. XXXV.

MAGNOPERE commendatus à veteribus fuit Costus: at nec nunc sua laude caret. Sed cùm Græci omnes tū Latini, tum Arabes, plura eius genera cōstituerint, factum est, vt magna sit orta disputatio, an legitimum Costum habeamus. Plerique negant, & radices vel in Hispania, vel in Italia natas pro legitimo Costo in Myropoliis ostēdi aiunt. Ego verò sum in ea opinione, vt vnum duntxaat Costi genus esse credam, cuius nomina primum proferam, deinde

de

delineationem, postremo vsum medicum indicabo.

Costus, Cost, Cast, Vplot, Pucho. EST ergo Costus dictus Arabibus Cost, aut Cast: in Guzarate, Vplot: in Malaca, vbi eius plurimus est vsus, Pucho, & inde vehitur in Chinarum regionem. Græci & Latini ab Arabibus nomen mutuati sunt. Nã quod Serapio lib. simp. cap. 318. Chost appellat, corruptum est exẽplar, legendumq; Cast: & quotquot conueni Arabes, eum nunc Cast, nunc Cost, nunc Costi vocant. Cast, Costi.

NASCITVR circa Guzarate, inter Bengala, Delli & Cambaya, in Mandou & Chitor: Inde multi currus Vplot, Spica, Chrysocolla, aliisq; mercib9 onusti aduehũtur, in vrbẽ primariam regni dictã Amadabar, quæ in desertis sita est, & in Cambayete non procul à mari sitam vrbem: vnde postea per maiorem Asiæ nonnullã Africæ partem, & vniuersam Europã deuehuntur prædictæ merces. Quoniã verò in Chrysocollæ mentionem incidimus, sciendum est, eã vulgo Borrax nuncupari, Arabibus atq; Guzarate incolis Tincar, seu Tincal: metallicã autem hic eius esse naturã, vtpote quæ è monte quodam Lusitanicis leucis centum à Cambayete distãte, eruitur. Magnus eius vbiq; vsus in ferruminando auro, reliquisq; metallis: ab Indis verò medicis rarò vsurpatur, præterquam ad scabiem. Sed neque nos ea frequenter vtimur: iniicitur duntaxat in vnguentum citrinum, fucos muliebres, & vnguenta ad profligendam scabiem parata. Ex earum mercium est numero, quas regio edicto vetitum est in Lusitaniam asportari. Borrax. Tincal. Tincar.

Costi historia. DESCRIBITVR autem Costus*, ab iis qui viderunt Sambuci effigie, & Arbuti aut Azimbri * magnitudine, florem odoratũ proferens. Præcellit is qui intus candidus est, cortice cinereo: inuenitur tamen etiã colore buxi, cortice pallescente. Tanta est odoris fragrantia præditus, vt plerisq; nares feriat, et capitis dolorem excitet: gustu minimè

mè amaro, nec etiam dulci, tametsi iam senescens interdum amarescat. Nam recens acri gustu est, vt reliqua aromata.

HOC vtuntur in multis medicamentis Indici medici. Hunc in Ormuz mercatores exportant, quo Corasones & Persæ confluunt: inde in Adem, quo huius emendi cum aliis mercibus gratia Arabes & Turci conueniunt. Nec mirum est, si eius loco, alio medicamento officinæ vtantur in regionibus procul à Lusitania dissitis, quandoquidē exigua admodum quantitas in Lusitaniam defertur.

QVONIAM verò Veteres tria Costi genera constituunt *: videlicet Arabicum, qui sit candidus, leuis, eximia odoris suauitate: Indicum leuem, amarum, & nigrum: & Syriacum, grauem, colore buxeo. Perquisiui à negociatoribus Arabibus, Persicis & Turcis, vbinā tanta Costi copia consumeretur, quæ ad eos hinc exportaretur. Responderunt illi maximam partem in Asia minori & Syria consumi, sed & etiam apud Arabes & Persas. Interrogati verò an alius quispiam Costus apud eos nasceretur, negarunt nasci. Idem percontatus sum à Nizamaluci medicis; sed negarunt illi alium se Costum vidisse vnquam, quàm qui ex India ad eos perferretur. Vnus tamen illorum olim Xatamas medicus fuerat, diuturnóque tempore in Cairo & Constantinopoli medicinam fecerat. Vt autē tam diuersa nomina sortiretur, occasionem præbuisse negociatores puto, qui ex variis regionibus oriundi erant.

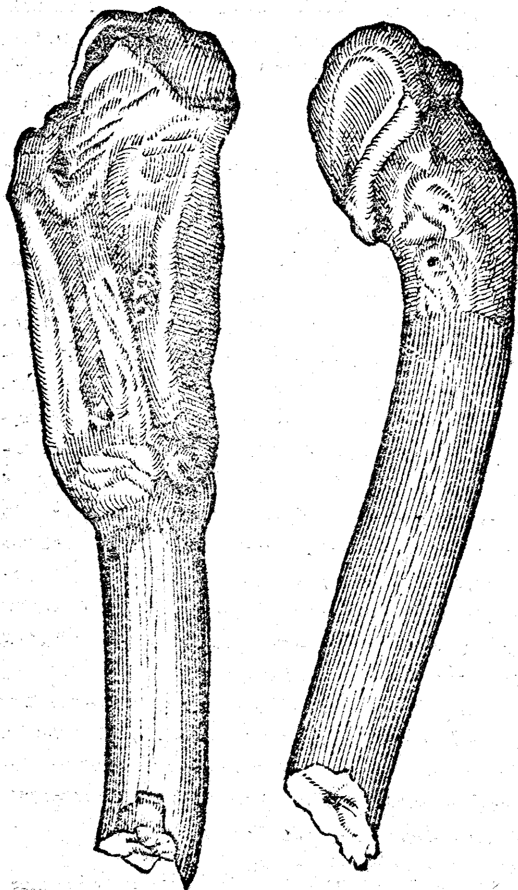
Costi tria genera apud Veteres.

QVOD Arabes eius duo genera faciant, amarum & dulce: factum esse puto, quòd hoc medicamentum cùm recens est & incorruptum, nullius amaritudinis sit particeps, candidiusq; persistat: vbi autem vetustate corrumpi incipit, amaritudinem contrahit, fitq; nigricans.

Costus amarus & dulcis Arabibus.

* Non videtur huius Costi descriptio cum Veterum Costo conuenire. Nam ex Dioscoridis descriptione satis manifestum est, illorum Costum radicem fuisse, cùm ait: Sunt qui, admistis Helenij Comageni præduris.

COSTVS INDICVS.

præduris radicibus, adulterent. Verisimile enim non est, truncum aut ramum fruticis tantam habere similitudinem cum radice, vt radice adulterari possit. At nostri Auctoris Costus minimũ radicis habet, & ferè nihil nisi lignum est suo cortice contectum. Quare aut veteres Costum ignorasse dicendum est, aut Arabum Costum (si quidem hic descriptus Costus illorum Costus est) à veterum Græcorum Costo diuersam esse plantam.

COSTI genus Antuerpiam è Lusitania inuehitur solidum, cortice cinereo, intus candicans, interdum verò cinerei coloris; odorata est admodũ radix, violaceum siue irinum spirans odorem, præsertim dum manditur, ea parte qua extra terram eminet, plerunque inhærere adhuc conspicitur caulis fragmentum ferulaceum quiddam referens, & fungosam medullam continens, vt facilè appareat Costo nostri Auctoris plurimum conuenire. Eius iconem, qualis videlicet ex sicca radice exprimi potuit, hîc adiiciendam curaui.

* Nisi per Azimbro iuniperum noster Auctor intelligat (Zimbro enim Lusitanis Iuniperus est) quid sit, ignorare me fateor.

* Venetiis interdum adfertur Costi quoddam genus Gingiberis radicibus adeo simile, vt nihil supra, intus etiam fibrosum, sed pallescẽs, & eximiæ amaritudinis.

NON desunt, qui Zedoariam vsualem inter Costi genera referant, & primum apud Dioscoridẽ descriptum Costũ esse autument, quod multas notas habeat, quæ Arabico illius Costo pulchrè quadrent.

De Turbit. CAP. XXXVI.

DE Turbit Arabum magna est inter recentiores Medicos controuersia. Nam nonnulli Tripoliũ Græcorum esse volunt: alij Pityusæ radicem esse contendunt: alij Alypi. Sed errant omnes mea sententia. Siquidem Turbit plantam & virentem vidi, & floribus exornatam, quæ planè diuersa est ab iis quas in medium proferunt.

QVOD igitur nos Turbit *vocamus, eodem nomine & Arabibus, & Persis, & Turcis appellatur: tametsi Andreas Bellunensis in suis emendationibus* Terbet *vocet. In Guzarate, vbi plurimum nascitur*, Barcaman: *in Canara, cuius prouinciæ est Goa*, Tiguar. Turbit. Barcaman. Tiguar.

EST *autem Turbit planta, radice neque magna, neque longa, caule hederæ modo per solum extenso, digiti crassitie, interdum crassiore, duos palmos longo, interdum verò multò longiore. Folia Altheæ profert; flores etiam similes, è candide* Turbit historia.

dido rubentes, nonnunquam omnino candidos, non (vt quidam volunt) colorem ter die mutantes. Est verò duntaxat vtilis & gummosa caulis pars inferior iuxta radicem: reliqua pars gracilior est, & comosior, quàm vt vtilis esse possit. Nonnunquam radix cauli adhæret, sed inutilis, cũ caulis duntaxat in medicum vsum recipiatur. Tota autem planta insipida est cùm colligitur.

Turbit natales.

PROVENIT *in maritimis, verùm non adeò mari vicinis, vt vnda allui poßit: sed duabus, interdum tribus à mari leucis seu miliaribus. Plurimum nascitur in Cambayete, Surrate, Dio insula, & Boçaim, locisq; vicinis. Inuenitur & in Goa: sed à medicis improbatur, nec eo vtuntur. Intellexeram etiam in Bisnager prouenire, quod centum quinquaginta & amplius leucis à Guzarate distat: sed postea rescitũ est, eò ex Guzarate deportari, vnde etiã magna copia in Persiam, Arabiam, Asiam minorem, & Lusitaniam exportatur: Nam si aliquod in Bisnager nascitur, viribus adeo infirmis est, vt à medicis recipiendum non censeant.*

FIERI *potest, vt aliis etiam per Indiã locis gignatur (non enim seritur, sed sponte prouenit) sed id incertum est, ob indigenarum negligentiam.*

Turbit qua ratione gummosum fiat.

CETERVM *in Turbit delectu, duo solent à Medicis requiri, vt gummosum sit & album. Non omne verò gummosum est natura: Sed quoniam viderũt Indi à gummositate, optimi Turbit notas nos petere, solent eius plantam, ante quàm eam colligant, aut contorquere, aut leuiter vulnerare, quo liquor exiliat & densetur. Deinde post aliquot dies redeunt, & gummi siue concreto liquore plenos caules reperientes, eos colligunt. Id mihi retulit affinis meus medicus in Baçaim, qui aliquoties cum ipsis Indis colligendi gratia profectus est, & hanc eliciẽdi succi rationẽ obseruauit. Nam cùm iußisset aliquot plãtas intactas relinqui, eas minimè*

nimè gummosas inuenit, aut nonnullas tantum pauco cum gummi. Ex eo igitur deprehendere licet, gummi nihil ad præstantiam agere, sed id plerunque præstantius censendũ esse, cuius gummi non appareat, quippe quod in ipsa planta reconditum sit. Non negauerim, quin etiam Turbit gummosum sine contorsione reperiatur: sed vt facilius liquorem suum aut gummi exerat, contorqueri & vulnerari plantam certum est.

ALTERA *probationis nota est, vt sit candidum. Siccatum ad solem, candidum est: in vmbra verò siccatum, tametsi nigrescat, non minus fortè bonum est, quàm album in sole siccatum.* Turbit delectus.

EST *verò Turbit Indicis medicis medicamentum pituitam deiiciens, cui interdum si absit febris, Gingiber adiicere (vt etiam aliis purgantibus medicamentis) solent: alioqui plerunq; sine Gingibere ex decocto pulli gallinacei, aut ex aqua exhibent. Præfertur autem quod in Cambaya natum est. Memini me in insula Dio emisse singulas quas vocant manus, vna tanga*, Pendunt autem singulæ manus viginti septem libras. Sed postea intellexi eum, à quo emissem, duplo minoris emisse.* Turbit facultates. Tanga. Manus.

CETERVM *longè nobis aliud Turbit * describunt Arabes, quàm id quod modò exhibui. Siquidem Mesue lib. 2. de simpl. med. cap. 2. ait radicem esse herbæ folia Ferulæ minora ferentis, & ex earum plantarum genere quæ lacteo succo turgent: varia eius inueniri genera, videlicet domesticum, syluestre: magnũ, paruũ: albũ, nigrum, & flauũ: & in locis siccioribus gigni, quod ex succi densitate deprehenditur. Septem verò in eius delectu obseruanda: vt sit candidum, intus cauum siue vacuum & arundinosum, & gummosum, cortice cinereo, planum, fragile, & recens: crassum autem siue densum improbari. Sed, quod eius pace* Turbit Arabũ. Turbit Arabũ delectus.

dixerim, ex aliorum relatu ſuum Turbit deſcripſiſſe potius videtur, quàm legitimum vidiſſe. Nam neque forma conuenit,nec è lacte madentium plantarum eſt numero,nec eius domeſticum genus inuenitur:cum vniuerſum ſponte in incultis proueniat. Alterū genus interdum altero eſſe maius verum eſt. Color autem aut albus,aut flauus,aut niger naturalis eius plantæ non eſt:ſed pro præparationis ratione contrahitur. Nam quod probè præparatum,ſuóue tempore collectum non eſt,album eſſe non poteſt. Naſcitur verò potius locis humentibus quàm ſiccis. Neque albedo & gummoſitas probitatis ſunt indicia,veluti iam dixi. Neque arundinaceum aut ferulaceum eſt,aut planum,aut fragile,niſi nimia ſiccitate exſuccum. Denſum autem potius mihi videtur probandum,quàm improbādum,quippe quod plus ſubſtantiæ contineat,modò carioſum non ſit.

Turbit è Lactariarum numero non eſt.

SERAPIO *lib.ſimp.cap.330.Tripolij Dioſcoridis hiſtoriam ad ſuum Turbit tranſtulit.Sed ſi cùm legitimi quā exhibemus Turbit deſcriptione conferatur: manifeſtè eius error deprehendetur. Nam neq; folia Iſatidis habet,neque eius caules in ſummo diuiduntur, ſed in mucronem deſinūt largo foliorum prouentu ornatum. Flos non mutat ter die colorem,neq; eius radix odorata eſt, aut venena arcere adhuc deprehenſa eſt.*

Tripolium nō eſt Turbit.

DENIQVE *non eſt Alypum Dioſcoridis,vt recentiorum quidā exiſtimant, cum eius hiſtoria Alypi deſcriptioni planè repugnet,& faccultates ſint diuerſæ: Turbit enim pituitam duntaxat purgat, Alypum atram bilem deiicit. Neque,vt iam diximus, cuiquam è lactariis comparari poteſt, quæ non ſine noxa in corpus admittuntur: cùm Turbit legitimum nullam acrimoniam habeat,& ſine moleſtia pituitam deiiciat.*

Alypum non eſt Turbit.

PORRO *huic errori anſam præbuiſſe puto Arabes, qui*

Arabes erroris auctores.

qui conſpicientes apud ſuos in vſu eſſe Turbit ab India petitum, id ad Græcorum aliquam deſcriptionem ilico referre voluerunt, Græcis omne plantarum genus fuiſſe cognitum exiſtimantes. Sed ſatius multo fuerat, ea ratione omnia nõ confundere, & ſimplicem aliquam eorum medicamentorũ, quæ illis non erant probè nota, deſcriptionem contexere.

* Baçaim vrbs eſt vaſta, multas alias vrbes & pagos ſub ſuo dominio habens: quinquaginta leucis ab inſula Diu abeſt, & Regi Luſitaniæ paret.

* Monetæ genus Indicum Tanga eſt, quod ſexaginta Luſitanicis regalibus æſtimatur, hoc eſt, duobus ferè Caſtellanis regalibus, aut ſeptem aſſibus Gallicis. Regale enim Caſtellanum triginta & ſex Luſitanica conficit. Tanga.

* Turbit à noſtro Auctore deſcriptum longè aliud eſt ab eo, quo vulgo in officinis vtuntur, De quo qui plura volet, conſulat eruditos Matthioli commentarios in capita 30. 51. & 78. libri quarti Dioſcoridis. Per vniuerſam Hiſpaniam Thapſia abundè naſcitur, eius radice pleræque Hiſpaniæ officinæ pro Turpeto legitimo vtuntur. Non deſunt etiam multis per Europam locis, qui Scammonij radicem conciſam pro legitimo Turpeto oſtendant, atque in ſua medicamenta recipiant, vt his manifeſtum eſſe poteſt, qui ſcammoneæ radices ſiccas cum illorum Turpeto diligentius contulerunt.

De Rhabarbaro. CAP. XXXVII.

NON *eſt operæprecium multa de Rhabarbaro recenſere, cum omnibus notiſſimum ſit medicamentum. Silentio tamen prætermittendum non duxi, quod hic in India didici: videlicet, omne id Rhabarbarum quod in Indiã, Perſiã & Europam importatur, eſſe in Chinarũ regione natum. Nam ex Chinarum regione per Tartariam Ormuz & Alepum defertur, inde in Alexandriam, & tandem Venetias, vnde reliqua Europæ regna petunt. Nos præter id quod nauigiis ex China infertur, eo etiam vtimur quod Perſæ ex Ormuz aduehunt, quod minus teredinem & cariem ſentit, quàm quod ex China nauigiis infertur. Siquidem plus corrumpuntur aromata, quæ per mare inuehuntur vnius menſis ſpacio, quàm quæ terreſtri itinere importãtur vnius anni tempore. Præterea India, præſertim in maritimis, ma-* Rhabarbarum omne in Chinarum prouincia naſci.

ximè humida est, & huiusmodi aromata diu integra seruare non potest. Nam Rhabarbarum sub mensem Maium in Indiam locis videlicet maritimis importatum, nisi ante Septembrem absumatur, planè inutile est, & abiiciendum: corrumpitur enim, vt pleraque alia aromata quatuor illis mensibus hybernis, qui sunt Iunius, Iulius, Augustus, September. Interea aliud recentius ex Ormuz importatur, quo vtuntur, idqúe quod in maritimis hybernauit, in mare abiiciunt.

Rhabarbarum Samarcandarinum.

REFERVNT genus quoddam nasci in certa Tartariæ vrbe nomine Samarcandar: sed quod improbum sit, nec nisi iumentorum purgationibus vtile.

Rhauã Chini. Rauam.

NVLLVM autem est Rha barbaricum, aut Indicum: sed solummodo Chinense, quod Rauam Chini Persæ appellant, Mauritani tamen pleriq; solummodo Rauam.

ALIQVANDO in Couchin intellexi Rhabarbarum ab indigenis interdum decoqui aut distillari, & eius decocto aut stillatitia aqua sese purgare, eamq; esse causam, cur interdum tam facilè teredinem sentiat & corrumpatur. Sed cùm neminem audiuerim, qui hæc ita sese habere, se vidisse diceret, affirmare non ausim.

De Radice Chinæ. CAP. XXXVIII.

Radix Chinæ.

NASCITVR hæc radix in Chinarum vastißima regione, quæ Moscouiam vsque extendi creditur. Quoniam verò per totam hanc prouinciam, & etiam in Iapan sæuit lues Venerea, quam alij Neapolitanum morbum, alij Gallicum vocãt, nostri scabiem Hispanicã, Persæ Bade-Frangi (tametsi etiã simpliciter Fringui) quod morbum Gallicum sonat; aperuit Deus huius regionis incolis vsum radicis cuiusdam, quæ apud eos nascitur, vt huic malo succurreretur. Quemadmodũ in nouo orbe Guaiaci vsum ostendit, quoniã ea pars orbis etiã hoc morbo ab omni hominũ memoria infestata

Bade-frangi.

festata fuit. Ibi contractũ morbum in Europam adferentes Hispani anno Redemptionis humanæ 1493. reliquis nationibus communicarunt. Nobis verò primùm innotescere cœpit huius radicis vsus post annum quingentesimum trigesimum quintum supra millesimum, adferentibus eam huc Chinensibus quibusdam ea lue infectis, qua se, interea dum hic negociarentur, curarent. Lues venerea primũ in Europa 1493. anno

CETERVM *anno ante quàm huius radicis vsus in India innotesceret, huc è Lusitania delatus sum, nonnullas facultates mecũ adferens, atq; inter eas, Ligni Guaiaci libras quingentas. Ex eo, tametsi multum sublatum esset, dum in Liburnicam inferretur, & efferretur, mille tamen aureos contraxi Lusitanicos, quoniã magna auiditate è Lusitania expectabatur hoc lignum, quòd multi malè perirent inunctionibus: & forte tum tẽporis nemo præter me aduexerat. Curati ergo fuerunt plurimi meo ligno. Sed eo absumpto, cùm nouum è Lusitania non importaretur, eius, quod iam decoctum fuerat, libra quinque Lusitanicis aureis væniit.*

FACTVM *est, vt eo tempore mercator quidam in Diu insula narraret inclyto viro Domino Martino Alfonso de Sousa meo mœcenati, qua ratione à Gallica scabie curatus fuisset quadam radice è Chinarum regione allata, cuius vires magnis laudibus euehebat, quoniam qui ea vterentur, extrema illa victus ratione non egerent, qualis in Guaiaci vsu obseruabatur, sed tantùm abstinerent à bubulis & suillis carnibus, pisce & crudis fructibus: tametsi ne in China quidem piscibus abstinerent, quoniam magni sunt belluones. Cùm inualuisset is de radice rumor apud vulgus, mirum in modum hanc radicem videre auebant, atque ea vti, quoniam molestè ferebant extremam illam victus rationem, quàm in Guaiaci vsu obseruare cogebantur. Adde quòd huius regionis incolæ ob otiosam vitam natura* Qua ratione primũ Radix Chinæ Lusitanis innotuerit.

tura ſint magni epulones. Sub id tempus appellunt Malacã Chinenſes liburnicæ, paululum huius radicis in ſuum vſum adferentes. Sed id paululum tanta auiditate requiſitum fuit, vt in ſingulas huius radicis gantas (pondus eſt apud eos viginti quatuor vncias pendens) decem Luſitanicos pendere oportuerit. Poſtea verò aduehentibus eam magna copia Chinenſibus Liburnicis, minui cœpit precium, ita vt nunc ganta ematur duntaxat regali caſtellano.

Ganta.

AB *eo tempore vileſcere cœpit Guaiaci vſus, atque ex India relegari, tanquam Hiſpanus quidam, qui indigenas fame enecare vellet.*

CETERVM, *vt ad inſtitutum reuertamur, non ſine cauſa, tantis laudibus effertur Chinæ radix. Nam obſeruatis, quæ in hoc morbo obſeruanda veniunt, natura morbi, anni tempore, regione, ſexu, ætate, & temperamento ægri, mirabiles eius ſunt effectus: tametſi non deſint ex recentioribus, qui eam acriter, ſed immeritò damnent.*

Radicis Chinæ mirabiles effectus.

Præparationis modus.

IN *magnis doloribus & inueteratis, huius radicis vncia in ſex aquæ ſextariis * coquitur, ad dimidij vſque humoris conſumptionem. Seruatur id decoctum vſui, vaſe aliquo vitreo aut figulino vitrato. Spuma verò inter bulliendum colligitur, & vtiliter vlceribus tumoribusq; imponitur. Salutaris eſt etiam denſus ille vapor inter coquendum exhalãs, ipſis doloribus. Interdum calido decocto tumores fouemus: nonnunquam lineos pannos decocto madidos vlceribus imponimus, eaq; mundamus.*

Chinarum regio frigida.

SOLENT *Chinenſes maiori quantitate in ſua regione aſſumere, cùm frigida admodum ſit. Quos cùm imitari vellent huius regionis nonnulli, radicis duas vncias, addita interdum ſemiſſe, in præcedenti aquæ quantitate decoquẽtes, ob nimium medicamenti calorem in grauia inciderunt ſymptomata. Sed & quod mihi accidit, prætereundum non duco.*

duco. Sciatica laborans, huius radicis decocto vsus sum prouocandi sudoris causa. Sed cùm calidum haurirem, vt initio ferebat consuetudo: in tantos hepatis ardores incidi, vt vniuersum corpus erypsipelate & phlegmone laborare cœperit, necesseq́ fuerit statim venam secare, decoctum hordei cum sacchаro rosato sumere, & aëri me exponere, vt sanitatem pristinam recuperarem. Itaque meo periculo facti sapientiores reliqui, calido decocti potu, & tanta radicis copia in posterum vti desierunt.

ANTE *omnia deligenda est radix ponderosa, recens, firma, quæ neque teredinem, neque cariem senserit, & quæ candida sit: melior enim talis est, quàm rubescens. Huius vnciam in sex aquæ sextariis decoquimus ad medias, aut ad tertiam partem, pro morbi & ægri natura, subinde ea medicamenta iniicientes, quæ huius radicis facultates corrigant. Exempli gratia. Si dolor capitis aut neruorũ adsit, rorem marinum, aut rosas iniicio: Si obstructionibus hepar laboret, apium: si ardor adsit cum obstructione, intybum: si vlcus vesicæ aut renũ infestet, additur glycyrrhizæ succus: interdum radici admisceo æquale pondus hordei.* Radicis Chinæ delectus. Eius vtendæ ratio.

SOLENT *autem huius radicis decoctum sumpturi, prius syrupis conuenientibus purgari, quibus (quoniam plerunque materia quæ peccat pituitosa est) Turbit aut Agaricum maiuscula quantitate indimus, aut nonnunquam syrupos Chinæ decocto diluimus. Bene purgato corpore radicis decoctum propinare incipimus, post decimumquintum diem, minoratiuo, si opus sit, exhibito: item alio interdum post trigesimum diem, quod ex manna constet, aut cassia solutiua, aut Rhabarbaro macerato ipsius radicis Chinæ, aut hordei, prunorúmue, vel glycyrrhizæ, aut intybi decocto. Toto hoc tempore, si aluus singulis diebus libera nõ erit, clysteres ex radicis decocto, melle rosato, oleo violaceo, et cassia*

solutiua paratos iniicimus, habita necessitatis ratione.

QVOD *si nimium incalescat æger, radicem minus decoquimus, aut eius decocto aquam intybi, vel fumi terræ, si adsit, aut buglossi, iniicimus. Quod si nec hoc sufficit, decoctum subtrahimus, curationemq́ in aliud tempus magis opportunum differimus.*

HOC *decoctum interdum intra vigesimum diem curat, interdum serius, interdum verò citius. Vulgariter tamen ad decimum quintum vsque diem dolores augentur, & intenduntur, deinde paulatim mitigantur. Nonnullos vidi, qui licet aliquoties hoc decoctum sumpsissent, postrema tantùm dieta curati sunt. Alios item, qui nullo modo curati sunt, quòd forsitan frigidiores essent humores. Itaque consulo, vt qui in Europa hac radice vtentur, eius quantitatem augeant, cùm frigidior sit regio.*

Medicamenti dosis.

IN *singulas verò curas, radicis vsus esse solet ad vncias triginta, vnciis totidem dierum numero, quibus cura perficitur, respondentibus. Raro calidum decoctum exhibeo, nisi in vehementibus & inueteratis doloribus, quando sudoribus materiam euacuari oportet: tunc enim bis singulis diebus exhibetur, mane scilicet & vesperi. Hæc autem vulgaris est victus ratio. Datur caro gallinarum, pullorum gallinaceorum, & veruecina elixa cum salis momento (id enim modicè sumptum noxium esse non puto) & croco, & coriandro sicco. Interdum eadem assa exhibetur, habita morbi ratione. Vinum omnino adimo, nisi ad stomachi ex multa pituita contractam debilitatem, appetentiæq́ deiectionem tollendam, decoctum sumatur: tum enim radicis decocto dilutum ægris propinatur, appetentiam enim ciet, & concoctionem plurimum iuuat. Pane mellito vtuntur Chinenses.*

Victus ratio.

Radix Chinæ præstantior in

EFFICACIOR *est hæc radix in inueteratis morbus,*

bis, vbi videlicet magni tumores, & vlcera maligna adsunt, quàm in recentibus morbis. inueterato quã recẽti morbo.

SVNT *& aliæ hac radice vtendi rationes. Nam quosdam in Balagate vidi, qui calido radicis decocto eiusdem radicis tritæ drachmam cum semisse iniicerent, quotiescunque mane & vesperi sumerent.*

SVNT *qui mane laminam conseruæ ex huius radicis puluere & melle paratæ (aut saccharo, si magnus adsit calor) edant, deinde radicis decoctum bibant. Augetur autem, aut minuitur pulueris quantitas in hac conserua, & quandoque corrigitur, pro Medici arbitrio.* Conserua è radice Chinæ.

VARIANDA *sunt interdum remedia. Memini solo decocto binos curasse, quibus testiculi intumuerant.*

HAC *radice adhuc tenera, Chinenses cum carne elixa vescuntur, veluti apud nos napis aut rapis cum carnibus elixis vesci solemus.*

HVIVS *radicis aquam stillatitiam vtilem fore credo, si quis eam nancisci posset. Ego sanè destillatoria organa in Chinarum regionem misi, vt ex ea radice liquorem mihi eliciant. Nescio an impetrabo.* Aqua stillatitia è radice Chinæ.

VTILE *est etiam huius radicis decoctum, præter eos morbos qui cum contagio luis venereæ commune aliquid habent, ad paralyses, tremores, articulorum dolores, sciaticã, podagram, tumores scirrhodes & œdematodes, tum etiam strumas extirpat. Succurrit ventriculi debilitationi, inueterato capitis dolori, calculo & vesicæ vlceribus. Huius enim decocti vsu plerique liberati sunt, cùm nullis ante medicamentis iuuamen sensissent.* Radicis Chinę facultates.

CETERVM *indigenæ hanc plantam* Lampatam *vocant: trium aut quatuor palmorum altitudine assurgit, cauliculis tenuibus, quos rara folia cingunt, mali Assyrij iunioris similitudine, radix palmi longitudine, interdũ crassa,* Lampatam. Radicis Chinę descriptio.

nonnun-

nonnunquam tenuis, quæ recẽs eruta, admodum tenella est, & cruda aut elixa mandi potest. Ego vnicam duntaxat plantam hîc in Goa vidi, eamq́ perpusillam, quæ siccitate periit, ante quàm excreuisset. Si seretur ea radix, iuxta arbores serendam esse perhibent, quoniam suo complexu hederæ modo eas scandit.

Mulieres ad ægros non admittendæ.

INTELLIGO *eos qui hoc decocto vtuntur, mulierum conspectu vehementer ad libidinem accendi. Quare consultum videtur, vt per curæ tempus nullæ ad ægros mulieres admittantur.*

SED *quoniam in Chinensium mentionem his cõmentariis plerunque incidimus, præsertim verò hoc capite, non alienum ab instituto erit, si ex his quæ de illis à fide dignis viris accepi, paucula hîc proferam.*

Chinenses Schitæ sunt.

SVNT *ergo Chinenses Asiatici Schitæ, qui licet gens Barbara esse æstimẽtur, in negotiatione tamẽ & manuariis operibus censentur admodum industrij. Sed neque in literarum cognitione cuiquam regioni cedere æstimantur. Habent enim leges scriptas Iuri Imperatorio similimas, vt ex libro quem eorum legibus inscriptum apud Indos asseruari audio, videri potest. Vnam ex his legibus exẽpli gratia proferam, quæ est, Non esse integrum viro, mulierem, cum qua viuente marito adulterium commiserit, post mariti mortem, matrimonio sibi iungere.*

Doctrinę gradus apud Chinenses.

INTELLIGO *etiam apud eos doctrinæ gradus & præmia esse: Eruditis etiam viris, Regis totiusq́ regni moderationem committi. Sed & in eorum picturis, viros è suggestu legentes, & auditores circum adstantes conspicere licet. Huc adde artem typographicam tam vetustam apud illos esse, vt omnem hominum memoriam superet, & semper vsurpatam apud eos censeant.*

Typographica apud Chinẽses vetustissima.

* Hoc loco etiam noster Auctor vocabulo Canada vtitur, cuius interpretationem cap. de Opio dedi. Cùm itaque radicis Chinæ vnciã in qua-

in quatuor aquæ Canadis decoqui dicat; ob rationes eo capite adductas, quatuor Canadas in ſex Sextarios verti.

Nunc per vniuerſam Europam radicis cuiuſdam vſus inualuit, quã Hiſpanico nomine (illi enim eius vſum primi ex Peru in Europam inuexerunt) çarça parilla vocant, quaſi dicas Rubum viticulam. Cuius ſanè magni ſunt effectus, & Radici Chinæ ſuam laudem adimit, quæ non niſi carioſa & longa vectura emarcida ad nos peruenire ſolet. Qui de çarça parilla plura requiret, Matthioli Epiſtolas, & eius in Dioſc commentarios legat. Et nos breui, Deo annuente, eius hiſtoriam cum icone exhibebimus, atque à Smilace aſpera volubiliſque genere (quas çarçam ſiue Zarſam parillam nonnulli arbitrati ſunt) plurimum differre oſtendemus. çarça parilla.

De Croco Indico. CAP. XXXIX.

APPELLATVR *hæc radix in Canara* Alad: *ſic etiam in Malauar, ſed propriè* manjale: *in Malayo*, cunhet: *à Perſis*, darzard, *quod lignum luteum ſonat: ab Arabibus* habet. Alad. Manjale, Cunhet, Darzard. Habet.

NASCITVR *plurima in regionis Malauar parte, videlicet in Cananor, & Calecut. Prouenit etiam hîc Goæ, ſed exigua quantitate.*

MAGNA *eius copia ad Arabes, Perſas, & Turcos defertur, qui omnes apud ſe non naſci, ſed ex India adferri fatentur.*

HVIVS *mentionem facere videtur Auicenna libr. 2. ducenteſimo capite* ✱ *&* Chaledſium *ſiue* Chaliduniũ *appellare. Sed cùm dubitanter hæc ſcribat, aliorumq́ auctoritates citet, tanquã de re non multũ ſibi perſpecta, nihil affirmare poſſũ. Fieri autẽ poteſt, vt corruptũ ſit vocabulũ, vocatáq́ ſit hæc radix initio Arabibus* aled, *quẽadmodũ et Indis, poſtea verò corruptè* Chaledſiũ. *Vt autẽ hoc facilius credã, me impulit, quod eum, caput de* curcuma *ſiue* curcumani *lib. 2. cap. 166. (quod etiam huic radici ſimile eſt) ſcripſiſſe videam. Solet enim Auicenna de ſimplici aliquo medicamento dubitans, diuerſa (vti diximus) ſcribere capita. Neque eorum auctoritas me mouet, qui per Curcuma Chelidonium intelligi dicunt, quoniam crocea ſit radice,* Chaledſium. Chalidunium. Aled. Curcuma. Chelidonium.

ſcribat-

ſcribátque oculis perutile eſſe, quæ notæ etiam Chelidonio *conueniunt. Nam tametſi vulgo hac radice vtantur ad tingendos condiendosq́ cibos, cum hic, tum apud Arabes & Perſas, ob eam nimirũ cauſam, quod viliori ematur, quàm noſter crocus, qui apud eos etiam prouenit: huius tamen etiam in medicina vſus eſt, præſertim autem in ocularibus medicamentis: tum etiã ad pſoram, ſi cum mali aureæ ſucco, &* Cocci, *ſiue nucis Indicæ oleo miſceatur. Quibus affectibus Auicenna vtroque illo capite* chaledſium *&* curcuma *vtilia eſſe ſcribit.*

Croci indici vſus.

Croci indici hiſtoria.

E ST *autem hæc radix recens, intus crocea, foris verò Gingberi iperſimilis, foliis Milij maioribus, cauleq́ foliaceo. Vehementi amaritudine & acrimonia, dum recens eſt, caret, ob multam humiditatem: ſiccata verò acris eſt, ſed non adeo vt Gingiber: putoq́ ſine noxa poſſe ſumi.*

* In noſtris exemplaribus Auicenna libr. 2. cap. 200. Chelidonium deſcribit. Capite autem 166. de Chorcumani, ſiue Chorchumma agit, cum hac interpretatione. Et eſt fex olei de Croco. Ceterum de Officinarum Curcuma, quod Dioſcoridis Cyperum Indicum volunt recẽtiores, lege Matthioli tum aliorum commentarios.

De Galanga. CAP. XL.

E ST *Galanga medicamentum vſibus humanis valde neceſſarium, ſed veteribus Græcis ignotum, & Arabibus non ſatis perſpectum.*

Caluegiam.

D ICITVR *autem* Caluegiam *Arabibus. Et licet omnes Mauritani, vt Serapio lib. ſimp, cap. 332. corruptè legit,* Culungem, *aut* Galungem *ſcribant, fides eis adhibenda non eſt, quoniam omnes Arabes* Caluegiam *nuncupant.*

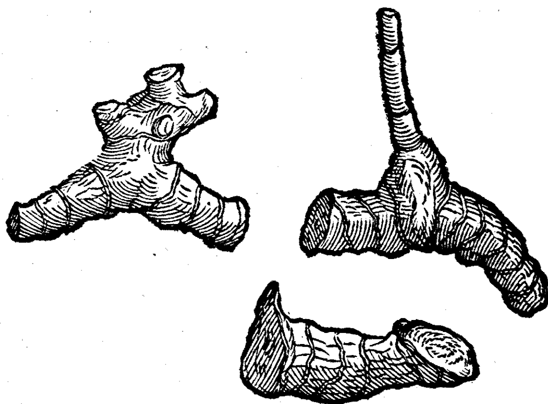
Culungem. Galungem.

Galanga duplex. Minor galãga. Lauandon. Maior galãga.

E ST *verò Galanga duplex. Altera minor, odorata, quæ ex Chinarum regione huc, inde in Luſitaniã defertur: eam incolæ* Lauandon *appellant. Altera maior, quæ craſſior eſt priore, ignauior tamen & viribus infirmior. Naſcitur*

Galanga maior

Galanga minor.

Lancuaz. *tur hæc in Iaua, & incolis* Lancuaz *dicitur. Nos tamen hic in India vtramq;* Lancuaz *appellamus.*

PORRO *minor duorum palmorum altitudine fruticat, foliis Myrti, radice nodosa, sponte nascens. Maior in Iaua nata binûm ferè cubitorum altitudine attollitur, foliis* Galangæ historia. *mucronatis in modum cuspidis lanceæ, radice crassa, nodosa, arundinis modo: flore candido, seminifera est. Seritur tamen hæc maior radice duntaxat vt Gingiber, non semine,* Galanga recẽs in acetariis. *licet apud Auctores aliud reperias. Sed tamen & ex semine sata, hîc prouenit in hortis, sed exigua quantitate, quanta videlicet acetariis & huius gentis vsui medico sufficit.*

AVICENNA *& Serapio exactam huius plantæ notitiam non habuerunt. Nam cum eius, vt diximus duo sint genera, & prior, Chinensis scilicet, præferatur: dubitanter tamen de ea scripserunt: hincq; factum puto, vt Anicenna duo diuersa capita de ea scripserit, alterum lib. 2. cap. 321. sub nomine* Calungiam, *alterum verò lib. 2. cap. 196. sub* Caserhẽdar *nomine. Sed sub quo nomine Chinẽsis, cuius primarius est vsus, aut sub quo Iauanensis, quæ ignobilior est, describatur, ignoro: quoniam vtriusq; non nisi summa cum dubitatione meminerunt.*

INTER *recentiores Medicos controuersia est de Galanga, Calamo, & Acoro. Volunt enim nonnulli, inter quos est Antonius Musa, Exam. simpl. ex Leoniceni testimonio, Galangam Acorum esse veterũ. Alij, inter quos est Manardus lib. 6. ep. 3. & Matthiolus, Com. in Diosc. lib. 1. cap. 2. Calamum officinarum, legitimum esse Acorum malunt. Sed capite de Calamo, neutrum ex his esse Acorum satis ostendi*. Calamum tamen odoratum, vt eodem loco dixi, in Acori locum semper substituere soleo.*

Monachorum inscitia. CETERVM *omnino explodenda est Monachorum dist. 1. cap. 47. qui in Mesuen commentati sunt, opinio (vt*

rectè

rectè Matthiolus) qui Galangam Schœnanthi radicem esse volunt. Nam inutilis est Schœnanthi radix: præterea Schœnanthus in Arabia & Caliate nascitur: Galanga verò in China & Iaua siue Iaoa prouinciis ab Arabia procul dißitis prouenit.

* Vide caput de Calamo, vbi nostrum vsualem Calamum haudquaquam cum nostri Auctoris Calamo conuenire diximus.

De Gingibere. CAP. XLI.

GINGIBER *appellatur Arabibus, Persis, & Turcis* Gengibil, *non* Lengibel: (*vt corruptè legunt Serapionis libr. simp. cap. 336. exemplaria*) *in Guzarate, Decam, Bengala cùm adhuc recens & viride est*, adrac; *siccatum verò*, Sucte: *in Malauar, tam viride quàm siccum*, imgi: *in Malayo*, aliaa. Gengibil. Adrac, Sucte, Imgi, Aliaa.

EST *autem Gingiber similibus iridi aquaticæ, aut Gladiolo (non Arundini) foliis; magis tamen nigricantibus: caule cum foliis duorum aut trium palmorum altitudine, radice etiam Iridis, non serpente, vt voluit Ant. Musa exam. simpl. At nec admodum acris est, præsertim eius quod in Baçaim natum est, ob nimiam qua dominatur humiditatem.* Gingiberis historia.

HÆC *radix minutim concisa, & aliis herbis admixta in acetariis editur cum aceto, oleo & sale: at etiam cum piscibus & carnibus cocta.* Gingiberis radix recens in acetariis.

NASCITVR *Gingiber in omnibus Indiæ prouinciis nobis cognitis, semine aut radice satũ. Nam quod sponte nascitur, exigui est momenti. Optimum & frequentißimum est Malauaricum, Arabibus & Persis maximè expetitum. Secundum locum obtinet quod in Bengala inuenitur: Tertium quod in Dabul, & Baçaim totaq; ea ora maritima nascitur. In solitudinibus & mediterraneis vix inuenitur, neque inde ad nos adfertur. Inuenitur etiã in insulis D. Laurentij & Comaro, quæ Aethiopiæ sunt contermina. Inde* Gingiberis delectus.

ſumpſerunt occaſionem nonnulli, vt ſcriberent apud Troglodytas & Arabes naſci.

Troglodytæ.

Gingiberis meſſis.

COLLIGITVR *& eruitur Decembri & Ianuario, deinde aliquantulum ſiccatum limo obducitur, non quo maioris ſit ponderis, ſed vt foraminibus obturatis, diutius ſine corruptione in ſua humiditate naturali conſeruetur. Nam non probè obductum teredini obnoxium eſt.*

GALENVS *lib. 6. ſimpl. è Barbaria conuehi ſcribit. Si per Barbariam Indiam intelligit, bene quidem; at ſi eam Africæ partem, quæ nunc Barbaria dicitur, malè.*

Nullum Gingiber in Arabia.

DIOSCORIDES *autem libr. 2. cap. 151. in Troglodytica Arabia naſci tradit. Naſcitur quidem apud Troglodytas & Aethiopes, ſed adeò exigua quantitate, vt ipſis incolis vix ſufficiat. In Arabia verò non naſcitur, quandoquidem ad Arabes exportatur. Illud autem verum eſt, quod primis edulis admiſceri ſcribit: idem enim adhuc hodie apud Indos obſeruatur. Quod verò dicit huius radices Cyperi modo paruas eſſe, fallitur: nam multò maiores ſunt Cypero. Aluum leniter emollit, concoctionem iuuans. Aluum contra, vt alij volunt, etiam adſtringit, quoniam facta proba concoctione, ſiſtuntur alui profluuia à crudis humoribus nata.*

Gingiberis in vires.

SCRIBIT *Muſa Exam. ſimpl. ſaccharo conditum dum manditur, in fine veluti filamentum in ore relinquere. Sed, quemadmodum ipſe ait, id duntaxat in eo contingit, quod adulteratum aut teredinoſum acri lixiuio prius maceratum, deinde ſaccharo conditur, vt maleficium non deprehendatur. Nam benè maturum, & plenum, non carioſum, multis aquis elotum, & per multos dies maceratum, deinde ſaccharo conditum, gratiſſimum eſt, nec vlla vehementi acrimonia moleſtum, neque filamenta in ore relinquit. Tale fit in Bengala, quod laudatiſſimum eſt, deinde in Chaul,*

Ba-

Baçaim & Dabul. Improbatur, quod ex Batecala aduehitur. Gingiber improbum.

* Meminit Zingiberis Lud. Roman. lib. 5. cap. 14. Producit, inquit, Calecut ager Zingiber, quæ radix est, eruiturque nonnunquam pondo vnciarum duodecim: sed non omnibus est eadem amplitudo. Plus non agitur in profundum radix, quàm ad ternos vel quaternos palmos, harundinum modo. Cùm eruitur Zingiber, relinquunt internodium radicis in scrobe, terramq; radici aggerunt, ceu semen eius radicis, proximo anno eruturi fructum, id est, Zingiber. Maximilianus item Transyl. de Moluccis insulis Gingiber hoc modo descripsit. Gingiber verò passim in singulis insulis huius Archipelagi nascitur: aliud seminatim, aliud sponte prouenit: Sed quod seminatur nobilius est. Herba similis illi quæ Crocum (Indicum intellige, siue Curcuma) fert, & eo modo eius radix fere nascitur, quæ Gingiber est.

De Zedoaria.

CAP. XLII.

MAGNA *est dubitatio de Medicamentis Zedoaria & Zerumbet, quoniam Auicenna lib. 2. diuersa duo capita de eis scripsit, videlicet 743. & 745. Rhases libr. 3. de re med. cap. 34. vtrumq; sub vno capite comprehendit. Serapio verò lib. simp. cap. 172. vnicum caput de Zerumbet scripsit.*

EGO *diu in eadem dubitatione versatus sum, & existimaui Zedoariam, quæ celebrior est, eam esse quæ nobis hîc Zerumba dicitur, & medicamentum est Persis expetitum, quod hinc Ormuz defertur, inde in Asiam minorem & Venetias. Zerumbet verò id esse quod nos hîc vocamus Crocum indigenum, cuius in Croco Indico mentionem feci. Postea tamen, errare me, deprehendi ex diuersis, quibus prædita sunt, facultatibus Crocum Indicum & Zerumbet.* Zedoaria. Zerumba. Zerumbet. Crocum Indicum.

QVOD *nos hîc Zedoariam appellamus, Auicennæ lib. 2. cap. 752. (tametsi non nouerit)* Geiduar *dicitur: aliud nomen ignoro, quoniam nascitur regionibus, Chinensium prouinciæ vicinis, Magno verò emitur* Geiduar, *nec facilè inuenias nisi apud Circumforaneos quosdam & circulatores,* Geiduar rarũ admodum.

 quos

jogues, Calandares. *quos Indi* jogues, *Mauritani* Calandares *appellant, hominum genus quod peregrinationibus & stipem emendicando vitam sustentat. Ab his enim & Reges & Magnates Geiduar emunt.*

Geiduar historia. EST *verò* Geiduar* *magnitudine glandis, eiusdemq́ fere formæ, colore sublucido. Vnicum huius Geiduar fragmentum, quod circiter dimidiam vnciam pendebat, à NiZamoxa semel impetraui: sed id in Lusitaniam cum insigni lapide Armenio missum, vna cum naui periit. Ostenderam id prius Pharmacopolis in Chaul & Goa: sed nemo illorum nouerat quid esset. Aliud pauxillum apud istos circulatores vidi, sed non emi, quòd fraudem metuerem.*

Geiduar facultates. VTILE *est autem istud Geiduar ad plurima, sed præsertim aduersus venena, & virulentorum animalium ictus, morsusq́.*

Geiduar veteribus ignotũ. PORRO *hoc medicamentum Dioscoridi incognitum fuit, tum etiam Auicennæ, libr 2. cap. 752. quoniam se existimare ait* Geiduar *esse: quod subolfecisse videtur Bellunensis, in Arabicorum nominum expositione. Zedoriæ verò vocabulum corruptum est, &* Geiduar *dicendum.*

* Incognitum Europæ esse puto Geiduar hîc descriptum, & difficulter cognitum iri credendum est, ob eas rationes quas noster Auctor in medium profert. Nam quam Zedoariam vocamus, nihil minus est quàm Geiduar: sed ex Zerumbæ forsitan erit generibus, quã sequenti capite noster Auctor describit. Tametsi non desint, veluti in Costo diximus, qui eam inter Costi genera Dioscoridi descripta referendam censeant.

De Zerumbet. CAP. XLIII.

Zeruba. Cachoraa. çua. ZERVMBET *appellatur Arabibus, Persis & Turcis* Zeruba*: *in Guzarate, Decan, & Canara,* cachoraa: *in Malauar* çua.

ABVNDE *prouenit in Malauar prouincia, videlicet in Calecut & Cananor. Sata autem, & plantata hæc planta, plurimis locis prouenit. Sponte verò nascitur syluosis iam memoratarum*

moratarum regionum locis: inde à multis Gingiber syluestre appellatur, nec id sine ratione, quoniam eius folia Gingiberis folijs similia sunt, maiora tamen & magis aperta: eius item radix Gingibere maior. Gingiber Syluestre.

RADIX eruta, conciditur & siccatur, deinde in Arabiam, Persiamq; defertur, in Gida & Alexandriam, vnde postea Venetias & alias regiones trãsfertur. Conditur etiam saccharo, laudatiorq; est Gingibere condito.

NVNC eos Auctores qui de hac scripserunt, percurramus.

AVICENNA libr. 2. cap. 743. Zedoariam radicem esse ait Aristolochiæ similem, atque eam præferri, quæ ad radices Napelli gignitur: præstantißimum autem esse antidotum aduersus venena, serpentum præsertim & Napelli. Capite verò 747. ait Zerumbet Cypero similem esse, minus tamen odoriferam. Alio loco arborem esse vult similibus præditam facultatibus, quales Serapio Zedoariæ tribuit. Zedoaria. Zerumbet.

SERAPIO libr. simp. cap. 172. Zerumbet esse Zedoariam scribit: deinde ex auctoritate Isaac Zerumbet radices rotundas esse instar Aristolochiæ, colore verò & sapore Gingiberi similes, easq; è Chinarum regione conuehi.

AVICENNA lib. 2. cap. 743. duntaxat Zerumba aut Zerumbet nouit. Sed quoniam eam vidit in frusta rotunda, interdum verò in oblonga concisam, ad sinum Persicum vehi, duo genera esse existimauit Zerumba & Zerumbet. Hac etiam de causa folia quæ non viderat prætermisit; & quemadmodum ipsa radix ex India in alias regiones transferatur, duntaxat expreßit. Et certè etiam hodierno die diuersum est precium eius quæ in rotunda frusta resecta est, ab eius precio quæ in oblonga concisa est, vt minores Gingiberis radices vilioris æstimantur quàm prægrandes.

QVOD vero iuxta Napellum nasci optimam scribit, Auicennæ opinio explosa.

planè fabulosum est, quādoquidem Napellus vix hic reperitur (non sunt enim huius regionis syluæ procreando Napello aptæ) & Zerumba plurima, vt diximus, nascitur syluosis Malauar locis: tum etiam multis locis sata prouenit: nec quenquam (tametsi diligentißimè perquisiuerim) hanc radicem iuxta Napellum vidisse intellexi. Præterea ex reliquis ex Auicenna iam adductis locis manifestum est, quàm sibi parum constet, vt facile hinc iudicari poßit, eum Zurumbet historiam plane ignorasse.

SERAPIONIS *autem legitimi codices non habent additam expositionem Zerumbet, id est, Zedoaria, sed ab interprete insertam verisimile est, qui differentiam inter Zedoaria & Zerumba ignorabat. Id ex sequentibus facile deprehenditur, cùm ait, è Chinarum regione conuehi. Certum enim est, Zedoariam non nasci apud Indos, sed è Chinarum regione aduehi, raramq́ue apud Indos inueniri. Zerumba verò abunde in India nascitur.*

Geiduar apud Chinenses.

Zerūba apud Indos.

NON *defuerunt, qui crediderint, Arnabo* * *de quo Paulus lib. 7. cap. 3. scribit, idem esse cum Zerumbet. Verùm ex vtriusq; historia, satis manifestum est, diuersas esse plantas. Siquidem Arnabo Pauli, arbor est procera, suaui odore spirans, Zerumba verò graminacea est planta, vt modò diximus.*

Arnabo.

CETERVM *minus sunt audiendi, qui aut Benalbum & rubrum, aut Carpesium esse volunt: quoniam hoc vtrumque medicamentum huc non sine quæstu conuehitur. Zerumba verò hinc in exteras regiones exportatur. Præterea longè diuersa est vtriusque facies à Zerumba.*

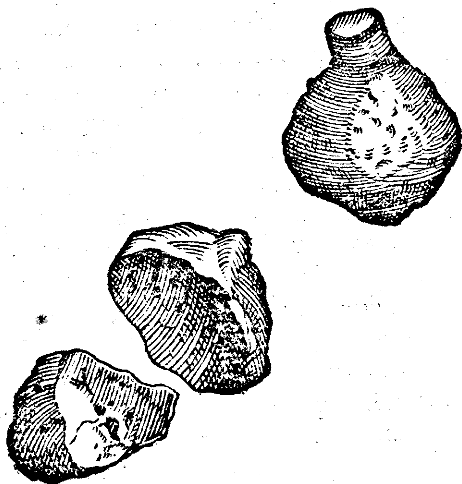
Benalbum & rubrum. Carpesium.

* Zerūba siue Zerumba forsitan erit ea radix, quam capite de Costo Venetiis adferri dixi, Zingiberi adeo similem, vt nihil supra, plerunque tamen maiorem, & intus pallescentem.

* Inuenitur Antuerpiæ apud quosdam aromatarios Zedoariæ quoddam genus illis Bloczeyval, id est, tuberosa Zedoaria nuncupatum,

rotundum instar Aristolochiæ rotundæ, foris nigricans, interdum cinerei coloris, intus candicans, gustu vsualis Zedoariæ. Eam radicem, quoniam multum cum Serapionis Zerumbet conuenire videtur, hic exprimi curauimus.

ZERVMBET SERAPIONIS.

* Qui plura de horum opinione requiret, legat doctissimi Matthioli commentarios in Dioscoridem, & aliorum recentiorum de re herbaria lucubrationes.

De ligno Colubrino. CAP. XLIIII.

N ON *modò aduersus animaliũ virus eiaculantiũ morsus ictúsue efficax est hoc lignum, siue potius radix: sed etiã eius puluis lumbricos necare, papulas, exanthemata, & impetigines tollere creditur, & cholericam quam vocant paßionem (incolæ* Mordexi *dicunt) sanare. Similiter vtile esse* Ligni Colubrini facultates. Cholera morbus. Mordexi.

medicamentum ferũt aduersus febrium circuitus, vnciæ pondere propinatum, prius tamen tritum & aqua maceratum, per vomitus expurgata multa bile.

HANC *verò radicem Serpentium morsibus prodesse, hoc modo deprehensum est.*

Regulus serpens. Cobras de Capelo. Quil, Quirpele.

IN *Zeilan insula, Serpentis genus est coronatum, seu diademate insignitum,* * *(Lusitani Cobras de capelo, nos Regulum dicere possumus) maximè noxium: Est item animalis genus magnitudine viuerræ huic serpenti inimicissimum,* Quil, *vel* quirpele *vocant. Quotiescunque cum Serpente congressurum est hoc animalculum, istam radicem*

Reguli & Quil pugna.

(quæ multa istic nascitur) ea parte præmordet qua denudata est: etenim eius pars aliqua extra solũ prominet. Præmorsa radice, pedibus anterioribus saliua conspersis caput primum, deinde reliquũ corpus sibi demulcet: postea serpentẽ aggreditur, nec eum dimittit, donec occiderit. Quod si eo congressu serpentem vincere non potest, denuo ad radicem confugit, ad quam se fricat, deinde in prælium redit, atque ita morsu

Chingalæ.

serpentem necat. Hoc *spectaculo edocti* Chingalæ *(ij sunt Zeilan incolæ) hanc radicem venenis resistere didicerunt.*

HVIVSMODI *pugnarum spectatores plerique fuerunt Lusitani. Nam solent domi alere similia animalcula tũ ad mures extirpandos, quos acerrimè persequuntur, tum vt cum serpentibus Regulis prælientur, quos circumferre solent*

Iogues.

Circumforanei quidam, Iogues *appellant, stipem emendicantes, & cineribus se aspergentes, vt hac ratione venerandos sese sanctimoniæ titulo vulgo præbeant. Circumeunt isti omnes regiones, & nonnulli ex iis Circulatorum munere funguntur, gestantqúe serpentes regulos, quos demulcere solent, & collo aptare (prius tamen exemptis dentibus) vulgo persuadentes eos se incantasse, ne nocere possint: Interdum verò serpentes, quos etiam habent integros, quibusque non*

sunt

sunt exempti dentes, accepto præmio cum iis, quas dixi, viuerris, siue alio simili animalculo committere solent.

TRIA *sunt huius ligni genera in insula Zeilan.* Tria ligni Colubrini genera.

PRIMVM *& laudatissimum illud est à quo subsidiũ quærit viuerra, vocaturq́ incolis* Rametul, *Lusitanis* Pao da cobra, *id est, Lignum Colubrinum, quod serpentum morsibus sit salutare. Duorum aut trium Palmorum magnitudine assurgit, paucis virgulis, quatuor aut quinque duntaxat tenuibus: radix quæ maximè in vsum venit, veluti tenuiorum nostrarum vitium radices, multis capitibus aut nodis se propagans, ita vt semper radix aliqua extra solum se exerat, & radice vna exempta, aliæ in eius locum succedant. Radix hæc ex candido cinerea est, solida admodum, amaro gustu: folia Persicæ mali, magis tamen virentia: flos longè à foliis racematim cohæret, pulcherrimo colore rubẽs. Fructus sambuci, sed rubens & durus racematim cohærens, veluti in Periclymeno. Teritur primum hæc radix, & ex vino aut aqua cordiali propinatur à serpente percussis, teritur etiã ad cotẽ Santali modo, & vulneribus inspergitur. Hanc multis aliis regionibus, & in Goæ continenti nasci tradunt.* Rametul descriptio.

SECVNDVM *genus veluti primum aduersus venena commendatur, eodemq́ modo quo superius vsurpatur. Arbor est, cum sola prouenit nullis vicinis arboribus, Malo punicæ similis, spinis breuibus & firmis horrida, cortice candido, denso, rimoso & solido, & amaro, non tamen veluti prioris cortex: foliis est luteis, aspectu pulcherrimis. Hanc autem si iuxta aliquam aliam arborem proueniat per summos eius ramos serpere, atque eos Cucurbitæ modo amplecti ferunt. Solent ipsum lignum cum radice & cortice permixtum exhibere. Præfertur tamen radix. Hoc etiam in insula Goa nasci ferunt: sed nunquam id videre mihi contigit.* Alterius generis descriptio.

CVM *Prorex in Iafanapatan insula, Zeilan contermina* Tertiũ genus.

mina esset, dono dati sunt illi aliquot fasciculi ligni cum suis radicibus, quæ tenues erant, duræ, nigræ & odoratæ. Eam radicem mirificè prædicabant, & aduersus venena pollere aiebant. Similem in Continenti Goæ nasci ferunt. Ramos habet paucos, tenues, quatuor aut quinque cubitorum longitudine, qui, nisi alligati, sustentare se nequeant, sed per solum sese diffundant: folia rara, Lentiscinorum effigie, oblonga, non viridia, sed maculosa, siue nigricantibus ex candido maculis respersa.

Eius descriptio

RADICEM *quandam in Malaca inueniri rumor est, quæ aduersus vulnera sagittis toxico illitis facta, præsentaneum sint remedium.*

* Meminit etiam huius generis serpentum Ferdinādus Lopez lib. 1. Historiæ Indicæ, & valde perniciosum esse asserit, solereq́; incolas, nauali prælio cum hostibus congressuros, interdum fictilibus includere, quæ, dum prælium feruet, in hostium naues coniiciant, eo stratagemate quandoque victoriam reportantes.

a Primi generis fragmentum, trium digitorum transuersorum longitudine anno salutis 1564. ostendit mihi Salmanticæ, ornatissimus vir Augustinus Vasæus dono olim è Lusitania missum D. Ioanni Vasæo viro doctissimo eius parenti, cum vasculo è Cocco de Maldiua confecto, Lapide Bezar insigni, & vasculis testudineis: quæ omnia mirificè aduersari venenis creduntur.

De lapide Bezar. CAP. XLV.

A LAPIDE *Bezar nomen inuenerunt medicamenta venenis resistentia, quæ per excellentiam Bezardica dicuntur. Est enim hic lapis eximiæ aduersus venena facultatis: nascituŕq; hoc modo.*

Bezardica medicamenta.

EST *in Corasone & Persia Hirci quoddam genus, quod* Pazam *lingua Persica vocant, rufi aut alterius coloris (ego rufum & prægrandem Goæ vidi) mediocri altitudine, in cuius ventriculo fit hic lapis Bezar, circum tenuissimam quandam paleam semper augescens & veluti multis è tunicis contextus; Columellæ aut glandis plerunque,*

Lapidis Bezar historia.

inter-

interdum alia & alia forma, læuis magna ex parte, colore veluti ex viridi nigricante. Inueniuntur exigui, & magni. Magni, qui rariores sunt, ab earum regionum illustribus viris expetuntur: quo enim maiores sunt, eo valentioris esse facultatis sibi persuadent. Memini vnum habuisse, qui fere quinque drachmas penderet. Is in Lusitaniam delatus, vix sexaginta quatuor Lusitanicis aureis [ij Hungaricis æquipollent] *vænit, cùm tamen aliquanto pluris hîc emptus fuisset.*

HVNC *verò lapidem ea ratione generari quam modò retulimus, tum his oculis obseruaui (lapidem enim contritum huiusmodi tenuem paleam in meditullio continere inueni) tum à viris fide dignis accepi, omnes in Persia natos simili modo circum paleolam * efformatos inueniri.*

CETERVM *non solum generatur hic lapis in Persia, sed etiam nonnullis Malacæ locis, & in insula quæ à Vaccis nomen sumpsit, haud procul à promontorio Comorim. Nam cum in exercitus annonā mactarentur istic multi prægrandes hirci, in eorū vētriculis magna ex parte hi lapides reperti sunt. Hinc factum est, vt quotquot ab eo tempore in hāc insulam appellunt, hircos obtruncent, lapidesq; ex iis tollant.* Lapis Bezar multis locis inuenitur.

VERVM *nulli Persicis bonitate comparari possunt. Dextri autem adeo sunt Mauritani, vt facile qua in regione nati sint singuli lapides, discernere & diiudicare possint. Vt verò adulterinos à legitimis dignoscant, manibus comprimunt, deinde spiritu inflant. Nam si aër aliquis permeat, adulterini indicium est.* Lapis Bezar persicus reliquos antecellit. Delectus ratio.

VOCATVR *autem hic Lapis,* Pazar *à* Pazan, *id est, hirco, cum Arabibus, tum Persis & Corasone incolis: nos corrupto nomine* Bezar, *atque Indi magis corruptè* Bazar *appellant, quasi dicas lapidem forensem: nam* Bazar *eorum lingua forum sonat.* Pazar, Pazan. Bazar.

VTVN-

Lapidis Bezar facultates.

VTVNTVR eo Indi, nos sequuti, aduersus deleteriæ facultatis medicamenta. Ormuz verò & Corasone incolæ, non modo aduersus virulentorum animalium morsus vtuntur, sed etiam aduersus omnes melancholicos morbos. Opulentiores bis se purgant singulis annis, Martio videlicet & Septembri. A purgatione, quinque subsequentibus diebus continuis hauriunt in singulas doses, decē huius lapidis grana macerata in stillatitio rosarum liquore. Hoc remedio iuuentam & membrorum robur sibi conseruari dicunt. Solent interdum nonnulli ad triginta vsque grana sumere, nimis sanè magna quantitate. Nam tametsi nullas noxias facultates in se contineat hic lapis: tutior tamen est eius exigua quantitas. Atque etiam parua quantitate exhibere solent in Ormuz: nec sine periculo liberalius sumi dicunt.

EO vtor in inueteratis morbis melancholicis, veluti in mala scabie, lepra, pruriginibus, impetiginibusq́3. Hac etiam ratione quartanis conuenire posse arbitror. Viros sanè plane deploratos, atque à medicis derelictos, huius lapidis vsu, pristinæ sanitati restitutos fuisse intelligo.

QVOD scribit Matthiolus, lib. 5. cap. 73. Comment. in Diosc. adalligatum, ita vt nudam sinistri lateris carnem contingat, omnia venena superare, experiri nunquam vidi, nec hîc simili modo vtuntur. Illud autem verum scimus, quod eius puluis vulnerī impositus, à mortiferis animalibus ictos liberet. Iisdem viribus pollet, apertis carbunculis in Peste impositus: etenim venenum exugit.

QVONIAM verò exanthemata siue pustulæ, & herpetes in hac regione admodum noxia sunt, & subinde ægros necant, solemus ægris per singulos dies puluerem lapidis Bezar ex aqua rosacea propinare ad vnum aut alterum granum, magno cum successu.

Boam Plinius vocat rubentes papulas, lib. 24. cap. 8. & lib. 26. cap. 11.

COEPIT autem successu temporis hic Lapis maiori in

in precio haberi. Nam necesse est nunc omnes ad eius regionis, in qua generantur, Regem perferri: nec sine difficultate inde haberi possunt.

Inuenitur interdum Vlyssipone venalis hic lapis alia atque alia forma; quem tametsi magno admodum æstiment mercatores, ea conditione vendere nolunt, vt periculum, an legitimus sit, faciat emptor. Id autem fit in hunc modum, ducitur cum acu filum per toxicum (herba balestera vocant) deinde per canis aut alterius animalculi pedem transmittitur acus, atque filum relinquitur in vulnere. Canis ilico ea symptomata incipit habere quæ comitari solent eos qui toxicum biberunt. Cùm planè concidit canis atque desperatus videtur, tum puluerem ab hoc lapide abrasum & aqua dilutum cani in os iniiciunt, si auxilium senserit canis, legitimi probatio est: sin minus, adulterinum censent.

* Meminit etiam huius lapidis Clarissimus Medicus Hispalensis Nicolaus de Monardis, in eo libello quem de eo & Scurzonera peculiarem fecit, sed legitimos & minimè adulteratos in meditullio concauos esse vult. Monardus.

Lapis, inquit, Bezaar multis nominibus donatur: nam Arabibus *Hager*, Persis *Bezaar*, Indis *Bezar*, Hebræis *Bel-zaar*, dicitur, quasi Dominus veneni, à Bel Dominus, & zaar venenum. Hager. Bezaar. Bezar. Belzaar.

Est verò eius forma varia, nam alij rotundi sunt, alij oblongi dactylorum officulis similes, alij palumbi ouis, alij capreolorum renibus, alij castaneas æmulantur, omnes tamen obtusi, non in cuspidem desinentes: nec minus colore variant, siquidem nunc spadicei coloris, nunc mellini, magna verò ex parte ex viridi nigrescentis, vt mala insana conspiciuntur, plurimi etiam cinerei obscurioris, vt qui in felibus Ciuettam egerentibus est.

Constant autem singuli ex laminulis miro artificio alia aliam, vt cæparum tunicæ, amplectentibus, splendentibusque quasi politæ essent: imo priore lamina dempta, subsequens multo splendidior inuenitur, quod legitimi est indicium: suntq; hæ laminæ aliæ aliis densiores pro lapidum magnitudine. Læuis est & blandus, vt facilè alabastri modo abradi possit: imo diutius in aqua hærens liquescit. Nullum cor aut matricem habet, sed in meditullio cauus est, & pulueris eiusdem cum lapide substantiæ plenus, qui maximè commendatur, atque etiam ipsi lapidi præfertur: sed is puluis legitimi etiam indicium est: etenim qui adulterati sunt, neque laminas splendentes habent, neq; puluerem illum in meditullio continent, sed granulum aliquod aut semen, supra quod Indi illum efformarunt.

Porro eximitur hic lapis ex animali cerui ferè magnitudine & agilitate, sed cornibus in dorsum reflexis, & corporis forma, capreis ferè simili, quam ob causam ab incolis Capra montana vocatur, tametsi meo iudicio Cerui-capra potius dici debeat. Inuenitur verò hoc animal in India supra Gangem, montibus Chinarum regioni finitimis, pilo breui, & colore vt plurimum cinereo & ruffo.

De

De lapide Malacensi.* CAP. XLVI.

Lapis Malacensis.

CETERVM *Lapis Bezar alium lapidem mihi in memoriam reuocauit, quem vnicè venenis resistentem in Malaca inueniri tradunt: saltem in Pam Regni Malacensis prouincia. Inuenitur autem istic in felle Histricis: sed tanta est in æstimatione apud ipsos indigenas ob raritatem, vt è duobus, qui simul reperti meo tempore fuerunt, alter pro ingenti munere missus sit ei qui pro Rege Lusitaniæ Indiam gubernat. Et licet istic frequens lapis Bezar inueniatur, hũc tamen longè præferũt incolæ. Vnũ duntaxat vidisse memini, cuius color dilutioris videbatur purpuræ, gustu amaro, tangenti læuis & lubricus, quemadmodum Gallicus sapo.*

Lapidis Malacensis descriptio.

Lap. Malac. facultates.

HACTENVS *eius facultates experiri mihi non licuit. Sed Clarissimus vir & insignis Medicus Dimas Bosque Valentinus eius facultates experimento comprobasse in duobus viris, qui venenum hauserant, mihi affirmauit. Vulgari autẽ aqua (cùm cordialis deesset, & periculum esset in mora) hunc lapidẽ aliquãdiu macerauit: eã deinde aquã ægris propinauit, qui illam gustu amarã inuenerunt, attamẽ eorum stomachus roboratus est, & venenum nihil obfuit.*

MVLTVM *certè huic viro debent omnes Indici medici, quod huius lapidis facultates nobis aperuerit. Nam necessaria admodum sunt hac in regione medicamenta, quæ venenis resistunt, Alexipharmaca Græci appellant.*

* Ferdinãdus Lopez lib. 1. Historiç Indicç meminit lapidis cuiusdã, quem non minore facultate præditum esse asserit, quam sit lapis Bezar, aut Malacensis, quippe qui mirificè omnibus venenis resistat. Est verò is lapis magnitudine auellanæ, rarus admodum, vt qui è capite animalis, quod Indi *Bulgoldalf* appellant, eximatur.

DE GEMMIS.

ABSOLVTA *Aromatũ historia, nõ inutile fore duxi, si nõnulla de gemmis subiicerem, præsertim cùm in lapidum mentionem iam inciderimus. Initium igitur faciemus ab*

Adamante, quoniam reliquas omnes excellere, & quodammodo rex Gemmarum esse, ob substātiæ duritiem, creditur. Nam si valorem & coloris elegantiam spectemus, primariū locum obtinebit Smaragdus, deinde Carbunculus (modò syncera sint gemmæ) tertium Adamas.

S**ED** *Gemmarum preciū, aut ex earū raritate, aut ex hominū affectibus & cupiditate, intēditur. Maioribus enim facultatibus, iisq; longo experimēto cōprobatis præditus est Magnes, tū etiā is lapis qui sanguinē vndecūq; fluentē sistit. Vendūtur tamē hi per manus, (pōderis genus est in Cābaya,* Manus. *vnde petūtur, quòd viginti sex* * *libras pēdit) Smaragdi verò per ratis (pōdus est tria tritici grana pēdēs) reliquæ gēmæ, in* Ratis. *Europa quidē per Carates (pōdus quatuor grana cōstituēs)* Carate. *in India verò per Mangelis, pondus quinq; pendens grana.* Mangelis.

* Supra capite de Turbit, manus illi est auctior vna libra: siquidem viginti septem libras pendit.

De Adamante. CAP. XLVII.

A**RABES**, *quos plerique omnes Mauritani sequuti sunt, Adamantem appellant* Almaz, *tametsi Serapio lib.* Almaz. *simp. cap. 391. alio vocet nomine. Ab indigenis vbi nascitur,* iraa: *in Malayo, vbi etiam inuenitur,* itam. Iraa, Iram.

C**ETERVM** *tribus aut quatuor locis inueniuntur Adamantes, videlicet in Bisnager prouincia, duabus vel tribus rupibus.* Adamas in Bisnager. *Magnum quæstum adferunt hæ fodinæ illius prouinciæ Regi, magnaque sunt eius iura. Nam quemadmodum in Hispaniis Rex in Thynnorum captura sua habet iura, ita vt si vnicus Thynnus capiatur, Regi cedat oportet. Sic in his fodinis magni sunt Regis reditus. Nam quotquot Adamantes inueniuntur triginta* * *mangelis excedentes, Regi cedunt.* *hoc est, 150. grana, vel drachmas duas, grana sex. *Præterea diligētissimè obseruantūr operæ: quoniam si quis vnicum Adamantem sustulisse deprehendatur, ilico ipse cū omnibus facultatibus Regis fisco addicitur*

ALIA

Adamas in Decan.

ALIA est rupes in Decan, non procul ab ditione Imadixa, quem nos madre Maluco nuncupamus. Alia quædam rupes est in dominio cuiusdam Reguli indigenæ, in qua præstantißimi Adamantes inueniuntur, sed minores. Isti à vulgo de Rupe veteri cognomen sortiuntur: & vænum exportantur in vrbem quandam regionis Decam, Lispor nuncupatam, vbi celebris est mercatus. Istic emptos Guzaratenses huc nobis adferunt emendos. Sed etiam in Bisnager deferunt, magnitudine precij eos inuitante. Nam magno apud eos habentur in precio Adamantes de Rupe veteri cognominati, præsertim quos natura ipsa elaborauit. Naifes *ab incolis appellantur. Nam quemadmodum inquiunt, virgo præferenda est iam corruptæ mulieri: sic etiam Adamas à natura elaboratus, præferendus est ei, quem hominum industria expoliuit. Contra sentientibus Lusitanis, qui industria hominum expolitos longè pluris æstimare solent.*

Adamas de rupe veteri.

Lispor emporium.

Naifes.

Adamas in Tanjam.

ALIA est rupes ad fretum Tanjam in Malacæ tractu, quæ etiam de Rupe veteri cognominatos profert. Exigui quidem sunt, sed laudati: vnum tamen habent vitium, quòd ponderosi sint, quo nomine gratiores sunt vēditoribus quàm emptoribus.

Nullus Cristallus in India.

NVLLO autem ex prædictis loco Cristallus inuenitur, quemadmodum nec per vniuersam Indiam. Amat enim Cristallus loca frigida, qualia sunt Alpes Germaniam ab Italia separantes.

Beryllus Cristallo similis.

NON negauerim in India Berillum inueniri, qui Cristallo similis est, & quidem magnis fragmentis, ex quibus & vitra & vasa fabricari solent preciosa. Sed is in Bisnager non inuenitur, nisi locis procul ab Adamantum fodinis dißitis. Plurimus autē est Beryllus in Cambaya, Martauan, & Pegu regionibus, vbi nullus Adamas, nisi qui importatus fuerit. Inuenitur & in Zeilan insula, vbi nullus Adamas.

Berylli natales.

RE-

REFERT *Plinius libr. 37. cap. 4. & in Arabia nasci. Verùm id nec videre, nec audire mihi licuit: quemadmodum nec in Cypro, nec in Macedonia. Nam si istic nascerentur Adamantes, ij qui hîc nascũtur adeo non expeterentur à Turcis, qui potißimam Adamantum partem ad suos euehunt.*

SCRIBIT *Franciscus de Tamara, in Peru Adamantes reperiri. Sed huic auctori exiguam fidem adhibeo, quod videam in Indicorum Adamãtum extractione tam ineptas commentum esse fabulas: veluti quòd peruigiles sint serpentes, quæ Adamantes tuentur: eosqúe non posse inde auferri nisi prius obiectis carnibus certa quadam ratione præparatis, quibus vorandis dum serpentes occupantur, tuto interea Adamantes auferri possunt, alio nimirum occupatis serpentibus.* * Franciscus de Tamara.

NON *desunt qui in Hispaniis inueniri putent, quorum opinioni subscribere non possum, quoniam nullis probatæ auctoritatis scriptoribus fulciatur.* Adamas nullus in Hispania.

REFERT *etiam Plinius loco iam citato, haud facilè inueniri Adamantem Auellanæ nucleo maiorem. In quo sanè non est reprehendendus: nam sibi comperta scribit. Sed inueniuntur hîc interdum maiores quatuor Auellanis. Maximus tamen quem vidi centum quadraginta mangelis* * *pendebat. Proximus huic centum & viginti pendebat. Intellexi apud quendam negociatorem esse vnum, qui ducentos quinquaginta mangelis pondere æquet, tametsi is strenuè neget talem apud se esse. Accepi item à viro fide digno, qui affirmaret se Adamantem vidisse in Bisnager magnitudine exigui oui gallinacei.* Magnus Adamas.

SED *miraculi instar id mihi videtur, huiusmodi gemmas, quæ altißimè in terræ visceribus, multisq; annis perfici debebant, in summo ferè solo generari, & duorum aut triũ annorum spacio perfici. Nam si in ipsa fodina, hoc anno,* Adamantum mira generatio.

ad cubiti altitudinem fodias, Adamantes reperies. Post biennium, rursus illic excauato, ibidem inuenies Adamãtes. Sed certum est grandes non nisi sub infima rupe nasci.

EST *verò Adamantis nitor viuax & robustus. Crystalli verò non nisi elanguidus: qua nota, tum etiam duritie, à Gemmariis dignoscitur.*

Adamas mallei ictu frangitur.

CETERVM *tantum abest vt mallei ictum respuat Adamas, vt etiam in scobem malleolo redigatur. Facilimè verò atteritur pistillo ferreo: eo etenim in mortario confringi & atteri solet, quoniam eius scobe alij Adamantes expoliri solent.*

Adamas Crystallo non innascitur.

FALSO *igitur creditum est à Veteribus, Adamantem Crystallo innasci, & mallei ictu nõ frangi: sed hircino duntaxat sanguine maceratum rumpi: præsertim si (ex quorundã sententia) hircus prius apium aliasq; diureticas plantas depascatur, vinumq; bibat. Sed nec Magnetem impedit quin ferrum trahat. Nam sæpius id experiri volui, sed figmentum esse deprehendi: quemadmodum & illud, quod de Adamante capiti mulieris ipsa inscia supposito ferunt. Etenim in amplexus viri dormiẽs ruet, si fidelis sit: sin labes eius pudicitiei sit illata, maritum auersabitur.*

Adamas magnetem non impedit.

Plumbũ Adamantis aciem non obtundit.

FABVLOSVM *etiam est, quod Adamantis aciem plumbo obtundi putant, propter argenti viui cum plumbo commixtionem. Nam quemadmodum & ferrum vincit & reliqua metalla: sic etiam plumbum eadem facilitate penetrat, qua napum penetraret.*

ILLVD *verò sæpius expertus sum in Adamantibus exquisitis, ex mutuo attritu sic glutinari, vt facilè separari non poßint. Sic etiam Adamantem vidi, vbi incaluisset, festucas trahere non secus ac electrum.*

Adamas nullius in Medicina vsus.

NVLLIVS *autẽ est in medicina vsus, tametsi inuenerim medicos indigenas, qui eum per syringam in vesicam iniicie-*

iniiciebant ad confringendum calculum. Per os verò amplius non exhibent, quoniam erronea quædam persuasio in vulgus peruasit, deleteriæ facultatis esse, si intro sumatur Adamas, ob suam tenuitatem & penetrandi vim, qua intestina perforaret scilicet: cuius opinionis etiam video esse aliquot è recentioribus medicis.

Adamas deleteriæ facultatis non est.

SED, *vt dixi, vana est persuasio. Nam Aethiopes Lapidariorum seruos noui, qui Adamantes deglutierint, quos quum requirerent domini, tandem verberibus egregiè cæsi serui, se deglutiuisse fassi sunt: eosque deinde cum recrementis eiecerunt, sine aliquo nocumento. Id ego testari possum.*

AT *in scobem tritus, inquies, venenum est, quoniam & stomachum & intestina perforat. Imo nequaquam eum scobem attrahet ad se stomachus; at sua grauitate celeriter ad inferiora descendet. Et mulierem quandam scio, quæ marito antiqua dysenteria laboranti, Adamantis scobem per multos dies propinauit sine aliquo detrimento, donec medicamento toties reiterato lassus abstinuit, præsertim cùm eius vxor à medicis intellexisset frustra se laborare: non posse enim maritum hoc morbo liberari. Is igitur multo post tempore sublatus est, cum scobe vti multis iam diebus desiisset.*

Adamantis scobes deleteriæ facultatis non est.

* Similem fere, nec minus absurdam perquirendi Adamantes rationem describit M. Paul. Venetus lib. 3. cap. 29

* 140 Mangelis, id est, septingenta grana, siue vnciam cum drachma, scriptulis duobus & granis quatuor. Nam Mangelis, vt ante dixit noster Auctor, quinque grana pendit.

Tribus supra Bristolium miliaribus Ducatu Somersetensi, ad Sabrinam flumen, solo rubro & tenaci eruitur Adamantis genus natura expolitum, forma nūc plana, nunc trigona pentagonáue aut polygona. Horum aliquot nobis dono dedit generosus Eques Dn. Georgius Northū, cuius in ditione eruuntur. Sunt verò ij paulo obscuriores, & matrice sua, velut ouo, concluduntur tenaci & dura, nunc innumeri iique exigui & plerunque informes, nunc pauci iique maiores & elaborati: interdum matrici adhærentes, nonnunquam

Adamas anglicus.

soluti & in matrice (si moueatur) crepitantes, vt Aetitem lapidem censeas. Si artificum industria perpoliantur, orientales ita æmulantur, vt exiguum discrimen sit, sed duritie ab orientalibus superantur.

De Smaragdo CAP. XLVIII.

RARIOR *& preciosior est Smaragdus, eiusq; locus natalis vix agnoscitur; nullis remanentibus fragmentis, sed propter raritatem, etiam ea auferentibus negociatoribus.*

PORRO *Smaragdus appellatur Persis & Indis* Pachee, *Arabibus verò* Zamarrut, *non* Zabarget, *vt vulgatus Serapionis libr. simp. cap. 384. codex, aut* Tabarget, *vt Pandectarius in literis* T *&* Z. *vult. Nam corruptus est ille locus cap. de Smaragdo: &* Zamarrut *legendum est.*

Pachee, Zamarrut, Zaberger. Taberget.

VVLGARE *autē est in Balagate & Bisnager, vt fictitias Smaragdos ex vitrearum lagenarum craßioribus fragmentis conficient.*

Smaragdus adulteratus.

SED *& Smaragdi quæ ex Peru noui orbis prouinciæ aduehuntur, adulterationis suspicione non carent.*

CETERVM *plurimum hallucinantur, qui in Electuario de Gemmis Smaragdum præscribi putant, existimantes per* Feruzegi *Smaragdum intelligendam: ignorant enim illi linguæ Arabicæ proprietatem, & ipsius Mesue mentem non intelligunt. Præterea Mesue codex Arabicus legit* Peruzegi *de Elect. dist. 1. Et quoniam magna est, vt aliquādo diximus, apud Arabes inter* P. *&* F. *literas cognatio, facilis fuit lapsus Librarij, vt* F. *pro* P. *reponeret.*

Feruzegi.

Peruzegi.

EST *verò* Peruzaa * *Arabibus Turchesa nostra, quæ plurima tota Persia nascitur. Non fuit igitur Mesue mens vt Smaragdus eam compositionem ingrederetur, tametsi contrà sentiat Christophorus de Honestis, eius interpres: sed Turchesam voluit, quam omnibus Arabum compositionibus iniici oportet, quæ habent* FeruZegi. *Nam apud Mauritanos eius est in medicina vsus, sed apud Indos minimè.*

Peruzaa, est Turchesa.

* Idem

* Idem subolu isse videtur Bellunensis in eadem compositione Electuarij de Gemmis.

De Rubino. CAP. XLIX.

MVLTA *sunt Rubinorum genera. Nobilior Græcis ἄνθραξ, Latinis Carbunculus vocatur: non quod in tenebris splendeat (fabulosa est enim ista persuasio) sed quod eius nitor viuacior sit ceteris. Dicam tamen quod à Gemmario quodam audiui. Emerat ille aliquot nobiliores Rubinos ex Zeilan insula delatos, sed minutiores, quales ij sunt quos vulgo Rubinos de Corja vocamus, id est, qui vigeni simul emuntur. Hos cùm è mensa sustulisset, latuit vnus in plicis straguli quo mensa strata erat. Noctu in tenebris animaduertit quasi ignis scintillam quandam in mensa. Accedit ad mensam, accensa prius cãdela, inuenit exiguum Rubinum, quo sublato, nullam postea in mensa scintillam vidit. Non me latet, Negociatores plerunque huiusmodi fabulas suis dictis admiscere solere; sed penes eum fides esto.* ἄνθραξ. Carbunculus. Rubini de Corja.

CARBVNCVLVM *igitur appellabimus, cuius rubor fuerit splendens & elegans, & qui erit viginti quatuor quilatum siue caratum, vt vulgo vocant. Eiusmodi ego vidi apud Magnatem quendã in Decam, qui cum mihi familiaris esset, ostendere tamen noluit, nisi prius data fide id clã fore, nec eius regionis Regi me indicaturum. Censebatur vicies mille Lusitanicos aureos valere. Ipse tamen dominus affirmabat à se emptum sex auri manus, quæ quinque Lusitanicas arrobas * efficiunt.* Carbunculus. Manus auri. Arroba.

SECVNDVM *genus est quem Balasium vocant, aliquantulum rubens. Vilior hic est.* Balasius.

TERTIVM *genus est, Spinellus appellatus: magis hic rubet: sed tamen vilior est, quia non habet splendorem illum legitimi Rubini.* Spinellus.

INVENIVNTVR *& candicantes. Sunt alij ex pur*

pura candicantes, vel, vt verius dicam, colore cerasum maturascens referentes. Sunt & qui media parte rubent, altera candicant. Alij media ex parte Sapphiri, altera Rubini.

HVIVS *varietatis causam, fieri puto ab ipsa Rubini origine. Cùm enim Rubinus in sua rupe aut fodina recens generatus est, candicat, deinde maturescens ruborem adquirit: qui rubor cum temporis diuturnitate concilietur, fit, vt qui ante maturitatem eruti sunt, nunc candicantes, nunc ex rubro languescentes conspiciantur.*

Rubinus & Sapphirus, in eadem fodina generantur.

QVONIAM *verò Rubinus & Sapphirus in eadem fodina nasci creduntur, fit interdum vt altera parte Sapphirum repræsentet, altera Rubinum: qui, cùm elegans est, & cœruleum colorem cum rubro æqualiter permixtum habet, vocatur à quibusdam incolis* Nilacandi*, quasi dicas, Sapphiro-Rubinum.*

Nilacandi. Sapphiro-rubinus.

FORRO *Arabibus & Persis Rubinus nuncupatur* Yacut: *huius regionis incolæ* manica *appellant.*

Yacut. Manica.

* Lusitanica Arroba constat triginta duabus libris: hoc est ferè modiis quinque Italicis, ingens sanè gemmæ precium.

De Sapphiro. CAP. L.

GEMMA *est Sapphirus quæ vili emitur: cùm tamen ob eius elegantem cœruleum colorem, cuius aspectu oculi mirum in modum delectantur, magni deberet esse precij. Vocatur ab incolis* Nilaa.

Nilaa.

EIVS *duo sunt genera. Vnum enim obscurius est. Alterũ verò splendens, quod genus vulgo Sapphirũ aqueũ vocant. Vilior hic est, & interdum coloris cuiusdã admixtione Adamantem ita æmulatur, vt nonnullos plerunque fefellerit.*

Sapphirus aqueus.

INVENITVR *vtrumque genus in Calecut, Cananor, & varijs regni Bisnagua locis. Præstantiores ex Zeilan adferuntur: omnium verò laudatissimi ex Pegu.*

Sapphirus ex Pegu.

TAM-

TAMETSI verò adeò oculis sit grata hac gemma, nullius tamen quantumuis magnæ, & viuidi coloris, preciū, mille Lusitanicos aureos superasse inuenietur.

De Hyacintho & Granato. CAP. LI.

VILISSIMI sunc hîc precij cum Hyacinthus, tum Granatus, quos volunt nonnulli ex Rubinorum esse generibus, Hyacinthum flauescentem Rubinum appellantes, Granatum verò, nigricantem Rubinum. Hyacinthus. Granatus.

NASCVNTVR autem & in Calecut, & Cananor: Granati etiam toto regno Cambaya & Balaguate: Hyacinthi verò & quibusdam Lusitaniæ locis prouenire feruntur, vt in Belas non procul Olysipone, & multis Hispaniæ locis.

De Iaspide. CAP. LII.

INVENITVR Iaspidis genus viride, ex quo vasa Murrhina conflantur (Porcellanas vocant) adeo virentia, vt ex Smaragdo conflata videantur. Iaspis viridis. Porcellanæ.

EX eius fortè genere erit id quod Genuæ ostenditur, quodq; ex Smaragdo esse contendunt, rarius id videndum proponentes, quo maiorem auctoritatem lapidi concilient.

HVIVSMODI vas Murrhinum aliquando mihi propositum fuit venale ducentis pardaons siue aureis Hispanicis; cuius, si ex Smaragdo conflatum fuisset, millesimam partem eo precio vix nancisci potuissem. Vasa murrhina ex Iaspide viridi.

De Alaqueca. CAP. LIII.

INVENITVR in Balagate Lapidis quoddam genus quod Alaqueca, Arabes Quequi vocant, cuius libra minutis fragmentis expoliti, regali Castellano emi potest, tanta est vilitas. Huius tamen virtus reliquarum facultates exuperat, quippe qui sanguinem vndequaque fluentem ilico sistat. Alaqueca. Quequi.

Solent plerunque ex hoc lapide efformari spherulæ precariæ.

De Oculo Catti. * CAP. LIIII.

LAVDATISSIMI inueniuntur in Zeilan. Nonnulli etiam ex Pegu aduehuntur, quos eò deferri rumor est ex regione Bramaa.

Oculus Catti magno æstimatur apud Indos.

MVLTO maioris is est apud Indos precij, quàm in Lusitania. Memini enim quendam eò misisse qui hîc sexcentis Lusitanicis aureis æstimabatur. Sed cùm in Lusitania duntaxat nonaginta aureos æstimarent, huc relatus, eo, quod nunc dixi, precio venditus est.

Oculi Catti facultates.

PERSVADENT sibi Indi, eius qui hanc gemmam possidet, facultates non posse imminui, sed semper incrementum facere & augeri.

EGO verò quod expertus sum referam. Lineus pannus ita compressus, vt ipsius Gemmæ meditullium siue oculum tangat, nullo igne vri potest.

Pseudoopalus.

* Hunc Cardanus lib. 7 de Subtilitat. Pseudoopalum vocat: de quo, tum etiam de aliis gemmis ille ibi multa

De lapide Armeno. CAP. LV.

Hager armini. Lapis Armenus.

MIXTVS est hic Lapis ex cœruleo & diluto viridi. Appellatur Arabibus Hager armini, id est, Lapis Armenus. Interrogati tamen Armeni, an apud eos nasceretur hic lapis, affirmare non potuerunt. Sed Turci & Persæ medici dixerunt, exigua quidem quantitate apud se vidisse, verum ignorare, num ex Armenia adferretur, nec ne. Aiunt multos inueniri in Vltabado vrbe celebri regni Balaguate.

HOC lapide melancholiam purgant Mauritani medici. Sed tamen experimento didici, segniter admodum purgare.

De Magnete. CAP. LVI.

Fabulæ de Magnete.

FABVLOSVM est, quod nonnulli de Magnete scribunt, videlicet eas naues quæ Calecut commeant, clauis ferreis non compingi, ob scopulorum è Magnete lapide frequentiam,

quentiam, à quo ſcilicet attraherētur & raperentur naues, ſi ferreis clauis fabricatæ eſſent. Nam & in Calecut, & toto eo tractu plures inueniuntur naues clauis confixæ ferreis, quàm ligneis. Verum quidem eſt in Maldiuis inſulis naues ligneis clauis eſſe extructas; id autem ob ferri penuriam potius, & quod minori conſtent, fieri puto, quàm quod à Magnete ſibi metuant.

CETERVM *Magnes ideo ferrum ad ſe haudquaquā trahit, quòd in eadem fodina naſcantur, aut eorum fodinæ ſint contiguæ, veluti quidam exiſtimant: quandoquidem Magnes inuenitur iis locis vbi nullum ferrum eſt.* Falſæ de Magnete perſuaſiones.

SVNT *qui putent Magnetem ad ſe ferrum trahere, ob eam facultatem, quam ferro communicauit, qua ad Magnetem feratur: eamq; ob cauſam Magnetem non maioris eſſe ponderis, etiam ſi multum ferrum illi addatur, quàm cum exigua ferri quantitate in bilance poſitum. At nos contrarium plerunque experti ſumus.*

SED *nec deleterius eſt hic lapis, quod nonnulli voluerunt. Nam tradunt huius regionis incolæ, Magnetem pauca quantitate ſumptum, adoleſcentiam conſeruare. Qua de re fertur ſenior Rex Zeilan, patinas ex Magnete iuſsiſſe confici, in quibus cibus eius coquatur. Hoc, ipſe, cui mandatum erat negocium, mihi affirmauit.* Magnes nō eſt deleteriæ facultates. Patinæ è Magnete.

De Margarita. CAP. LVII.

NVNC *ſupereſt, vt de Margaritis ſcribamus, quæ non modo ad decorem; ſed etiam ad medicamenta expetuntur.*

PRÆGRANDES *igitur Margaritæ, Vniones Latinis dicuntur, quoniam vix duæ reperientur magnitudine, figura & nitore ſimiles. Minores appellantur Latinis Margaritæ ſimpliciter, Arabibus & Perſis* Lulu, *Indis* Moti, *in Malauar* Mutu, *Luſitanis* Aliofar, *quod Arabicè ſonat de* Iulfar, *is eſt portus in mari Perſico, vbi laudatiſsimæ generantur.* Vnio. Margarita. Lulu, Moti, Mutu, Aljofar, Iulfar portus.

rantur. Nam tametsi Barem, Catifa, Camaran, aliiquе huius maris portus eas laudatas mittant: quia tamen nostris notior fuit initio hic portus, ab eo, nomen Margaritæ indiderunt lingua Arabica Aliofar.

Margaritæ Orientales.

HINC *etiam fit vt illæ Orientales appellentur, quoniam hic sinus Persicus Orientalis sit, si cum nostra Europa conferatur.*

Margaritarum captura.

GENERANTVR *etiam Margaritæ à promontorio Comorim, ad insulam vsque Zeilan (quæ captura & piscatio Regis Lusitaniæ est) sed minutiores maxima ex parte, nec cum superioribus conferendæ (quæ magnæ sunt & omni dote absolutissimæ) ideoq; etiam viliori emuntur.*

GENERANTVR *& in insula Burneo, quæ tametsi sint grandes, formæ tamen elegantia à superioribus vincuntur. Sic & nonnullas Chinarum regio mittit, sed viles.*

CERTVM *est etiam in nouo orbe inueniri, verùm nulla ratione cum Orientalibus sunt conferendæ. Nam aut obscuræ sunt, & nubili coloris, aut nullo orbe læuoreq; commendantur.*

Margaritarum origo.

ORIGO *atque genitura est è conchis, haud multum ab ostrearum conchis dissimilibus. Conchæ autem quæ superiori maris parte natant, grandiores Margaritas generant: Quæ verò in alto mari degunt, minutiores proferunt.*

HÆ *conchæ aëri expositæ siccantur, & sese pandunt, in quarum carne inueniuntur Margaritæ nunc multæ, nunc paucæ, pro concharum magnitudine.*

INVENIVNTVR *& in nostratibus conchyliis ostreisue, sed minus nobiles.*

OMNIVM *autē præstantissimæ ad generandas Margaritas censentur eæ Conchæ læues & cādidæ, quas eius regionis incolæ* Cheripo *appellant, ex quibus cochlearia poculaq; conficiuntur.*

Cheripo.

VERUM Cheripo *non id est conchylium quod vulgo Matrem perlarum vocamus. Nam id* Chanquo *incolæ vocant, ex quo videlicet mensæ, cistulæ, sphærulæ precariæ fabricantur, quod licet parte externa scabrum sit & impolitum, interna tamen læuißimum est, & aspectu pulcherrimum.* Chanquo.

DEVEHITUR *id Conchylium Bengala mercimonij gratia, vbi expolitur & poculi vices supplet: maxima tamen ex parte conficiuntur ex eo armillæ & aliæ opera. Fuit enim olim istic consuetudo vt nullæ nobiliores virgines corrumpi possent, nisi huius generis armillis brachia exornata haberent. Nunc verò desiit ista consuetudo; eamq; ob causam viliori emuntur hæc conchylia.* Consuetudo de virginibus.

HABENT *mercatores huius regionis cuprea quædam instrumenta multis foraminibus pertusa, quibus precia Margaritis imponere solent. Nam quæ per instrumentum minoribus foraminibus pertusum transeunt Margaritæ, vnius sunt precij, venduntúrq; per drachmas. Quæ per instrumentum maiora paulum foramina habens, maioris sunt precij: & ita deinceps pro foraminum, quibus instrumenta prædita sunt, quibusq; Margaritæ transmittuntur, magnitudine, precia intendentes. At quæ adeo sunt minutæ, vt perforari non poßint (arte enim perforantur, nō natura, vt fabulantur quidam) cedunt officinis, qua de causa in Europam exportantur. Harum vncia duobus fortè aßibus Gallicis venit.* Instrumenta discernendis Margaritis idonea.

MAXIMÆ *quæ ad promontorium Comorim generantur Margaritæ, pendebāt centum frumenti grana. Taliū precium, mille quingentorum aureorum in singulas esse solet. Multò maiores ego vidi, quas in insula Burneo captas asserebant: sed non erāt eius elegantiæ cuius superiores. Vidi aliā hîc captam, quæ centū sexaginta grana tritici pēderet.* Vnionum magnitudo.

SENE-

Margaritis nitor restituitur.

SENECTVTE pondus earum minui, & coloris elegantia immutari creditur. Diu autem oriza leuiter confracta & sale versatas, pristinum vigorem & fulgorem recuperare, expertus sum.

CERTVM est, Margaritas post Plenilunium captas, cum tempore minui & decrescere. Quæ verò ante plenilunium capiuntur, huic vicio haudquaquam sunt obnoxiæ.

Indis nullus Margaritarum in medicina vsus.

CETERVM raro in medicum vsum venit Margarita apud Indos. Mauritani verò frequẽter, nostro more, Margaritas cordialibus medicamentis iniiciunt.

IN-

INDICARVM ALIQVOT PLANTARVM HISTORIÆ,

LIBER SECVNDVS.

De Arbore tristi. CAP. I.

N medicamentis & stirpibus Indicis nobis incognitis non abs re fore duxi, initiũ facere ab arbore quadam, quæ non nisi à solis occasu vsque ad eius ortum floret, interdiu minimè.

ARBOR *est Oleæ magnitudine, folijs Pruno similibus, flore noctu (dum scilicet floret) odoratissimo, nullius quod sciam vsus propter teneritatem: nisi quod florum pediculis, qui lutei sunt, huius vrbis incolæ vtuntur cibis tingendis, siquidem Croci modo inficiunt. Et volunt etiam nonnulli aquam stillatitiam florum, oculis vtilẽ esse admoto lineo panno hac intincto.* Arboris tristis descriptio. Aqua è florib. Arb. tristis.

PECVLIARIS *est hæc arbor Goæ, quam è Malaca allatam asserunt. Eam sane nusquam alibi per Indiam vidi. Hanc Goæ* Parizataco: *in Malayo* Singadi *vocant. Arboris tristis nomen illi inditum, quòd duntaxat noctu floreat.* Parizataco. Singadi. Arbor tristis.

FABVLANTVR *autem indigenæ, Satrapæ cuidam nomine* Parizataco *elegantem fuisse filiam, quæ cùm Solem deperiret, eam ille compresserit. Cùm verò postea illam relinqueret alterius amore irretitus, Parizataci filia præ amoris impatientia sibiipsi mortem consciuerit. Ex cuius crematæ cineribus (nam adhuc vruntur in hac regione* Fabula de Parizataci filia.

cada-

cadauera) hæc nata est arbor, cuius flores adeò Solem exhorrent, vt eum videre non sustineant.

CETERVM *horum florum fragrans odor, duorum aliorum odoratissimorum florum memoriam reuocauit.*

Mogori. PRIORES *sunt dicti* Mogori, *mali aureæ floribus multò odoratiores, quorum stillatitius liquor eundem apud istos vsum obtinuit, quem apud Hispanos florum mali aureæ aqua.*

ALII *flores (quorum hîc magnus est vsus) dicuntur*

Champe. Champe, *odore grauiori quàm Lilium album.*

Indi odoramẽtis deditissimi. PORRO *(quandoquidem in odoramentorum mentionem incidimus) odoribus adeò dediti sunt huius regionis incolæ, vt plerunque cibo abstineant, vt habeant vnde odores sibi comparare possint, ideoq́ue non immerito proniores in venerem esse censentur.*

MVNERA *quæ à tenuioribus offerri solent Regibus, prædicti sunt flores, & rosæ nostrates, quibus solent cubicula Regis insternere, & coriis floribus variis depictis ornare.*

NARRARVNT *mihi quidam, tantam esse huius gentis in odores amentiam, vt tributa ex odoribus & floribus in singulos annos Regi Bisnaguer soluta, ad quinque millium Hispanicorum aureorum summam ferè accedant.*

De Nimbo. CAP. II.

Nimbo historia. AB *omnibus huius Indiæ incolis* Nimbo *vocatur, arbor quædam Fraxini magnitudine, folio Oleæ, acutiore tamen, per ambitum serrato, vtraque parte viridi, non cinereo aut villoso. Multis luxuriat foliis, flos candidus est, & fructus exiguis oliuis similis.*

Nimbo facultates. VTILIS *est hæc arbor in vsu medico. Nam folia trita & vulneribus cum hominum, tum iumentorum cum succo Limonum (mali Assyrij genus est) imposita, miraculosè*

ea

ea sanant. Foliorum succum vtilem esse ferunt lumbricis necandis, cum Balaguate incolæ, tum Malauarenses: quod rationi consonum est, cùm nōnihil amaritudinis poßideant.

EXPRIMITVR *in Bisnager & Malauar oleum ex eius arboris fructu, quod huc mercimonij gratia deportatur. Vtilißimum id est aduersus neruorum dolores, si eo calido inungantur.* Oleum ex Nimbo.

De Negundo. CAP. III.

PROVENIT *in Balaguate & Malauar arbuscula quædam Persicæ magnitudine, frequentibus ramis: qui recisi frequentiores lætioresq́ renascuntur, foliis Sambuci, simili modo per ambitum serratis & aliquantulum hispidis: flos ex cinereo candidus: fructus niger, Piperis magnitudine, aut paulò maior. Malauar incolæ eum suis eduliis Caril nuncupatis inspergunt.* Negundo historia.

VVLGARE *nomen est* Negundo, *nonnulli in Balagate* Sambali *appellant: in Malauar* Noche. Negundo Sambali. Noche.

MVLTIS *facultatibus prædita est hæc arbor. Teneriorum ramulorum cum foliis decocto, aut ipsis elixis & contusis, vtilißimè contusa fouentur, modò nō adsit vulnus. Friguntur interdum iidem rami cum foliis in oleo, & contusionibus applicantur, resoluunt enim tumores & curant. Frequens adeo est huius vsus, vt in omnibus doloribus, frictum cum oleo, aut elixum exhibendum censeant. Non desunt qui supra vulnera admouerint, vnaq́ nocte dolorem sustulisse, materiamq́ digeßisse affirment: deinde foliis contusis, ipsis vulneribus impositis ita emundasse vulnera, vt breui ad cicatricem perducta sint.* Negundo facultates.

VTILEM *perhibent esse mulieres ad iuuandum conceptum: eius enim succo aut decocto epoto, vteros ad conceptionem præparari. Ego malim præmandi, valentius enim futu-*

futurum existimo medicamentum. Masticata folia, oris halitum commendant. Acrimoniæ verò cuiusdam participant, veluti Nasturtium: vnde manifestum est, calidam esse hanc plantam. Experti sunt nonnulli Veneris stimulos & impetus cohibere, eamq; ob causam Viticem esse contenderunt: sed valde errant. Nam Vitex multum ab hac arbore differt.

Negundo vitex non est.

De Iaca. CAP. IIII.

Iaca historia.

ARBOR *est in India prægrandis, fructum in summo caudice, non in ramis, ferens, prægrandem, magni Melonis effigie, interdum maiorem, foris virentem, intus verò fuluescentem, multis spinulis instar erinacei, sed mollibus obseptum. Continet autem hic fructus in se magnas quasdã nuces duro putamine tectas. Cortex fructus gustu Melonis, sed difficilimæ concoctionis, nempe qui plerunque soleat, ita vt assumitur, excerni. Nuces verò intus natæ, torrentur aut elixantur, abiectoq; putamine (qui nullius est vsus) castanearum modo, quibus sunt persimiles, eduntur.*

Iaca. Panaz.

VOCATVR *hic fructus in Malauar* Iaca: *in Canara & Guzarate* Panaz. *Nascitur autem duntaxat in maritimis.*

EXPERTVS *sum cum in me, tum in plerisque aliis, hasce castaneas siue nuces alui profluuia mirum in modum sistere.*

Iacerus.

* Hanc arborem describit Lud. Roman. lib. 5. cap. 15. suarum nauigationum his verbis. In Calecut reperiuntur nonnulli fructus, quos cultores *Iaceros* appellant. Caudici eius arboris amplitudo Piri est: fructui magnitudo bini ac medij palmi, crassitudinis verò humanę coxę. Gignitur fructus in caudice arboris subtus frondes, alij circiter medium caudicem. Colos est viridis, cetera nuci Pineæ haud absimilis, vinaceis tamen minutioribus. Quum maturescere incipit, obducit nigricantem colorem, macereq; videtur. Legitur is fructus mense Decembri: saporis sicut ferme Peponis moschum redolentis, parumq;, si saporem quæras, abest à cotoneo persico, eodemque mitiore. Variam in cibatu voluptatem parit. Videberis modò edere fauum mellis, modò suaue medicũ malum comedere. Intra, membranas habet vt Malum punicum, inque eis delitescunt fructus nescio qui, mollibus non dissimiles castaneis. Si enim igne torrentur, saporem castaneæ repræ-

sentant. Propterea fateri licet, non esse excellentiorem digniorem've illo fructu quempiam.

De Iamgomas. CAP. V.

ARBOR *Pruni magnitudine sponte nascitur in agris & etiam in hortis Baçaim, Chaul, & Batequala, multis spinis horrens, foliis itidem Pruni: floribus candidis; fructu Sorbo simili, gustu Prunorum adstringente & acerbo. Cùm primum emergit, Strobilo persimilis est. Vocatur incolis* Iamgomas. Iamgomas descriptio. Iamgomas.

ACCEPI *à fide dignis viris, optimam serendi rationem esse, si fructus, postquam eum ederit certa quædam auis, excretus, vnà cum excremento seratur. Facilius enim hac ratione satus emergit, citiusq; fructifera fit arbor.* Iamgomas serendi ratio.

De Carandas. CAP. VI.

ARBVSCVLA *est arbuti magnitudine, foliis similibus, copioso flore, odore Periclymeni: fructu exiguis malis persimili, nigricante per maturitatem, gratissimoq; vuarum sapore, ex quo à nonnullis vinosus succus exprimitur. Fructus autem virens magnitudine est nucis ponticæ cum suo putamine, interdum maior; succum nonnunquam exstillans viscidum & lacteum. Editur à nonnullis fructus maturus cum sale. Solet tamen, cùm viridis est, muria aut aceto condiri, & ita asseruari, ad excitandam elanguescentem appetentiam.* Carandas historia.

NASCITVR *tum in continenti, tum in Balagate, vocaturq;* Carandas. Carandas.

* Huic fere similem describit Ouiedus lib. 8 suæ historiæ cap 12. in hunc modum. In Hispaniola insula, vasta est arbor pulchraque materie firma & vtili *Auzuba* nomine; fructu quidem longe suauissimo, vt sunt pira apiana, muscatellina vocant, sed qui lacteo succo eoque viscido & glutinoso abundet, qualis est qui in ficubus immaturis; idcirco molestus his qui eo vescuntur, nisi prius fructum in aquam iniiciant & lacteum succum digitis exprimant qui in aqua sidit. Auzuba.

De Coru. CAP. VII.

CORV *lingua Canarica dictus, frutex est in Arbuti altitu-* Coru historia.

altitudinem assurgens, aut paulò minor, foliis mali Persicæ,
Herba Malauarica. *floribus candidis, Periclymeni odorem æmulantibus. Hunc Lusitani Indiam incolentes Herbam Malauaricam nominant, quoniam Malauarenses eius vsum primi docuerunt. Hac etenim planta cuiuscunque generis dysenterias præsentißimè curant, euacuata primum magna ex parte peccante materia, alioqui facilè in eundem morbum rursus incidunt.*

VSVS *est corticis radicum primum exsiccati, quoniã recens lacteum liquorem exstillat, quem initio calidum putaui, sed degustatum, insipidũ & frigidum inueni. Quamobrem ob eius effectus, frigidum & siccum constitui, plus tamen siccitatis quàm frigiditatis obtinentem: in quo ordine etiam huius regionis medici constituunt.*

Coru facultates. PVLVEREM *huius radicis contusæ in ollulam distillatoriam imponimus, ac cum sero lactis maceramus: deinde additis Ammeos, apij, coriandri sicci, & cumini nigri seminibus tritis & torrefactis, vnciáque vna butyri non saliti, ignis calore elicimus aquam stillatitiam, cuius quatuor vncias cum aquæ stillatitiæ rosarum, aut aquæ è pediculis rosarum, aut plantaginis duabus vnciis ægro propinamus. Quod si opus est, adiicimus puluerem pastillorum ex herba Malauarica confectorum. Formantur autem ex iisdem rebus è quibus fit aqua, dempto butyro. Iniiciuntur etiam clysteres ex hac aqua confecti magno cum successu: sed frigidi, quoniam regio calida est. Quod si necesse sit, eam aquam bis singulis diebus propinamus, mane videlicet hora sexta, & à meridie hora secunda. Cibus est oriza sero lactis macerata,*
Canje. *& pulli gallinacei in aqua orizæ, quam* Canje *vocant, macerati, pro virium ægri robore cibum subministrantes. Certè vino omnino abstinemus, nisi vrgente admodum necessitate in inueteratis dysenteriis eius necessarius sit vsus.*

SED

SED tametsi mihi semper bene successerit huius aquæ vsus: cogor tamẽ fateri Malauaricam herbam ab ipsis Malauarensibus præparatam magis præsentaneã opem adferre. Ea verò paratur ex iisdem, è quibus nostra aqua, rebus tenuißimè tritis, & sero, aut aqua orizæ probè coctæ maceratis. Sunt qui succum ex planta virente exprimant, cuius septem vncias mane exhibent, & totidem sub vesperam, si neceßitas vrgeat. Sed quoniam amarus est succus & ingratus, ab eius potu serum propinare ad os eluendum solent. Quod si Malauarenses fortiori adhuc remedio opus esse vident, opium admiscere solent, tametsi id semper strenuè negent.

SALVTARE est item hoc medicamentum stomachi debilitati: tum etiam vomitus compescit, cum aqua Menthæ & Mastiches puluere sumptum.

De Auacari. CAP. VIII.

EST etiam in hac prouincia pusilla arbor, maior tamen superiore, quæ foliis, floribus & fructu Myrto perquam similibus constat. Fructus eiusdem etiam est cum Myrto saporis, multò tamen adstringentior. Hanc plantam Auacari nominant incolæ. Nascitur in montibus. Auacari historia. Auacari.

AIVNT miræ esse efficaciæ aduersus inueteratas dysenterias è causa frigida prouenientes. Eius experimentum se fecisse asseruit Lusitanus quidam senex in filia sua, quæ cùm integro anno dysenteria laborasset, nec ei quidquam reliqua medicamenta profuissent, sumpto huius plantæ cortice trito & in aqua orizæ macerato in ptisanæ modum, sanata est. Hanc arbusculam trifolium olere ferunt. Auacari facultates.

De Mangas. CAP. IX.

TAMETSI ij fructus qui apud Indos nascuntur, longè sint excellentiores iis qui in Europa proueniunt, veluti aurea mala, citria, ficus, vuæ, persica, punica, & similes:

omnibus tamen præstat fructus quidem apud eos nascens quem ipsi Mangas *vocant. Tanta est enim eius suauitas, vt cùm in foro prostat, Ormuz incolæ, apud quos frequens est cum aliis fructibus iam enumeratis, reliquis neglectis, hunc sibi emant.*

Mangas.

COLLIGENDI *tempus est in regionibus calidioribus, mense Aprili: aliis regionibus serotinis, Maio & Iunio: interdum tamen Octobri (quem ipsi* Rodolho *vocant) & Nouembri.*

Mangas autumnus.

Rodolho.

CETERVM *pro regionum natura & diuersitate, variat etiam saporis bonitate hic fructus.*

PRIMAS *igitur tenet is qui in Ormuz nascitur. Secundum locum obtinet qui in Guzarate prouenit, præsertim is qui per excellentiam Guzarateus nuncupatur, magnitudine quidem reliquis cedens, saporis tamen & odoris gratia iis superior, exiguo intus osse siue nucleo. Tertium bonitatis gradum obtinet quem Balagate gignit, maior in vniuersum supradictis. Memini enim duos vidisse, qui quatuor libras cum dimidia penderent. Sed inter eos suauior mihi visus est quem proferunt Chacanna, Quindor, Madanager & Dultabado primariæ vrbes Regis Nizamoxa. Boni sunt item ij fructus qui in Bengala, Pegu & Malaca proueniunt.*

Mangas delectus.

HABEO *in meo prædio quod est in Bombaim (cuius in priori huius Historiæ parte memini) arborem huiusmodi fructus proferentem, quæ bifera est. Nam Maio mense fructum fert saporis quidem & odoris gratia excellentiorem; Autumni verò sub finem, alium superiori magis commendabilem, quoniam præter tempus solitum nascatur.*

Mangas arbor bifera.

COLORE *est is fructus ex viridi rubescente, & odore gratissimo. Exempto cortice, editur aut sine vino, aut generoso aliquo vino maceratus, veluti persica duracina. Conditur*

ditur etiam saccharo, interdum verò & aceto, & oleo, & sale, inspersis in eius meditullio gingibere, & alliis. Interdum editur cum sale, & nonnunquam elixus. Frigidus verò est & humidus, quemadmodum persica. Eius osiculis assatis, alui profluuia sisti aiunt, quod verum esse deprehendi: nam degustata, suberinas glandes sapiebant. Nuclei verò recentes, lumbricos & ventris tineas necare dicuntur, quod rationi consonum esse puto, ob eorum amarorem. Mangas facultates.

☞ * Hic fructus in memoriam mihi reuocat Iaiama Ouiedi, quem septimo suæ Historiæ libro cap. 13. describit, tametsi plus similitudinis habere videatur cum eius *Anon*, de quo lib. 8. cap. 18. Vtriusque igitur historiam hîc adscribam, vt vtra huic fructui magis quadret, lectori diiudicandum relinquamus.

ANON igitur arbor est cuius fructus magnã cũ Guanabano similitudinẽ habet, cum forma, tum carne & semine. Sed & ipsa Anonis arbor Guanabani arbori similima est cũ magnitudine, tũm forma & folio. Duabus verò in rebus differunt; primum, quòd huius fructus minor sit Guanabano, corticique color luteus, qui in Guanabano viridis est; deinde, quòd meo quidem iudicio gratior sit palato Anon, quàm Guanabanus, vtpote firmiore carne. Vtrumque magno in precio habent Indi Americi, & diligenter in suis prædiis colunt. Hæc Ouiedus de Anone: Nunc ad Iaiama historiam accedamus.

NASCITVR in Hispaniola, reliquisque vicinis insulis fructus quidam, quem nostri à Strobili siue Pineæ nucis similitudine Piñas appellant, non quòd eiusmodi lignosas squamas habeat, sed quòd eius cortex simili modo distinctus videatur, tametsi non squamatim, sed peponis modo cultello integer auferatur. Vt autem succi bonitate & suauitate reliquos fructus hic antecellit; ita color illi pulcherrimus ex luteo virescens, paulatim per maturitatem virore euanescente. Odor iucundissimus qualis ferè in eo Persicorum genere quod à malis & cotoneis nomen apud Italos & Hispanos inuenit, magnitudo illi vulgaris Melonis. Nascuntur verò singuli fructus ex Cardui genere aspero & spinoso, oblongis prædito foliis, è quorum medio prosilit caulis rotundus vnicum ferens fructum, qui post 10. aut 12. mensem demum maturescit. Eo sublato, nullus præterea in planta nascitur fructus, ideoque ea velut inutilis abiicitur. In extremo fructu, interdum verò etiam in extremo caule sub fructu enascuntur veluti germina & turiones quidam qui fructui magnum addunt ornamentum. Hi sunt tanquam semen: panguntur enim tribus sub terra digitis, sic vt media turionum pars extra solum extet, atque radices agunt, fructumque suo tempore perficiunt. Varia sunt eius genera, quæ pro linguarum varietate diuersis nominibus nuncupantur: tres verò distinctæ species notantur, prior *Iaiama* ab incolis appellata, altera *Boniama*, tertia *Iaiagua*. Posterior hæc carne est candi- Iaiama.

da gustu vinoso, sed acido & acerbo. *Boniama* carne est candida, gustu dulci & quodammodo fatuo. *Iaiama* reliquis oblongior est, & bonitate illis præstat, carne fuluescente, dulci & suaui gustu. Per omniũ tamen carnẽ sparsæ sunt veluti fibræ quædam tenuissimæ, quæ tametsi palatum inter edendum non offendant, gingiuas tamen lædunt, si crebrius quis eis vescatur. Quibusdam locis nascũtur etiam hæc genera sponte in agris abundanter: at quibus cultura accessit, longè sunt illis suauiores, & cultoris beneficium abundè cõpensant. Huius fructus abundantia auctoritatem eius minuit: Sed tamen & his insulanibus cum bonitate, tum magnitudine præstant qui in continenti nascuntur. Maturus fructus quindecim tantum aut viginti diebus conseruari potest. Hactenus Ouiedus.

HVNC Theuetus lib. Singulariũ Americæ cap. 46. *Nana* à Brasilianis vocari tradit, eoque plurimum in suis ægritudinibus vesci. Alium item huic similem describit nomine *Hoyriri* cap. 33. eiusdem libri.

De Musa. CAP. X.

Musæ historia.

HÆC *planta nõ nisi semel seritur. Nam semel sata, ex trunci pede multos stolones producit, qui in arbusculas euadũt. Truncus ex squamoso foliorũ cortice constat: foliis amplissimis, binorũ cubitorũ vel amplius lõgitudine, cubiti latitudine, excurrẽte per mediũ lata crassaq; costa. Nullis cõstat ramis, sed è germine flores quosdã coniũctim profert, subrufos, oui effigie, & palmi lõgitudine, è quibus circũeminẽt pediculi, centũ interdum ducentos aut plures ficus sustinentes.*

Quelli, Palan, Piçan.

NASCITVR *in Canara, Decã, Guzarate, & Bengala: vocaturq; illis* Quelli. *Nascitur etiã in Malauar, vbi* Palan *; *& in Malayo, vbi* Piçan *dicitur. Prouenit etiam plerisq; aliis locis, & in ea Africæ parte quam Guineam appellant, vbi Bananas * nuncupantur. Arabes eum fructum* Musa, *aut* Amusa *vocant. Sic & Auicẽna, & Serapio, & Rhases, qui de hoc fructu peculiari capite scripserunt. Scripserunt fortè & alij, quos mihi videre non contigit.*

Guinea. Bananas. Musa, Amusa.

COMMENDANTVR *ij fructus qui in Martabã proueniunt: primũ enim è Bengala eò delati sunt, deinde sati vt gratiores euaderẽt: vocãtur nunc ij, ficus* Martabanis. *Alij adhuc inueniũtur meo palato gratiores & odorati,* Cenorins *appellant: sunt ij læues, flaui, & pleni. In Malauar sunt*

Ficus Martabanis.

Chin-

Chincapalones *dicti, suaues & palato grati, pleni, colore virescentes. Laudantur etiam in Sofala nati, Aethiopibus* Iminga *dicti. Inuenitur etiam in Baçaim aliisqúe prouinciis genus quoddam amplum, plenum, palmi longitudine. Id assatum & vino deinde maceratum inspersa Canella, multò melius sapit quàm malum cydonium assatum. Idem fructus per mediũ sectus, & in sartagine cũ sacchsaro probè frictus, insperso postea cinnamomo, gratißimus est cibus.* Chincapalones. Iminga.

SCRIBIT *Auicēna lib. 2. cap. 491. paucũ præbere alimentũ, bilem generare & pituitã: prodesse tamen aduersus pectoris & pulmonum incēdia, stomachũ autem offendere. Idcirco biliosis, ab huius esu, oximel cũ seminibus propinandum esse: pituitosis verò mel. Vtilis est renibus & vrinã ciet.* Musæ facultates.

SCRIBIT *Rhases lib. de re med. 3. ad Almans. cap. 20. noxium esse stomacho, appetentiam deiicere; subducere tamen aluum, & gutturis exasperationes lenire.*

SERAPIO *autem lib. simp. cap. 84. ex aliorum auctoritate Musam in fine primi calfacientium & humectantiũ ordinis esse asserit, & vtilem esse aduersus pectoris & pulmonum ardores, eisq; qui liberalius hac vescuntur stomachum prægrauari: augere tamen fœtum in vtero, renibus opitulari, vrinas ciere, & venerem exstimulare.*

PRÆSCRIBVNT *medici Indi hunc fructum in febribus aliisq; morbis.*

RIDICVLVM *autē est quod scripsit quidã Frãciscanus. Appellatur, inquit, hic laudabilis fructus Musa, quòd dignus sit Musis, aut quòd earum sit cibus. Addit præterea eũ esse fructum quē degustauerit Adã in Paradyso terrestri.* Ridiculum Musæ etymon.

* Iam aliquot annis in ea opinione fui vt existimarem Musã Arabum eam esse plantam cuius Plinius lib. 12 cap. 6. meminit his verbui. Maior alia pomo, & suauitate præcellentior quo sapientes Inbis. Maior alia pomo, & suauitate præcellentior quo sapientes Indorum viuunt. Folium alas auium imitatur, longitudine trium cubitorum, latitudine duum. Fructum cortice emittit, admirabilē succ: dulcedine, vt vno quaternos satiet. Arbori nomen Palæ, pomo

Arienæ. Plurima est in Sydracis, expeditionũ Alexandri termino, &c. Nam ferè omnia pulcherrimè ad Musæ descriptionem quadrãt. Huc accedit quod in prouincia Malauar, quæ supra Indum flumen est, intra verò Gangem, Palan nomen adhuc retineat, à quo Latini suum Pala mutuati videntur.

Figuera banana.

* Vlysipone vbi aliquot plantas vidi, minime tamẽ fructiferas, nomen hoc retinet. vocant enim etiamnũ Figuera Banana, id est, ficum Bananas ferẽtem: Eius iconẽ satis affabre pictam inuenies apud Matthiolum commentariis in lib. 1. Dioscoridis cap. de Palma.

Poma Paradysi.

Pacona.
Paquouere.

CETERVM meminit huius fructus Lud. Rom. lib nauigationũ suarum 5. cap. 15. ac tria eius genera constituit. Meminit item F. Brocardus qui terram sanctam descripsit, sub nomine Pomorũ paradysi, quem per omnia sequutus est Cardan. lib. de subtilitatib. Sed & Theuetus lib. Singularium Americæ, cap. 53. eundem describit, atque *Pacona*, arborem verò *Paquouere* Americis vocari tradit. Ouiedus verò nomine improprio Platanum appellat lib. Historiæ Indicæ 8. cap. 1. cuius descriptionem tanquam pleniorem omissis ceteris (ne toties repetita Lectori fastidium pariant) hîc subiungemus.

Platanus.

INVENITVR, inquit, hic fructus Platani nomine, tametsi neque arbor dici possit, neque vera sit Platanus: sed planta quędam huic Indiæ haudquaquam peculiaris, & aliunde translata sub Platani nomine. Interdum autem hæc impropriè dicta Platanus in arboris celsitudinem excrescit, & hominis crassitiem intumescit: alias verò coxæ humanæ crassitie conspicitur, pro soli natura & vbertate augescens. Ab infimo ad summum folia fert amplissima, interdum duodecim palmos longa, ternos aut quaternos lata, plerunque minora. Hæc ventorum flatibus facile multifariam dissecantur, & ex costa illa per folij longitudinem excurrente pendere spectantur eum in modum dissecta. Tota planta veluti germen est aut surculus, in cuius summo enascitur pediculus aut malleolus brachiali crassitudine, qui vuã producit, viginti, triginta, interdum centenos & plures fructus palmari longitudine brachialiq; crassitudine sustinentem, nonnunquam minores, quandoque etiam ampliores pro plantę ipsius & soli fertilitatę. Cortex huic satis crassus, sed qui facile eximatur, continens pulpam siue carnem bubulæ medullæ persimilem: Integra vua ante maturitatem colligenda est, cùm videlicet aliquis fructus flauescere incipit, deinde in ædibus suspendenda, illic enim plenam maturitatem consequitur. Hic fructus in duas partes per longitudinem apertus & vtrinque incisus, deinde insolatus, gratissimi est saporis, & caricas succi bonitate superat. Tegulæ item impositus, & in clibano coctus cor reficit, & suauissimus est. Sunt qui cum carnibus elixent, cortice exempto ollæ imponentes cùm carnes ferè coctæ sunt, diutinam enim coctionem non fert: sed neque maturus nimium, neque omnino acerbus deligendus est. Sunt qui crudum edant, at maturum, sine pane aliòue aliquo condimento, gratissimi etenim est saporis, nec minus salubris & facilis concoctionis. Caudex qui vuam profert annuus est, & semel duntaxat in vita fructus gignit: verum ad radices consurgunt quinque, sex, aut plures surculi qui parentẽ renouant, & subsequente

anno

anno fructum perficiunt. Exempta vua abiicitur planta vtpote inutilis. Adeo verò fæcunda est hæc planta, vt nunquam intercidat, sed subinde nouas proles gignat, vt fructus toto anno vberrimè legere liceat. Formicæ huic plantæ admodum infestæ sunt, ideóque plurimæ hîc initio perierunt, antequàm aduersus eas inuenta essent remedia. Peregrina enim, vt initio diximus, est hæc planta, & huc ex magna Canaria anno Domini 1516 primum trāslata. Hæc ex prolixa Ouiedi descriptione desumpta.

De Doriones, CAP. XI.

INTER *celeberrimos Indiæ fructus, recensentur à plerisque* Doriones *in Malaca vocitati, fructus Melopeponis magnitudine, denso cortice rostratisq; tuberculis plurimis obductus, veluti is quem* Iaca *Goæ vocant, de quo cap. 4. diximus, foris virescens, intus verò concameratus, semináque exigui oui gallinacei magnitudine in singulis cameris continens, coloris & saporis eius condimenti quod ex amygdalis cōtusis, lacte, farina, aqua rosacea & saccharo fit,* Manger blanc *Galli vocant, non tamen ita mollescentia aut glutinosa: in nonnullis verò non candida sunt, sed pallidi coloris. Oßiculum hæc in se continent mali persici oßiculis persimile, sed rotundum. Folia huius plantæ medium palmum oblōga, acuta, salso gustu, colore viridi dilutiore parte auersa, interna verò parte admodum virescentia: flos è candido flauescens. Arborem Iuglandis modo prægrandem esse aiūt, foliis laurinis.*

Doriones descriptio.

SVNT *alij qui hunc in modum describunt. Fructus est Strobili siue nucis pineæ magnitudine, interdum multo maior; & eiusdem ferè formæ, nisi tubercula illa siue aculeos multo tenuiores acutioresq; haberet, Erinacei spinis ferè similes. Intus quatuor concamerationibus siue cauitatibus constat, medullamq; siue pulpam continet pinguedini illi lactis similem quam Hispani* Nata, *Galli* Créme, *Itali* Capo di latte *vocāt. Folio est virēte, cuspidis lanceæ effigie, ducto per longitudinē duplici neruo, è quo deinde aliæ venulæ per folij*

Alia Doriones descriptio.

latitudinem euagantur. Arborem ipsam ingentem ferunt, nec nisi post quadragesimum annum fructum edere; alij verò post quartum annum fructiferam esse. Fructus maturus viridis est quidem coloris, sed diluti & elanguescentis.

* Cum hoc fructu plane conuenit Guanabanus Ouiedi, quem libr. 8. suæ historiæ cap. 17. describit, quemq; per vniuersam ferè Americam siue nouum orbem nasci tradunt.

Guanabanus. GVANABANVS igitur procera arbor est, & formosa, folio eius Medicæ mali quam Limoneram appellant, virente: fructu pulcherrimo, mediani Melonis magnitudine, qui tamen interdum in capitis pueri crassitudinem excrescat. Cortex huic fructui viridis, & qui certis quibusdam squamis distinctus videatur, vt Strobilus, lenioribus tamen neque ita tumentibus, quandoquidem totus cortex tenuis sit neque crassior quàm in piris. Caro candidissima saporisq; delicatissimi, quæ facile, pinguedinis lactis instar, in ore resoluitur. Per eius carnem sparsa sunt semina magna, Cucurbitarum seminibus aliquanto maiora & nigricãtia. Frigidus est hic fructus, & per æstus vtilis. Nam tametsi quis integrum Guanabanum deuoret, nullũ inde sentiet nocumentum. Infirma est ligni materies. Hæc Ouiedus.

CETERVM hic Guanabanus diuersus est ab eo, cuius Cæsar Scaliger lib. de Subtilitat. aduersus Cardanum exercitatione 181. partic. 6. meminit in hunc modum.

Guanabanus. GVANABANVS arbor est Pini stipite, procera, folio magno oblongoq;, fructus Melonis magnitudine: cortici, color viridis, splendor Cydonij, digitalis crassitudo. Caro intus candida, dulcedine lactis coacti, semina continet phasiolacea. Hunc enim esse puto qui superioribus annis ex Æthiopiæ Mozambique Antuerpiam allatus est fructus crassus, sesquipedali longitudine, cui densus durusq; cortex tenui molliq; vt in cydoniis, sed viridi lanugine obductus, aliquot per longitudinem excurrentibus venis, siue potius sulcis vt in Melonibus. Extrema parte in mucronem desinit: Superiori verò, qua videlicet è ramis dependet, pediculo inhæret firmo duro & fibroso. Continet hic fructus pulpam candicantem qua Æthiopes in febrium ardoribus vtuntur sitis sedandæ gratia, iucunda etenim aciditate prædita est. Hæc siccata friabilis est, sic vt digitis trita in pollinem resoluatur, remanente tamen perpetuo aciditate. Per hanc sparsa sunt semina renibus, aut Anagyridis legitimę fructui simillima, nigro tamen colore nitentia, ac ex vmbilico fibris quibusdam suspensa, vt in eius icone cõspicere est. Hæc terræ commissa, plantulas folio Laurinis simili protulerunt, sed quæ subsequente hyeme perierint.

HVIC etiam simillimum foliis tamen ab hoc diuersis describit Theuetus cap. 10. lib. Singularium Americæ his verbis. Tres sunt Hesperidum insulæ ad Æthiopum promontorium, Caput viride vulgo appellant. In harum vna arbor inuenitur, folio nostratis fici, fructu duorum fere pedum longitudine, crasso, magnis oblongisq; Cypriis cucurbitus haud absimili. Nonnulli eo fructu vescuntur vt nos Melo-

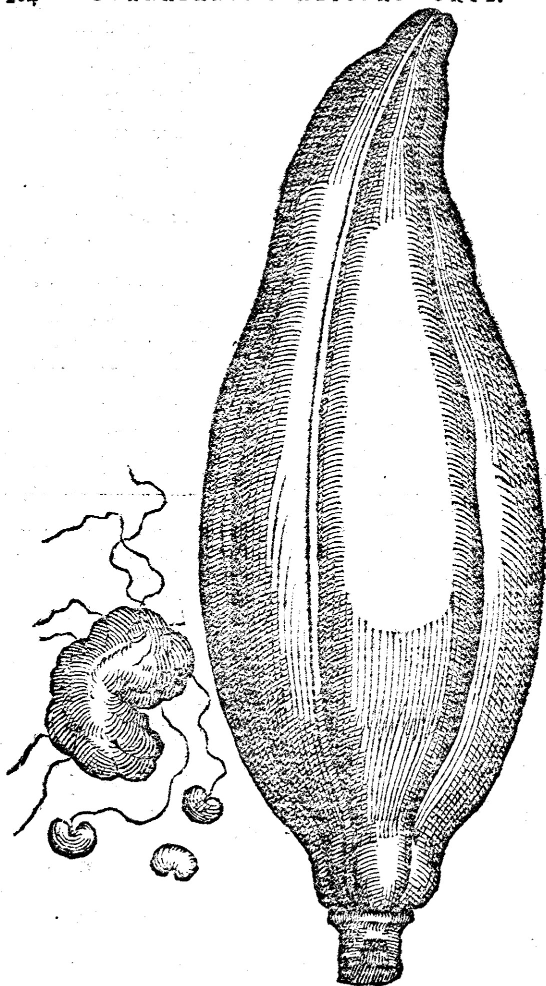
nibus:

nibus: continet verò semina fabæ magnitudine leporinis renibus similia. His quidam simias alunt. Alij monilia ex his collo aptanda conficiunt: siccata enim & bene matura aspectu pulcherrima sunt.

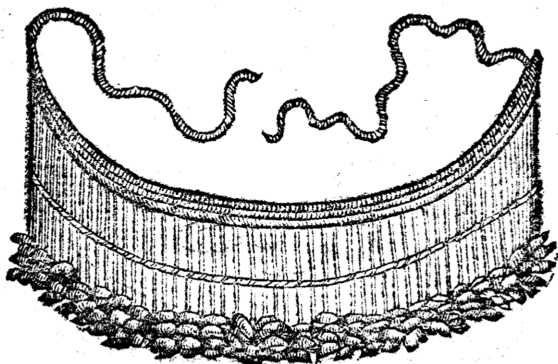
SED & alium fructum apud Canibales Theuetus & alij tradũt, cuius historia non male nostro fructui quadrare videtur, præsertim si interiora, quæ à nemine describuntur, demas: idcirco num semina contineat phasiolacea incertum. Talis autem est descriptio. Inter reliquas arbores quas apud Canibales inuenire est, fructus quidam conspicitur, Cucurbitę minori, aut Peponi quem Citrullum vocant, haud absimilis, oblonga siue ouali forma, quali scilicet Struthionum oua sunt. In cibos haudquaquam admittitur: sed eius aspectus oculis gratissimus, præsertim onustą arbore, Canibales ex eo vascula conficiũt: sed tamen & eum ad superstitionis quoddam genus seruant. Siquidem hunc pulpa exempta, granis milij, lapillisue, aut re simili implẽt, variisq́ue plumarum generibus superne exornant: deinde inferiori parte pertusum bacillo adaptant quem terræ infigunt. Huiusmodi fructus binos aut ternos in singulis tuguriis seruare magna cum reuerentia apud eos moris est. Existimant enim, cùm hunc fructum (quem *Maraka*, & *Tamaraka* nuncupant) manibus pertractant, crepitantemque ob milij grana iniecta audiunt, cum suo se Toupan, id est, Deo sermones conferre atque ab eo quædam responsa accipere, sic à suis *Paygi* (Diuinatorum genus est, qui suffitu herbæ Petun, de qua nos aliâs, & quibusdam obmurmurationibus illorum Tamaraka diuinam facultatem tribuere perhibent) persuasi. Maraka.

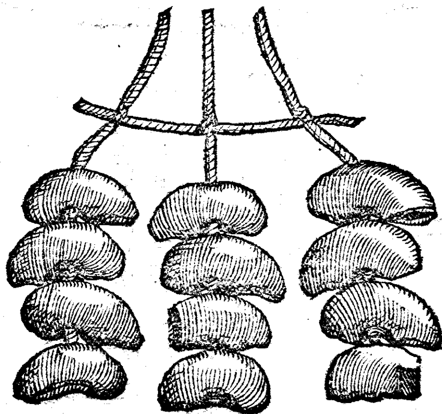
OVIEDVS lib. Indicæ historiæ 8. cap. 4. suum Higuëro tetrasyllabum describit in hunc modum. *Higuëro* arbor est prægrandis, veluti Morus nigra: Fructum fert Cucurbitæ rotundæ, interdum verò oblongæ similem. Sed qui rotundus est, summa rotunditate spectatur. Ex eo pateras, & alterius generis vasa conficiunt. Materie est robusta, atque apta sedibus, subselliis, ephippiis, aliisque operibus fabricandis: mali etenim medicæ aut punicæ materiam esse diceres. Cortice facilè delibratur. Folio est oblongo, angusto, per extremum latiore, à quo ad pediculum vsque paulatim angustius fit. Indi nonnunquam præ aliorum fructuum penuria hoc vescuntur, hoc est eius carne, quæ cucurbitæ carni cùm adhuc viret similis est. Cortici color & forma Cucurbitæ. Maximus eius fructus libram aquæ continere potest: minimus verò pugnum magnitudine non excedit. Vulgaris est hæc arbor in Hispaniola, reliquisq; insulis, & huius Indiæ continente. Higuëro.

GVANA-

CETERVM hunc fructum, quocunq; tandē nomine appelletur, quòd rarus esset & peregrinus, non negligendum, sed huic nostrę Epitomæ adiiciendum putaui in gratiam studiosorum rei herbariæ, qui eum Coldebergo, à quo mihi communicatus est, acceptum ferent.

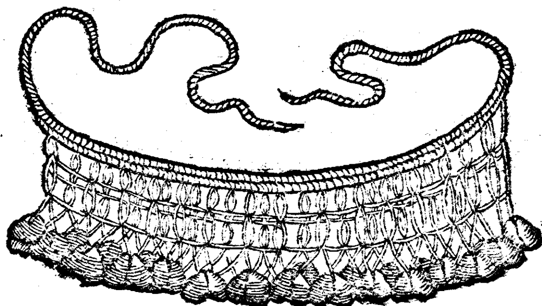

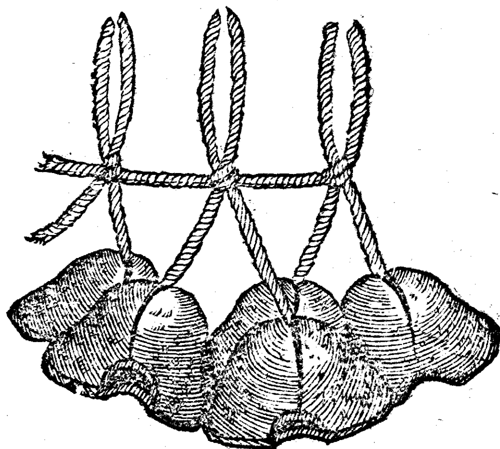
PORRO apud me seruo ex huius fructus aut huic similis seminibus, quibus exempta est medulla, lora duo filo xylino contexta: alia item bina è fructu quodam anguloso. Constāt verò singula lora duplici aut triplici filorum xylinorum ordine reticuli modo contextorum, è quibus dependent vacui fructus eo quem exprimi iussimus modo. His Canibales ad crura alligatis in suis saltationibus vti solēt,

quem-

quemadmodum apud Mauritanos atque etiam Hiſpanos nolarum & tintinnabulorum vſus eſt: mirum etenim quantum hi fructus ex mutua colliſione ſonitum edant. Poſterioris meminit Theuetus cap. 36. Singular. Americæ in hunc modum.

AHOVAY THEVETI.

AHOVAY

AHOVAY nomen est arboris fructu venenoso & lethali, magnitudine vulgaris castaneæ, candido, forma literam Græcam Δ. repræsentante. Huius nucleus præsentissimum est venenum, quod alter alteri in mutuis odiis & dissidiis, præsertim verò viri vxoribus infensi, aut contra vxores viris indignatæ propinare solent. Peregrinis sanè nullo modo eum fructum recens collectum communicant, atque ab eius etiam contactu liberos suos arcent, nisi cui exemptus sit nucleus. Eo etenim exempto, fructu pro nolis vtuntur, quas è cruribus suspendunt, tantumque sonitum edunt, quantum tintinnabula aut nolæ nostrates. Arbor ipsa Piri magnitudine, folio ternos aut quaternos digitos longo, duos lato, semper virente: cortex ligno candicans. Recisi rami succum emittunt lacteum. Arbor præcisa teterrimum spirat odorem: quam ob causam nullius est vsus, imo ne igni quidem seruendo idonea.

De Mangostans. CAP. XII.

SED & inter celeberrimos huius Indiæ fructus recensent quendam Mangostans *incolis nuncupatum, gustus suauitate commendabilem. Eum exigui mali aurei magnitudine esse ferunt, cortice cinereo (alij è viridi nigricante) pulpa quæ malorum aureorum pulpæ similis sit, sed quæ cortici non adhæreat.* Mangostans. Mangostans descriptio.

NASCITVR hic fructus in pusilla arbore, Malo vulgari simili. Foliis est laurinis, floribus luteis. Hũc fructum dulcißimum esse perhibent, non tamen adeo, vt sua dulcedine nauseam moueat.

De Iambos. CAP. XIII.

MAGNA apud Indos in æstimatione est is fructus, cuius nunc mentionem facturi sumus, primum è Malaca (vbi plurimus nascitur) paucos ante annos huc tralatus.

*EST autem is fructus oui anserini magnitudine, aut paulò maior, colore ex candido purpurascente, pulcherrimo, odore rosaceo. Vel, vt verius dicam, similis est hic fructus magnis Gallis *recẽtibus (quas poma de Cuquo nuncupamus) cùm in odore, tum in colore: gustu suauißimo, sed humido. Vocatur in Malaca & hac regione* Iambos. Iambos historia. Iambos.

ARBVSCVLA ipsa in Pruni magnitudinẽ assurgit,

folia

folia ferens magnam similitudinem habentia cum cuspide ferrea maioris alicuius lanceæ, viridia, aspectu pulcherrima: flos ruber, odoratissimus, gustu acido. Firmis nititur radicibus hæc arbor, quoniam admodum fructifera est. Post quartum enim annum fructifera est, nec semel duntaxat fert in anno vt pleræq; omnes ferè arbores, sed pluries singulis annis nouos edit fructus.

Iambos post 4. annum fructifera.

CONDIVNTVR *tum fructus, tum flores, atque ita asseruantur.*

* Nisi noster Auctor Gallas illas maiores, quæ in Robore passim per Hispaniam & Lusitaniam nascuntur, intelligat per Bugualhas grandes, quid sibi velit, ignorare me fateor. Ceterum eas exigua pila palmaria maiores nunquam vidi, colore pulcherrimo rubicãtes dum recentes sunt, & odoratas.

De Cydoniis Bengalensibus. CAP. XIIII.

APPELLAVIMVS *hunc fructum Lusitanica lingua* Marmelos *de* Bengala, *id est, Mala cydonia è Bengala, quoniam saccharo condita primum ad me perlata sunt è Bengala, cũ hac inscriptione,* vtilia sunt aduersus alui profluuia. *Intellexi autem ab amico, qui frequẽter in proximas syluas venationis causa excurrit, hunc fructum non modo in Bengala nasci, sed eius multas arbores in continẽti huius prouinciæ inueniri.*

Marmelos de Bengala.

CETERVM *legitimum huius fructus nomen tum in Bẽgala, tũ in reliquis vbi prouenit regionibus, est* Sirifole *&* Beli: *Sirifole quidem nomine vulgo cognitus est, Beli verò nomine medicis duntaxat, qui in suis scriptis hoc vocabulum sese inuenire aiunt.*

Sirifole, Beli.

EST *verò ipsa arbor Oleæ magnitudine, aut amplior, foliis Persicæ mali, eiusdemq; odoris, floribus paucis & statim deciduis: fructu per initia tenero, colore ex viridi nigricante, cortice tenui, magnitudine exigui mali aurei: sensim verò maturescens fructus auctior fit, donec, iam plenam matu-*

Beli historia.

maturitatem cõsequutus, in Cydonij mali magnitudinem euadat; cortex autem densatur, exsiccatur, & indurescit veluti putamen nucis Indicæ, quam Coccum vocant.

FRVCTV *maturo pulpa siue medulla eximitur, quã in laminas sectam sacchare condiunt. Aut tener adhuc & immaturus muria asseruatur in vsum.*

SOLENT *Guzaratenses medici vti hoc fructu tenero adhuc & immaturo, aceto vel sacchare condito, in inueteratis alui profluuijs sistendis: adstrictionem enim illam semper conseruant, tametsi matura, cydonia.* Beli facultates.

RETVLIT *mihi Clarissimus vir Dimas Bosque, Valentinus medicus, rei herbariæ peritus, & nunc hic medicinam faciens; se, cum castra Illustrissimi Principis Domini Constantini in India pro Rege sequeretur in Iafanapatan, magno & admirabili successu vsum esse in profliganda dysenteria, quæ vniuersum eius exercitum affligebat, cùm ad manum non essent vsitata remedia. Etenim nunc ex huius fructus succo & sacchare miuam parabat, quam ægris daret: nunc pulpam eius emplastri modo ventriculo & aluo applicabat; modò pulpam sacchare exceptam vt in cydonijs solet, ægris exhibebat: interdum fructum assum insperso sacchare: nonnunquam cortices exempta pulpa decoquebat, atq; id decoctum per clysteres inijciebat, similem verò effectum præbebant, qualem balaustiorum aliorumq; adstringentium medicamentorum, quibus vti solemus, decocta præstare solent.* Dimas Bosquẽ Medicus.

AT *silentio prætereundum non est, quod eadem castra sequenti contigisse refert. Dederat seruo Aethiopi bina huiusmodi mala assanda, vt ea cuidam militi dysenteria laboranti edenda præberet: verùm, dum assantur, ea crepuerunt, ipsaq; pulpa Aethiopis faciem, pectus & brachia sic adußit, vt puluere tormentario vstula-*

tus videretur: quod contigisse puto ob pulpæ lentorem & visciditatem simul & adstrictionem, quæ semel accēsa vehementius vrit, quàm sicca aliqua materia, quemadmodum ferrum incensum magis, quàm lignum aut stupam vrere videmus.

Scribit Fragosus in sua Rapsodia(& alij ante eum) in Guatimala fructum nasci Guayauas ab incolis nuncupatum, non minus adstringentem quam Cydonia ista Bengalensia, eumque ad similem morbum(qui incolis eius regionis admodum familiaris est) propinari solere, sed prius tostum.

De Carambolas CAP. XV.

Carambolas. Camariz. Balimba. Carambolas facultates.

FRVCTVS *est in Goa magnitudine minoris oui gallinacei, in quatuor, vt videtur, partes distinctus, flauescens, qui in malauar* Carambolas *vocatur, in Canara & Decan* Camariz, *in Malayo* Balymba.

NVLLVS *eius in medicina vsus, præterquam quod in febribus quotidianis exhibetur; & ex eius succo, cum alijs idoneis, fiunt collyria ad oculorum lippitudines vtilia.*

PLERISQVE *bene sapit hic fructus, præsertim qui vinosus est. Sacchbaro conditur, gratissimusq; est palato. Eo verò vtor syrupi acetosi loco.*

De Ber CAP. XVI.

Bor, Ber, Vidaras.

VOCATVR *hic fructus in Canara* Bor, *in Decan* Ber, *in Malayo* Vidaras, *præstantior quidem nostrate, sed ei qui in Balaguate nascitur bonitate cedens.*

ALIVS *alio suauior est, sed tamen aliquid adstrictoriæ facultatis retinet, quoniam nunquam ita maturescit, vt commodè exsiccari possit, quemadmodum is qui in Anasegua prouenit. Hanc ob causam, expectorantem facultatem obtinere non potest vt Zizipha, è quibus syrupum conficimus. Sed cùm aliis esui aptis malis careamus, vti sunt Camuesæ Hispanis dictæ, commendantur hi apud nos.*

DIF-

DIFFERT *arbor à Ziziphis, magnitudine Mali, eiusdémque foliis, minus tamen rotundis: verùm nonnihil spinosa est.*

De Ambare CAP. XVII.

FRVCTVS *est hic in India*, Ambare *vocant, nucis magnitudine, nullius in medicina vsus. Sed eo solent cibos condire, vt palato gratiores reddantur: maturus enim, odoratus est, gratamq́; aciditatem retinet. Cartilagineo quodam integitur cortice, virescente, dum immaturus est, at in maturo fuluus est color.*

* Lud. Roman. lib. nauigat. 5. cap. 15. hunc fructum, *Amba* nominat. Est item, inquit, alius fructus *Amba* nomine. Eius caudex *Magna* dicitur, simillima est arbori, frequentésque, vt Piro fructus. Is iuglandem nucem è nostris effingit, cùm iam sunt absoluti. Quum maturescit, fului, eiusdémque splendentis coloris est. Intra corticem occultatur fructus, vt amygdalæ aridę. Damasceno, gustu suauior est fructus: conduntur in cadis, vt apud nos oliuæ, sed sunt longè meliores. Amba. Magna.

De Iambolones CAP. XVIII.

NASCITVR *sponte frutex quidam in agris, Myrti effigie, sed foliis Arbuti. Fert is fructum maioribus oliuis persimilem, sed gustu admodum adstringentem, incolæ* Iambolones *vocant. Muria conditur oliuarum modo.* Iambolones.

CETERVM *neque hic fructus, neque* Iaca *admodum salubres ab huius regiones incolis æstimantur.*

De Brindones CAP. XIX.

IN *hac regione est fructus quidam* Brindones *vocatus. Is foris aliquantulum rubicat, intus verò sanguinis modo rubet: gustu admodum acido.* Brindones.

INVENITVR *interdum foris nigricans (qui color maturitate conciliatur) neç adeò acidus vti superior, qui tamen non minus quàm ille intus rubeat.*

MVLTORVM *palato sapidus est hic fructus, meo verò minimè, ob nimiam aciditatem. Eo tinctores vtuntur. Cortex verò asseruatur, atque mari aliò transuehitur, aceti conficiendi gratia: quod à Lusitanis quibusdã etiam in Lusitania factum est.*

Acetũ è Brindones.

De Indico Melone. CAP. XX.

Melo Indicus.

EST *apud Indos Melonis genus prægrande & rotundum, oblongius tamen aliquantulum, formaq́ quodammodo ouali, quod Lusitanis Indiam incolentibus* Pateca *(corrupto ab Indorum* Batiec *vocabulo) dicitur. Hũc Melonem per longitudinem non aperiunt, vt melopepones nostrates comesturi aperimus: sed per transuersum secãt. Et licet dulcedine à nostris superetur hic Melo, attamẽ suauis est: refrigeratq́ mirum in modum & humectat, tota carne sese in quendam liquorem resoluente.*

Pateca, Batiec.

Melonis Indici facultates.

VTILIS *est in biliosis febribus, & ardentibus, aduersus iecoris & renum ardores, vt experientia didicimus. Vrinas ciet: solentq́ sani eum fructum edere, quatuor horis à ientaculo, quoniam tum maximè sit infestus calor. Melius tamen mihi facere viderentur, si ab eis suas mensas auspicarentur.*

HVIVS *semina (quæ ante maturitatẽ candida sunt, per maturitatem verò nigra) somnum prouocant, eaq́ reliquis seminibus frigidis, tametsi eis non careamus, præstantiora æstimamus.*

REFERVNT *Arabes & Persæ primum ex India hũc fructum ad se delatum, eamq́ ob causam* Batiec indi *appellant, id est, Melonem indicum; quo nomine etiam Auicennæ appellatur multis locis.* Batiec *enim eorum lingua Melonem sonat. In India verò ab ipsis incolis* Calangari *dicitur.*

Batiec indi.

Calangari.

ME-

MEMINIT *huius Auicenna libr. 4. fen. 1. cap. 39. cap. de Tertiana pura, ac eum multis laudibus cõmendat.*

PVTARVNT *nonnulli id Melonis genus quod in Hispaniæ Castella nascitur, quodq́ Budiecas vocant, esse hunc Melonem indicum, & deprauato à* Batiec *nomine* Budiecas *appellatum. Sed valde falluntur. Nam plurimum ab hoc differt cum folijs, tum planta tota, quæ Melonum indicorum modo per solum non extenditur & serpit, sed sese in altum attollit.* Budiecas.

AIVNT *etiam in Africa Indicis similem nasci: sed cùm non viderim, affirmare non ausim.*

IGNORABANT *eruditi huius regionis medici, istius Melonis in medicina vsum: (nõ solent enim ad huiusmodi minutias sese abiicere, & in suis curationibus experientia & consuetudine duntaxat nituntur) sed à me edocti, eis vti cœperunt.*

* Cum hoc fructu similitudinem quandam habere videtur, quam Lud. Roman. lib. 5. nauigat. cap. 15. describit in hunc modum. Habent in Calecut fructus quosdam Cucurbitis similes, sed conditurae aptiores. Res est non indigna memoratu, huic nomen est *Comolange*. Oritur inculta tellure Peponum modo. Comolange.

De Mungo CAP. XXI.

Mungo.

EST *verò* Mungo *semen viride, quod per maturitatem fit nigrum, Coriandri sicci magnitudine. Pabulum est equorum; interdum tamen etiam ab hominibus editur. Guzarate & Decan incolæ in febribus hoc modo vtuntur.* Mungo vsus.

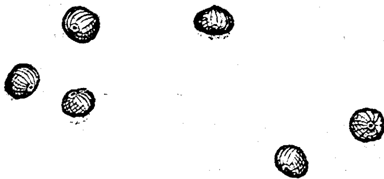
FEBRICITANS *cibo abstinet per decem, nõnunquam per quindecim dies: post quos illis huius fructus decoctum propinatur, in quo nonnihil pulpæ remanserit: deinde cortice delibratũ* Mũgo *& instar Orizæ coctum febricitanti exhibent. Panem verò triticeum non nisi post multos dies præbent. Non enim carent frumento hæ prouinciæ, tametsi non stercorentur & colantur agri, quemadmodum*

apud nos: sed superficialiter duntaxat aratum solum, propria pinguedine & vbertate etiam interdum sine pluuia, frumentum sibi mense Nouembri commissum, medio Ianuario colligendum & maturum exhibet.

NASCI *etiam ferunt in Palæstina hoc Mungo. Eius meminit Auicenna, libr. 2. cap. 488. vocatq;* Messe*, *Bellunensis eius interpres* Mens: (Mex *autem debere dici ab eruditis medicis Arabibus edoctus sum) Item alio loco lib. 1. Fen. 3. cap. 7. vbi probibet auiculas cum Mex edi, quoniam cùm facilioris sint concoctionis quàm mex, periculum sit ne crudum adhuc mex cum earum chylo ad hepar rapiatur.*

* Meisce habēt nostra exemplaria. Mex.

* Missus est VValerādo Doræo ex Ormus, fructus quidam exiguus Piperis magnitudine, rotundus, striatus, qui Coriandri grana ita æmulatur, vt primum intuentibus Coriandrum videatur, maius tamen & nigrum: membrana superior granum cōtinet nigricans calidi gustus. Non ineptè quadrare videtur Negundo, tertio huius libri cap. descripto, sed neque etiam huic Mungo, cui exactissimè conueniret, nisi calidus esset, Mungo verò frigidus, quantum ex eius facultatibus colligere licet. Ne tamen locum non haberet, eius iconem cum breui descriptione hîc inseruimus: atque alterius cuiusdam pusilli fructus quem ad me superiore æstate clariss. vir D. Alphonsus Pancius Medicus, ac publicus in Academia Ferrariensi Professor misit, quémque *Buna* nonullis, aliis verò *Elkaue* nuncupari tradit.

BVNA igitur Fagaræ est magnitudine, aut paulo amplior, oblongiôr plerunque, colore ex cinereo nigricante, cortice tenui, & veluti sulcum quendam per longitudinem vtrinque habente, per quem facilè in duas æquales partes separatur, quæ singula grana continent,

oblonga,

oblonga, altera parte plana, fuluescentia, gustu acido. Aiunt in Alexandria potionem quandam ex ea fieri vim refrigerandi non mediocrem obtinentem.

De Curas CAP. XXII.

NASCITVR *in Malauar fructus quidam magnitudine Auellanæ cum suo putamine, non tamen adeo rotundus est, candidus, gustu quali sunt tubera cocta: hunc* Chiuiquilenga *vocant, id est, exiguum* Inhame * : *in Cairo, vbi frequēs est,* Curcas (*sic etiā in quibusdā Malauar locis*) *in Cābaya* Carpata. *Depēdet ex ramis cuiusdā plantæ, quæ seritur: nullius quod sciam, in medicina vsus.* Curcas descriptio. Chiquilengua. Curcas. Carpata.

QVANTVM *coniectura consequi possum, videtur Serapio lib. simp. cap. 225. huius meminisse, vocasseq́;* Habelculcul * *corrupto vocabulo, cum* Hab-alculcul *dixisse deberet, quod* Curcas *significat (nisi nos ipsi fortè* Curcas *corruptè vocemus)* Hab *enim magnum semen sonat,* al *articulus est genitiui, quemadmodum aliquando diximus. Scribit autem Serapio eius frequentem vsum seminus quidem copiam facere, sed colericam quam vocant paßionem excitare: quæ omnia Malauares huic fructui tribuunt.* Habelculcul.

EIVS *meminit Rhases, de re med. lib. 3. cap. 20. vocatq́;* Kilkil, *sed forsitan corruptè.* Kilkil.

SED quoniam in Cholericæ paßionis mentionem incidimus, eius causas, signa, & curandi rationem hîc subijciemus.

χολέρα. Morxi.

χολέρα Græcis, Cholera latinis (vulgus medicorũ Cholericam paßionem nominat) Indis Morxi, id est, malum ob nimiam cibi ingurgitationem contractum, Lusitanis vocabulum corrumpentibus Mordexi, Arabibus Hachaiza, tametsi corruptè legatur apud Rhazen Saida, morbus est acutißimus, his præsertim regionibus, præsentibusq; eget remedijs. Nam plerunque intra viginti quatuor, interdum verò decem horarum spacium hominem necat, & quando tardißimè, quarto die.

Mordexi. Hachaiza.

Causæ.

SOLET accidere ob multam cruditatem, aut alimentorum prauitatem, interdum etiam ob immodicũ veneris vsum, idq; magna ex parte Iunio & Iulio, qui sunt Indis menses hyberni.

Signa.

PVLSVS languidus est & concisus, difficilis respiratio: sequitur frigidus sudor foris, intus verò incendium & sitis, oculi conniuent, vigiliæ torquent, frequens vomitus, & per inferna excretio, vt tandem virtus expultrix planè concidat, & subsequatur musculorum contractio & tensio.

Curatio.

DANDA est opera, vt confestim & sine mora succurratur: ventriculus vitiosis humoribus primùm euacuetur medicamento vomitum ciente, quale est quod hordei & cumini decocto (quod in hoc morbo efficax remedium esse comperi) constat: aluus verò clystere ex hordei & furfuris decocto, oleo rosarum & melle rosaceo colato eluatur: corpus vniuersum pannis asperis & calefactis fricetur, collum, dorsum, & crura calidis oleis inungantur, quale est castorinum & rutaceum.

VBI exacta apparuerit concoctio, datur ægro stillatitius liquor perdicis, aut gallinæ pinguis, è qua pinguedo

exempta

exempta sit, deinde cum pauxilla aqua canellæ & rosacea, momentoq; corallij & auri, iniecta cydonia frustulatim concisa, quæ si recentia non inueniantur muria condita, prius tamen albo vino diluta. Aqua nulla propinetur, aut si omnino opus est, pauxillum detur, in qua aurum ignitum extinctum sit: interdum vinum cum Canella, tametsi in victus ratione huiusmodi calida raro præscribam, sed foris duntaxat admoueam (roborando videlicet ventriculo) inunctione ex oleo mastichino & nardino, deinde canellæ facta.

PECVLIARIA *verò sunt remedia Theriaca vino aut aqua rosacea, aut stillatitio Canellæ liquore macerata, pro necessitatis ratione, vnicornu, lignum colubrinum, radix malacensis, de quibus libro primo. Præsentius verò remedium non inueni tribus granis lapidis Bezar, cuius supra memini: mirum enim in modum cordis vires reficit.*

PORRO *eum morbum Indici medici hac ratione curant. Propinant ægris aquam decoctionis orizæ cum pipere & cumino: pedibus cauteria admouent, piper longum in oculos iniiciunt: aduersus autem musculorum contractiones & tensiones, validis ligaturis brachia, cruraq; ad genua deinde ad pedes vsq; constringunt, & suum Betre edendum exhibent.*

* Inhame Lusitanis vocatur planta quædam amplissimis foliis iuxta aquas & in ipsis aquis nascens. Verùm non sponte prouenit, sed seri debet: at semel sata, radice se propagat. Eā tametsi nonnulli Arũ Aegyptium esse censeant, Colocasiam, potius nobis videri, Deo annuente, aliquando demõstrabimus. At hoc Inhame non id est, quod alio nomine *Yuca* vocatur, ex qua Americi farinam conficiunt. Inhame.

* Videtur Serapio eo loco (quod tamen pace nostri Auctoris dictum volo) non Curcas intelligere, sed suum potius Secacul.

De Caceras CAP. XXIIII.

INVENITVR *hîc radix Trasium modo in ipsis terræ visceribus nascens, quæ deinde per siccitates cauliculum* Caceras descriptio.

emittit dodrantalem, folia simul implicata virentia, Iridi luteæ aquaticæ, siue Gladiolo similia. Dehiscente per siccitates terra, exilit tuberum modo, deinde siccata, castanearum saporem refert: non siccata autem, ingrati saporis est. Caceras hîc vocant.

De Datura CAP. XXIIII.

Datura descriptio.

PLANTA quam huius regionis incolæ Datura appellant, caule est crasso, folijs amplis, Acāthi similibus, minoribus tamen, per extrema & in ambitu aculeatis, multos secundum longitudinē neruos habētibus, insipidis fere, nisi quod admodum sint humida, & gustu nonnihil amara, odoremq; foliorum Raphani aliquantulum æmulentur. Flos in extremis ramis prouenit colore Rorismarini, magna ex parte rotundus. Nascitur in Malauar.

Datura mentem offendit.

INIICITVR à furibus hic flos, aut eius semen in cibos eorum quos deprædari volunt: mente enim quodammodo alienātur, quotquot id medicamentum sumunt, & in risum soluuntur, magna cum libertate sinentes quod lubitum est deprædari. Durat verò hæc mentis alienatio viginti quatuor horarum spacio.

Curatio.

PRIMA cura esto vomitū cientia exhibere, vt quidquid in stomacho remāsit, vnà cū cibo eijciatur: deinde euacuare & diuertere oportet validis clysteribus, & forti brachiorū & crurū paulò supra pedē confricatione, fortibusq; ligaturis: interdū etiā venā secare in maiore pedis articulo.

HORVM remediorum vsu, nemo ex meis vnquam periclitatus est: sed omnes Dei beneficio intra viginti quatuor horarum spacium curaui.

PROPINATVR à plerisq; hoc medicamentum ridendi & relaxandi animi gratia, cùm vident eos qui id sumpserunt, velut amentes, & ebrios ferri. Attamen non placet hic ludus, & ne in seruis quidem experiri velim.

De

De Bangue CAP. XXV.

QVIA nonnulli in ea opinione fuerunt, vt putarent Bangue Indis dictum ab Opio, quod illis corruptè Ofium vocari dixi, non differre, non abs re fore duxi, pauca de Bangue disserere. Bangue. Ofium.

EST igitur Bangue planta Cannabi haud absimilis, nisi quod huius semen Cannabino minus est, nec ita cãdicans vt illud: deinde huius stolones lignosi nullo fere cortice vestiuntur contra quam in Cannabi. Postremo Indi huius semen & folia edunt vt fiant in venerem procliuiores, cũ Auctores contrarias facultates Canabino semini tribuant, videlicet, quod genitale semen exsiccet. Bãgue descriptio.

COGITVR autem hic succus è folijs contusis, interdum ex semine, cui nonnulli admiscent fausel virentẽ (nã inebriant, & quodammodo sensus cerebri lædunt) aut nucem moschatam, & macim, interdum garyophyllos, interdum caphuram de Burneo cognominatam, alij ambarum & moschum, pleriq; opiũ, vt potentiores Mauritani. Nullam verò ex eo aliam vtilitatem capiunt, nisi quod in extasin quodammodo rapiantur, atque omni solicitudine liberentur, tenue quiddam ridentes. Bãgue succus.

CETERVM eius vsus primum excogitatus esse dicitur, vt Imperatores exercituum & militares homines qui perpetuis vigiliis torquerentur, hoc Bangue, aut vino, aut opio epoto, veluti ebrij ferrentur, & omni velut solicitudine & labore soluti, altius dormirent

SOLEBAT enim dicere magnus Sultanus Badur Martino Alfonso de Sousa regio cõsiliario, quẽ plurimũ diligebat, & cui secretiora consila credebat, quod cũ in somnis adire vellet Lusitaniã, Brasiliũ, Asiam minorẽ, Arabiam, & Persiam, pauxillũ Bãgue dũtaxat sumebat, quod saccharo conditũ, & supra recitatis simplicibus permistũ, Maju vocãt. Sultanus Badur. Maju.

De Anil. CAP. XXVI.

Anil. Gali. Nil. ANIL *Arabibus, Turcis, omnibusq; iis nationibus dictum, vocatur in Guzarate, vbi fit,* Gali, *nunc verò à plerisque* Nil.

HERBA *est quæ seritur singulis annis, Ocymo* similis: eodem enim modo colligitur, & siccata maceratur. Hanc deinde probè contusam, & in panes coactam, per aliquot dies siccandam exponunt, & siccata, viridi colore prædita videtur: quoq; magis exsiccatur, eò Magis ad cœruleũ colorem tendit, donec tãdem in cœruleum exsaturatum siue venetum colorem euadat.*

Anil delectus. ID *Anil probatur, quod maximè purum est, quódque vstũ arenæ modo non remanet, sed in tenuissimam farinã diffunditur. Alij id præferunt, quod in aquam coniectum fluitat. Leue igitur esse debet, & bene coloratum.*

Mangiriquam. * Mangiriquam habet Auctor, quod vocabulum, quotquot Lusitanos consului, Basilicum seu Ocymum interpretati sunt. At mihi eorum interpretatio haudquaquam placet. Siquidem non solemus ex Ocymo pastillos conficere, sed potius ex Isatide, quæ cũ huius plantæ descriptione multò elegantius quadrat.

Sed hîc illius inscitiam mirari licet, qui in Rapsodia suã (quam ex Orta meisque in illum annotatiunculis & Monardis magna ex parte contexuit) nugatur me velle Mangiriquam eandem plantam esse cũ Isatide, quam potius existimo pluribus notis cũ Anil nostro Auctori descripto conuenire, quam Ocymum, cuius foliis suum Anil depingit. Sed an quæso Anil quod meus hic Calumniator postea describit, cum Ocymo peculiare quidquã habet? Memini ante aliquot annos ex Anil semine Alexandria misso, quale ipse describit, cuiusque planta istic magno in vsu est, natas mihi plantas, quæ Lentis seu Coluteæ minoris foliis conspicerentur, floresque luteolos sparti Græcorũ (quod Hispani Retama vocant) omnino similes proferrent, quas subsequentis hyemis iniuria sustulit.

De Anonymo CAP. XXVII.

Planta peregrina. NASCITVR *in Malauar planta miræ naturæ, nam si quis manum admoueat, illico contrahitur. Folia Polypodij*

podij, flores verò luteos habet. Nullus veterum huius, quod sciam, mentionem fecit. Eam verò intelligere videtur, qui Americam descripsit,* quoniam in Peru prouincia plantam nasci asserit, cuius folia solo contactu siccantur. Planta in Peru nascens.

* Franciscus Lopez de Gomara in Historia generali, cap. 194. & 205.

De quibusdam Indiæ regibus.

CAP. XXVIII.

CETERVM, quoniam plerumque Nizamoxa & quorundam Indiæ Regum in his nostris commentarijs mentionem fecimus: non alienum à nostro instituto fore iudicaui, si quid de his alijsq; nonnullis Orientis Regibus commemorarem.

ELAPSI sunt igitur circiter trecenti anni, quod potens quidam Rex in regno Dely, magnam illius Indiæ, quæ intra Gangē est, partem occupauit, & regnum Balaguate siue Balagate, quibusdam Regulis Gentilibus ademit.

EODEM tempore tyrannidem in Cambaya occuparunt quidam Mauritani, expulsis legitimis dominis Gentilibus, quos Reisbutos vocant. Reisbutos.

A REGVLIS Balaguate originem ducere credūtur, quos nunc Venezaras appellant, tum alij hanc regionem incolentes Colles nuncupati. Sed tum hi, tum quos Reisbutos vocant, præda & latrociniis vitam in hunc vsque diem sustentant. Illis totum regnum Decan: his Reisbutis scilicet, Cambaya regnum tributum pendent, vt ab eorum incursionibus se redimant. Nec hactenus à vicinis Regibus domari potuerunt: nam strenui sunt & militares viri. Sed etiam ipsi Reges, pecuniarum auidi, illos impunè grassari sinunt, modo prædæ partem auferant. Venezaras. Colles.

EST verò hoc regnum Dely procul in continenti situm Septentrionem versus, & Corasone vsque extenditur. Regnū Dely.

Frigida

Frigida admodum est regio, niuibus & gelu per hyemem non minus diuexata, quàm nostra Europa.

Mogores. Tartari.

H o c *regnum occuparunt, elapsi sunt triginta amplius anni,* Mogores *quos* Tartaros *nuncupamus (conspectus verò mihi fuit Regis Dely frater in aula Sultani* Bhadur *Regis Cambaya, atque eum rex multò honore afficiebat) Sed aliquanto post tempore Tartaris ademptum est idem Regnum ab vno Equite, qui infensus Regi Bengala, quòd eius fratrem occidisset, seditionem aduersus Regem mouit, eóq; trucidato regnũ Dely, aliaq; multa regna occupauit, ita, vt omnium sui temporis potentissimus rex fuerit existimatus. Nam à viris fide dignis accepi, eius ditionẽ octingentas leucas ambitu occupasse.*

Xaholam.

E r a t *hic eques initio dominus montium quorundã vicinorum regno Bengala, vocatusq; fuit* Xaholam, *id est, Rex mundi.*

Tamirhan. Tamberlanes. Tamir-lãgue.

D e *huius gestis maior historia cõscribi posset, quàm de magno* Tamirhan, *quẽ nos corrupto nomine* Tamberlanem *vocamus, nõnulli* Tamir-lãgue, *idq; melius, quod* Tamir *proprium eius nomen fuerit, &* Langue * *claudum significet, quemadmodum ipse erat.*

Xãho lam.

C e t e r v m *cum hic Rex* Xa-holam *occupasset Decam & Cuncam, nec posset tantum imperium continere, rediit ad sua: & his postremo occupatis regnis suum Consobrinum præfecit.*

D e l e c t a t v s *est semper eius Consobrinus peregrinis nationibus, vt sunt Turci, qui propriè sunt Asiæ minoris incolæ, quã nunc Natoliã appellãt: Rumes, qui Thraces sunt: Corasones, quos nõnulli Arios putãt, & Arabes.*

D i v i s i t *autẽ regnum in prouincias, quibus præfectos dedit. Maritimam eam regionẽ quæ ab Angediua vsq; ad Cifardam per sexaginta leucas extenditur, deinde interiori*

riori regione cum aliis terminatur Prouinciis, gubernãdam dedit Adelham, *quem nos* Idalcam *appellamus. Ei prouinciæ quæ à Cifardam vsque ad Negatona extẽditur per viginti leucas, interiori verò regione aliis prouinciis, & Cambaya, iungitur, præfecit* Nizamaluco. Adelham. Idalcam. Nizamaluco.

H I *solum duo præfecturam obtinuerunt in Cuncam, qui tractus est maritimus vsq; ad montem* Guate *appellatum. Latè patet hic mons, & multis locis præaltus est, illud autem mirum, eius fastigium in pulcherrimam planiciem desinere. Et quoniam lingua Persica* Bala *fastigiũ significat,* Guate *verò montem, vasta illa vltra eum montem prouincia, nomen* Balaguate *inuenit, quasi dicas, supramontanam vel vltramontanam.* Guate mons. Bala, fastigiũ.

B A L A G V A T E *igitur prouinciæ præfecti sunt* Imademaluco, *quem nos* Madremaluco *appellamus, &* Cotalmaluco, & Verido. Imademaluco, Madremaluco, Cotalmaluco, Verido.

E R A N T *verò omnes isti Præfecti, peregrini natione, præter* Nizamaluco, *quem ex Decan oriundum prædicant, & filium esse vnius Tocha Regis* Daquẽ, *cum cuius vxore stupri consuetudinẽ habuerit Rex* Daquem. *Hinc fit vt* Nizamaluco *ex regia stirpe se prognatũ prædicet: reliquos verò Præfectos, Regis esse seruos & regia pecunia emptos.* Rex Daquem.

S V C C E S S V *verò temporis factũ est, vt hos omnes Præfectos tæderet obsequij regij. Coniuratione itaque inter se facta, prouincias quibus præfecti erant, singuli sibi occuparunt, & captum Regem* Daquem, *in Beder primaria regni Decam vrbe,* Verido *vni ex Præfectis custodiendiendum dederunt.*

H V I V S *coniurationis etiam participes fuerunt Gentiles, quidã, veluti* Mohadũ coja, & Veriche, *quibus cesserũt regiones amplæ cũ aliquot opulentis vrbibus: videlicet* Mohadũ coja. Veriche.

licet Mohadũ, *vrbs Visapor, quæ nunc est regia* Idalcã, *& Solapor & Parãda, quas postea illi ademit* Nizamaluco. Veriche *suam prouinciam retinuit, quæ Cambaya & Nizamaluco prouinciæ conterminata est.*

Adelham. PROAVVS *eius* Adelham *qui nunc viuit, vnus è coniuratoribus fuit natione Turcus: mortuus est anno quingentesimo trigesimo quinto supra millesimum. Valde potens is semper fuit: at ei bis ademerunt Lusitani ciuitatem Goa, quæ ducentis leucis ab ostiis fluminis Indi, quem incolæ* Diul *vocant, abest.*

Nizamaluco. AVVS *eius* Nizamaluco *qui nunc rerum potitur, pater illius mei amici, quem aliquoties curaui (à quo plus duodecies mille pardaons accepi; & si aliquot mensibus singulis annis apud eum hærere vellem, in stipendium annuum offerebat quadraginta millia, quod accipere nolui) obiit anno nono supra millesimum & quingẽtesimum. Hic erat, vt supra dixi, ex Decam.*

Imadmaluco. IMADMALVCO, *vel* Madremaluco, *natione Circaßius fuit, initio Christianus: mortuus is est anno millesimo quingentesimo quadragesimo sexto.*

Cotalmaluco. COTALMALVCO, *natione Corasone: mortuus est anno quadragesimo octauo supra millesimum & quingentesimum.*

Verido. VERIDO, *natione Hungarus, & initio Christianus, anno millesimo quingentesimo & decimo mortuus est.*

CETERVM *ante quàm ad horum nominum interpretationem accedamus, quædam præmittere lubet huic nostro proposito deseruientia.*

Rao. Naique. RAO *lingua indigena Regem significat*: Naique *verò Tribunum militum, aut Capitaneum vulgo vocatũ. Admissuri ergo hi Reges aliquem Gentilem indigenam in suum famulitium & ministerium, si exiguo honore illum*

censent

censent, proprio eius nomine vocabulum Nai-que *adnectere solent, vt* Salua-naique, Acem-naique: *Si verò multo honore dignum censent*, Rao *vocabulum adiiciunt, vt* Chita-rao, *quem ego noui: magnificum verò est nomen, nam* Chita *Lyncem sonat: igitur* Chita-rao, *rex Lyncis fortitudine. Sed* Rao *simpliciter & sine additione prolatum, Regem Bisnager per excellentiam significat, qui olim certè ab* Adelham *multum diuexatus est: nunc verò, reliquis totius Decam regulis potentior est, & ab eis fidelitatem accipit, vt omnium rerum est vicißitudo.* Rex Bisnager.

S E D *vt ad rem redeamus.* Adel *lingua Persica* Iusticiam *significat:* Ham *verò apud Tartaros Regem sonat: & quoniã eos quibus fauẽt,* Ham *vocãt: hinc factum est, vt* Adelham, *quasi Rex iustus dictus sit, cùm ipse & eius similes iusticiam haudquaquam coluerint. Hunc Hispani* Sabayo *appellant, quoniam, vt intelligo, Arabica & Persica lingua* Saibo *Dominum sonat, quo nomine per excellentiam vocatur.* Adel-Ham. Sabayo. Saibo.

M A L V C O *regnum sonat, &* Neza *lanceam lingua Persica: hinc dictus est* Nizamaluco *quasi lancea regni.* Maluco. Neza.

S I C Cota *idem est Arabibus quod Arx Latinis: hinc* Cotalmaluco, *id est, arx regni.* Cota.

I M A D *eadem lingua Solium sonat: hinc* Imadmaluco, *id est, Solium regni.* Imad.

V E R I D O *conseruationem significat: hinc* Melique verido, *quasi dicas, Regem cõseruationis. Siquidem à nonnullis vocati sunt hi Præfecti, non* Maluci, *sed* Meliques, *quasi dicas Regulos. Sed nec* Maluco *propriè regnum significat, sed regionem aut prouinciam.* Verido. Melique.

P O R R O *quoniam* Nizamaluco *interdum à me*

Nizamoxa. Nizamoxa *appellatur, huius vocabuli significationẽ prætermittendam esse non duco.*

Xa Ismaël. Xatamas. XAISMAEL *pater eius* Xatamas, *qui nunc rerum in Persia potitur, ex humili genere euectus est in summum Imperatorem: & controuersiam cum Turcorum Imperatore habuit super sua religione. Is omnibus vicinis regionibus, quæ eius religionem excipere non vellent, cruentum intulit bellum. Huic succedens filius* Xa-tamas, *idem mandatum dedit Regulis regionis Decam: & eos titulo* Xa, *quod regem Persica lingua sonat, decorauit. Hinc factum est, vt nunc* Adel-xa, Nizamo-xa, Cotumi-xa *appellentur, nomenq; regium saltem retineant: tametsi monetam cudendi facultatem non habeant, nisi æream. Huius religionem amplexus est* Nizamo-xa: *at reliqui Reguli post Legati eius abitum, eam reiecerunt.*

Xa.

Adelxa. Cotumixa.

Sofy. Sufy. HVNC Xa-Ismael *appellarunt etiam Turci* Sofy: *quoniam sui exercitus Imperatorem virum strenuum habuit nomine Sufi.*

Xeque. SVNT *qui* Xeque *non* xa *dicendum putent: sed errant. Nam tametsi Xeque dignitatis sit nomen, quippe Xeque senem significat (vnde dicuntur Xeques Arabes) tamẽ* Xa-Ismael *dicendum, id est, Rex Ismaël.*

XA *vocabulum me inuitat, vt aliquid de ludo Latrunculorum hîc addam, qui admodum familiaris est Persis & Mauritanis, tametsi apud eos alia sit ludendi ratio.*

REGEM Xa *nuncupant, quoties verò eum impetunt, minimè* xaque *dicunt, sed* xa, *quasi dicerent: moneo te Rex, vt loco te moueas. Reginam appellant* Goazir, *id est, Præfectum regni, seu quem Conestabilem vocãt: Delphinum siue Sagittarium,* Fil, *id est, Elephantum: equitem,* guora, *id est, equum: turrim autem, seu quem* Ele-

Goazir. Fil. Guora.

Elephantum dicimus, Rochha, *id est*, *Tigridem: peditem*, Piada, *hoc est*, *virum qui pedes præliatur*. Rochha. Piada.

* Mathias à Michou lib. 1. de Sarmatia Asiana, cap. 10. paulò aliter, vbi de Tartarorum Imperatoribus agit: Quartus, inquit, Imperator ex Bathi genitus fuit. *Temir cutlu*, & interpretatur ex Tartarico felix ferrũ, temir felix, & cutlu ferrum: erat siquidem felix & bellicosus. Temir cutlu. Iste est Tamerlanes in historiis celebratus, qui totã Asiam vastauit, & vsq; ad Ægyptum pertransiit, &c. Et paulò post. Fuit & alius princeps Tartarorum eo tempore *Acsac cutlu*, quod in Latino sonat claudus, vel claudum ferrum; quoniam claudus erat, sed ferox. Is multa bella feliciter gessit, &c. Acsac cutlu.

FINIS.

INDEX
EORVM QVÆ HOC LIBRO CONTINENTVR.

sperma